

Zintegrowane
Innowacyjne
Programy
Model Mazowiecki

EWALUACJA ZEWNĘTRZNA PRODUKTU FINALNEGO

w ramach projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY
PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU
MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO
MODEL MAZOWIECKI*

RAPORT

Lublin 2013

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego
w ramach projektu innowacyjnego testującego:
Zintegrowane Innowacyjne Programy
przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka
w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego
MODEL MAZOWIECKI
współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej,
Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie
7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej
Numer umowy: UDA-POKL.07.02.02-14-001/11-00

Projekt realizowany jest przez:
Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”
oraz
Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej Regionalny Ośrodek w Lublinie

ZAMAWIAJĄCY:

Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”

EWALUATOR ZEWNĘTRZNY/WYKONAWCA:

AMBS PERFECTUM CONSULTING

Spis treści

1. INFORMACJE WSTĘPNE	5
1.1. Wprowadzenie i cel raportu	5
1.2. Charakterystyka projektu i produktu finalnego jako kontekst ewaluacji	7
2. Metodologia ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego w ramach projektu: Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI	20
2.1. Założenia i kryteria ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu	20
2.2. Kryteria ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP	27
2.3. Cel ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP	29
2.4. PYTANIA BADAWCZE w ramach ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP	32
2.5. Charakterystyka źródeł i materiałów użytych do analizy desk research w ramach ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP	38
3. CHARAKTERYSTYKA PROCESU TESTOWANIA WSTĘPNEJ WERSJI PRODUKTU FINALNEGO PROJEKTU: ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT JAKO PUNKT ODNIESIENIA DLA EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ	41
4. CHARAKTERYSTYKA I ANALIZA DESK RESEARCH WYNIKÓW CAŁOŚCIOWEJ EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ ON GOING I OCENA RZECZYWISTYCH EFEKTÓW TESTOWANIA PRODUKTU FINALNEGO ZIP	59
4.1. Analiza wyników ilościowych badań empirycznych przeprowadzonych w ramach empirycznych badań podłużnych w ramach testowania produktu finalnego ZIP	59
4.2. Analiza wyników całościowej ewaluacji zewnętrznej on going potwierdzających innowacyjność i potencjał wdrożeniowy produktu finalnego opinii odbiorców i użytkowników objętych testowaniem produktu finalnego ZIP w oparciu o badanie empiryczne jakościowe	80
4.3. Analiza rzeczywistych efektów testowania i ocena produktu finalnego – KORZYŚCI dla użytkowników i odbiorców wynikające z korzystania z produktu finalnego podczas testowania ZIP	100
4.4. Analiza rzeczywistych efektów testowania i ocena produktu finalnego – na podstawie autoopinii ekspertów merytorycznych ZIP	134

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

5. ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE	146
6. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	149
6.1. Ocena potencjału wdrożeniowego produktu finalnego - wnioski.....	149
6.2. WNIOSKI Z EWALUACJI	151
6.3. REKOMENDACJE dotyczące niezbędnych zmian, korekt oraz dalszych prac nad ostateczną wersją produktu finalnego ZIP przed walidacją wynikające bezpośrednio z wyników testowania	154
6.3.1 Uwagi użytkowników, odbiorców, ekspertów testujących, do produktu finalnego ZIP	154
6.3.2 Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów do produktu finalnego ZIP ...	158
6.4. REKOMENDACJE dotyczące działań upowszechniających i mainstreamingu	205
7. Opinia i rekomendacje Sędziów Kompetentnych. Analiza i ocena produktu finalnego	206
8. Załączniki. Narzędzia do empirycznego badania ilościowego i jakościowego w procesie testowania w ramach ewaluacji zewnętrznej ZIP	274
9. Bibliografia	283

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

1. INFORMACJE WSTĘPNE

1.1. Wprowadzenie i cel raportu

Prezentowane opracowanie powstało w ramach projektu „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI” (dalej: ZIP), który jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej.

Niniejszy raport z ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu ZIP został wykonany na zlecenie Fundacji Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”.

Raport jest wynikiem obligatoryjnej ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego, którego *celem jest analiza i ocena rzeczywistych efektów testowania w odniesieniu do grup docelowych, ocena potencjału wdrożeniowego produktu oraz wypracowanie rekomendacji, dotyczących testowanej wstępnej wersji produktu finalnego.*

Analiza danych w raporcie ma charakter analizy ilościowo-jakościowej, której wyniki przedstawiono w formie opisowej. Wnioski i rekomendacje z ewaluacji stanowią podsumowanie całego etapu testowania i są podstawą dla opracowania końcowej wersji produktu finalnego do walidacji na podstawie rekomendacji.

Ewaluacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie wytycznymi zawartymi w: „Miniprzewodnik po ewaluacji projektów innowacyjnych PO KL ZALECENIA KRAJOWEJ INSTYTUCJI

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

WSPOMAGAJĄCEJ, Krajowa Instytucja Wspomagająca Centrum Projektów Europejskich, Warszawa 2012¹”.

Ewaluacja, której wyniki przedstawia raport ma dualny charakter:

- formatywny/kształtujący – jest wówczas nastawiona na poprawę i usprawnienie zarządzania oraz wdrażania interwencji publicznej przez osoby zarządzające; wspomaga bieżącą realizację przedsięwzięcia poprzez analizę danych zastanych (ewaluacja on going, okresowa); wspiera kształtowanie ostatecznej wersji produktu finalnego na podstawie rekomendacji.
- podsumowujący/konkluzywny – w tym przypadku jest nastawiona na podsumowanie zakończonych działań; wypracowane wnioski mają pomóc w realizacji podobnych w przyszłości (ewaluacja ex post: retrospektywna, przeprowadzana po zakończeniu projektu) i na etapie u[powszechniania i włączania.

¹ Por. Miniprzewodnik po ewaluacji projektów innowacyjnych PO KL ZALECENIA KRAJOWEJ INSTYTUCJI WSPOMAGAJĄCEJ, Krajowa Instytucja Wspomagająca Centrum Projektów Europejskich, Warszawa 2012

1.2. Charakterystyka projektu i produktu finalnego jako kontekst ewaluacji

Projekt ZIP² jest odpowiedzią na dylematy i problemy w zakresie wczesnej interwencji socjalnej i adaptacji zawodowej młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Produkt finalny jest odpowiedzią na aktualne zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży i przyczynia się do rozwiązywania następujących problemów:

Problem główny: Nieefektywność i NISKIE ZINTEGROWANIE funkcjonujących instrumentów i programów w odniesieniu do kumulujących się i nowych trudności młodzieży szczególnego ryzyka powodujących jej wykluczenia społecznego w województwie mazowieckim.

Problemy szczegółowe (PS) / przyczyny – jako uzasadnienie dla programów tematycznych ZIP:

- PS1. Zagrożenie wykluczeniem społecznym młodzieży narażonej na ryzykowne zachowania seksualne ze względu na niewystarczające ukierunkowanie rozwoju osobistego w ramach obecnych form wsparcia.
- PS2. Niedostosowanie obecnego wsparcia do specyfiki współczesnych form agresji i przemocy niwelujących szanse na rozwój zawodowy młodzieży.
- PS3. Postępujące wykluczenie młodzieży zagrożonej współczesnymi uzależnieniami od multimediów ze względu na nieefektywność programów profilaktycznych.

Zachowania ryzykowne młodzieży są ze sobą dodatnio skorelowane, a więc można mówić o ich współwystępowaniu. Potwierdza to sensowność założeń projektu Zintegrowane Innowacyjne

² Opis projektu oparto o: *Strategia Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, lipiec 2012 z późniejszymi korektami (wrzesień 2013)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Programy, którego logika oparta jest na aktualnym i rzeczywistym problemie dyskryminacji wielokrotnej.

Większość szkół realizuje wprawdzie programy wychowawcze i profilaktyczne zmierzające do zapobiegania negatywnym zjawiskom, lecz są one niewystarczające lub nieskuteczne w stosunku do pojawiających się problemów. Wszelkiego rodzaju zachowania odbiegające od powszechnie przyjętej normy można niwelować poprzez rozpoznanie czynników chroniących przed podejmowaniem takich właśnie zachowań, a następnie zwiększyć oddziaływanie za ich pośrednictwem na młodzież.

Innowacja przyczyni się do rozwiązywania problemów grupy odbiorców:

ODBIORCY PRODUKTU - młodzież dysfunkcyjna w wieku od 15+ do 19 roku życia, zagrożona wykluczeniem społecznym z uwagi na dyskryminację wielokrotną w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne; uzależnienia od multimediów; narażona na agresję i przemoc - 7000 osób. **CECHY KLUCZOWE I POTRZEBY:** nieukierunkowane życiowo, społecznie i zawodowo z uzależnieniem sieciowym, ofiary przemocy i agresji; młodzież o zaburzonej osobowości, niedostosowana społecznie. Młodzież o zachowaniach autodestrukcyjnych powodujących zagrożenie wykluczeniem społecznym i zawodowym. **UZASADNIENIEM** jest ich sytuacja: zagrożone „efektem jednostki dysfunkcyjnej” z w/w przyczyn.

PRODUKT FINALNY wnosi do obecnej praktyki i polityki społecznej w zakresie wczesnej interwencji socjalnej **INNOWACYJNOŚĆ** w następujących **WYMIARACH:**

Wymiar formy wsparcia

- ✓ uwzględnienie dyskryminacji wielokrotnej - główną innowacją jest to, że nowy model uwzględnia wiele przyczyn wykluczenia – dotychczas np. jeden czynnik ryzyka determinował cały system wsparcia bez uwzględnienia pozostałych przyczyn wykluczenia, co powoduje, że wczesna interwencja socjalna była nieefektywna w jednym zakresie, ponieważ najczęściej występowały inne dysfunkcje;
- ✓ połączenie profilaktycznego, diagnostycznego charakteru wsparcia (dotychczas funkcjonowały oddzielnie)
- ✓ kompleksowość modelu (K1-K11) - pierwsze tak kompleksowe (oparte o proces) programowanie modelu – niespotykane dotąd komponenty – jest to pełna strategia wdrożeniowa;
- ✓ wyabstrahowanie modelu od ustaw i systemu - „wyjście” poza systemy i instytucje i jednocześnie możliwość wdrożenia komponentów przez każdą instytucję;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

- ✓ podejście interdyscyplinarne - wiedza i metodyka: pedagogiczna, socjologiczna, psychiatryczna, psychologiczna, resocjalizacyjna - oparcie na profesjonalnej wiedzy;
- ✓ podejście integralne zamiast jednoaspektowego - zwiększenie efektywności poprzez ZINTEGROWANE podejście [Obecne działania mają charakter jednoaspektowy, niekompleksowe, skierowane do jednej kategorii M, doraźne, powierzchowne]
- ✓ pro aktywność programów integralnych - ZIP są proaktywne (wyprzedzają dysfunkcje), a obecne podejście jest reaktywne (zbyt późne działania)
- ✓ innowacyjność w aspekcie form wsparcia w ZIP przejawia się w obraniu strategii pozwalających młodzieży na wgląd we własne zasoby oraz ich wzmacnianie i modelujących wybory „zachowań seksualnych na właściwym etapie życia” oraz alternatywnych do zachowań ryzykownych działań konstruktywnych. Metody użyte w ZIP mają charakter aktywizujący, by uczestnicy doświadczali samodzielnego dochodzenia do przekonań i treści w temacie ZIP poprzez udział w warsztatach psychologicznych, dramach, dyskusjach, oglądaniu spektakli i filmów będących kanwą do wymiany poglądów, samodzielnym tworzeniu ekspresji swoich poglądów poprzez fotografię, film, literaturę, plastykę, dramat, muzykę itd. Szczegółowa diagnoza zasobów M i jej potrzeb, które zaspakajają zachowania zagrażające, pozwoli zrealizować je na innej drodze. ZIP jako program innowacyjny do strategii WIS włącza strategię alternatyw (czyli wysoko ocenianą pod względem skuteczności strategię wskazywania i tworzenia możliwości alternatywnego realizowania potrzeb).
- ✓ ZIP innowacyjnie wprowadza warsztaty dla rodziców na ten właśnie temat, wcześniej przygotowując do ich przeprowadzenia użytkowników. Ich celem jest wzrost zasobów w obszarze kompetencji osobistych i społecznych, które pozwolą rodzicom na aktywną rozmowę, życzliwe słuchanie i adekwatne wymagania w sferze relacji emocjonalnych i zachowań seksualnych swoich dzieci pomagając im dostrzec integralność tych relacji i uniknąć rozszczępiania doświadczeń z tych sfer. Rodzice, mogą wzmocnić swoje zasoby wpływające na kompetencje podmiotowe i społeczne poprzez wzrost umiejętności komunikacyjnych, rozwiązywania konfliktów, podejmowania decyzji i wymagań.
- ✓ przyjęcie zasady treningu rówieśniczego w działaniach kierowanych do młodzieży znacznie podwyższa efektywność profilaktyki a również ma cechy innowacyjności, gdyż dotychczasowa praktyka wskazuje, iż źródłem informacji w tego typu profilaktyce są dorośli, podczas gdy taki przekaz jest dla młodzieży mało wiarygodny i preferują wymianę poglądów z rówieśnikami.
- ✓ kreowanie elastycznej oferty ZIP dostosowanej do zainteresowań beneficjentów, co w dużym stopniu gwarantuje angażowanie się w realizację programów profilaktycznych, a tym samym wzmacnianie czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych.
- ✓ wykorzystywanie w działaniach ZIP mechanizmu modelowania społecznego (modelowanie konstruktywnych zachowań przez rówieśników). Wykorzystanie tego mechanizmu stanowi gwarancję dużej skuteczności uczenia się zachowań stanowiących alternatywę w stosunku do preferowania różnych form agresji.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

- ✓ wykorzystywanie w działaniach ZIP mechanizmu uczenia się poprzez wzmacnianie poczucia własnej skuteczności. Wykorzystanie tego mechanizmu również stanowi ważną gwarancję dużej skutecznego uczenia się konstruktywnych zachowań.
- ✓ uczenie się konstruktywnych zachowań – poprzez modelowanie społeczne i odczuwanie samoskuteczności – w naturalnych warunkach. Wykorzystanie naturalnych warunków również większa prawdopodobieństwo wzmacniania czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu uzależnienia.
- ✓ tworzenie zadaniowego środowiska rówieśników, w ramach którego osoby agresywne będą mogły podjąć działania ukierunkowane na zmianę destrukcyjnych zachowań. Zaangażowanie w zadaniowe środowisko rówieśnicze powinno doprowadzić do:
- ✓ redukcji zachowań agresywnych o charakterze reaktywnym, wrogiem, instrumentalnym
- ✓ redukcji destrukcyjnych sposobów radzenia sobie z problemami – m. in. działań instynktownych, unikowych, antyspołecznych
- ✓ wzmocnienia konstruktywnych sposobów radzenia sobie z problemami o charakterze wspólnotowym – głównie działań kooperacyjnych i poszukiwaniu społecznego wsparcia
- ✓ wzmocnienia konstruktywnych sposobów radzenia sobie z problemami o charakterze indywidualnym – przede wszystkim działań asertywnych i działań przemyślanych
- ✓ zwiększania zysków w zasobach podmiotowych, stanu i energetycznych
- ✓ redukcji strat w zasobach podmiotowych, stanu i energetycznych.

Wymiar problemu

- ✓ skierowanie wczesnej interwencji do osób dotkniętych "nowymi" problemami cywilizacyjnymi („update”);
- ✓ uwzględnienie wielowymiarowości przyczyn i obszarów zagrożenia jednostki – inter instytucjonalne podejście;
- ✓ skierowaniu WIS do osób dotkniętych „nowymi” problemami
- ✓ uwzględnienie najważniejszych przyczyn wykluczenia i wielowymiarowości przyczyn i obszarów zagrożenia jednostki – interinstytucjonalne podejście.
- ✓ redukcja ryzyka zachowań autodestrukcyjnych powodujących wykluczenie społeczne na takim etapie, gdy efekty podejmowanych działań odznaczają się znacznie większą efektywnością niż skuteczność działań np. terapeutycznych. Przedstawiona prawidłowość wynika z tego, że zdolność uczenia się nowych zachowań (konstruktywnego postępowania) jest znacznie większa u osób, do których skierowane są strategie profilaktyki selektywnej.
- ✓ innowacyjność w analizowanym aspekcie polega na redukowaniu ryzyka zachowań agresywnych na etapie wczesnej interwencji socjalnej, tzn. wtedy, gdy efekty podejmowanych działań odznaczają się znacznie większą efektywnością niż skuteczność działań resocjalizacyjnych – przede wszystkim wobec młodzieży, która weszła w konflikt z prawem karnym ze względu na skutki preferowanych zachowań agresywnych. Przedstawiona

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

prawidłowość wynika z tego, że zdolność uczenia się konstruktywnego postępowania jest znacznie większa u osób, do których skierowane są strategie profilaktyki selektywnej niż u osób, w stosunku do których są stosowane instytucjonalne formy resocjalizacji.

- ✓ innowacyjność ZIP w wymiarze podejścia do problemu polega przede wszystkim na posadowieniu programu profilaktycznego na wzmacnianiu zasobów uczestników, a nie, jak to ma miejsce najczęściej, na osłabianiu deficytów. Jednocześnie program, który zbudowano na strategii WIS realizuje, wskazywaną, w literaturze tematu.
- ✓ Innowacyjność, w wymiarze problemu, polega na zastąpieniu dotychczasowych koncepcji wsparcia społecznego młodzieży bazujących na dostrzeganiu ich braków i błędów - koncepcją, która wymaga koncentracji na zasobach jednostki – podejście pozytywne.

Wymiar grupy docelowej

- ✓ uwzględnienie młodzieży zarówno z miasta jak i z terenów wiejskich Mazowsza i objęcie projektem młodzieży przejawiającej zachowania autodestrukcyjne z wielu przyczyn wykluczenia w jednym integralnym poziomie;
- ✓ uwzględnienie specyfiki młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych w modelu wczesnej interwencji (dotychczas wczesna interwencja – zresztą mało skuteczna – kończyła się w gimnazjum)
- ✓ uwzględnienie młodzieży patologicznej oraz młodzieży z innych środowisk w tym z „normalnych rodzin”.
- ✓ innowacyjność ZIP w aspekcie odbiorców programu dotyczy szczególnie faktu jego skierowania do licznych grup M z różnych środowisk Województwa Mazowieckiego. Innowacyjność dotyczy też włączenia do programu rodziców, oraz działań diagnostycznych i szkoleniowych dla użytkowników
- ✓ ZIP choć kierowany do bardzo dużej grupy odbiorców dzięki przyjęciu strategii WIS i zasady pracy w małych grupach jest bardzo zindywidualizowany. Wstępna diagnoza pozwala dobrać metody adekwatnie do zasobów i potrzeb uczestników.
- ✓ stworzenie kompleksowego programu profilaktyki ryzykownych zachowań seksualnych jest działaniem innowacyjnym również dlatego, iż istniejące dotąd kierowane są do małych grup o bardzo niewielkim zasięgu lub mają charakter strategii informacyjnej, która choć ma wielu odbiorców jest bardzo mało skuteczna co potwierdzają badania (tamże).
- ✓ redukcja ryzyka wystąpienia zachowań agresywnych u młodzieży 15-19 lat zanim dojdzie do wystąpienia negatywnych skutków tego zjawiska. ZIP stanowi rodzaj wczesnej interwencji socjalnej skierowanej do młodzieży, u której występuje podwyższone ryzyko zachowań agresywnych o charakterze agresji reaktywnej, agresji wrogiej i agresji instrumentalnej ze względu na niski poziom zasobów ochraniających przed tego rodzaju postępowaniem. Wczesna interwencja socjalna w ramach ZIP gwarantuje znacznie większą skuteczność niż strategie o

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ✓ charakterze terapeutycznym i/lub resocjalizacyjnym, które są skierowane do grupy klinicznej i/lub do grupy zdemoralizowanej.
- ✓ innowacyjność polega także na możliwości trafnego doboru odbiorców ZIP (młodzieży 15-19 lat zagrożonej uzależnieniem z powodu przejawiania zachowań agresywnych).

Analiza wykonana w ramach ewaluacji zewnętrznej potwierdza zasadność wskazanych powyżej problemów. Problemy zostały również potwierdzone w pierwszym etapie realizacji projektu oraz w ramach analizy desk research i dokumentów strategicznych.

Ewaluacja analizuje poziom koherencji pomiędzy określonymi problemami a celami przyjętymi dla projektu.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego na podstawie rzeczywistych efektów testowania oceni, w jakim stopniu innowacja ujęta w produkcie finalnym łagodzi wskazane powyżej problemy.

Celem głównym projektu³ jest wzrost efektywności zapobiegania i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży trudnej w województwie mazowieckim w oparciu o opracowany i wdrożony Model Zintegrowanych Innowacyjnych Programów o charakterze wczesnej interwencji ukierunkowujących rozwój zawodowy.

Cele szczegółowe projektu to:

Cel szczegółowy 1: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży narażonej na ryzykowne zachowania seksualne poprzez opracowanie efektywnego profilaktycznego modelu wczesnej interwencji

³ Por. *Strategia Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, lipiec 2012 z późniejszymi korektami (wrzesień 2013)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Cel szczegółowy 2: Wzrost efektywności zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o wypracowane nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego.

Cel szczegółowy 3: Zminimalizowanie zagrożenia wykluczeniem młodzieży narażonej na współczesne uzależnienia od multimediów na podstawie efektywnego modelu wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej.

Cel szczegółowy 4: Wsparcie opracowywania produktu finalnego w oparciu o zapewnienie najwyższej jakości merytorykę, analizy, badania i testowanie.

Cele szczegółowe odpowiadają problemom szczegółowym sformułowanym w projekcie, które jednocześnie stanowią założenia i podstawę dla elementów produktu finalnego, które zostaną opracowane w ramach projektu.

Grupy docelowe⁴ w projekcie stanowiły podmiotowe odniesienie dla ewaluacji zewnętrznej.

Grupa docelowa projektu występuje w 2 wymiarach: użytkownicy i odbiorcy.

ODBIORCY PRODUKTU - młodzież dysfunkcyjna w wieku od 15+ do 19 roku życia, zagrożona wykluczeniem społecznym z uwagi na dyskryminację wielokrotną w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne; uzależnienia od multimediów; narażona na agresję i przemoc - 7000 osób. **CECHY KLUCZOWE I POTRZEBY:** nieukierunkowane życiowo, społecznie i zawodowo z uzależnieniem sieciowym, ofiary przemocy i agresji; młodzież o zaburzonej osobowości, niedostosowana społecznie. Młodzież o zachowaniach autodestrukcyjnych powodujących zagrożenie

⁴ Por. Strategia..., op. cit.

wykluczeniem społecznym i zawodowym. UZASADNIENIEM jest ich sytuacja: zagrożone „efektem jednostki dysfunkcjonalnej” z w/w przyczyn.

UŻYTKOWNICY PRODUKTU - podmioty realizujące wczesną interwencję socjalną: instytucje integracji społecznej: OPS, PCPR, CIS, KIS, szkoły ponadgimnazjalne, NGO i inne podmioty działające na rzecz młodzieży nieprzystosowanej społecznie: OHP, MOW, MOS oraz podmioty realizujące kryzysową interwencję. Wszystkie kategorie osób i instytucje zaangażowane w realizację ZIP z uwagi na zakres ich działań podejmowanych wobec młodzieży nieprzystosowanej społecznie funkcjonują na terenie województwa mazowieckiego, a ich przedstawiciele zostaną zaangażowani w realizację projektu.

W celu zapewnienia właściwego i skutecznego wdrożenia innowacji, organami inicjującymi działanie programu powinny być władze gmin mazowieckich, przy czym społeczne cele działalności w ramach ZIP powinny być kompatybilne z zagadnieniami konstytuującymi strategię rozwoju każdej gminy. Podmioty odpowiedzialne za funkcjonowanie lokalnej społeczności powinny zapewnić odpowiednie zasoby ludzkie i warunki (m.in. techniczne, lokalowe i finansowe) do realizacji tego rodzaju programu.

Formuła ZIP powinna być wykorzystywana przez wszystkie podmioty (prawne i fizyczne) odpowiedzialne za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym. W wymiarze instytucjonalnym model ZIP może być wykorzystywany przez następujące kategorie instytucji z województwa mazowieckiego: władze samorządu terytorialnego, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły, ośrodki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, policję, SOK, kościoły i związki wyznaniowe, Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze, Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapeutyczne, specjaliści odpowiedzialni za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu przejawiającej zachowania agresywne na poziomie lokalnych społeczności (przede wszystkim nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy, kuratorzy sądowi, asystenci rodzinni, pracownicy socjalni).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Natomiast na poziomie indywidualnym modelem ZIP mogą być zainteresowani psychologowie, pedagodzy, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi.

Użytkownikami projektu mogą być pracownicy socjalni, członkowie stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, wychowawcy, psycholog, pedagog i wolontariusze.

Formuła ZIP powinna być wykorzystywana przez wszystkie podmioty (prawne i fizyczne) odpowiedzialne za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania różnych form agresji.

Natomiast na poziomie indywidualnym programem mogą być zainteresowani nauczyciele, wychowawcy, psychologowie, pedagodzy, pracownicy socjalni, asystenci rodzinni, kuratorzy sądowi.

W wymiarze docelowym: specjaliści odpowiedzialni za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem na poziomie gminy (nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy).

W wymiarze testowania: specjaliści odpowiedzialni za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym na poziomie gminy/środowiska lokalnego (nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy).

W wymiarze włączania i upowszechniania: władze samorządowe szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego; kuratorium oświaty, specjaliści odpowiedzialni za wspieranie rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym, władze samorządowe szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego; kuratorium oświaty.

Grupa odbiorców i użytkowników została wyselekcjonowana w ramach rekrutacji pod względem adekwatności dla specyfiki produktu finalnego. Jest to uzasadnione reprezentatywnością problemową i merytoryczną – spójna grupa umożliwi skuteczne testowanie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Produkt finalny projektu stanowią elementy w postaci następujących produktów⁵.

PRODUKT FINALNY: Mazowiecki Model ZIP

Produkt finalny: **Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej** składa się z 3 programów tematycznych (ZIP I, II, III), które z kolei zawiera 11 komponentów (K 1-11). Każdy program tematyczny składa się obligatoryjnie z komponentów horyzontalnych. Jest to nowa metodyka zintegrowanych, innowacyjnych programów przeciwdziałania wykluczeniu młodzieży. Ponadto elementem modelu jest:

KOMPONENT K11:

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej. PODRĘCZNIK DLA UŻYTKOWNIKÓW jako element wspólny dla ZIP I, II, III

Produkt finalny tworzy model zawierający 3 programy tematyczne:

Tabela. Model ZIP – produkt finalny (programy)

Program	Nazwa
P I. ZIP 1	Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11)
P II. ZIP 2	Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego (zawierający K1-K11)
P III. ZIP 3	Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediów (zawierający K1-K11)

⁵ Por. *Strategia...*, op. cit.

[W ramach: P I; P II; P III., czyli łącznie: (K 1-11 x 3 P I-III) powstanie 33 elementy produktu finalnego]. FORMA: konkretne dokumenty/programy oraz NARZĘDZIA (instruments) ujęte w opisie KOMPONENTÓW.

Produkt finalny będzie funkcjonował m.in. w FORMIE MODELU/kompletu programów prewencyjnych w postaci przewodników, podręczników, narzędzi diagnostycznych wraz z instrukcjami metodycznymi i wykonawczymi w wersji wirtualnej gotowej do wydruku i cyfrowej np. DVD.

Produkt finalny będzie funkcjonował w formie KOMPLETNEGO MODELU wczesnej interwencji socjalnej i adaptacji zawodowej w formie PROGRAMÓW i komponentów, który będzie przedmiotem upowszechniania.

Produkt finalny ma DUŻE PRAKTYCZNE SZANSE I POTENCJAŁ WDROŻENIA DO POWSZECHNEJ PRAKTYKI. Może zaistnieć jako podstawa do lokalnych i środowiskowych programów realizowanych przez OPS, PCPR instytucje oświatowe i inne działające na rzecz młodzieży trudnej. Każdy z elementów modelu uwzględnia kwestię płci w wymiarze narzędzi i merytoryki w kontekście problemu. Przedmiotem upowszechnienia będzie PEŁNY MODEL i WSZYSTKIE ELEMENTY produktu finalnego.

Produkt Finalny jest opracowany w postaci trzech programów i będzie funkcjonował w formie kompletu dokumentów typu manual wraz z instrukcjami metodycznymi i wykonawczymi oraz w postaci podręcznika dla użytkowników (K 11).

Tabela. Model Mazowiecki ZIP – produkt finalny (komponenty)

Numer komponentu	Nazwa komponentu	Opis
K1.	Practical Metodology (PM)	Praktyczny przewodnik metodologiczny
K2.	Research & Knowledge (RK)	Metodologia badawcza oraz raport diagnostyczny w temacie

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

K3.	Diagnosis & Analysis (DA)	Metodologia analityczna procesów w temacie
K4.	Planning & Strategy (PS)	Podręcznik metodologiczny i praktyczny planowania i określania strategii interwencji i profilaktyki w temacie
K5.	Programs & Instruments (PI)	Zestaw wszystkich potencjalnych instrumentów do użycia w ramach programu i co najmniej jeden konkretny instrument pilotażowy
K6.	Implementation Procedures (IP)	Podręcznik procedury implementacji i szkoleniowo-doradczy
K7.	Institutional Cooperation	Przewodnik dla współpracy interesariuszy i instytucji
K8.	Evaluations of Efficiency	Podręcznik i metodologia ewaluacji efektywności programów
K9.	Publicity & Mainstreaming	Przewodnik potencjału rozgłosu, promocji i włączenia w główny nurt polityki wraz ze strategią upowszechniania
K10.	Success In Usage	Praktyczny przewodnik określający zastosowania, sposób wdrażania i stosowania programów z sukcesem w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu wraz z programem szkoleniowym dla użytkowników
K11.	Youth In work	Przykładowe modelowe rozwiązania skierowane do pracodawców zatrudniających młodzież w wieku 15-19 lat

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Na podstawie analizy w ramach ewaluacji należy stwierdzić, iż Produkt finalny jest w pełni zgodny ze strategią wdrażania projektu innowacyjnego testującego.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego uwzględnia jako kontekst:

- wszystkie założenia projektu: problemy, cele;
- strukturę produktu finalnego;
- innowację produktu finalnego;
- grupę docelową projektu;
- specyfikę procesu testowania;
- efekty innowacji.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

2. Metodologia ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego w ramach projektu: *Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI*

2.1. Założenia i kryteria ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu

Poniższy rozdział metodologiczny zawiera założenia i metodykę ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego po etapie testowania. Podrozdziały podejmują zagadnienie ewaluacji i jej istoty w projektach innowacyjnych, cel, zakres, kryteria ewaluacji, pytania oraz metody badawcze wraz z narzędziami badawczymi.

Uwarunkowania ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego

Metodologia przyjęta w niniejszej ewaluacji była warunkowana:

- specyfiką projektu innowacyjnego testującego i wytycznymi w tym zakresie,
- charakterystyką i istotą projektu ZIP
- założeniami produktu finalnego,
- założeniami procesu testowania produktu finalnego,
- dostępnością materiałów i danych zastanych,
- założeniami realizacji ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego zawartymi w strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego ZIP

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ➔ zakresem ewaluacji całościowej jako podstawy empirycznej dla analizy desk research w ramach ewaluacji zewnętrznej.

Założenia ewaluacji wewnętrznej i ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego zawarte w strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego⁶

Sposób dokonania oceny wyników testowania

Efektami, które mogą świadczyć o tym, że innowacja działa mogą być w szczególności efekty oddziaływania wśród odbiorców (stwierdzone subiektywnie przez odbiorców lub poprzez obserwację użytkowników).

Natomiast przejawem, że innowacja działa będą wyniki badania efektów testowania na podstawie etapów merytorycznych testowania:

Testowanie/badanie użytkowników w oparciu o narzędzia diagnostyczne – „ewaluacja” na poziomie użytkowników (ocena działań ze strony odbiorców – opracowane w ramach ZIP narzędzia diagnostyczne + analiza jakościowa). Etap ten pozwoli stwierdzić, na ile użytkownicy są skuteczni na podstawie stosowania założeń i komponentów ZIP.

Testowanie/badanie odbiorców w oparciu o Kwestionariusz Strategii Zaradczych, Kwestionariusza Dystrybucji Zasobów, – „ewaluacja” na poziomie odbiorców (K0) pozwoli stwierdzić skuteczność oddziaływania ZIP.

Ocena wyników testowania zostanie dokonana poprzez ewaluację zewnętrzną produktu finalnego zgodnie z aktualnymi zaleceniami Krajowej Instytucji Wspomagającej.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego

⁶ Por. Strategia..., op. cit.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

W projekcie założona jest ewaluacja całościowa odnosząca się do wskaźników rezultatów i działań oraz obligatoryjna ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego po testowaniu produktu finalnego.

Zewnętrzna ewaluacja obligatoryjna produktu finalnego jest kluczowa z punktu widzenia stwierdzenia, czy i w jakim stopniu innowacja działa.

Zakres obligatoryjnej ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego obejmuje: produkt finalny (dotyczy w sumie trzech komponentów ZIP 1, 2, 3), działania i rezultaty na etapie testowania i w odniesieniu do efektów testowania produktu finalnego.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego obejmie również grupy docelowe wskazane we wniosku, na etapie testowania.

Ewaluacja całościowa: on-going, ex-post wdrażania projektu i rezultatów jest to element zarządzania jakością i zarządzania merytorycznego projektu. Zakładana ewaluacja całościowa będzie ewaluacją odnoszącą się do całego projektu i wszystkich działań oraz wszystkich wskaźników i produktu finalnego jako rezultatu. Niezbędna jest ona w kontekście implikacyjnego charakteru projektu (badawczego, analitycznego, innowacyjnego), w którym każdy kolejny etap jest warunkowany wynikiem poprzedniego – np. bez właściwych badań i analiz nie stworzona zostanie wiedza niezbędna dla uzyskania produktu finalnego. Każde „zaniedbanie” jakościowe na którymkolwiek z etapów spowoduje niewykonalność projektu (nie można przy jednym założonym budżecie zdublować analiz lub rekomendacji). Dlatego też całościowa ewaluacja będzie pełniła funkcję weryfikującą jakość i zasadność działań projektu i zapewni efektywność w osiąganiu celów projektu. Na etapie wdrożenia projektu przewidziano ewaluację w następującym zakresie:

Etap 2: on-going przeprowadzoną w trakcie realizacji projektu, zwłaszcza po „kamieniach milowych” projektu;

Etap 3: ex-post po zakończeniu realizacji działań projektu dla zbadania osiągnięcia celów projektu.

Celem głównym usługi ewaluacyjnej jest zapewnienie efektywności i poprawności wdrażania projektu i rezultatów projektu poprzez weryfikację działań i właściwe rekomendacje dotyczące zarządzania realizacją projektu na każdym etapie.

Będzie to również sposób na stwierdzenie wystąpienia rezultatów określonych dla projektu.

Ewaluacja całościowa jako w projekcie obejmować będzie swoje cztery wymiary (zakres):

Badanie/ocena postępów i efektywności w tworzeniu elementów produktu finalnego w wymiarze merytorycznym.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W wymiarze oceny efektywności poszczególnych działań projektu

W wymiarze stwierdzania efektów/rezultatów działań projektu

W wymiarze zarządzania projektem – identyfikacja czynników ryzyka projektu oraz rekomendacje co do ich minimalizacji, propozycje modyfikacji działań i merytoryki projektu

Kryteria ewaluacji zostały dobrane do założeń projektu. Spośród najczęściej stosowanych kryteriów w ewaluacji: relevance; efficiency; effectiveness; impact; sustainability, utility wybrano do ewaluacji niniejszego projektu następujące kryteria ze względu na specyfikę, skalę, zakres i rodzaj rezultatów oraz ze względu na określone cele i funkcje ewaluacji projektu:

Skuteczność (effectiveness) - kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia rezultaty projektu zostały osiągnięte oraz w jakim stopniu działania projektu przyczyniły się do zmiany i uzyskania korzyści u uczestników projektu.

Użyteczność (utility) - kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia produkt finalny odpowiada rzeczywistym potrzebom. Kryterium użyteczności pozwala zweryfikować na ile efekty realizowanego projektu zaspokajają potrzeby grupy docelowej projektu.

Ewaluacja całościowa będzie prowadzona w oparciu o powyższe założenia i będzie miała charakter badania jakościowego.

Do każdego z etapów ewaluacji oraz na zakończenie projektu przewidziany jest raport rekomendacyjny.

Celem ewaluacji będzie weryfikowanie efektywności etapów realizacji projektu oraz rzeczywistej innowacyjności produktu finalnego, zebranie informacji o uwarunkowaniach działań w projekcie w celu ulepszenia tych działań lub podjęcia decyzji o ich prowadzeniu w kontekście produktu finalnego);

Pytania badawcze dla ewaluacji określono w poszczególnych etapach.

Pytania badawcze

Pytanie badawcze ogólne:

PBO.I.1.1. W jakim stopniu założenia projektu, produkt finalny, działania projektu są dostosowane do potrzeb w kontekście zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży?

Pytania badawcze szczegółowe:

PBS.I.1.1. W jakim stopniu działania projektu są efektywne?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PBS.I.1.2. Jaki jest poziom rezultatów projektu na początku realizacji i na zakończenie projektu?

PBS.I.1.3. Jakie są główne czynniki ryzyka realizacji projektu?

PBS.I.1.4. Jaka jest rzeczywista efektywność modelu, programów i komponentów?

Najważniejsza będzie obligatoryjna ewaluacja zewnętrzna jako kluczowy element opracowania produktu finalnego. Na tym etapie zweryfikowana zostanie rzeczywista efektywność programów i jego komponentów. Zostanie sprawdzone, czy innowacja działa. Będzie to ewaluacja komplementarna wobec ewaluacji całościowej.

Po zakończeniu części jakościowej badania Wykonawca prześle raport cząstkowy, w którym zawarty będzie opis przebiegu badania jakościowego, opis metodologii oraz główne wnioski z przeprowadzonych badań.

Po zakończeniu badania ewaluacyjnego Wykonawca przygotuje raport końcowy z badań zawierający zestawienie tabelaryczne danych oraz główne wnioski z przeprowadzonych badań i rekomendacje z każdego badania.

Efekty projektu zostaną zawarte w Raporcie Końcowym opracowanym przez Wykonawcę po zakończeniu wszystkich etapów badania.

Raport Końcowy będzie zawierać:

Cele badania wraz z ich operacjonalizacją.

Opis metodologii i sposobu realizacji badania i narzędzi.

Omówienie głównych wyników badań wraz z odpowiedziami na pytania badawcze.

Analizę i potwierdzenie osiągnięcia zakładanych rezultatów projektu.

Zakres założeń, narzędzia i metodyka mogą ulec zmianie ze względu na implikacje kolejnych etapów prac w ramach projektu.

Skuteczność produktu finalnego podlegała pomiarowi za pomocą wskaźników monitorowanych podczas testowania i weryfikowanych w ramach ewaluacji całościowej projektu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W ramach procesu testowania, zostały założone kompleksowe metody badań empirycznych w ramach ewaluacji wewnętrznej już w ramach procesu testowania, co dało **możliwość empirycznej weryfikacji obiektywnej zmiany, która zaszła u użytkowników i odbiorców**. Wyniki tej ewaluacji uwzględniono w ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego w części dotyczącej analizy desk research.

Założenia ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego

Kluczowe dla analizy rzeczywistych efektów testowania są wyniki badań o charakterze ewaluacji wewnętrznej o **charakterze empirycznym** zrealizowanej podczas i po procesie testowania produktu finalnego⁷.

Analiza desk research wyników procesu testowania produktu finalnego i wyników ewaluacji wewnętrznej jest oparta o raport z testowania, które wskazują na dowody empiryczne skuteczności produktu finalnego przez pryzmat zmian i postaw u odbiorców i użytkowników.

W oparciu o raporty z testowania dokonana została analiza wyników (danych zastanych) badań empirycznych ODBIORCÓW, przeprowadzonych w trakcie testowania produktu finalnego oraz analiza wyników (danych zastanych) badań empirycznych w odniesieniu do produktu finalnego, przeprowadzonych w trakcie testowania produktu finalnego wśród UŻYTKOWNIKÓW.

⁷ Por. Raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych. PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI, dr Michał Wiechetek, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, 2013

Umożliwiło to empiryczne udowodnienie skuteczności produktu finalnego oraz analizę wyników testowania, potwierdzających efektywność innowacji.

Głównym elementem raportu z ewaluacji zewnętrznej jest OCENA rzeczywistych efektów testowania produktu finalnego na podstawie badania empirycznego w ramach ewaluacji wewnętrznej podczas testowania. Ewaluacja zewnętrzna istotnie zwiększa OBIEKTYWIZM analizy rzeczywistych efektów testowania produktu finalnego.

Wynikiem badań i analiz jest ocena potencjału wdrożeniowego produktu finalnego oraz weryfikacja stopnia innowacyjności produktu finalnego, a także ocena stopnia skomplikowania i możliwości zastosowania (adaptacyjności) produktu finalnego i ocena potencjału wdrożeniowego.

W raporcie przedstawiono WNIOSKI – OCENA RZECZYWISTYCH EFEKTÓW TESTOWANIA na podstawie przeprowadzonych analiz i badań.

Jednym z ważniejszych elementów ewaluacji zewnętrznej są REKOMENDACJE, dotyczące niezbędnych zmian, korekt oraz dalszych prac nad ostateczną wersją produktu finalnego przed walidacją. Umożliwią one korektę produktu finalnego dla efektywnej walidacji.

W raporcie zamieszczono również REKOMENDACJE, dotyczące działań upowszechniających i mainstreamingu.

Projekt będący przedmiotem niniejszego raportu ma charakter innowacyjny testujący. Jego realizacja wymaga poddania nowego pomysłu testowaniu. W toku testów przedstawiciele grupy docelowej korzystają z zalet nowego rozwiązania, co w konsekwencji faktycznie może przyczynić się do rozwiązania problemów tych osób. Najistotniejszym produktem – obok produktu kluczowego, jakim jest produkt finalny – jest raport z wyników testowania i raport z ewaluacji rzeczywistych efektów testów, dokumentujący korzyści osiągnięte przez uczestników testów.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

2.2. Kryteria ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP

W związku z powyższym w badaniu ewaluacyjnym produktu finalnego projektu zostały uwzględnione opinie reprezentantów jak największej liczby instytucji i osób związanych z projektem - zarówno przedstawicieli odbiorców, jak i użytkowników projektu.

Zakres podmiotowy badania:

Odbiorcy biorący udział w testowaniu

Użytkownicy testujący produkty finalne

Zakres ewaluacji produktu finalnego projektu będzie dotyczył następujących kwestii:

1. analiza i ocena efektów testowania oraz wypracowanie rekomendacji dot. Produktu;
2. badanie/ocena postępów i efektywności w tworzeniu elementów produktu finalnego w wymiarze merytorycznym;
3. wymiar oceny efektywności produktu finalnego projektu.

KRYTERIA EWALUACJI wskazują co w ramach prowadzonej ewaluacji będzie podlegało ocenie. Najczęściej stosowane kryteria w ewaluacji to: trafność, efektywność, skuteczność, siła oddziaływania oraz trwałość efektów⁸. Kryteria ewaluacji projektu ZIP, zostały dobrane zgodnie z założeniami projektu, kładąc nacisk na te, które są najistotniejsze z punktu widzenia istoty projektu, jego celów i efektów.

⁸ Ewaluacja – kwestie ogólne, PTE, Warszawa 2005, s. 17.

Ze względu na specyfikę, skalę, zakres i rodzaj rezultatów oraz ze względu na określone cele i funkcje ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu i prace badawcze i analityczne, wchodzące w zakres ewaluacji, proponuje się uwzględnienie następujących kryteriów ewaluacyjnych:⁹

- **Trafność** (relevance) – kryterium to pozwala ocenić, w jakim stopniu przyjęte cele, działania projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i potrzebom grupy docelowej w odniesieniu do produktu finalnego.

- **Skuteczność** (effectiveness) - kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia rezultaty projektu zostały osiągnięte oraz w jakim stopniu działania projektu przyczyniły się do zmiany i uzyskania korzyści u grupy docelowej projektu, na podstawie produktu finalnego. Kryterium to będzie rozumiane jako weryfikacja: czy stosowanie produktu przynosi zakładane wyniki, jak dalece produkt ma szansę sprzyjać rozwiązywaniu problemów odbiorców i w jaki sposób będzie wywierał wpływ na sytuację grup docelowych.

- **Użyteczność** (utility) - kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia produkt finalny odpowiada rzeczywistym potrzebom. Kryterium użyteczności pozwala zweryfikować na ile efekty realizowanego projektu zaspokajają potrzeby grupy docelowej projektu.

⁹ Por. M. Białach, *Monitoring and Evaluation*, w: *Project Management Training Guide Handbook*, OIC Poland, ISTUD, INOVA+, GEA College, Syntra West, s. 22-24, Lublin 2013

2.3. Cel ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP

Wytyczne w zakresie wdrażania projektów innowacyjnych testujących¹⁰ wskazują, że celem głównym zewnętrznej ewaluacji produktu finalnego jest analiza i ocena efektów testowania oraz wypracowanie rekomendacji, dotyczących produktu (rozumianego jako model/ narzędzie/ instrument), który ma odpowiadać na rzeczywiste potrzeby grup docelowych, zarówno odbiorców, jak i użytkowników.

Po przetestowaniu produktu i analizie wyników testowania, uwzględniającej ewaluację zewnętrzną, beneficjent przystępuje do opracowania ostatecznej wersji produktu. Ewaluacja zewnętrzna produktu służy zbadaniu efektywności i skuteczności produktu i musi zostać przeprowadzona obligatoryjnie w ramach każdego projektu innowacyjnego testującego.

Przedmiotem ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego jest analiza rzeczywistych efektów testowanego produktu, które obejmuje:¹¹

- zgromadzenie wszystkich danych z fazy testowania (opinie osób przeprowadzających testy, przedstawicieli obu grup docelowych tj. odbiorców i użytkowników, opinie obserwatorów ze strony zespołu projektowego) i ich ocenę dotyczącą skutków stosowania produktu;

¹⁰ Por. *Etapy realizacji projektu innowacyjnego testującego - zalecenia krajowej instytucji wspomagającej*, KIW, Warszawa listopad 2011

¹¹ Por. *Miniprzewodnik po ewaluacji projektów innowacyjnych PO KL Zalecenia Krajowej Instytucji Wspomagającej*, KIW, Warszawa listopad 2012

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ewaluację zewnętrzną produktu finalnego, która powinna dostarczyć odpowiedzi na pytanie – czy wypracowany produkt (proponowane podejście) faktycznie jest lepszy, skuteczniejszy i bardziej efektywny niż stosowany dotychczas, tj.:
 - czy proponowane podejście okazało się atrakcyjną alternatywą względem metod stosowanych wcześniej (czy jest bardziej skuteczne, tańsze lub przynajmniej efektywne),
 - co wpływa na jego skuteczność (czy są to metody pracy, dobór grup docelowych, organizacja procesu wsparcia, czy inne czynniki),
 - czy możliwe jest zwiększenie skuteczności proponowanych metod i pod jakimi warunkami.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego jest to ewaluacja przeprowadzana w trakcie realizacji projektu i jej zadaniem jest zebranie informacji o uwarunkowaniach działań w projekcie na bieżącym etapie jego realizacji w celu ulepszenia tych działań lub podjęcia decyzji o kluczowych zmianach w kontekście produktu finalnego. Dodatkowo może wyjaśnić czy możliwe jest zwiększenie skuteczności testowanych metod i pod jakimi warunkami.

Głównym celem ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu ZIP jest obiektywne zweryfikowanie rzeczywistych efektów testowania produktu finalnego oraz wypracowanie rekomendacji, dotyczących testowanej wstępnej wersji produktu finalnego - umożliwiających modyfikacje w nim, niezbędne dla jego walidacji.

Celem badania ewaluacyjnego i analizy produktu finalnego jest również uzyskanie informacji i wniosków, umożliwiających ocenę i weryfikację efektów wprowadzenia innowacji i walidację produktu finalnego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna poddaje analizie osiągnięte efekty oraz dokonuje oceny realizacji etapu testowania w projekcie. Najistotniejszą rolą ewaluacji zewnętrznej jest obiektywizacja¹².

Zgodnie z założeniami metodologicznymi badanie ewaluacyjne koncentrować się będzie na identyfikacji ewentualnych usprawnień i wskazaniu kierunków zmian testowanych produktów i ich elementów pośrednich.

Osiągnięcie celu głównego ewaluacji i badań ewaluacyjnych zostało zagwarantowane przez realizację analizy desk research wyników z ewaluacji wewnętrznej. Analiza w ramach ewaluacji zewnętrznej ukierunkowana została na kluczowe obszary ewaluacji wytyczone w celach szczegółowych.

Zadania szczegółowe ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego:

1. Zebranie informacji o uwarunkowaniach działań w projekcie na bieżącym etapie jego realizacji w celu ulepszenia tych działań lub podjęcia decyzji o kluczowych zmianach w kontekście produktu finalnego.
2. Dokonanie pogłębionej analizy i oceny wybranych problemów w kontekście innowacyjnych rozwiązań w ramach produktu finalnego.
3. Weryfikacja czy testowany produkt finalny jest bardziej skuteczny, bardziej efektywny (lub przynajmniej efektywny) niż podejścia stosowane dotychczas.
4. Wykorzystanie wyników badania empirycznego wykonanego w ramach ewaluacji wewnętrznej do zweryfikowania efektywności produktu finalnego.

¹² Por. *Rola ewaluacji zewnętrznej w kształtowaniu kompetencji kluczowych*, dr Marek Białach, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2012

2.4. PYTANIA BADAWCZE w ramach ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP

Podstawą zaplanowania i przeprowadzania dobrego badania ewaluacyjnego i analiz jest precyzyjne określenie celów i pytań badawczych. Celem badań przeprowadzonych w ramach ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego była ocena produktu finalnego w kontekście:

- **skuteczności** produktów finalnych w generowaniu korzyści dla użytkowników i odbiorców oraz użyteczności kluczowych elementów;
- **potencjału wdrożeniowego produktu finalnego** – ocena możliwości wdrożenia *produktu finalnego* do głównego nurtu polityki, na który składa się ocena stopnia skomplikowania produktu finalnego oraz możliwości zastosowania przez użytkowników, jego efektywność i unikatowość.

Tak sformułowany cel badania umożliwił postawienie szeregu pytań badawczych oraz określenie zasadnych pytań ewaluacyjnych.

Pytanie badawcze ogólne:

1. Czy przygotowany produkt finalny i jego wdrożenie pozwoli na osiągnięcie celów projektu *Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Pytania badawcze szczegółowe:

1. Czy przygotowany produkt finalny ZIP spełnia założenia pod względem merytorycznym i technicznym?
2. Czy przygotowane produkty finalne ZIP są bardziej przydatne i efektywne niż dotychczas stosowane?
3. Czy efekty zastosowania innowacji w ramach produktu finalnego są wystarczające?
4. Jakie elementy lub założenia produktu finalnego należy zmodyfikować na podstawie efektów testowania dla walidacji?

Odpowiedź na powyższe pytania umożliwi wykorzystanie materiału badawczego zebranego w trakcie badania empirycznego i analiz desk research materiałów uzyskanych podczas procesu testowania produktu finalnego i ewaluacji wewnętrznej.

Wyznacznikiem zakresu i metodologii ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego jest dokument Strategii wdrażania projektu, który wskazuje na zakres i formułę testowania. Efektami, które mogą świadczyć o tym, że innowacja działa mogą być w szczególności efekty oddziaływania wśród odbiorców (stwierdzone subiektywnie przez odbiorców lub poprzez obserwację użytkowników). Natomiast przejawem, że innowacja działa będą wyniki badania efektów testowania na podstawie etapów merytorycznych testowania.

Skuteczność Modelu ZIP podlegała pomiarowi za pomocą wskaźników monitorowanych podczas testowania w oparciu o profesjonalne narzędzie Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wyniki z ewaluacji zewnętrznej oraz wewnętrznej pozwolą zweryfikować efekty wprowadzenia innowacji. Efekty zastosowania innowacji zostaną uznane za wystarczające, jeżeli zaistnieje stwierdzona empirycznie zmiana „pozytywna” u młodzieży zagrożonej biorącej udział w testowaniu.

Zmiana ta będzie weryfikowana na podstawie wyników Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej w oparciu o wyniki analiz statystycznych opracowanych na podstawie materiału zebranego w trakcie badań podłużnych zrealizowanych na grupie młodzieży przy pomocy baterii innowacyjnych narzędzi badawczych - Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej.

Mierzona będzie empirycznie zmiana lub różnica odnotowana w zakresie porównania grup w drugim pomiarze - po autorskich zajęciach

Brany będzie pod uwagę fakt zmian pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem w grupie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Efektami, które mogą świadczyć o tym, że innowacja działa mogą być w szczególności efekty oddziaływania wśród odbiorców (stwierdzone subiektywnie przez odbiorców lub poprzez obserwację użytkowników).

Natomiast przejawem, że innowacja działa będą wyniki badania efektów testowania na podstawie etapów merytorycznych testowania:

Testowanie/badanie użytkowników w oparciu o narzędzia diagnostyczne – „ewaluacja” na poziomie użytkowników (ocena działań ze strony odbiorców – opracowane w ramach ZIP narzędzia diagnostyczne + analiza jakościowa). Etap ten pozwoli stwierdzić, na ile użytkownicy są skuteczni na podstawie stosowania założeń i komponentów ZIP.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Testowanie/badanie odbiorców w oparciu o Kwestionariusz Strategii Zaradczych, Kwestionariusza Dystrybucji Zasobów, – „ewaluacja” na poziomie odbiorców (K0) pozwoli stwierdzić skuteczność oddziaływania ZIP.

Poniższa tabela przedstawia model badania, uwzględniający pytania badawcze wraz z przyporządkowanymi metodami i technikami badawczymi oraz kryteriami ewaluacyjnymi.

Tabela: Zestawienie pytań badawczych z odpowiadającym im kryteriami ewaluacyjnym i metodami i technikami badawczymi.

Pytania badawcze	Kryteria ewaluacyjne	Metody i techniki badawcze
Pytanie badawcze ogólne: Czy przygotowany produkt finalny i jego wdrożenie pozwoli na osiągnięcie celów projektu ZIP?	Trafność Efektywność Skuteczność	Analiza desk research: Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu Wyniki badania ilościowego empirycznego w ramach testowania produktu finalnego w oparciu o: Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej Karta auto opinii ekspertów ZIP Ekspertyzy sędziów kompetentnych
1. Czy przygotowany produkt finalny w wstępnej wersji spełnia założenia pod względem merytorycznym i technicznym?	Trafność	Analiza desk research: Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu Karta auto opinii ekspertów ZIP

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Pytania badawcze	Kryteria ewaluacyjne	Metody i techniki badawcze
		Ekspertyzy sędziów kompetentnych Formularz uwzględniania uwag do narzędzi projektu
2. Czy przygotowany produkt finalny jest bardziej przydatny i efektywne niż dotychczas stosowane?	Efektywność Skuteczność	Analiza desk research: Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu Wyniki badania ilościowego empirycznego w ramach testowania produktu finalnego w oparciu o: Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej Karta auto opinii ekspertów ZIP Ekspertyzy sędziów kompetentnych
3. Czy efekty zastosowania innowacji w ramach produktu finalnego są wystarczające?	Skuteczność Skuteczność	Analiza desk research: Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu Karta auto opinii ekspertów ZIP Ekspertyzy sędziów kompetentnych

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Pytania badawcze	Kryteria ewaluacyjne	Metody i techniki badawcze
4. Jakie elementy lub założenia produktu finalnego należy zmodyfikować na podstawie efektów testowania dla walidacji?	Trafność Efektywność	Analiza desk research: Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu Wyniki badania ilościowego empirycznego w ramach testowania produktu finalnego w oparciu o: Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej Ekspertyzy sędziów kompetentnych
5. Jakie doświadczenia z testowania wstępnej wersji produktu powinny być uwzględnione przy opracowaniu ostatecznej wersji produktu finalnego?	Trafność Efektywność Skuteczność	Analiza desk research: Formularz uwzględniania uwag do narzędzi projektu Wyniki badania jakościowego empirycznego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going projektu

Architektura procesu badawczego, wchodzącego w zakres bieżącej ewaluacji jest zaprojektowana w sposób zoptymalizowany do wytyczonych celów. Cele ewaluacji określają główne obszary badawcze, odpowiadające im pytania badawcze oraz przyporządkowane źródła danych wraz z metodami ich pozyskiwania i analizy.

Dla zapewnienia rzetelności badań oraz uzyskania DOWODU EMPIRYCZNEGO na efektywność produktu finalnego dokonano analizy rzeczywistych efektów testowania w oparciu o raporty i sprawozdania z testowania oraz głównie w oparciu o efekty testowania. Wyniki zostały przedstawione w analizie desk research.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

2.5. Charakterystyka źródeł i materiałów użytych do analizy desk research w ramach ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego ZIP

Główną metodą zastosowaną dla osiągnięcia celów ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego jest analiza desk research. Jest analiza źródeł wtórnych, jako informacji już istniejących i dostępnych. W przypadku niniejszej ewaluacji informacje, materiały, źródła, które zostały wykorzystane zostały wygenerowane wcześniej przed zasadniczą ewaluacją zewnętrzną dla celów projektu. Analiza desk research stanowiła podstawę do udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze ze względu na kompletność materiałów zastanych.

Realizator projektu zaplanował kompleksowy i efektywny system pozyskiwania danych i informacji w ramach monitoringu oraz ewaluacji on going o charakterze empirycznym. Źródła te wypełniają potrzeby informacyjne dla celów ewaluacji zewnętrznej. Zatem ewaluator zewnętrzny założył realizację badania typu desk research w oparciu o materiały empiryczne zastane.

Niniejsza ewaluacja ma charakter analizy jakościowej desk research.

Analiza desk research w ramach ewaluacji zewnętrznej uwzględniła w analizie jakościowej następujące dokumenty:

- ✓ **Strategia Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, lipiec 2012 z późniejszymi korektami (wrzesień 2013)**
- ✓ **Raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych. PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

zawodowego - MODEL MAZOWIECKI, dr Michał Wiechetek, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, 2013

- ✓ Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększanie potencjału zawodowego – Model Mazowiecki, BENEFACITOR, Lublin 2013
- ✓ EKSPERTYZA końcowa wersji produktu finalnego Zintegrowany Innowacyjny Program Nr 3 MODEL WCZESNEJ INTERWENCJI SOCJALNEJ (WIS) PROGRAM PROFILAKTYCZNO-TERAPEUTYCZNO-READAPTACYJNY DLA MŁODZIEŻY W WIEKU 15-19 LAT, ZAGROŻONEJ WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM Z POWODU NADUŻYWANIA MULTIMEDIÓW - MODEL MAZOWIECKI, Sędzia kompetentny: Barbara Kamińska Skowronek, Lublin 2013
- ✓ Ocena końcowej wersji produktu Model wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15 – 19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów – model mazowiecki, Sędzia kompetentny: Aleksandra Warmińska, Lublin 2013
- ✓ Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 –Program zapobiegania przemocy i agresji, Sędzia kompetentny: Marcin Działo, Lublin 2013
- ✓ Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 – Program zapobiegania przemocy i agresji, Sędzia kompetentny: Anna Sikorska Lublin 2013
- ✓ EKSPERTYZA Zintegrowanego Innowacyjnego Programu nr 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka realizowanego w ramach Projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI, Sędzia kompetentny: dr Ireneusz Siudem, Lublin 2013
- ✓ Ekspertyza dotycząca: Zintegrowanego Innowacyjnego Programu ZIP 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierającego K1-K11) realizowanego w ramach Projektu: „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI”, Sędzia kompetentny: dr Anna Siudem, Lublin 2013

- ✓ **Indywidualny program profilaktyczny skoncentrowany na wzmocnieniu umiejętności chroniących przed uzależnieniem, zachowaniami agresywnymi, ryzykownymi zachowaniami seksualnymi u młodzieży szczególnego ryzyka. Program oddziaływań wobec grupy 10 osób młodzieży w wieku od 15-19 lat z województwa mazowieckiego, Mgr Paulina Wierkowicz-Zawistowska, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013**
- ✓ **Założenia metodologiczne i operacyjne testowania i analizy produktu finalnego w ramach projektu „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego – MODEL MAZOWIECKI” dr Agnieszka Ochim-Koproń, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013**
- ✓ **KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediów (zawierający K1-K11), prof. nzw. dr hab. Beata Maria Nowak, Lublin-Warszawa 2013**
- ✓ **KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego (zawierający K1-K11), Ks. dr hab. Leon Szot, prof. UKSW, Lublin-Warszawa 2013**
- ✓ **KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11), dr Elżbieta Trubiłowicz, Lublin-Warszawa 2013**
- ✓ **Wyniki testowania ZIP. Obliczenia statystyczne, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013**

Jak wskazuje powyższa lista, materiały - w ocenie ewaluator - są kompleksowe i w pełni pozwalają na dokonanie analizy rzeczywistych efektów testowania.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3. CHARAKTERYSTYKA PROCESU TESTOWANIA WSTĘPNEJ WERSJI PRODUKTU FINALNEGO PROJEKTU: ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT JAKO PUNKT ODNIESIENIA DLA EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ

Charakterystyka testowania w oparciu o zapisy Strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego.

Plan działań w procesie testowania produktu finalnego i opis przebiegu testowania¹³

DOBÓR GRUP UŻYTKOWNIKÓW I ODBIORCÓW

Zakładane testowanie odbędzie się w co najmniej dwóch szeroko rozumianych środowiskach lokalnych lub co najmniej w obrębie dwóch jednostek samorządu terytorialnego. Profil lub typ jednego z tych środowisk lub JST będzie mieć następujące atrybuty: charakter typowo wiejski. Drugim będzie jedno z miast powiatowych lub jedno z większych miast regionu (lub warszawski obszar metropolitalny). Takie wyprofilowanie pozwoli porównać wdrażanie programów według w/w uwarunkowań.

Dobór grup użytkowników. Użytkownicy będą wybrani ze środowisk lokalnych jako zespół osób, które współtworzą system wczesnej interwencji socjalnej w danym środowisku lokalnym lub w danej jednostce samorządu terytorialnego. Użytkownicy w szerokim rozumieniu kategorii to między innymi: pedagodzy, psychologowie, socjologowie, psychiatry, pracownicy socjalni, nauczyciele, asystenci

¹³ Por. Strategia..., op. cit.

rodzinni, mediatorzy działający w ramach elementów systemu wczesnej interwencji socjalnej lub zainteresowani ideą wczesnej interwencji socjalnej ZIP, którzy będą dobrani celowo, w drodze testowania ich zasobów osobistych, energetycznych i społecznych. Wskaźnikiem wysokiego poziomu zasobów będą wyniki w kwestionariuszu Stevana E. Hobfoll'a Ocena Zachowania Zasobów. Znaczenie, zyski i straty (wersja dla użytkowników). Kwalifikowanie użytkowników będzie prowadzone w ramach popularyzowania programu wśród potencjalnych środowisk, w których program będzie realizowany. Ocena zasobów będzie prowadzona ewentualnie także wśród wolontariuszy pozyskanych do udziału w programie. Warto zaznaczyć, że ocena zasobów, z którymi użytkownicy wchodzi do programu i podejmują działania wspierające młodzież będzie prowadzona nie tylko wobec konsultantów (osoby pracujące z młodzieżą indywidualnie), ale także wobec osób prowadzących działania grupowe (warsztatów).

Dobór odbiorców. Grupa 200-osobowa odbiorców zostanie wyselekcjonowana na podstawie wskazań użytkowników oraz jako implikacja wyników uzyskanych w ramach badania.

Grupa powinna być przetestowana pośrednio przez użytkowników lub przez inne osoby spoza zespołu programowego. Każdy użytkownik może być przetestowany w kryterium „Zasoby”.

Dobór odbiorców do programu będzie oparty między innymi o następujące kryteria: wiek: 15-19 lat, uczeń szkoły gimnazjalnej lub ponadgimnazjalnej, objawy niedostosowania społecznego adekwatne do zakresu merytorycznego danego programu ZIP. Pozyskanie odbiorców będzie odbywało się drogą składania oferty, w instytucjach zainteresowanych realizacją programu.

OPIS PRZEBIEGU TESTOWANIA

Testowanie będzie polegać na operacyjnym wdrożeniu w środowisku lokalnym komponentów wybranych przez przedstawicieli użytkowników danej społeczności. Będzie to w rzeczywistości wdrożenie trzech mini strategii, co ma zbudować lokalny system wczesnej interwencji socjalnej. Będzie to zatem przetestowanie kompleksowego systemu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ➔ Pierwszym, wyjściowym etapem będzie szeroka akcja informacyjna i rekrutacyjna, w wyniku której uzyskana zostanie grupa do testowania.
- ➔ Stworzone zostaną założenia metodologiczne i operacyjne testowania i wdrożenia poszczególnych ZIP.
- ➔ Następnie zrealizowane będą działania indywidualne i grupowe zgodnie z komponentami ZIP.
- ➔ Przebieg testowania będzie zgodny z etapami lub elementami zawartymi w poszczególnych ZIP.
- ➔ Odbiorcy otrzymają zestaw kwestionariuszy i skal ocen do wypełnienia z zachowaniem prywatności. Obliczeń dokonują osoby niezwiązane bezpośrednio z odbiorcami. Mogą to być osoby z innej podgrupy, z innej części regionu. Interpretacja wyników jest przeprowadzona przez niezależnych ewaluatorów.
- ➔ Użytkownicy, przed wdrożeniem programu, a po ich pozyskaniu, zostaną przygotowani w zakresie merytorycznym i metodologicznym do prowadzenia diagnozy z wykorzystaniem narzędzi opracowanych na bazie koncepcji S. Hobfoll'a. A ponieważ wcześniej użytkownicy również będą diagnozowani tym samym narzędziem (w wersji dla użytkowników) łatwiej będzie poznać, zrozumieć i zastosować testy w diagnozowaniu zasobów odbiorców.
- ➔ Przygotowanie skali kwestionariuszy, które były użyte do badań w ramach projektu.

Ramowy harmonogram testowania ZIP

Struktura planu może ulec nieznacznym zmianom ze względu na efekty rekrutacji i operacjonalizacji procesu testowania

ZAŁOŻENIA I KONCEPCJA TESTOWANIA MODELU ZIP

Okres testowania programów ZIP 1-3:

- **Wrzesień/Grudzień 2012**

Faza przygotowawcza i organizacyjna do testowania:

- Opracowanie założeń metodologicznych i operacyjnych testowania i analizy produktu finalnego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

- Akcja informacyjna do potencjalnych użytkowników instytucjonalnych
 - Rekrutacja użytkowników i odbiorców produktu finalnego do testowania
 - Nabór i kwalifikowanie zgłoszonych instytucji i osób
 - Zakwalifikowanie instytucji i osób do współpracy i podpisanie umów
-
- **Styczeń – wrzesień 2013**
 - Wdrażanie modelu na poziomie środowiska lokalnego
 - szkolenia dla użytkowników
 - nabór odbiorców
 - badania poziomu czynników ochraniających u odbiorców przed marginalizacją społeczną
 - opracowanie adekwatnej strategii działań w ZIP 1-3 przez użytkowników w stosunku do istniejących u odbiorców deficytów w czynnikach ochraniających przed marginalizacją społeczną
 - testowanie przez użytkowników programu ZIP w stosunku do wyselekcjonowanej młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym
 - superwizowanie przez trenerów strategii stosowanych przez użytkowników
 - ewaluacja osiągniętych rezultatów bezpośrednio po zakończeniu testowania programów ZIP 1-3 (pierwsze badanie ewaluacyjne odbiorców)

Charakterystyka kolejnych faz testowania programów ZIP 1-3:

1. Wdrażanie programów na poziomie środowiska lokalnego
2. Nabór i szkolenie dla użytkowników
3. Selekcja użytkowników w programach ZIP 1-3
4. Selekcja odbiorców przez użytkowników
5. Szkolenia dla użytkowników w zakresie realizacji celów ZIP 1-3
6. Wdrażanie programów ZIP 1-3 w stosunku do odbiorców
7. Przeprowadzenie ewaluacji bezpośredniej w stosunku do odbiorców programów ZIP 1-3
8. Przeprowadzenie ewaluacji odroczonej w stosunku do odbiorców programów ZIP 1-3

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Ad 1) Wdrażanie programów na poziomie środowiska lokalnego

Zgodnie z podejściem propagowania promocji zdrowia, który jest wykorzystywany testowanym modelem działania testujące należy rozpocząć od wdrażania programów ZIP 1-3 na poziomie środowiska lokalnego. Osoby odpowiedzialne za opracowywanie nowych podejść w zakresie przeciwdziałania marginalizacji społecznej młodzieży powinny zapoznać władze gminy z celami inicjowanych działań. Przekonanie władz lokalnych do realizacji działań w zakresie wczesnej interwencji socjalnej powinno służyć dwóm najważniejszym celom:

- **Wyodrębnieniu dostawców dla programów ZIP 1-3** – osób odpowiedzialnych za logistykę i usytuowanie działań testowanych programów w lokalnej społeczności; dostawcy powinni być odpowiedzialni za stworzenie dogodnych warunków do realizacji zadań w ramach ZIP 1-3 – m.in. poprzez: zapewnienie potrzebnych podstaw finansowych, udostępnienie lokalu, dbałość o wyposażenie lokalu, dostarczanie niezbędnych materiałów do prowadzenia działań

- **Wyodrębnieniu użytkowników w programach ZIP 1-3** – osób odpowiedzialnych za wprowadzanie w życie rozwiązań zaproponowanych przez innowatorów w takich warunkach, jakie zapewnią dostawcy.

Na użytek testowania programów ZIP 1-3 powinno dojść do ustalenia zakresu współpracy między innowatorami i dostawcami w dwóch typach lokalnych społeczności na terenie Województwa Mazowieckiego:

- W społeczności typu wielkomiejskiego – testowanie na terenie warszawskiego obszaru metropolitalnego
- W społeczności typu wiejskiego – testowanie na terenie gmin znajdujących się na terenie Mazowsza.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ad 2) Nabór użytkowników

Liczba użytkowników:

100 osób ze 100 instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu

Kryteria naboru użytkowników:

- **Kryterium 1. (o charakterze terytorialnym):** 100 użytkowników pracujących na terenie województwa mazowieckiego, tj. w warszawskim obszarze metropolitalnym oraz w innych JST znajdujących się na terenie Mazowsza.
- **Kryterium 2. (o charakterze zawodowym):** osoby zajmujące się w ramach swojej działalności zawodowej wspieraniem rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym – na poziomie profilaktyki uniwersalnej, profilaktyki selektywnej, profilaktyki indykatywnej oraz terapii i resocjalizacji. Do grupy użytkowników mogą zatem należeć osoby reprezentujące instytucje zajmujące się oświatą, wychowaniem młodzieży, zdrowiem, wypoczynkiem, pomocą społeczną, ściganiem przestępstw, wymierzaniem sprawiedliwości, czyli osoby reprezentujące takie podmioty, jak:
 - szkoły
 - ośrodki pomocy rodzinie
 - organizacje pozarządowe
 - policja
 - ośrodki terapii uzależnień
 - organizacje pozarządowe
 - kościoły i związki wyznaniowe.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ad 3) Warsztaty przygotowujące do stosowania ZIP 1-3

Zakres szkolenia obejmuje takie elementy, jak:

1. Idea pracy innowacyjnej z młodzieżą na bazie koncepcji zachowania zasobów
2. Diagnozowanie zasobów ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym
3. Istota i formy *coachingu*
4. Istota i formy interwencji kryzysowej
5. Istota i formy inkubatorów innowacyjności.

Strategia przeprowadzania szkolenia dla użytkowników:

W celu zapewnienia maksymalnej percepcji materiału merytorycznego przekazywanego użytkownikom przez trenerów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych sesji, podczas części merytorycznej zostaną wykorzystane następujące metody dydaktyczne: prezentacja, prelekcja, wykład, przykłady.

Ad 4) Selekcja użytkowników w programach ZIP 1-3

Z grupy 100 użytkowników, którzy przeszli ośmiogodzinne szkolenie zostaną wyodrębnione osoby, które będą realizowały programy ZIP 1-3 w stosunku do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Do selekcji użytkowników zostanie wykorzystany *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* lub *Kwestionariusz Zasobów Wychowawcy/Opiekuna*, który stanowi narzędzie do diagnozowania psychospołecznych zasobów warunkujących skuteczność oddziaływań użytkowników wobec młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Eksperymentalna wersja kwestionariusza została opracowana na podstawie wyników badań kwestionariuszowych i fokusowych, w których analizowano znaczenie kapitału psychospołecznego wyznaczającego efektywność pracy zawodowej osób pracujących z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem na etapie wczesnej interwencji socjalnej.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ad 5) Selekcja odbiorców przez użytkowników

Zadanie każdego z 20 użytkowników będzie polegało na wybraniu do testowania 10 odbiorców w lokalnej społeczności. Grupę odbiorców stanowi młodzież 15-19 lat w różnym stopniu zagrożona wykluczeniem społecznym.

Sposób uczestnictwa odbiorców w testowaniu modelu wczesnej interwencji socjalnej:

- całkowita liczba odbiorców – 200 osób
- liczba odbiorców w programie ZIP 1 – 80 osób (8 grup x 10 odbiorców)
- liczba odbiorców w programie ZIP 2 – 60 osób (6 grup x 10 odbiorców)
- liczba odbiorców w programie ZIP 3 – 60 osób (6 grup x 10 odbiorców).

Selekcjonowanie odbiorców będzie się odbywało według dwóch typów kryteriów: a) psychologicznych, b) obiektywnych.

Ad a) Wykorzystanie kryteriów psychologicznych w selekcji odbiorców. W selekcji odbiorców programów ZIP 1-3 zostaną uwzględnione kategorie czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym.

Diagnozowanie nasilenia wymienionych powyżej powinno odbywać się za pomocą wystandaryzowanego narzędzia *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* lub *Kwestionariusza Zasobów*. Dodatkowo osoby badane powinny być zbadane metodą: *Maudsley Addiction Profile* J. Marsdena, D. Stewarda, D. Besta.

Kwalifikowanie przynajmniej 30% odbiorców do programów ZIP 1-3 powinno odbywać się na podstawie dwojakiego typu wyników:

- 1) niskiego poziomu czynników ochraniających przed marginalizacją społeczną (wyniki w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* lub *Kwestionariuszu Zasobów Przystosowawczych Młodzieży*)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- 2) dużej częstotliwości używania substancji psychoaktywnych (wyniki w Kwestionariuszu *Maudsley Addiction Profile*).

Ad b) Wykorzystanie kryteriów obiektywnych w selekcji odbiorców. W selekcji odbiorców uwzględnione zostaną trzy kategorie czynników obiektywnych – zgodnych z tematyką ZIP 1-3. Na podstawie wywiadów środowiskowych część osób uczestniczących w testowanych programach powinna spełniać warunki ujęte w opisie tematycznych ZIP.

Ad 6) Doradztwo indywidualne posługiwania się narzędziami diagnostycznymi

Ad 7) Warsztaty w zakresie autorskich programów ZIP

Stosowanie strategii rówieśniczej w ZIP 1-3 będzie skuteczne, jeżeli zostaną spełnione kolejne warunki. Ważne jest to, aby programem kierowała kompetentna osoba dorosła, która posiada wiedzę z zakresu dojrzewania i wczesnej dorosłości oraz odznacza się umiejętnością stosowania różnorodnych strategii profilaktycznych (np. psycholog, pedagog, nauczyciel). Ponadto koordynator programu powinien posiadać odpowiednie predyspozycje osobowościowe i kompetencje zawodowe – m.in. zdolności empatyczne, pozytywne nastawienie do młodzieży, kompetencje w zakresie dostarczania wsparcia informacyjnego, emocjonalnego i instrumentalnego, dostarczać wsparcia, wnikliwie analizować wyniki działań programu. Dodatkowo koordynator programów ZIP 1-3 powinien stanowić rodzaj „mediatora” między młodzieżą działającą w ramach ZIP 3, szkołą, rodzicami i lokalną społecznością.

Realizacji wymienionych powyżej warunków powinny służyć ukonstytuowanie 20 zespołów które w pierwszej fazie istnienia będą uczestniczyły w szkoleniach warsztatach zgodnie ze specyfiką ZIP 1-3:

Zakres warsztatów będzie obejmował będzie m.in.:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- 1) Interpretację przez użytkowników wyników, jakie otrzymali odbiorcy w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* i w *Kwestionariuszu Maudsley Addiction Profile* (3 godziny). Na podstawie przeprowadzonej diagnozy powinien być wskazany potencjału rozwojowy odbiorców w poszczególnych grupach. W trakcie interpretacji istnieje możliwość superwizji z diagnostą.
- 2) Konstruowanie strategii oddziaływań w kontekście uzyskanych wyników badań diagnostycznych (3 godziny). Skonstruowane programy oddziaływań powinny cechować się adekwatnością w stosunku wzmacniania czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym. Strategia działań w stosunku do każdej z wyodrębnionych 20 grup odbiorców będzie bazowała na modelu NIDA, który jest konstytuowany przez następujące elementy:
 - Ocena potrzeb odbiorców w zakresie konstruowanego programu
 - Formułowanie twierdzeń problemowych dotyczących programu
 - Określenie celów programu w kontekście wyselekcjonowanych zasobów
 - Przełożenie celów na zadania
 - Szczegółowe opracowanie planu dotyczącego realizacji każdego zadania
 - Wyszczególnienie i opracowanie zapotrzebowania na zasoby konieczne do realizacji programu
 - Określenie pomocy (ludzkiej, finansowej, technicznej) niezbędnej spoza lokalnej społeczności
 - Określenie kryteriów i strategii oceny programu
 - Określenie potencjalnych ograniczeń i trudności, jakie mogą się pojawić w trakcie realizacji programu.
 - Określenie finalnego programu działania.

W trakcie szkoleń dla zespołów specjalistycznych w szczególny sposób powinny być wykorzystane metody twórczego myślenia; ułatwiające kreowanie nowych rozwiązań i wypracowywanie nowego spojrzenia na problemy związane z zapobieganiem wykluczenia społecznego młodzieży.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ad 8) Wdrażanie programów ZIP 1-3 w stosunku do odbiorców

Realizacja przez zespoły autorskich programów profilaktycznych w 20 grupach odbiorców:

➤ **w 8 grupach realizacja programów o charakterze *coachingu***

W oddziaływaniach o charakterze *coachingu* szczególna uwaga zostanie poświęcona ujęciu, jakie zostało zaproponowane przez D. Kolba, w którym zwraca się szczególną uwagę na demonstracje i praktykę oraz na potrzeby osób uczących się nowych zachowań – m.in. na:

- a) potrzebę dynamiczności: ludzie uczą się najlepiej, gdy stoją przed nimi wyzwania, preferują „wrzucenie na głęboką wodę”,
- b) potrzebę refleksyjności: osoby muszą mieć czas na przemyślenie otrzymanych informacji, analizę różnych przypadków rozwiązań, analizują poglądy i doświadczenia innych ludzi,
- c) potrzebę praktyczności: ludzie muszą być przekonani, że to, czego się uczą jest im potrzebne i ma zastosowanie w praktyce,
- d) potrzebę teoretyczności: człowiek uczy się przez logiczną analizę modeli, teoretycznych struktur lub idei.

Dla zagwarantowania lepszej możliwości percepcji i rozwoju kompetencji, rówieśnicze spotkania *coachingowe* powinny być prowadzone zgodnie z cyklem uczenia się, na który składa się cztery etapy:

- a) etap I – doświadczenie
- b) etap II – obserwacja i refleksja nad doświadczeniem
- c) etap III – wyciąganie wniosków
- d) etap IV – planowanie dalszych działań.

➤ **w 6 grupach realizacja programów o charakterze interwencji kryzysowej**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W tym obszarze działań użytkownicy razem z odbiorcami będą przepracowywać kwestie dotyczące: a) spostrzegania kryzysu w zachowaniach, b) czynników zwiększających ryzyko wystąpienia kryzysu u młodych osób, c) konstruktywnych strategii radzenia sobie ze stresem i z kryzysem, e) zwracania się o pomoc w sytuacji doświadczania kryzysu, **f) konstruktywnych strategii radzenia sobie z przemocą.**

W sposób szczególny zostanie potraktowane kształtowanie dojrzałych postaw wobec konfliktu jako zjawiska naturalnego oraz ukazanie możliwości wykorzystania umiejętności mediacyjnych w przeciwdziałaniu powstawaniu i eskalacji konfliktów w środowiskach szkolnych, rodzinnych i rówieśniczych. Wyposażeni w wiedzę z zakresu technik mediacyjnych użytkownicy będą mogli przekazywać odbiorcom treści dotyczące: a) konfliktu – jego istoty, rodzajów dynamiki; specyfiki konfliktów wśród młodzieży, b) dojrzałych postaw wobec konfliktu, c) pracy z konfliktem – jego struktury i przebiegu, d) technik stosowanych w trakcie pracy negocjacyjnej i mediacyjnej, e) ugody i jej psychologicznym aspektem.

➤ **w 6 grupach realizacja programów o charakterze inkubatorów innowacyjności.**

Celem tego rodzaju oddziaływań jest uruchomienie potencjału odbiorców – młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym – związanego z zachowaniami kreatywnymi w zakresie celów zdefiniowanych przez młodzież. Istotą zajęć jest koncentracja na twórczym i konstruktywnym podejściu do podejmowanych problemów, kształtowanie otwartego stylu myślenia i gotowości do przyjmowania niekonwencjonalnych rozwiązań.

Zatem w sposób szczególny działania rówieśnicze będą skoncentrowane na ukazywaniu mechanizmów innowacyjności, zwróceniu uwagi na sposoby wyzwalań i kształtowania tego rodzaju postaw i umiejętności.

Praca z odbiorcami będzie się opierała przede wszystkim na treningu praktycznych umiejętności. Szczególne zadanie użytkowników będzie polegało na ukierunkowaniu myślenia i działania odbiorców na uzyskiwanie oczekiwanych rezultatów. W oparciu o wskazane zadania odbiorcy będą podejmować określone prace w zespołach, przy jednoczesnym ukierunkowaniu i wspieraniu przez użytkowników.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Sposób funkcjonowania każdej grupy:

- 10 odbiorców (ok. 150 godzin spotkań grupowych z użytkownikami w okresie 2-3 tygodni)
- 1 użytkownik (8 godzin pracy grupowej z odbiorcami).

Realizacja autorskich programów w ramach ZIP 1-3 w 20 grupach odbiorców łączy się również obligatoryjnym z korzystaniem przez zespoły specjalistyczno-rówieśnicze z superwizji grupowej, która jest ukierunkowana na podnoszenie jakości warsztatu pracy. Każdy użytkownik powinien skorzystać z 2 godzin superwizji z trenerem.

Ad 9) Przeprowadzenie ewaluacji bezpośrednio po zakończeniu testowania programów ZIP 1-3

Do badań zostanie wykorzystany *Kwestionariusz Ewaluacji ZIP wobec Młodzieży Zagrożonej Wykluczeniem*. Konstrukcja narzędzia uwzględnia badanie zmian wynikających z realizacji celów w programach ZIP 1-3. Dzięki zastosowaniu metody można zatem stwierdzić, czy zaistniały zamiany w zasobach ochraniających młodzież przed marginalizacją społeczną. *Kwestionariusz Ewaluacji ZIP wobec Młodzieży Zagrożonej Wykluczeniem* uwzględnia zachodzenia zmian w takich wymiarach funkcjonowania, jak:

1. zwiększenie poziomu poczucia własnej skuteczności
2. osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych (zwiększenie ich znaczenia, uruchomienie spirali zysków, zahamowanie spirali strat)
3. osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów stanu
4. osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów energetycznych
5. zwiększenie częstotliwości stosowania konstruktywnych strategii zaradczych – m. in.:
 - a) współpracy społecznej, b) działań asertywnych, c) poszukiwania wsparcia społecznego, d) działań przemysłanych
6. zmniejszenie częstotliwości stosowania destrukcyjnych strategii zaradczych – głównie: a) działań instynktownych, b) działań unikowych, c) działań „nie wprost”, d) działań antyspołecznych, e) działań agresywnych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Osiągnięcie przedstawionych powyżej celów będzie decydować o skuteczności ZIP – innowacyjnego programu interwencyjnego wobec młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Przeprowadzenie oraz interpretacja badań ewaluacyjnych w swoich grupach odbiorców należy do użytkowników. Na ten cel przeznaczono 1,5 godziny pracy indywidualnej z każdym z odbiorców w danej grupie. W trakcie przeprowadzenia badań ewaluacyjnych użytkownik może skorzystać z superwizji indywidualnej z diagnostą-psychologiem.

Ad 10) Przeprowadzenie ewaluacji odroczonej w stosunku do odbiorców programów ZIP 1-3

Ewaluacja odroczone będzie miała analogiczny charakter do ewaluacji bezpośredniej, która została zaprezentowana w punkcie 10. Zadanie użytkowników polega na ponownym przeprowadzeniu badań w swojej grupie odbiorców *Kwestionariuszem Ewaluacji ZIP wobec Młodzieży Zagrożonej Wykluczeniem*.

Celem badania jest sprawdzenie, czy u odbiorców programów ZIP 1-3 utrzymują się korzystne zmiany w obszarze czynników ochraniających młodzież przed marginalizacją społeczną – m. in. w wymiarze poczucia własnej skuteczności, korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych, zasobów stanu, zasobów energetycznych, zwiększenia częstotliwości stosowania konstruktywnych strategii zaradczych (współpracy społecznej, działań asertywnych, poszukiwania wsparcia społecznego, działań przemysłanych), zmniejszenia częstotliwości stosowania destrukcyjnych strategii zaradczych (działań instynktownych, działań unikowych, działań „nie wprost”, działań antyspołecznych, działań agresywnych).

Na ten cel również przeznaczono 1,5 godziny pracy indywidualnej z każdym z odbiorców w danej grupie. W trakcie przeprowadzenia badań ewaluacyjnych użytkownik może skorzystać z superwizji indywidualnej z diagnostą-psychologiem.

W ramach testowania będzie dodatkowo prowadzona dokumentacja niezbędna do opracowania raportu z testowania (m. in. wyniki ewaluacji wewnętrznej obejmujące wskaźniki zadowolenia ze szkoleń przeznaczonych dla użytkowników).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

CHARAKTERYSTYKA MATERIAŁÓW, JAKIE OTRZYMAJĄ UCZESTNICY

Materiały dydaktyczne dla użytkowników:

Programy ZIP oraz opis produktu finalnego (kompedium) – wersja elektroniczna

Opis: Model zasobów jednostki według Hobfoll’a (*Conservation of Resources – COR*).

Opis i zasady stosowania narzędzi diagnostycznych opartych na koncepcji S. Hobfoll’a *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej*

Materiały dla odbiorców: materiały operacyjne przygotowane według autorskich propozycji osób testujących

INFORMACJE O PLANOWANYM SPOSOBIE MONITOROWANIA PRZEBIEGU TESTOWANIA

Dla fazy testowania monitoring jest podstawą do efektywnej ewaluacji. Monitoring jako element ewaluacji zewnętrznej będzie podzielony na:

- monitoring stricte merytoryczny przy współudziale zespołu eksperckiego opracowującego ZIP
- monitoring administracyjny z współudziałem Dyrektora projektu, partnera projektu, przedstawiciela firmy dokonującej ewaluacji

Monitoring będzie realizowany w postaci comiesięcznych spotkań odbywających się na podstawie informacji od personelu zaangażowanego bezpośrednio w testowanie.

Firma ewaluacyjna dokonująca ewaluacji raz na kwartał wraz z zespołem projektu będzie przedstawiać informacje śród okresowe.

Monitoring będzie odbywał się w postaci obserwacji dokonanych przez konsultantów indywidualnych i osoby prowadzące zajęcia warsztatowe (w oparciu o arkusze obserwacyjne oraz o skalę typu: dyferencjał semantyczny) a także w oparciu o opinię eksperta, który będzie specjalnie przygotowany do oceny bieżącej realizacji programu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Przy zachowaniu prywatności nie ma potrzeby specjalnego monitorowania. Natomiast do obliczenia wyników, dobrze, aby to zrobiły osoby niezależne. Przewidujemy, że raz w miesiącu będą odbywały się spotkania ekspertów z użytkownikami i odbiorcami, w celu omawiania, doradzania i rozwiązywania bieżących problemów. Do monitoringu i ewaluacji testowania produktu finalnego użyte zostaną w szczególności narzędzia zawierające elementy K.11. oraz innych komponentów diagnostycznych. Szczegóły zostaną określone po operacjonalizacji testowania zgodnie z zadaniami realizacji projektu innowacyjnego testującego. Głównym pytaniem badawczym dla ewaluacji fazy testowania jest: Jaka jest rzeczywista efektywność produktu finalnego w realnych warunkach środowiska lokalnego?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

HARMONOGRAM TESTOWANIA WYNIKAJĄCY Z ZAŁOŻEN PROJEKTU

Rok	2013			
Kwartał	-	II	III	IV

ROK	2012				2013			
KWARTAŁ					I	II	III	IV
Miesiąc	9	10	11	12	-	-	-	-
Zadanie 3 - Zadanie 3. II Etap WDROŻENIA: Testowanie opracowanego produktu, analiza efektów i opracowanie produktu finalnego (IX.2012 – XII.2013)	x	x	x	x	x	x	x	x
Etap 1 - Opracowanie założeń metodologicznych i operacyjnych testowania i analizy produktu finalnego (1 ekspertyza rekomendacyjna dla 3 ZIP)	x	x	x	x	x			
Etap 2 - Akcja informacyjna do potencjalnych użytkowników instytucjonalnych	x	x	x	x	x			
Etap 3 - Rekrutacja użytkowników i odbiorców produktu finalnego do testowania	x	x	x	x	x			
Etap 4 - Nabór i kwalifikowanie zgłoszonych instytucji i osób		x	x	x	x			
Etap 5 - Zakwalifikowanie instytucji i osób do współpracy i podpisanie umów		x	x	x	x			
Etap 6 - TESTOWANIE opracowanego produktu w grupie ODBIORCÓW PRODUKTU (razem 200 osób młodzieży) – FORMA GRUPOWA (20 grup 10 osobowych x śr. 10 godzin = 2000 osobogodzin			x	x	x	x	x	
Etap 7 - TESTOWANIE opracowanego produktu w grupie ODBIORCÓW PRODUKTU (razem 200 osób młodzieży) – FORMA INDYWIDUALNA (200 osób x śr. 3 godzin = 600h w tym 200 ind. diagnoz psych.)					x	x	x	
Etap 8 - TESTOWANIE opracowanego produktu przez UŻYTKOWNIKÓW PRODUKTU – reprezentacja instytucji, w tym 5 grup x śr. 8 h x 20 instytucji = 100 osób z 100 instytucji,					x	x		
Etap 9 - TESTOWANIE opracowanego produktu przez UŻYTKOWNIKÓW PRODUKTU – reprezentacja instytucji – Wsparcie w opracowaniu przykładowego ZIP, wdrażanie autorskich programów ZIP					x	x		
Etap 10 – FAZA PODSUMOWUJĄCA TESTOWANIA Sprawozdanie z testowania PF Superwizja trenerów/testerów							x	x

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Opracowanie indywidualnych diagnoz psychologicznych - 200 os								
Etap 11 – RAPORT Z FAZY TESTOWANIA Kodowanie wyników badań (indywidualna diagnoza) Obliczenia statystyczne (indywidualna diagnoza psychologiczna) Raport z przebiegu TESTOWANIA dla ZIP 1, ZIP 2, ZIP 3 Raport weryfikujący wskaźniki zmiany z rekomendacjami do Produktów Finalnych							x	x
Etap 12 - Analiza rzeczywistych efektów testowanego produktu na bazie wyników z fazy podsumowującej							x	x
Etap 13 - Obligatoryjna ewaluacja zewnętrzna (podwykonawstwo) jako kluczowy element opracowania ostatecznej wersji produktu finalnego							x	x
Etap 14 - Konsultacja ze środowiskiem społecznym i naukowym efektów testowania jako element bieżącego upowszechniania i włączania do głównego nurtu polityki (warsztaty fokusowe – 1 grupa x 20 osób x 1 dzień 8 godzinny = 20 osobodni)							x	x
Etap 15 - Opracowanie końcowej wersji produktu finalnego: MODELU i przygotowanie operacyjne implementacji KOMPONENTÓW dla ZIP 1 – K1-K11 (zbiór narzędzi i instrukcji)							x	x
Etap 16 - Opracowanie końcowej wersji produktu finalnego: MODELU i przygotowanie operacyjne implementacji KOMPONENTÓW dla ZIP 2 – K1-K11 (zbiór narzędzi i instrukcji)							x	x
Etap 17 - Opracowanie końcowej wersji produktu finalnego: MODELU i przygotowanie operacyjne implementacji KOMPONENTÓW dla ZIP 3 – K1-K11 (zbiór narzędzi i instrukcji)							x	x
Etap 18 - Weryfikacja końcowej wersji produktu finalnego (PEŁNEGO MODELU) przez: Sędziowie kompetentni (edukator/socjolog/ psycholog/pedagog/doradca zawodowy itd.							x	x
Etap 19 - Przedstawienie produktu do walidacji i jego walidacja umożliwiająca jego upowszechnienie i włączenie do głównego nurtu polityki								x

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

4. CHARAKTERYSTYKA I ANALIZA DESK RESEARCH WYNIKÓW CAŁOŚCIOWEJ EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ ON GOING I OCENA RZECZYWISTYCH EFEKTÓW TESTOWANIA PRODUKTU FINALNEGO ZIP¹⁴

4.1. Analiza wyników ilościowych badań empirycznych przeprowadzonych w ramach empirycznych badań podłużnych w ramach testowania produktu finalnego ZIP

*Dla efektywności i obiektywizmu analizy desk research w ramach niniejszej ewaluacji wykorzystano **triangulację** metod i źródeł. Wykorzystano przede wszystkim wyniki empirycznego badania ilościowego odbiorców podczas testowania, a także wyniki empirycznego badania jakościowego.*

Do analizy desk research w ramach ewaluacji obligatoryjnej produktu finalnego ZIP wykorzystano wyniki analiz statystycznych opracowanych w oparciu o materiał zebrany w trakcie badań podłużnych zrealizowanych na grupie młodzieży przy pomocy baterii innowacyjnych narzędzi badawczych - *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej*.

¹⁴ Analizę przeprowadzono w oparciu o wyniki zawarte w: *Raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych. PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, dr Michał Wiechetek, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, 2013

Metodologia badań zrealizowanych w ramach projektu w procesie testowania¹⁵

W projekcie wyodrębniono przy pomocy obiektywnych kryteriów trzy grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Pierwszą z nich stanowiły osoby przejawiające ryzykowne zachowania o charakterze seksualnym (ZIP1).

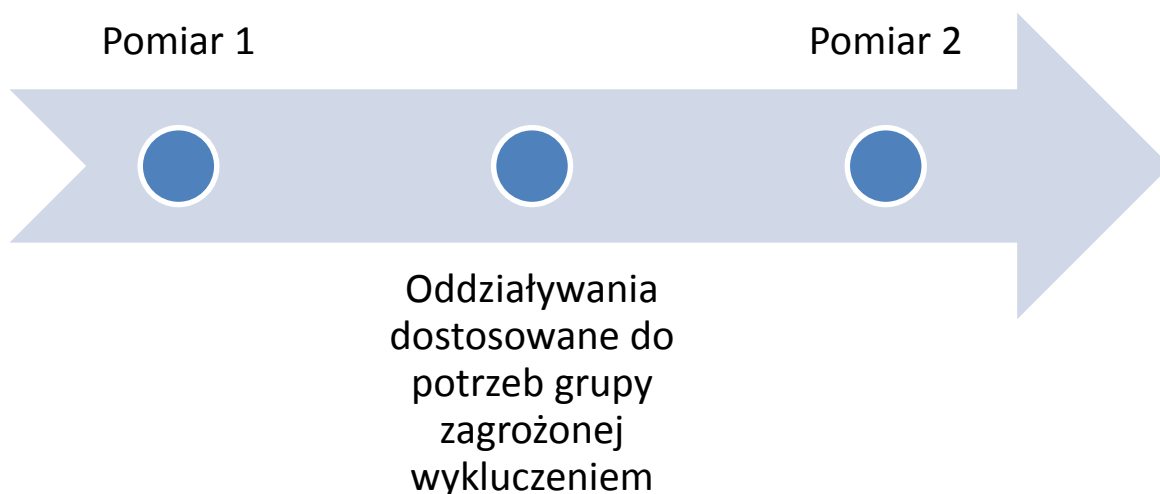
Drugą, młodzież przejawiająca zachowania agresywne (ZIP2).

Natomiast trzecią, osoby nadużywające multimediów (ZIP3).

Schemat badań zakładał badania podłużne, czyli powtarzany pomiar tym samym narzędziem w dwóch różnych okresach czasowych (por. Rysunek 1).

Odstęp między pierwszym i drugim pomiarem wynosił od 1 do 4 miesięcy. Badania zrealizowano przy pomocy K11: Narzędzia do diagnozy zasobów wzmacniających karierę zawodową młodzieży szkolnej dla doradców zawodowych - Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej (por. Niewiadomska, 2012). Pomiędzy pomiarem pierwszym i drugim młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym została poddana sprofilowanym oddziaływaniom uwzględniającym specyfikę konkretnego rodzaju wykluczenia społecznego. Oddziaływania te opracowano m.in. w oparciu o wyniki uzyskane w opisanym powyżej narzędziu diagnostycznym. Realizowało je dwudziestu terapeutów/coachów. W tym celu przygotowywali a następnie przeprowadzili innowacyjne autorskie programy oddziaływań uwzględniające specyfikę grupy docelowej. Dokładna charakterystyka prowadzonych oddziaływań dostępna jest w dokumentacji projektowej w siedzibie Fundacji PAN.

¹⁵ Cyt. za: Analizę przeprowadzono w oparciu o wyniki zawarte w: *Raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych. PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, dr Michał Wiechetek, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, 2013

Rysunek 1. Schemat badań zrealizowanych w ramach projektu

Charakterystyka narzędzia badawczego w procesie testowania:

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej to metoda opracowana przez I. Niewiadomską (2012). Składa się z czterech części (por. Aneks).

Część I mierzy strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych. Znajduje się tam 15 itemów (np. Dbalem o własny interes, nawet jeśli musiałem iść po trupach) ocenianych na skali od 1 (wcale tak nie robiłem/am) do 5 (bardzo często tak robiłem). Pozycje do tej części zaczerpnięte są ze Skali Strategicznego Podejścia do Radzenia Sobie (SACS) S. Hobfolla (2006). W części pierwszej możliwa jest diagnoza trzech wymiarów wyliczanych jako suma odpowiednich itemów:

- Wymiar 1: Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych;

- Wymiar 2: Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych;
- Wymiar 3: Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych

Część II pozwala na pomiar rodzaju preferowanych zachowań konstruktywnych. Zawiera osiem pozycji (np. Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów) ocenianych na skali od 0 (całkowicie bez znaczenia) do 4 (ma bardzo duże znaczenie). W tej części możliwa jest również diagnoza trzech wymiarów tworzonych jako suma odpowiednich itemów:

- Wymiar 1: Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych;
- Wymiar 2: Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych;
- Wymiar 3: Rozwijanie poczucia własnej skuteczności.

Z kolei część III i IV wzorowane są na Kwestionariuszu Oceny Zachowania Zasobów S. Hobfolla (2006). W części III przy pomocy 13 pozycji mierzy się poziom odczuwanych strat w zasobach. Instrukcja poprzedzająca każdy z itemów (np. Poczucie, że jestem wartościowy dla innych) brzmi: Ile utraciłeś, ile ci ubyło (zmałało). Wszystkie kategorie zasobów oceniane są na skali od 0 (nic) do 4 (bardzo dużo). Część ta umożliwia diagnozę trzech wymiarów (sumy poszczególnych pozycji):

- Wymiar 1: Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności;
- Wymiar 2: Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym;
- Wymiar 3: Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym.

Część ostatnia (IV) diagnozuje poziom odczuwanych zysków w zasobach. Zawiera 6 pozycji (np. Poczucie, że wiedzie mi się) poprzedzonych ogólną instrukcją: Ile zyskałeś, ile ci przybyło (doszło, wzrosło) ocenianych na skali od 0 (nic) do 4 (bardzo dużo). Sumy odpowiednich pozycji pozwalają na diagnozę dwóch dymensji:

- Wymiar 1: Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności

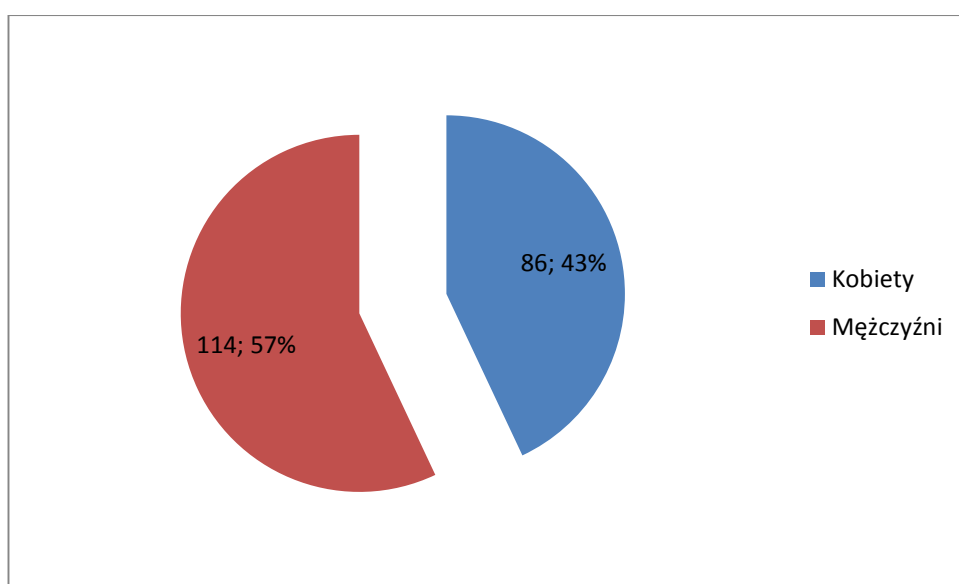

- Wymiar 2: Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym

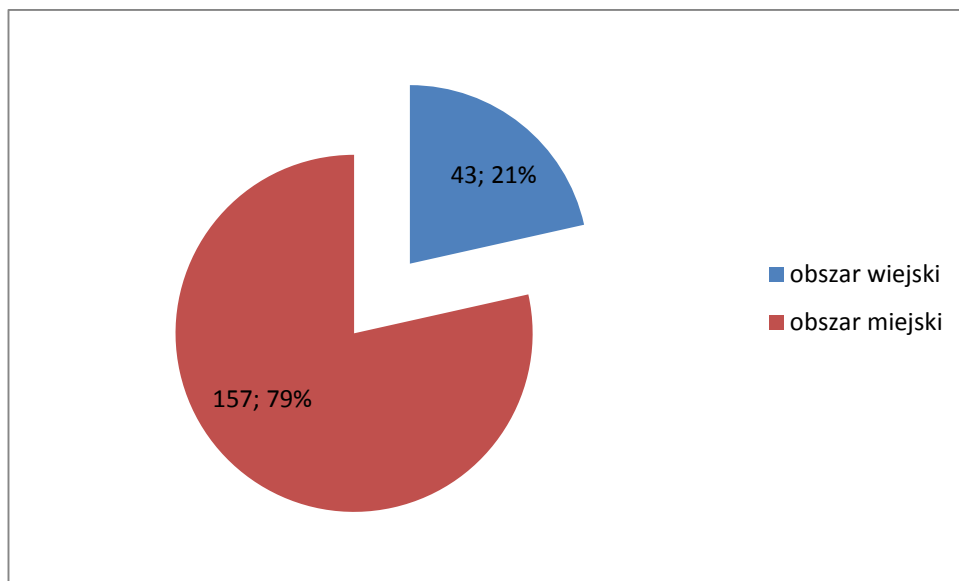
Charakterystyka badanych osób w ramach badań podłużnych w ramach testowania ZIP

W badaniach wzięło udział 200 osób w wieku od 14 do 20 lat ($M=16,60$; $SD=1,40$). W grupie dominowali mężczyźni ($N=114$; 57%) (por. Wykres 1). Osoby w przeważającej większości pochodziły z obszarów miejskich ($N=157$; 78,5%) (por. Wykres 2). Analiza wykształcenia (por. Wykres 3) wskazała na dominację osób z wykształceniem gimnazjalnym ($N=108$; 54%). Osoby z wykształceniem podstawowym i ponadgimnazjalnym stanowiły odpowiednio $N=60$ (30%) i $N=32$ (16%). Badane osoby przy pomocy obiektywnych kryteriów podzielono na trzy grupy zagrożone wykluczeniem społecznym (por. Wykres 4). Liczebność w poszczególnych grupach była następująca:

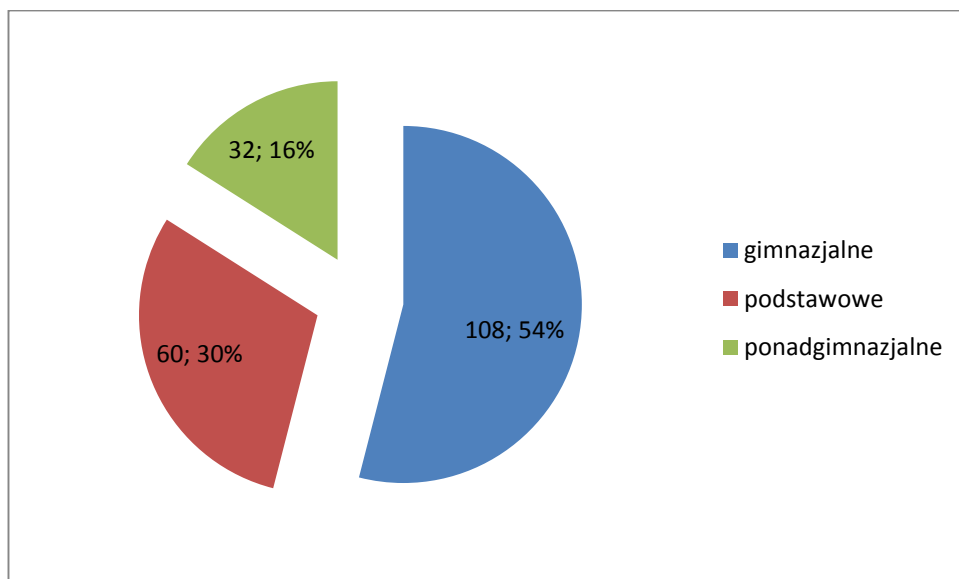
- ZIP1 –przejawianie ryzykownych zachowań seksualnych ($N=60$; 30%);
- ZIP2 – przejawianie zachowań agresywnych ($N=70$; 35%);
- ZIP3 – nadużywanie multimediów ($N=70$; 35%).

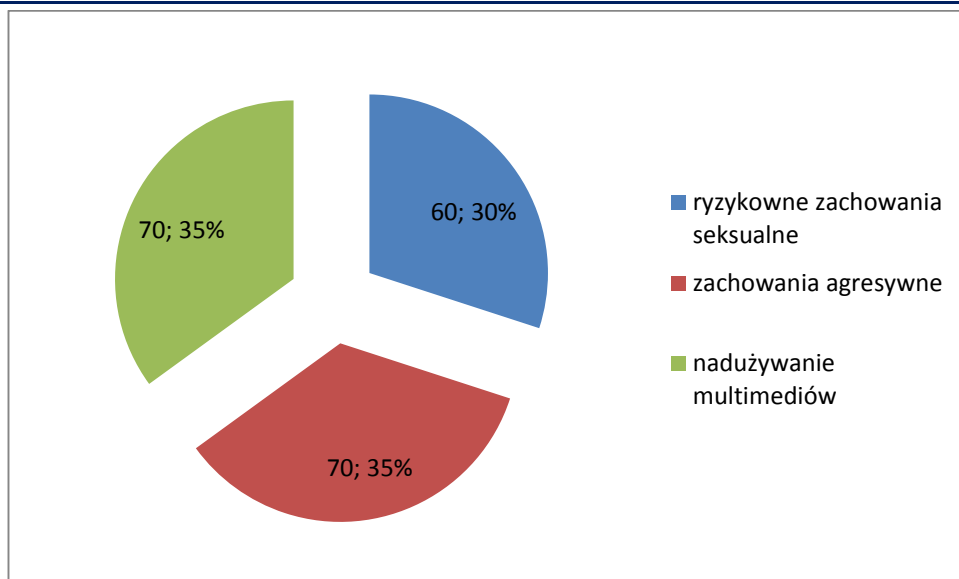
Wykres 1. Płeć badanych osób

Wykres 2. Miejsce pochodzenia badanych osób

Wykres 3. Wykształcenie badanych osób

Wykres 4. Grupy z uwagi na rodzaj oddziaływań

Wynik przeprowadzonych badań

Poniższy paragraf zawiera opis uzyskanych wyników w trakcie pierwszego oraz drugiego pomiaru, a także porównanie zmian w zakresie prowadzonych pomiarów. Wszystkie analizy statystyczne wykonano z wykorzystaniem pakietu PASW Statistics 21 PL. Wykonując obliczenia zastosowano standardowe statystyki opisowe takie, jak: średnia, mediana, odchylenie standardowe. W przypadku testów wykorzystano: jednoczynnikową analizę wariancji wraz z testami post hoc, test t studenta dla prób zależnych oraz test Wilcoxona (por. Ferguson i Takane, 2003).

Porównanie wyników uzyskanych przez badane grupy oddzielnie dla pierwszego i drugiego pomiaru¹⁶

Porównanie badanych grup w zakresie wszystkich wymiarów *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* uzyskanych w trakcie pierwszego pomiaru wykazało istnienie jedynie dwóch statystycznie istotnych różnic. Dotyczą one Preferowania w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych ($F=4,453$; $p=0,013$) oraz Rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych ($F=3,611$; $p=0,029$) (por. Tabela 1). W przypadku pierwszego wymiaru zaobserwowano różnicę istotną statystycznie jedynie pomiędzy grupą przejawiającą ryzykowne zachowania seksualne (wynik najniższy) a nadużywającą multimediiów (wynik najwyższy). Z kolei w przypadku Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych statystycznie istotne różnice występują pomiędzy osobami o ryzykownych zachowaniach seksualnych (wynik najwyższy) a młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne (wynik najniższy).

Tabela 1. Porównanie wyników *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* uzyskanych przez trzy wyodrębnione grupy w trakcie pierwszego pomiaru (wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji).

Wymiar:	Ryzykowne zachowania seksualne (1)		Zachowania agresywne (2)		Nadużywanie multimediiów (3)			*	ost hoc
		D		D		D			
Strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych									

¹⁶ Zestawienia dla pojedynczych itemów umieszczono w aneksie.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Preferowane w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych	2,32	,086	2,44	,306	2,64	,546	095	910	
Preferowane w sytuacjach trudnych strategii unikowych	5,08	,480	4,09	,446	3,71	,699	,529	082	
Preferowane w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłowych	5,32	,050	6,57	,937	6,84	,206	,453	013	:3
Preferowane zachowania konstruktywne									
Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych	2,60	,824	2,16	,842	2,97	,414	,603	204	
Rozwijanie aksjornormatywnych standardów wewnętrznych	,10	,113	,21	,084	,91	,840	,611	029	:2
Rozwijanie poczucia własnej	,45	,254	,40	,301	,57	,098	364	695	

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

skuteczność i									
Straty									
Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności	,97	,178	,96	,936	,29	,766	,627	199	
Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym	,18	,534	,61	,950	,09	,837	,026	135	
Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	0,65	,147	,67	,230	,74	,511	,516	083	
Zyski									
Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności	,26	,594	,86	,406	,89	,398	,834	061	
Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	,52	,068	,66	,609	,71	,183	085	918	

* Istotna różnica występuje wówczas, gdy $p < 0,05$

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Analogiczne porównanie przeprowadzone dla wyników pomiaru drugiego wykazało występowanie pięciu statystycznie istotnych różnic (por. Tabela 2). Dotyczą one m.in. Preferowania w sytuacjach trudnych strategii unikowych ($F=4,486$; $p=0,013$). Osoby z grupy podejmującej ryzykowne zachowania seksualne uzyskują w tym wymiarze znacznie wyższy wynik niż młodzież nadużywająca multimediiów.

Kolejnym różniącym wymiarem jest Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych ($F=4,529$; $p=0,012$). W tym przypadku znacząco wyższe wyniki uzyskują reprezentanci grupy nadużywającej multimediiów w stosunku do osób z grupy przejawiającej zachowania agresywne.

Kolejnym ważnym wymiarem jest Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych ($F=10,543$; $p=0,001$). Wymiar ten różnicuje zarówno grupę o ryzykownych zachowaniach seksualnych od młodzieży agresywnej, jak i młodzież agresywną od nadużywającej multimediiów. W obu zestawieniach grupa zdiagnozowana jako przejawiająca zachowania agresywne uzyskuje niższy wynik od dwóch pozostałych.

Znaczące różnice odnotowano również w zakresie Odczuwania zysków w poczuciu własnej skuteczności ($F=11,345$; $p=0,001$). W tym przypadku osoby nadużywające multimediiów uzyskały zarówno wyższy wynik od grupy agresywnej, jak i przejawiających ryzykowne zachowania seksualne.

Ostatnia statystycznie istotna różnica dla drugiego pomiaru odnotowana została w dymensji mierzącej zyski w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym ($F=4,490$; $p=0,013$). Wzorzec relacji między wynikami jest tutaj analogiczny jak w poprzednim zestawieniu, czyli osoby nadużywające multimediiów mają wyższe rezultaty zarówno od tych preferujących zachowania agresywne, jak i podejmujących ryzykowne zachowania seksualne.

Tabela 2. Porównanie wyników *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* uzyskanych przez trzy wyodrębnione grupy w trakcie drugiego pomiaru (wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Wymiar:	Ryzykowne zachowania seksualne (1)		Zachowania agresywne (2)		Nadużywanie multimediiów (3)			*	ost hoc
		D		D		D			
Strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych									
Preferowani e w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych	2,31	,196	2,47	,942	1,05	,096	,054	131	
Preferowani e w sytuacjach trudnych strategii unikowych	4,35	,429	3,17	,538	2,34	,608	,486	013	:3
Preferowani e w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych	6,22	,386	6,67	,521	7,24	,061	,220	298	
Preferowane zachowania konstruktywne									

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych	3,15	,966	2,51	,822	3,92	,020	,529	012	:2
Rozwijanie aksjono- normatywnych standardów wewnętrznych	,67	,229	,31	,997	,78	,858	0,543	001	:2; 2:3
Rozwijanie poczucia własnej skuteczności	,54	,179	,53	,452	,76	,119	648	524	
Straty									
Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności	,08	,351	,96	,034	,14	,479	952	388	
Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym	,77	,915	,81	,710	,05	,861	,784	171	

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	,81	,049	,04	,229	,08	,673	364	695	
Zyski									
Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności	,81	,442	,23	,652	1,90	,341	1,345	001	:3; 2:3
Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	,60	,688	,53	,225	,64	,963	,490	013	:3; 2:3

* Istotna różnica występuje wówczas, gdy $p < 0,05$

Porównanie zmian w zakresie mierzonych zmiennych pomiędzy pierwszym (przed oddziaływaniami) i drugim pomiarem (po oddziaływaniach)

A) Osoby przejawiające ryzykowne zachowania seksualne

W tabeli 3 zawarte są wyniki wskazujące na zmianę wyników uzyskiwanych w Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej na

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

skutek udziału w oddziaływaniach sprofilowanych dla grupy przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne. Uzyskane dane sugerują, że przeprowadzone zgodnie ze scenariuszami działania przez doradców/terapeutów/coachów przyczyniają się do zmian jedynie w trzech następujących obszarach funkcjonowania zagrożonej młodzieży:

- zwiększenie preferowania w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych ($t=2,58$; $p=0,01$),
- zmniejszenie odczuwania strat w poczuciu własnej skuteczności ($t=3,05$; $p=0,01$) oraz w instytucjonalnym formalnym (silna tendencja; $t=1,92$; $p=0,06$) i pozainstytucjonalnym nieformalnym wsparciu społecznym ($t=3,06$; $p=0,01$).

W przypadku pozostałych wymiarów różnice nie osiągnęły krytycznej wartości dla $p<0,05$.

Tabela 3. Porównanie pierwszego i drugiego pomiaru u osób z grupy przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne (wyniki testy t studenta dla prób zależnych)

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych				
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych	12,38	3,68	12,31	
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych	15,10	3,30	14,35	
Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych	15,31	2,97	16,22	
Preferowane zachowania konstruktywne				
Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych	13,04	2,38	13,15	

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych	5,38	1,93	5,67	
Rozwijanie poczucia własnej skuteczności	6,56	1,19	6,54	
Straty				
Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności	10,13	5,20	8,08	
Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym	5,54	3,59	4,77	
Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	10,94	6,27	8,81	
Zyski				
Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności	8,87	4,38	8,81	
Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	5,00	2,86	4,60	

* Istotna różnica występuje wówczas, gdy $p < 0,05$

B) Osoby przejawiające zachowania agresywne

Tabela 4 zawiera wyniki grupy osób przejawiających zachowania agresywne uzyskane przed i po udziale we wczesnych programach interwencyjnych. Wartości testu istotności różnic wskazują, że młodzież z tej grupy po oddziaływaniach prowadzonych przez terapeutów/doradców/coachów:

- zmniejszyła preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (silna tendencja; $t=1,85$; $p=0,07$),
- zmniejszyła odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności ($t=3,92$; $p=0,01$ oraz w zakresie formalnego (instytucjonalnego) wsparcia społecznego ($t=2,76$; $p=0,01$).

W przypadku pozostałych zmiennych/wymiarów różnice okazały się nieistotne statystycznie.

Tabela 4. Porównanie pierwszego i drugiego pomiaru u osób z grupy przejawiającej zachowania agresywne (wyniki testy t studenta dla prób zależnych)

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych				
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych	12,44	4,306	12,47	
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych	14,09	3,446	13,17	
Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych	16,57	2,937	16,67	
Preferowane zachowania konstruktywne				
Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych	12,16	2,842	12,51	
Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych	4,21	2,084	4,31	
Rozwijanie poczucia własnej skuteczności	6,4	1,301	6,53	
Straty				
Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności	8,96	4,936	6,96	
Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym	4,61	2,95	3,81	
Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	8,67	5,23	8,04	
Zyski				
Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności	8,86	3,406	9,23	

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	4,66	2,609	4,53	

* Istotna różnica występuje wówczas, gdy $p < 0,05$ **C) Osoby nadużywające multimediów**

W tabeli 5 zaprezentowane zostały porównania osób przed i po oddziaływaniach w grupie osób nadużywających multimediów. Uzyskane rezultaty wskazują, że przeprowadzone autorskie zajęcia w istotny sposób przyczyniły się do:

- zmniejszenia preferowania w sytuacjach trudnych zarówno strategii antyspołeczno-manipulacyjnych ($t=4,68$; $p=0,01$), jak i unikowych ($t=3,64$; $p=0,01$),
- zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych ($t=3,73$; $p=0,01$) i rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych ($t=4,67$; $p=0,01$),
- zminimalizowania strat w obszarze własnej skuteczności ($t=3,38$; $p=0,01$), formalnego wsparcia instytucjonalnego ($t=2,23$; $p=0,03$) i wsparcia nieformalnego pozainstytucjonalnego ($t=3,08$; $p=0,01$),
- zwiększenia poczucia zysków w zakresie poczucia własnej skuteczności ($t=4,26$; $p=0,01$) oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego ($t=3,13$; $p=0,01$).

Tabela 5. Porównanie pierwszego i drugiego pomiaru u osób z grupy nadużywającej multimediów (wyniki testy t studenta dla prób zależnych)

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych				

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Wymiar:	Pomiar 1		Pomiar 2	
	M	SD	M	
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych	12,83	4,636	11,05	
Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych	13,8	3,782	12,34	
Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych	16,73	3,167	17,24	
Preferowane zachowania konstruktywne				
Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych	13,00	2,449	13,92	
Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych	4,95	1,852	5,78	
Rozwijanie poczucia własnej skuteczności	6,56	1,149	6,76	
Straty				
Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności	8,85	5,836	7,14	
Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym	4,59	2,768	4,05	
Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	9,47	5,55	8,08	
Zyski				
Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności	9,9	3,356	11,9	
Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym	4,88	2,093	5,64	

* Istotna różnica występuje wówczas, gdy $p < 0,05$

Wnioski z analizy wyników badania podłużnego empirycznego zrealizowanego w ramach testowania produktu finalnego ZIP

Odnotowano wyraźne różnice w zakresie porównania grup w drugim pomiarze (po autorskich zajęciach).

Przeprowadzone analizy statystyczne wykazały, że badani z różnych grup w niewielkim stopniu różnili się w zakresie początkowych wyników Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej. Taki stan rzeczy może być prawdopodobnie efektem:

1) rodzaju problemów, jakich doświadczała młodzież zakwalifikowana do konkretnych grup wykluczenia (ryzykowne zachowania seksualne, zachowania agresywne, nadużywanie multimediiów) oraz

2) rodzaju oddziaływań. Poszczególni terapeuci, doradcy, coachowie przygotowywali bowiem autorskie programy. W związku z tym ich dopracowanie i wieloaspektowość, a także oddziaływanie na młodych ludzi mogło być bardzo różne.

Ciekawym zaobserwowanym wynikiem jest fakt największych zmian pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem w grupie osób nadużywających multimediiów. Rezultaty te mogą wskazywać, że badani z tej grupy w największym stopniu skorzystali z prowadzonych w ramach projektu oddziaływań. Istnieje również i alternatywne wyjaśnienie w myśl którego nadmierne używanie multimediiów nie jest aż tak dużym problemem, jak zachowania o charakterze agresywnym oraz ryzykowne zachowania seksualne. W przypadku tych dwóch ostatnich są one prawdopodobnie bardzo silnie związane ze specyficznymi cechami osobowości. Nawet najlepsze programy terapeutyczne nie są w stanie dokonać gruntownych modyfikacji w tym zakresie. Szczególnie, że oddziaływania realizowane w ramach projektu miały charakter krótkotrwały i niezintensyfikowany.

Pomimo powyższych uwag należy stwierdzić, że ***podejmowane przez terapeutów, trenerów, coachów działania przyniosły w pewnych obszarach oczekiwany skutek. Widoczne***

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

jest to najlepiej w obszarze wymiarów diagnozujących straty. Młodzież uczestnicząca w projekcie po udziale w oddziaływaniach o charakterze wczesnej interwencji w sposób znacząco niższy doświadcza utraty w obszarze swoich zasobów (własna skuteczność, wsparcie). Należy potraktować to, jako wymierny sukces w realizacji Zintegrowanego Innowacyjnego Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowanego na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI". Kolejnym krokiem w doskonaleniu przygotowanych autorskich programów oddziaływań powinna być ich merytoryczna ocena oraz próba udoskonalenia, a następnie sprawdzenia w dłuższym okresie czasu.

Podsumowując należy stwierdzić, iż na podstawie badań empirycznych nastąpiła zmiana u odbiorców świadcząca o zwiększenia adaptacji zawodowej oraz integracji społecznej w wyniku projektu.

4.2. Analiza wyników całościowej ewaluacji zewnętrznej on going potwierdzających innowacyjność i potencjał wdrożeniowy produktu finalnego opinii odbiorców i użytkowników objętych testowaniem produktu finalnego ZIP¹⁷ w oparciu o badanie empiryczne jakościowe

Empiryczne efekty testowania produktu finalnego

Zastosowane metody i techniki badawcze zbierania i analizy danych w ramach badania jakościowego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going¹⁸.

Architektura procesu badawczego wchodzącego w zakres ewaluacji on-going jest zaprojektowana w sposób zoptymalizowany do wytyczonych celów. Cele ewaluacji określają główne obszary badawcze, odpowiadające im pytania badawcze oraz przyporządkowane źródła danych wraz z metodami ich pozyskiwania i analizy.

Wykonawca badania ewaluacyjnego przyłożył dużą wagę do doboru metod oraz technik badawczych, ich poprawności, dostosowania do potrzeb badania oraz zgodności ze standardami naukowymi. W badaniu oparto się na wytycznych zawartych w Podręcznikach Komisji Europejskiej. W celu zapewnienia odpowiedniej jakości badania podczas ewaluacji przestrzegano standardów ewaluacji opracowanych przez Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne.

Na potrzebę badania ewaluacyjnego zastosowano technikę **triangulacji metodologicznej** - łączenia danych pochodzących z różnych metod badawczych i źródeł w celu ich wzajemnej weryfikacji i dopełnienia się, co prowadzi do uzyskania bardziej obiektywnego i pełnego obrazu badanych zjawisk.

¹⁷ Cyt. Za: Analizę przeprowadzono w oparciu o wyniki zawarte w: *Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększanie potencjału zawodowego – Model Mazowiecki*, BENEFACOR, Lublin 2013

¹⁸ Cyt. Za: *Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększanie potencjału zawodowego – Model Mazowiecki*, BENEFACOR, Lublin 2013

W celu uzyskania wiarygodnych wyników ewaluacji i udzielenia pełnej odpowiedzi na postawione pytania badawcze, zastosowano odpowiednio zintegrowaną sekwencję badań i analiz różnego rodzaju źródeł danych oraz technik ich gromadzenia rozumianą jako **triangulację technik i perspektyw badawczych (kontrolowanie spójności wniosków formułowanych przy wykorzystaniu różnych technik i źródeł gromadzenia danych)**¹⁹.

Zgodnie z założeniami triangulacji dla uzyskania rzetelnych i komplementarnych informacji dotyczących przedmiotu ewaluacji architektura procesu badawczego ewaluacji on-going została zaprojektowana w oparciu o następujące techniki badawcze:

- ✓ indywidualny wywiad pogłębiony z użytkownikami projektu (IDI);
- ✓ ankieta elektroniczna skierowana do użytkowników;
- ✓ ankieta elektroniczna skierowana do odbiorców z elementami projekcyjnymi.

W ewaluacji zastosowano łącznie różne metody badawcze (badania ilościowe oraz jakościowe) po to, by wyeliminować ograniczenia każdej z nich.

Specyfika wdrażania projektu innowacyjnego testującego i przyjęty w ewaluacji produktu zakres badania skłania do położenia zasadniczej uwagi w pozyskiwaniu danych na badania jakościowe. Służą one głównie pogłębionemu zrozumieniu interesujących nas zjawisk, co zapewnia wysoką trafność badania. Nie mają jednak charakteru reprezentatywnego. Koncentrują się na dotarciu do postaw, motywów, sposobów postrzegania rzeczywistości i jej interpretacji przez badanych.

¹⁹ M. Jasiński, M. Kowalski, *Fałszywa sprzeczność: metodologia jakościowa czy ilościowa?, w: Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*, pod. red. Agnieszki Haber, Warszawa 2007, s. 101.

Wybór do badania ewaluacyjnego powyżej przedstawionych osób podyktowany był chęcią uzyskania opinii przedstawicieli grupy docelowej projektu i jednocześnie osób zaangażowanych w proces testowania produktów finalnych. Grupę docelową sformułowaną w założeniach projektu stanowią użytkownicy i odbiorcy - młodzież od 15 do 19 r.ż z województwa mazowieckiego zagrożona wykluczeniem społecznym z powodu ryzykownych zachowań seksualnych, uzależnienia od multimediiów oraz narażona na przemoc i agresję.

Z kolei użytkownicy według strategii testowania produktów finalnych to reprezentanci takich instytucji jak Ośrodki Pomocy Społecznej (OPS), Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie (PCPR), inne instytucje integracji społecznej, organizacje pozarządowe działające w sektorze wykluczenia społecznego (NGO's) i inne działające na rzecz młodzieży trudnej, szkoły ponadgimnazjalne, Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze (MOW), Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii (MOS), placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy dziecka, Ochotnicze Hufce Pracy, schroniska dla nieletnich, pogotowia opiekuńcze, policja, (w szczególności wydziały ds. przestępczości nieletnich), doradcy zawodowi, psychologowie, kuratorzy sądowi, pracownicy socjalni oraz inne osoby i instytucje odpowiedzialne za współpracę i pomoc młodzieży dysfunkcjonalnej zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Zgodnie ze Strategią Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego osoby uczestniczące w testowaniu to kluczowe grupy mogące świadczyć o skuteczności Modelu ZIP i jego rzeczywistych efektach. Dlatego przedstawicieli obu grup włączono do badania ewaluacyjnego on-going projektu.

Zaprezentowany powyżej aparat metodologiczny został wykorzystany do zgromadzenia i analizy komplementarnych informacji wchodzących w zakres przedmiotu badania.

Organizacja i przebieg badania jakościowego w ramach całościowej ewaluacji zewnętrznej on going²⁰

Badania w ramach projektu zostały przeprowadzone zgodnie z przyjętą metodologią badawczą. Grupa badawcza objęła łącznie 30 osób. Stanowiło ją:

Dwudziestu (20) przeszkolonych użytkowników testujących produkty finalne w tym psychologowie, pedagodzy, doradcy zawodowi, pracownicy naukowo-dydaktyczni, dyrektorzy szkół, wychowawcy oraz jeden logopeda. Na przedstawicielach tej grupy **przeprowadzono 8 indywidualnych wywiadów pogłębionych** w tym w trakcie trwania wywiadu posłużono się elementami ilościowymi. Dodatkowo do każdego z użytkowników jako uzupełnienie materiału z badania jakościowego przesłano ankietę elektroniczną stworzoną na portalu e-badania.pl²¹.

Dziesięciu (10) odbiorców projektu. Była to młodzież w wieku gimnazjalnym która w ramach procesu testowania uczestniczyła w zajęciach prowadzonych przez użytkowników. Młodzież została objęta badaniem w formie ankiety elektronicznej, która jednak miała charakter bardziej projekcyjny/jakościowy niż ilościowy.

Przed każdym wywiadem osoby biorące udział w badaniu zostały poinformowane o jego celu oraz zapoznane z przedmiotem ewaluacji.

²⁰ Cyt. Za: Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy..., op. cit.

²¹ Por. Cyt. Za: Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy..., op. cit. Wywiady prowadzone były przez telefon głównie z uwagi na trudności z umówieniem się z każdym z użytkownikiem indywidualnie wynikające z odległych i różnych miejsc pracy i zamieszkania użytkowników. Ze względu na problemy techniczne z nagraniem w przypadku dwóch wywiadów sporządzono notatkę z wywiadu. Pozostałe wywiady zostały nagrane na dyktafon.

Pierwszą grupą objętą badaniem ewaluacyjnym byli użytkownicy odpowiedzialni za testowanie produktów finalnych. Przeciętny czas trwania indywidualnego wywiadu z użytkownikami wyniósł 24 minuty, przy czym najkrótszy trwał 19 a najdłuższy ponad 40 minut. **SCENARIUSZ WYWIADU SKIEROWANY DO UŻYTKOWNIKÓW ZAWIERAŁ PYTANIA DOTYCZĄCE KWESTII TAKICH JAK** ocena przebiegu testowania, adekwatność Modelu ZIP do realnych potrzeb użytkowników, skuteczność ZIP w ocenie użytkowników, stopień skomplikowania ZIP, ocena możliwości zastosowania ZIP, skala innowacyjności ZIP, skala oddziaływań ZIP na odbiorców.

Dodatkowym narzędziem skierowanym do użytkowników **była ankieta przesłana drogą elektroniczną**. Podejmowała ona m.in. następujące kwestie odnoszące się bezpośrednio do efektów testowania Produktu Finalnego:

- ocena zadowolenia z udziału w projekcie;
- ocena skuteczności Produktu Finalnego;
- ocena użyteczności Modelu;
- identyfikacja elementów skomplikowanych, utrudniających używanie Modelu;
- deklaracja chęci korzystania z Modelu w miejscu pracy;
- identyfikacja mocnych i słabych stron Produktu Finalnego.

W ramach ewaluacji przeprowadzono także ankiety z odbiorcami projektu. Ankiety miały na celu poznać opinię młodzieży na temat zajęć, w których uczestniczyli oraz korzyści wynikających z udziału w zajęciach.

Wnioski z badania jakościowego w zakresie produktu finalnego ZIP

Ewaluacja on-going projektu ukazuje pozytywny obraz działań projektu na bieżącym etapie realizacji. Cel ewaluacji został osiągnięty, a wyniki analizy warunków, przebiegu i uwarunkowań działań w projekcie zostały przedstawione w niniejszym raporcie. Poniżej przedstawiono zbiór syntetycznych wniosków dotyczących realizacji projektu na obecnym etapie jego realizacji.

Wnioski odnoszące się do oceny efektów testowania Modelu ZIP²²

Odpowiedź na kluczowe pytanie badawcze ewaluacji: „Czy i w jakim zakresie przyjęty system wsparcia w ramach testowanego Modelu jest skuteczny i użyteczny dla odbiorców i użytkowników?”.

Realizacja projektu na etapie testowania zdaniem badanych była na bardzo wysokim poziomie pod względem merytorycznym i organizacyjnym.

Projekt trafnie odpowiada na zdiagnozowane problemy i potrzeby dotyczące sytuacji młodzieży szczególnego ryzyka w województwie mazowieckim.

Szkolenia organizowane przez Realizatora projektu bardzo się podobały użytkownikom oraz były bardzo wysoko oceniane.

²² Cyt. Za: Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy..., op. cit.

Produkt Finalny jest adekwatny do potrzeb użytkowników. Pracownicy tacy jak pedagodzy, psychologowie, socjologowie, psychiatrzy, pracownicy socjalni, nauczyciele, asystenci rodzinni, mediatorzy działający w ramach elementów systemu wczesnej interwencji socjalnej potrzebują narzędzi, które wspomogą ich w tworzeniu programów wsparcia dla młodzieży szczególnego ryzyka zagrożonej wykluczeniem społecznym w województwie mazowieckim. Chodzi o to, aby proces tworzenia programów autorskich był jak najbardziej trafny. Można się spodziewać, że zastosowanie Modelu ZIP w praktyce będzie wpływać na zwiększenie potencjału zawodowego młodzieży szczególnego ryzyka. Efekty testowania wskazują, iż młodzież uczestnicząca w testowaniu wstępnej wersji produktu finalnego ma większą motywację do podejmowania aktywności na rynku pracy, większą świadomość własnych zasobów, możliwości oraz większe poczucie własnej skuteczności w wielu obszarach.

Wszyscy użytkownicy zadeklarowali, że dzięki udziałowi w Projekcie zdobyli nowe umiejętności i kwalifikacje zawodowe (podkreślając szczególnie wartość narzędzia diagnostycznego - Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej)

Mocną stroną etapu testowania Modelu ZIP okazała się duża wartość projektu. Materiał zebrany w ramach badań potwierdza, że jest to projekt nieobojętny, postrzegany przez użytkowników, jak i samych odbiorców, jako przedsięwzięcie przynoszące dużą satysfakcję, widoczne korzyści dla zainteresowanych, wywołujący pozytywne emocje i duże zaangażowanie wszystkich osób uczestniczących w procesie testowania. Bardzo mocną stroną Modelu jest kompleksowość i wszechstronność, a jednocześnie indywidualne podejście do każdego z uczestników.

Generalnie założenia teoretyczne Modelu ZIP i jego konstrukcję należy uznać za dopasowane do potrzeb odbiorców. Potwierdzają to dane zebrane z różnych źródeł i za pomocą różnych metod – zarówno ilościowych, jak i jakościowych.

Realizatorzy Projektu zgodnie z planem zawartym w Strategii Wdrażania Projektu Innowacyjnego skutecznie przetestowali wstępną wersję produktu finalnego, czyli Model ZIP. Tak jak zaplanowano narzędzie to zostało przetestowane przez 20 użytkowników na grupie młodzieży (200 osób) szczególnego ryzyka w województwie mazowieckim, w przewidzianym do tego terminie.

Sposób doboru osób do testowania produktu finalnego był przemyślany a selekcja i rekrutacja odpowiednio przeprowadzona.. Opracowano i przestrzegano merytorycznych kryteriów doboru testujących użytkowników.

Testowanie i wdrażanie produktu finalnego miało formułę partycypacyjną, angażującą użytkowników we współtworzenie procesu testowania. Takie podejście w dużym stopniu umożliwiło szybkie wskazywanie i diagnozowanie przez zespół projektowy potencjalnych trudności.

Wsparcie merytoryczne w postaci szkoleń i konsultacji umożliwiło usystematyzowanie posiadanej przez użytkowników wiedzy i wzbogacenie jej o nowe treści odnoszące się do opracowanych metod pracy.

Produkt finalny spełnia kryterium adekwatności do potrzeb użytkowników i jest skutecznym i użytecznym narzędziem wspomagającym ich pracę z młodzieżą szczególnego ryzyka.

Zebrane wyniki badania ewaluacyjnego potwierdzają, że udział w projekcie przyczynił się do zwiększenia potencjału zawodowego oraz podniósł kompetencje zawodowe i społeczne odbiorców testowania.

W generalnych założeniach testowany Model ZIP się sprawdził i nie wymaga istotnych i zasadniczych modyfikacji.

Wnioski odnoszące się do oceny potencjału wdrożeniowego Modelu ZIP

Odpowiedź na kluczowe pytanie badawcze ewaluacji: „Jaki jest potencjał wdrożeniowy testowanego Modelu, czyli możliwości wdrożenia do głównego nurtu polityki - podatność na replikowanie, stopień skomplikowania, skala wymaganych zmian prawnych i organizacyjnych, innowacyjność?

Wyniki badania ewaluacyjnego potwierdzają, że testowany Produkt Finalny cechuje się dużą skutecznością i użytecznością w zakresie osiągania zakładanych celów i efektów. Wszystkie testowane programy należy ocenić jako wartościowe, pomocne i użyteczne z perspektywy zwłaszcza młodzieży szczególnego ryzyka zagrożonej wykluczeniem społecznym w województwie mazowieckim. Są też skuteczne i użyteczne z perspektywy pracowników zajmujących się wspieraniem tej grupy docelowej i stanowią bardzo pomocny mechanizm w zmniejszaniu skal wykluczenia społecznego w województwie mazowieckim.

Produkt finalny może być stosowany zarówno przez psychologów jak i przez doświadczonych i przeszkolonych doradców zawodowych, pedagogów i osób które nie posiadają wykształcenia psychologicznego, co potwierdza jego uniwersalny charakter.

Możliwość szerokiego, indywidualnego stosowania w praktyce zawodowej Modelu ZIP - przez doradców zawodowych, coachów, psychologów, pedagogów, wychowawców ma duże szanse powodzenia. **Produkt został pozytywnie zweryfikowany w trakcie testowania, nie wymaga diametralnych zmian czy modyfikacji do replikowania i stosowania przez innych użytkowników.** Produkt może być z powodzeniem stosowany przez osoby z różnych branż nie koniecznie

posiadających wykształcenie psychologiczne pod warunkiem poprzedzenia etapu używania produktu rzetelnymi szkoleniami i spotkaniami instruktażowymi. Koszty szkoleń umożliwiających nabycie wiedzy i umiejętności użytkownikom są stosunkowo niskie - wymagają głównie zasobów personalnych realizatorów.

Wyniki ewaluacji potwierdzają, że Model ZIP cechuje się wysokim wymiarem innowacyjności. Uwzględniając wszystkie aspekty wyróżniające Model ZIP można uznać, że jest to w wysokim stopniu nowe, unikalne i kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród grup docelowych. **Ewaluacja potwierdza przewagę innowacji zastosowanej w projekcie nad dotychczasową praktyką. Dostrzegana jest ona w tym, iż Model ZIP wypracowany w ramach projektu zakłada współpracę i zaangażowanie odbiorców i użytkowników oraz systematyczną diagnozę ich kapitału społecznego.**

Dokonana ocena wskazuje na wysokie cechy użytkowe wypracowanego produktu. Duży wpływ na efektywność Modelu ZIP ma fakt, że oferowana w podręcznikach forma zajęć jest dla młodzieży interesująca, ułatwia uczenie się nowych rzeczy, wyzwała chęć współpracy z rówieśnikami oraz pogłębione rozumienie pracy zespołowej. To bardzo mocna strona programu – młodzież jest świadoma warunków koniecznych dla rozwoju własnego potencjału społeczno-zawodowego.

Przeprowadzona analiza i ocena potencjału wdrożeniowego Modelu ZIP na podstawie efektów testowania i zebranych danych w ramach ewaluacji pozwala stwierdzić, że **Model ZIP cechuje wysoki potencjał do replikowania i adoptowania w praktyce przez innych. Model ZIP wraz z podręcznikami i dostępnym instruktażem jest gotowy do replikowania.**

Model cechuje się niskim stopniem skomplikowania i łatwością zastosowania w praktyce wypracowanych produktów pośrednich przez docelowych użytkowników i odbiorców. Przyjęta konstrukcja całego Modelu ZIP (i każdego z programów ZIP1, ZIP2, ZIP3) jest przejrzysta i czytelna dla użytkowników. Poszczególne produkty pośrednie są ze sobą logicznie powiązane i proponują kompleksowe i zindywidualizowane podejście do pracy z młodzieżą szczególnego ryzyka zagrożoną wykluczeniem społecznym w województwie mazowieckim.

Wyniki ewaluacji potwierdzają, że Model ZIP cechuje się wysokim wymiarem innowacyjności. Uwzględniając wszystkie aspekty można uznać, że jest to w wysokim stopniu nowe, unikalne i kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród grup docelowych. Dotychczas nie istniało w Polsce ogólnodostępne, wystandaryzowane i znormalizowane narzędzie stworzone do badania potencjału zawodowego i poziomu zasobów młodzieży szczególnego ryzyka zagrożonej wykluczeniem społecznym w województwie mazowieckim. Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej jest w pełni przygotowany do wdrożenia i szerokiego upowszechniania, a ze względu na stosunkową łatwość jego wykorzystania, szybkość pomiaru oraz fakt, że jest ono narzędziem bezpłatnym charakteryzuje się dużym potencjałem do replikowania.

Analiza danych zebranych w trakcie ewaluacji wykazała, że Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej wymaga kilku modyfikacji, mimo licznych pozytywnych opinii o jego wartości, zasięgu i możliwościach diagnostycznych. Wykorzystanie kwestionariusza dostarcza szczegółowych informacji o osobie badanej, pozwala zidentyfikować poziom zasobów młodzieży. Najmocniejszą stroną narzędzia jest kompleksowość, wszechstronność i indywidualne podejście do osoby badanej. Największe zastrzeżenia kierowano w stosunku do obszerności kwestionariusza, języka jakim jest pisany i formy wizualnej.

Doświadczenia z testowania Modelu ZIP²³

Na etapie testowania produktu finalnego ZIP użytkownicy projektu zostali objęci opieką i potrzebnym wsparciem ze strony organizatorów. Przedstawiono im podstawowe założenia projektu, jak również zaprezentowano narzędzie będące podstawą realizowanych w późniejszym czasie zajęć z odbiorcami projektu – młodzieżą w wieku 15 – 19 lat zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Jednym z podstawowych zadań organizatorów projektu było przygotowanie użytkowników pod względem merytorycznym i metodologicznym do prowadzenia diagnozy z wykorzystaniem narzędzi opracowanych na bazie koncepcji S. Hobfoll'a. W tym celu dla grupy 100 osób zorganizowane zostały szkolenia składające się z wykładów, prelekcji i prezentacji, na których przedstawiono między innymi założenia i cele projektu, jak również zaprezentowano trzy metody pracy z młodzieżą – *coaching*, interwencja kryzysowa, inkubatory przedsiębiorczości. W kolejnym etapie wybranych 20 osób uczestniczyło w warsztatach, podczas których zaprezentowany został *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej*. Użytkownicy nauczyli się, jak analizować i interpretować wyniki uzyskane przy pomocy kwestionariusza oraz w jaki sposób wykorzystać tę wiedzę w tworzeniu autorskich programów pracy z młodzieżą. Wszyscy użytkownicy bardzo cenili sobie możliwość udziału w szkoleniach. Część z nich miała już wcześniej kontakt z omawianymi zagadnieniami, dla innych zaś były to nowe informacje umożliwiające spojrzenie na dany temat z innej perspektywy i poszerzające ich warsztat pracy:

²³ Cyt. Za: *Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy...*, op. cit.

„Ważną częścią szkoleń były wykłady, na których poruszane były problemy związane z zachowaniami patologicznymi wśród młodzieży, które stanowiły solidną bazę teoretyczną podczas drugiej części szkoleń, jaką były warsztaty.”

W opinii niektórych osób metody pracy z młodzieżą – *coaching*, interwencja kryzysowa i inkubatory przedsiębiorczości, zostały omówione na szkoleniu bardzo ogólnie, dlatego też trudno było im kierować się nimi przy pisaniu programów pracy z młodzieżą:

„Podczas tworzenia programu warsztatów bazowałam zarówno na własnych doświadczeniach, jak i na wiedzy zdobytej w trakcie szkoleń. Szczególnie pomocne były wiadomości z zakresu opracowania narzędzia – zliczania i interpretacji wyników. W mniejszym stopniu bazowałam na wiadomościach dotyczących metod pracy z młodzieżą, gdyż moim zdaniem zostały one przedstawione zbyt ogólnie i było tego za mało.”

„W moim odczuciu metody pracy z młodzieżą nie zostały należycie przedstawione i trzeba było sobie o nich samemu doczytać. W tym względzie szkolenie było dość ogólne.”

Bardzo istotne z punktu widzenia późniejszej pracy użytkowników były warsztaty poświęcone możliwościom wykorzystania opracowanego w ramach projektu narzędzia. Szczególnie chwalili oni zajęcia dotyczące tego, jak prawidłowo przeprowadzić analizę otrzymanego materiału i w jaki sposób na jej podstawie dokonać diagnozy zasobów:

„Szkolenia odbywały się w roku akademickim 2012/2013 w semestrze letnim i trwały kilka tygodni. Początkowo skupiliśmy się na samych ankietach – na tym, jak prawidłowo zinterpretować wyniki. Następnie przeszliśmy do diagnozy i do tego, jak najlepiej wykorzystać otrzymane materiały do opracowania metod dalszej pracy. Jeśli chodzi o samą pracę z młodzieżą, to ten obszar został pozostawiony do już naszej inwencji. Miało to być nasze autorskie podejście. Podsumowując, muszę przyznać, że szkolenia były dla mnie bardzo owocne, gdyż wiele się na nich nauczyłam. Gdyby nie te spotkania, nie wiedziałabym chociażby, jak przeanalizować ankiety i zinterpretować

.....”

„Szkolenia, w których brałam udział były dla mnie bardzo pomocne w późniejszej pracy z dziećmi. Nauczyłam się, jak interpretować wyniki kwestionariusza, co przełożyło się na lepsze dostosowanie treści poruszanych na warsztatach z młodzieżą.”

W wypowiedziach użytkowników projektu można dostrzec dwa stanowiska jeśli chodzi o tworzenie przez nich autorskich programów profilaktycznych. Niektóre osoby były zadowolone z tego, że pozostawiono im swobodę przy pisaniu planów warsztatów dla młodzieży. Inni zaś uważali, iż na szkoleniu powinny być zaprezentowane przykładowe scenariusze takich zajęć, co byłoby dla nich cenną wskazówką. Opinie te przeważały głównie wśród osób, które wcześniej nie prowadziły tego typu zajęć :

„Moja ocena szkoleń jest bardzo dobra. Czas, który został nam poświęcony był w pełni wykorzystany. Ciekawym i inspirującym podejściem było pozostawienie samej pracy z młodzieżą do naszej własnej interpretacji.”

„Podczas szkoleń skupialiśmy się głównie na analizie badań i diagnozie. Według mnie zabrakło przełożenia tego na konkretne działania w pracy z dziećmi – jakie zajęcia zorganizować. Jeśli ktoś nie miał doświadczenia w prowadzeniu zajęć z młodzieżą, mógł sięgnąć do Internetu, ale lepiej by było, gdyby osoby zaznajomione z tą tematyką mogły

„Treści i metody przedstawiane na szkoleniach były dla mnie nowe. Uważam, że samo szkolenie było za krótkie. Można by położyć większy nacisk na praktyczne zastosowanie wyników badań oraz to, jak mają wyglądać zajęcia z młodzieżą, gdyż było to dla mnie dość

Pewne zastrzeżenia co do treści przekazywanych w szkoleniach, pojawiające się w wypowiedziach części użytkowników, nie wpłynęły aż nadto na ich ogólną ocenę tego elementu projektu. Potrafili oni wykorzystać przynajmniej część uzyskanych informacji w późniejszym etapie swojej pracy w ramach projektu czyli w tworzeniu i prowadzeniu warsztatów z młodzieżą.

Na uwagę zasługuje pozytywna ocena komunikacji pomiędzy użytkownikami a organizatorami projektu. W swoich wypowiedziach podkreślali oni, iż mogli liczyć na fachową i rzetelną pomoc na każdym etapie – począwszy od szkoleń aż do prowadzenia warsztatów z młodzieżą. Szczególnie cenili sobie mnogość kanałów przekazywania informacji, jak również pomoc w rozwiązywaniu pojawiających się problemów:

„Wsparcie organizacyjne ze strony osób odpowiedzialnych za projekt było na odpowiednim poziomie – były jasne komunikaty, wysyłane były maile, można było uzyskać informacje telefonicznie. I tak również na miejscu.”

„Oprócz samych szkoleń, muszę pochwalić także dobrze zorganizowaną komunikację z kadrą projektu. Sam proces organizacji jest bardzo ważny. Byłam uczestniczką projektów, które niestety były chaotyczne pod względem organizacyjnym, co bardzo przeszkadzało w pracy. W przypadku tego projektu realizacja i harmonogram były na bardzo wysokim

W kontekście powodzenia procesu testowania produktu finalnego ogromne znaczenie miała ocena sposobu zastosowania narzędzia diagnostycznego, jakim był *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* stanowiący podstawę dla opracowywanych przez użytkowników programów pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Dla większości użytkowników kwestionariusz zasobów był czymś nowym. Jednogłośnie zgodzili się, że jest to narzędzie użyteczne i zasługuje ono na wysoką ocenę. Przyznali również, iż odegrało ono znaczącą rolę w układaniu przez nich programów zajęć z młodzieżą, gdyż umożliwiło dokonanie szczegółowej diagnozy zasobów a przez to dostosowanie metod pracy do potrzeb i oczekiwań nastolatków:

„Uważam, że kwestionariusz badania zasobów jest narzędziem uniwersalnym, z którego

„W moim przekonaniu kwestionariusz badania zasobów jest narzędziem użytecznym, gdyż dzięki niemu można dość szybko wychwycić niskie zasoby dzieci, gdzie często potrzeba wielomiesięcznych obserwacji, żeby to dostrzec.”

Skuteczność narzędzia potwierdziły wypowiedzi niektórych użytkowników, iż wyniki uzyskane z kwestionariusza pokrywały się z informacjami na temat poszczególnych odbiorców uzyskanymi podczas wielomiesięcznych obserwacji psychologicznych. Ponadto wyraża chęć stosowania tej metody diagnozy w swojej dalszej pracy zawodowej:

„Kwestionariusz badania zasobów w mojej opinii jest bardzo ciekawym i uniwersalnym narzędziem, które może być wykorzystywane w pracy z dzieckiem także poza projektem.”

„Dzięki udziałowi w projekcie i szkoleniach, poszerzyłam swój warsztat pracy o narzędzie, którego wcześniej nie znałam, a które jak najbardziej przyda mi się w dalszej pracy zawodowej.”

Etap testowania narzędzia dostarczył wielu cennych z punktu widzenia organizatorów projektu informacji. Jak wynika z przytaczanych wypowiedzi kwestionariusz zasobów został bardzo pozytywnie przyjęty, jednak w pewnych kwestiach narzędzie to zdaniem użytkowników wymaga wprowadzenia pewnych modyfikacji w celu jego jeszcze lepszego dostosowania do pracy z młodzieżą. Szczególnie poruszaną kwestią był sposób sformułowania niektórych pytań. W opinii niektórych użytkowników kwestionariusz napisany jest językiem psychologicznym, zbyt trudnym do zrozumienia dla młodzieży, która często boryka się z problemami w nauce:

„Kwestionariusz badania zasobów nie był narzędziem łatwym. Nasi uczniowie, którzy mają specyficzne trudności z uczeniem się, mieli problemy ze zrozumieniem pytań. Uważam, że był to za wysoki poziom.”

Podczas wypełniania kwestionariusza zasobów młodzież mogła liczyć na pomoc ze strony opiekuna, który pomagał im wyjaśniając istotę niektórych pytań. Dzięki temu świadomie i rzetelnie wypowiadali się na temat poruszanych zagadnień co dawało konkretne informacje zwrotne o poziomie ich zasobów:

„Niektórzy z chłopców mieli problem ze zrozumieniem pytań zawartych w kwestionariuszu i trzeba było im je wytłumaczyć. Widać to szczególnie wśród młodzieży, która ma problem z uczeniem się. Wydaje mi się, że te pytania mogłyby być prościej sformułowane.”

„Sam kwestionariusz i obszar, który bada jest bardzo trafny, jednakże jest on dość trudny dla młodzieży. W niektórych pytaniach zdania są zbyt długie i złożone, co utrudnia ich

Na podstawie wypowiedzi użytkowników można stwierdzić, iż testowane narzędzie niesie ze sobą wiele korzyści w pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym. Wymaga ono jednak kilku ulepszeń, aby w jeszcze lepszym stopniu mogło dostarczać informacji na temat zasobności badanych osób. Ponadto o skuteczności narzędzia świadczy fakt, iż wielu użytkowników zadeklarowało chęć wykorzystywania go w dalszej pracy zawodowej.

Realizatorzy Projektu zgodnie z planem zawartym w Strategii Wdrażania Projektu Innowacyjnego skutecznie przetestowali wstępną wersję produktu finalnego, czyli Model ZIP. Tak jak zaplanowano narzędzie to zostało przetestowane przez użytkowników na grupie młodzieży szczególnego ryzyka w województwie mazowieckim, w przewidzianym do tego terminie.

Testowany w projekcie Produkt Finalny – Model ZIP został uznany za użyteczny w kontekście pracy z młodzieżą szczególnego ryzyka zagrożoną wykluczeniem społecznym. W opinii użytkowników jest on bazą dla podejmowanych na późniejszym etapie pracy działań, gdyż na jego podstawie możliwe jest przeprowadzenie diagnozy zasobów badanych osób, co umożliwia lepsze dostosowanie tworzonych programów do potrzeb i oczekiwań ich odbiorców, a co za tym idzie zwiększa ich efektywność i skuteczność.

4.3. Analiza rzeczywistych efektów testowania i ocena produktu finalnego – KORZYŚCI dla użytkowników i odbiorców wynikające z korzystania z produktu finalnego podczas testowania ZIP

Korzyści wynikające z zastosowania narzędzi w ramach produktu finalnego podczas testowania ZIP²⁴

Ocena rzeczywistych efektów testowania i potencjału wdrożeniowego Produktu Finalnego

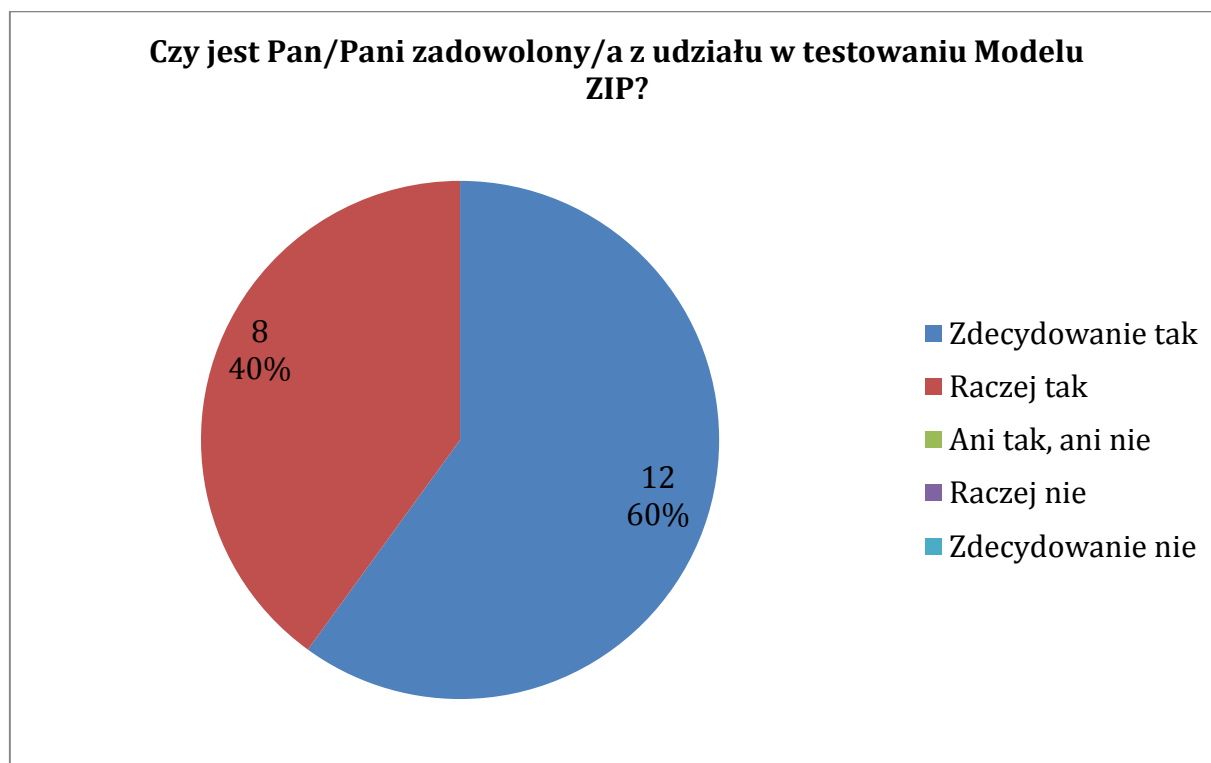
Ocena rzeczywistych efektów testowania koncentrowała się z jednej strony na identyfikacji korzyści, jakie z udziału w testowaniu identyfikują Użytkownicy oraz Odbiorcy, a z drugiej strony na weryfikacji celów założonych w fazie testowania. Wnioskowanie oparte zostało na materiale pozyskanym z badań ankietowych oraz z indywidualnych wywiadów pogłębionych.

Zarówno badania ankietowe, jak i wywiady potwierdzają, że wszyscy użytkownicy wsparcia projektowego w fazie testowania są zadowoleni z udziału w Projekcie. Na pytanie ankietowe „Czy jest Pan/Pani zadowolony/a z udziału w testowaniu Modelu ZIP?” 60% ankietowanych (12 osób) odpowiedziało “zdecydowanie tak”, a 40% ankietowanych (8 osób) odpowiedziało “raczej tak”.

Podsumowując, 100% pytaných osób uważa, że jest zadowolonych z udziału w testowaniu produktu finalnego (Patrz Wykres 1.)

²⁴ ²⁴ Cyt. Za: Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy..., op. cit.

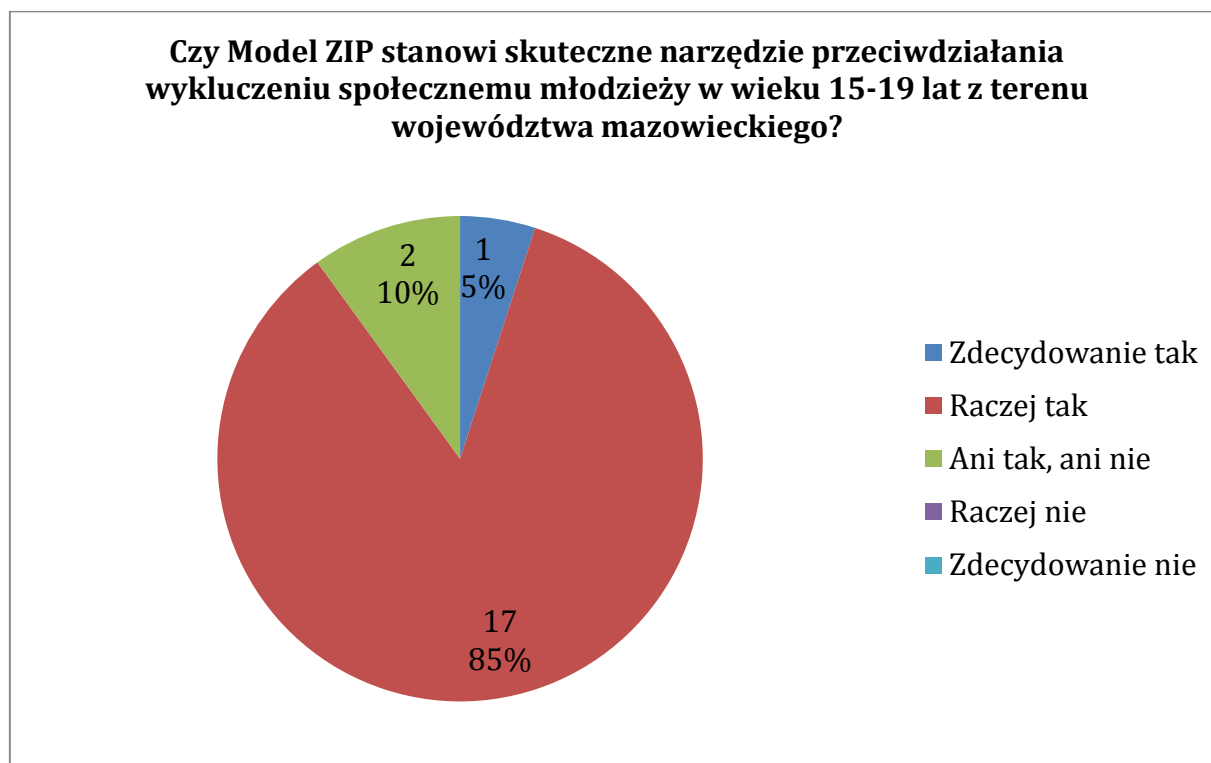
Wykres 1.

Respondentów zapytano „Czy Model ZIP stanowi skuteczne narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15-19 lat z terenu województwa mazowieckiego?”. Zdecydowana większość osób (85%) odpowiedziała, że „raczej tak”, a jedna osoba (5%), że „zdecydowanie tak”. 10 % respondentów (2 osoby) miały trudność w jednoznacznym ustosunkowaniu się do pytania.

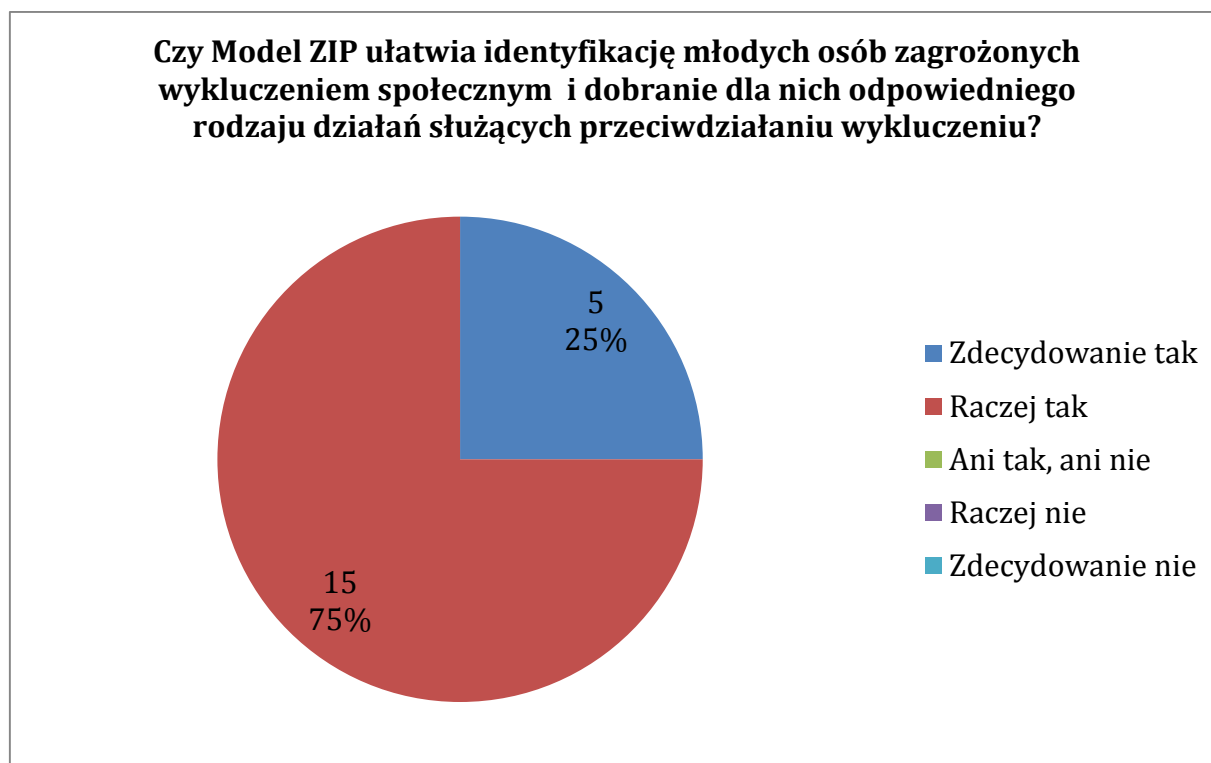
Zatem 90% ankietowanych użytkowników uważa, że Model ZIP stanowi skuteczne narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży (patrz wykres 2)

Wykres 2.

Na pytanie ankietowe „Czy Model ZIP ułatwia identyfikację młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i dobrane dla nich odpowiednie rodzaju działań służących przeciwdziałaniu wykluczeniu?” 75% respondentów (15 osób) odpowiedziało, że “raczej tak”, natomiast 25% pozostałych respondentów (5 osób) uważa, że Model ZIP zdecydowanie ułatwia identyfikację młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i dobrane dla nich interwencji przeciwdziałających wykluczeniu. Podsumowując, 100% pytanym osób pozytywnie ocenia ten aspekt produktu finalnego (patrz wykres 3).

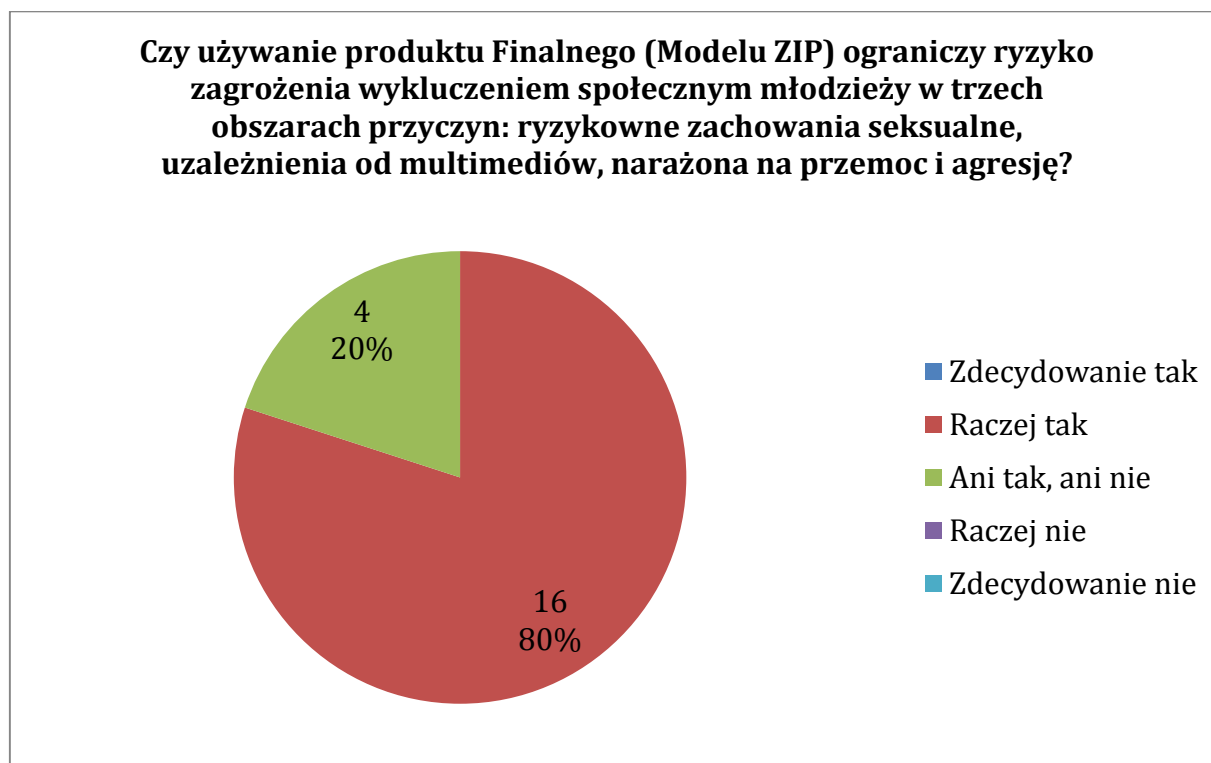
Wykres 3.

Użytkownikom produktu zadano następujące pytanie „Czy używanie produktu Finalnego (Modelu ZIP) ograniczy ryzyko zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne, uzależnienia od multimediów, narażona na przemoc i agresję?”. 75% respondentów odpowiedziało „raczej tak”, a pozostałe 25% respondentów (5 osób) „zdecydowanie tak”.

Wszystkie osoby biorące udział w badaniu ewaluacyjnym uważają, że stosowanie produktu finalnego daje szansę ograniczyć ryzyko zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne, uzależnienia od multimediów, narażona na przemoc i agresję (Patrz wykres 4)

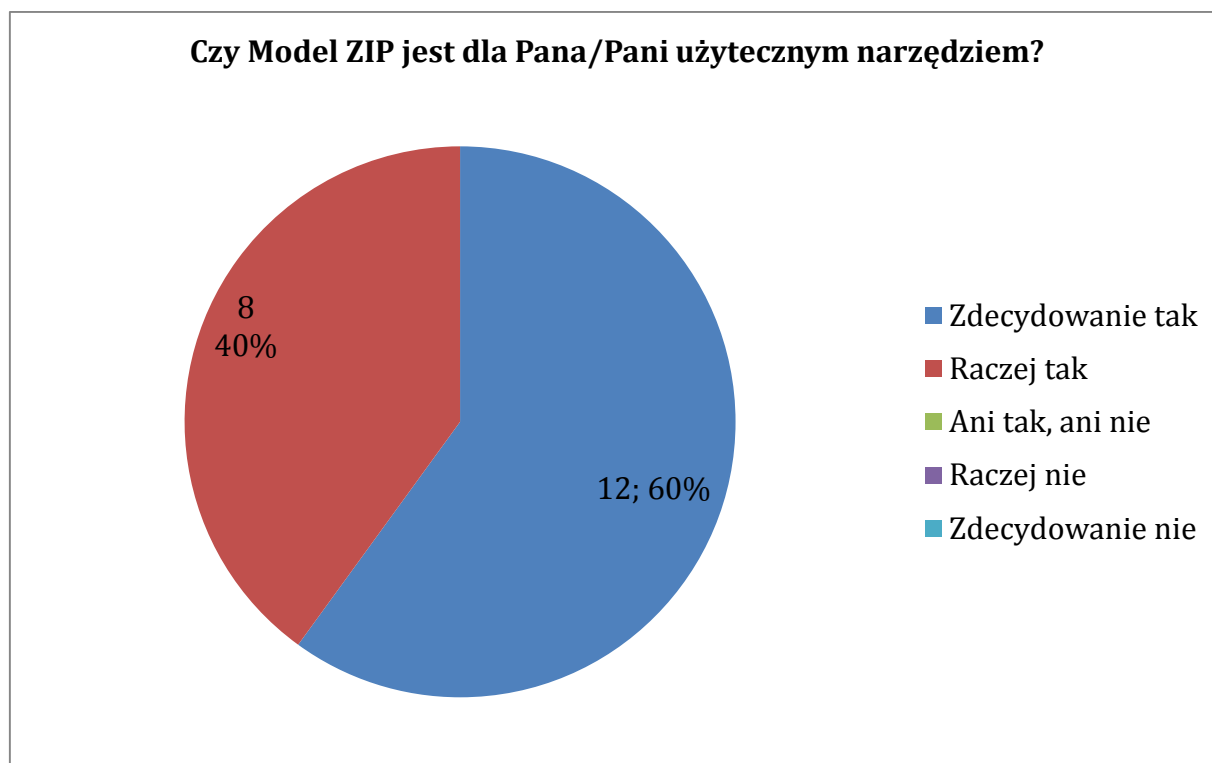
Wykres 4.

Kolejno użytkowników zapytano „Czy Model ZIP jest dla Pana/Pani użytecznym narzędziem?”. 60% pytanых osób odpowiedziało, że Model ZIP zdecydowanie jest użytecznym narzędziem, a 40% respondentów (8 osób) odpowiedziało, że jest raczej użytecznym.

Podsumowując, wszyscy ankietowani zgodnie uznają, że produkt finalny jest użyteczny w ich ocenie (Patrz wykres 5)

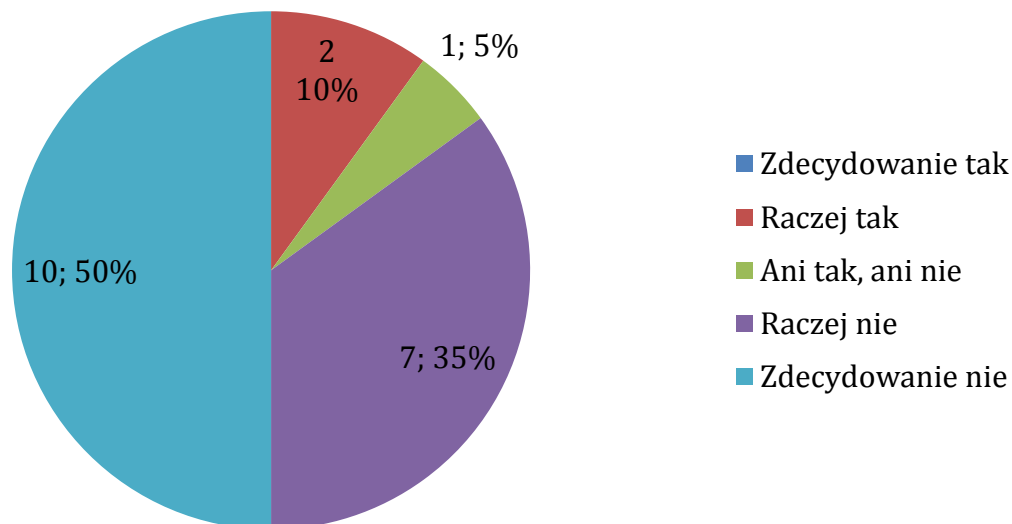
Wykres 5.

Respondentom zadano kolejno pytanie „Czy Pana/ Pani zdaniem Produkt Finalny (Model ZIP) jest skomplikowany w użyciu?”. Zdania, że produkt finalny jest raczej skomplikowany było 10% respondentów (2 osoby). Łącznie 75% badanych osób (17 osób) uważa, że produkt finalny nie jest skomplikowany w użyciu (50% „zdecydowanie nie”, 25% „raczej nie”. Jedna osoba nie była w stanie ustosunkować się do zagadnienia. Podsumowując, produkt finalny trudno jednoznacznie ocenić jako bardziej czy mniej skomplikowany w użyciu.

Zdecydowana większość respondentów (75%) uważa, że produkt finalny nie jest skomplikowany (Patrz wykres 6)

Czy Pana/ Pani zdaniem Produkt Finalny (Model ZIP) jest skomplikowany w użyciu?

Badanych zapytano „W jakim stopniu konieczne są zmiany prawne i/lub organizacyjne w Pani/Pana instytucji, aby móc wdrożyć/stosować Model ZIP?”.

Większość respondentów wskazało, że produkt finalny nie wymaga poważnych zmian prawnych lub organizacyjnych aby mógł być wdrożony w instytucjach / miejscach pracy respondentów.

30% pytaných (6 osób) odpowiedziało, że Model ZIP aby mógł być wdrożony nie wymaga żadnych zmian lub zmian w bardzo małym stopniu, a 40% użytkowników (8 osób) odpowiedziało, że produkt finalny wymaga zmian w „małym stopniu”. Do omawianego zagadnienia nie było w stanie ustosunkować się, aż 6 osób (30% respondentów) (Patrz Wykres 6.)

Na podstawie wywiadów z użytkownikami odpowiedzialnymi za testowanie produktu finalnego wnioskuje się, że łatwość zastosowania wypracowanych narzędzi jest średnia - co może, ale nie musi, dobrze rokować dla jego szybkiej implementacji na szeroką skalę wśród grupy docelowej.

Na produkt finalny składa się kilka elementów (produktów pośrednich). Z jednej strony udowadnia to kompleksowość przygotowanego rozwiązania z drugiej zaś strony zwiększa stopień skomplikowania produktu i jego użytkowania.

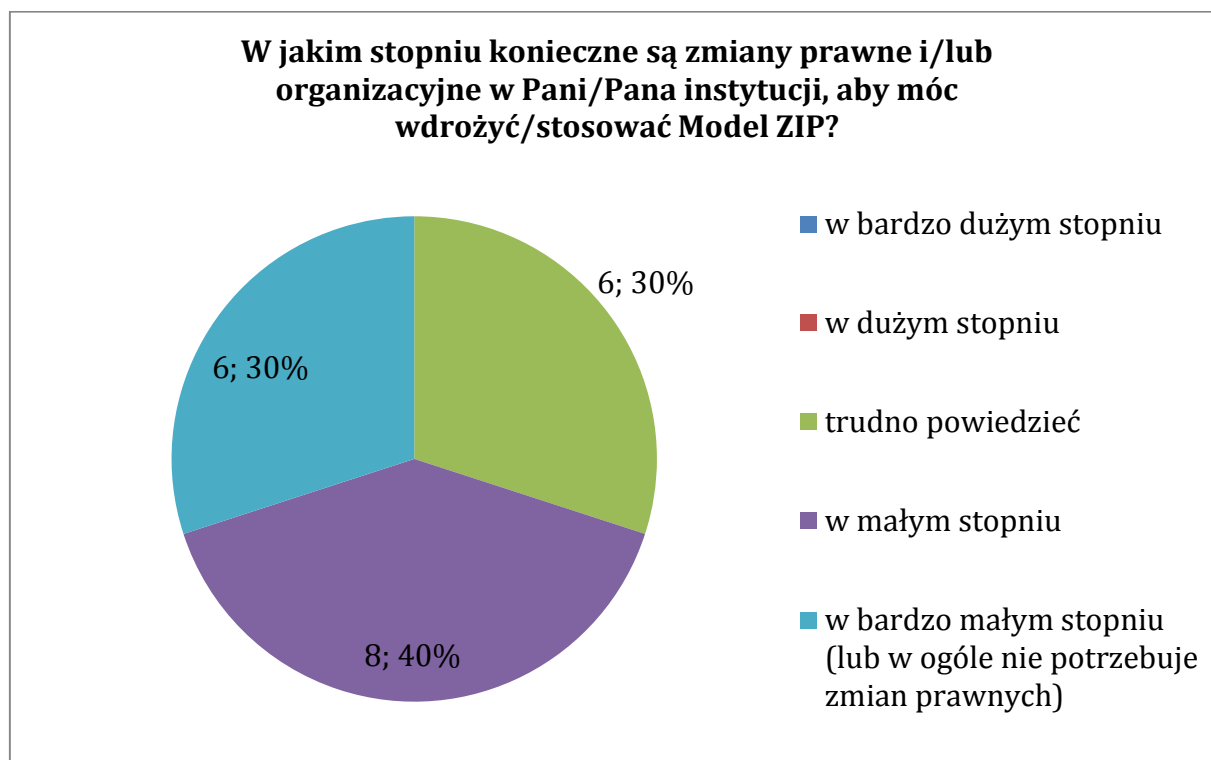
Z badań jakościowych jasno wynika, że Model ZIP i *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* wydaje się być dość skomplikowany i trudny do samodzielnego zastosowania przez użytkownika w szczególności nie posiadającego wykształcenia psychologicznego, zwłaszcza bez szkoleń i instruktażu. Zastosowanie Modelu ZIP wymaga wprowadzenia specyficznych działań związanych z jego wdrożeniem, wymaga szerszej skali szkoleń i innych przygotowań użytkowników. Kwestionariusz napisany jest dość skomplikowanym, naukowym, psychologicznym językiem. Potencjalny odbiorca w wieku 15-19 lat ma problem ze zrozumieniem większej części kwestionariusza oraz ze względu na długość z rzetelnym wypełnieniem.

Dodatkowo aby poznać bliżej opinie użytkowników o cechach Modelu ZIP poproszono ich o odpowiedź na pytanie „Czy potrafi Pani/Pan wskazać jakie są potrzebne zmiany prawne lub organizacyjne aby efektywniej wdrażać/stosować Model ZIP?”

Użytkownicy wskazywali, że aby móc efektywnie stosować Model ZIP w danej instytucji potrzebny jest psycholog lub/i dobre przygotowanie merytoryczne pracowników. (Wykres 7). Zatem stosowanie produktu finalnego wymaga odpowiedniego przygotowania merytorycznego pracowników np. poprzez udział w szkoleniach. Posiadanie odpowiednich kompetencji jest zatem najważniejszym czynnikiem decydującym zarówno o skali i możliwościach stosowania Modelu ale także o podjęciu samej decyzji o wdrożeniu go w konkretnej instytucji.

Wykres 6.

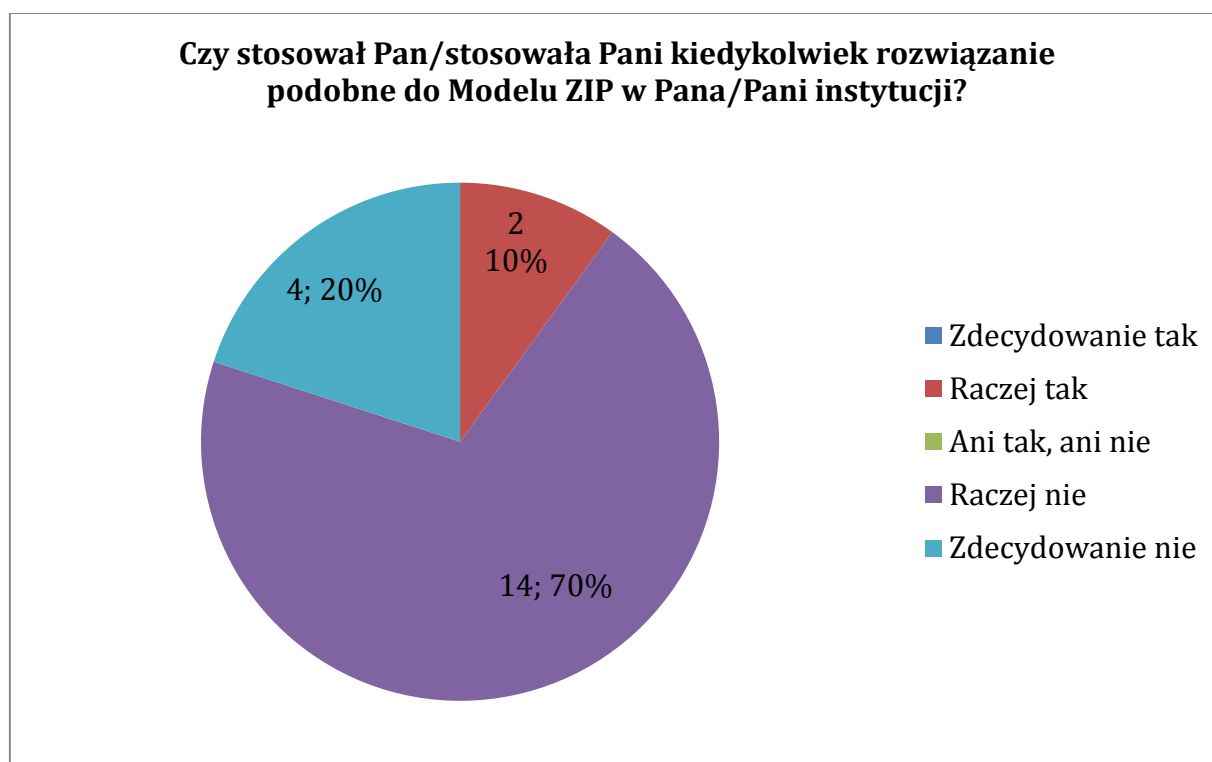

Na pytanie ankietowe „Czy stosował Pan/stosowała Pani kiedykolwiek rozwiązanie podobne do Modelu ZIP w Pana/Pani instytucji?” 70% respondentów (14 osób) odpowiedziało, że „raczej nie”, natomiast 20% pytaných osób odpowiedziało „zdecydowanie nie”. Z drugiej

strony osoby, które stosowały podobne rozwiązania wcześniej stanowiły 10% respondentów (2 osoby).

Podsumowując, w ocenie 90% respondentów produkt finalny jest rozwiązaniem nowym, do tej pory nie stosowanym w ich pracy (patrz wykres 8)

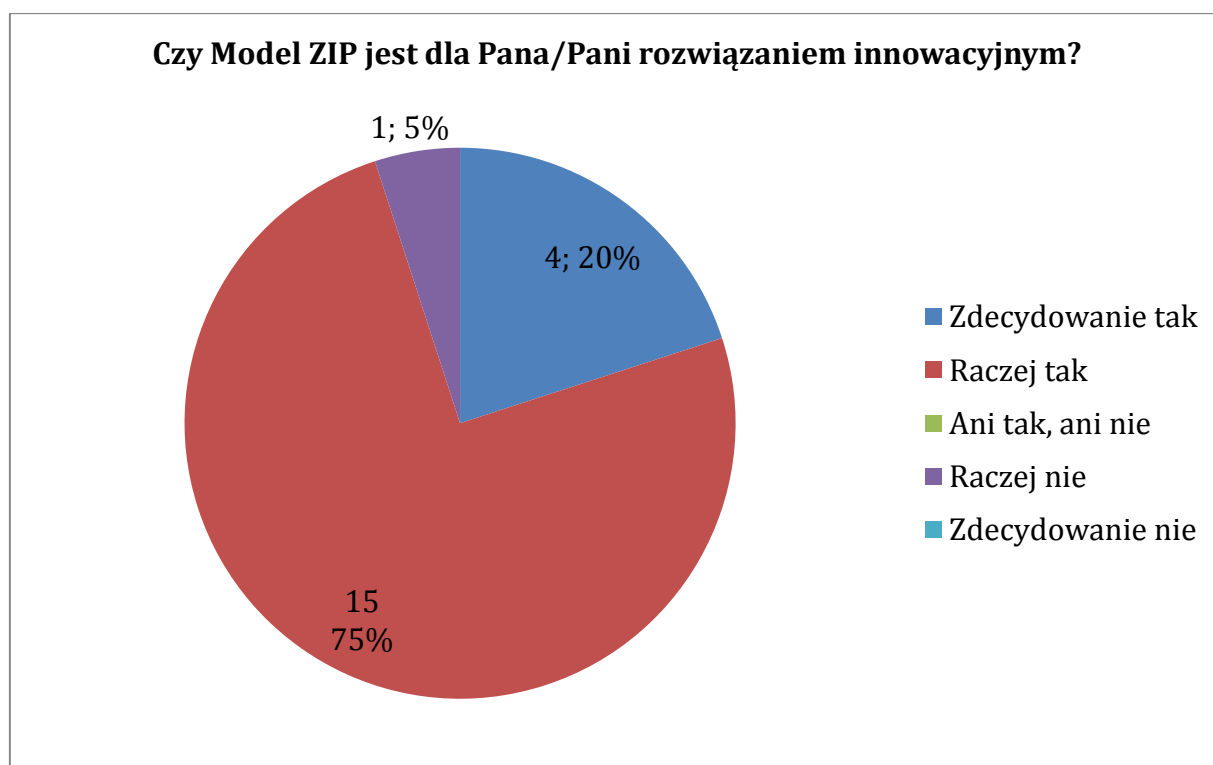
Wykres 7.

Respondentów zapytano „Czy Model ZIP jest dla Pana/Pani rozwiązaniem innowacyjnym?”. Większość osób (75%) odpowiedziała, że „raczej tak”, a cztery osoby (20%), że „zdecydowanie tak”. Produkt finalny za raczej nie innowacyjny uznało 5% respondentów (1 osoba).

Podsumowując, 95% pytaných osób uważa, że produkt finalny jest rozwiązaniem innowacyjnym (patrz wykres 9)

Wykres 8.

W trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych posłużono się dodatkowo elementem ilościowym w postaci karty oceny innowacyjności. Każdy użytkownik miał za zadanie określić na skali oraz uzasadnić, który z przedstawionych wymiarów uznaje za najbardziej nowatorski w kontekście przebiegu testowania produktu finalnego. Wyniki z tego elementu pokrywały się z treściami uzyskiwanymi w trakcie wywiadów i ankiet.

Za najbardziej innowacyjne uznano formy wsparcia proponowane przez produkt finalny, które wykorzystywano w trakcie zajęć. Największą trudność sprawiła badanym ocena wymiaru innowacyjności problemu podjętego przez projekt.

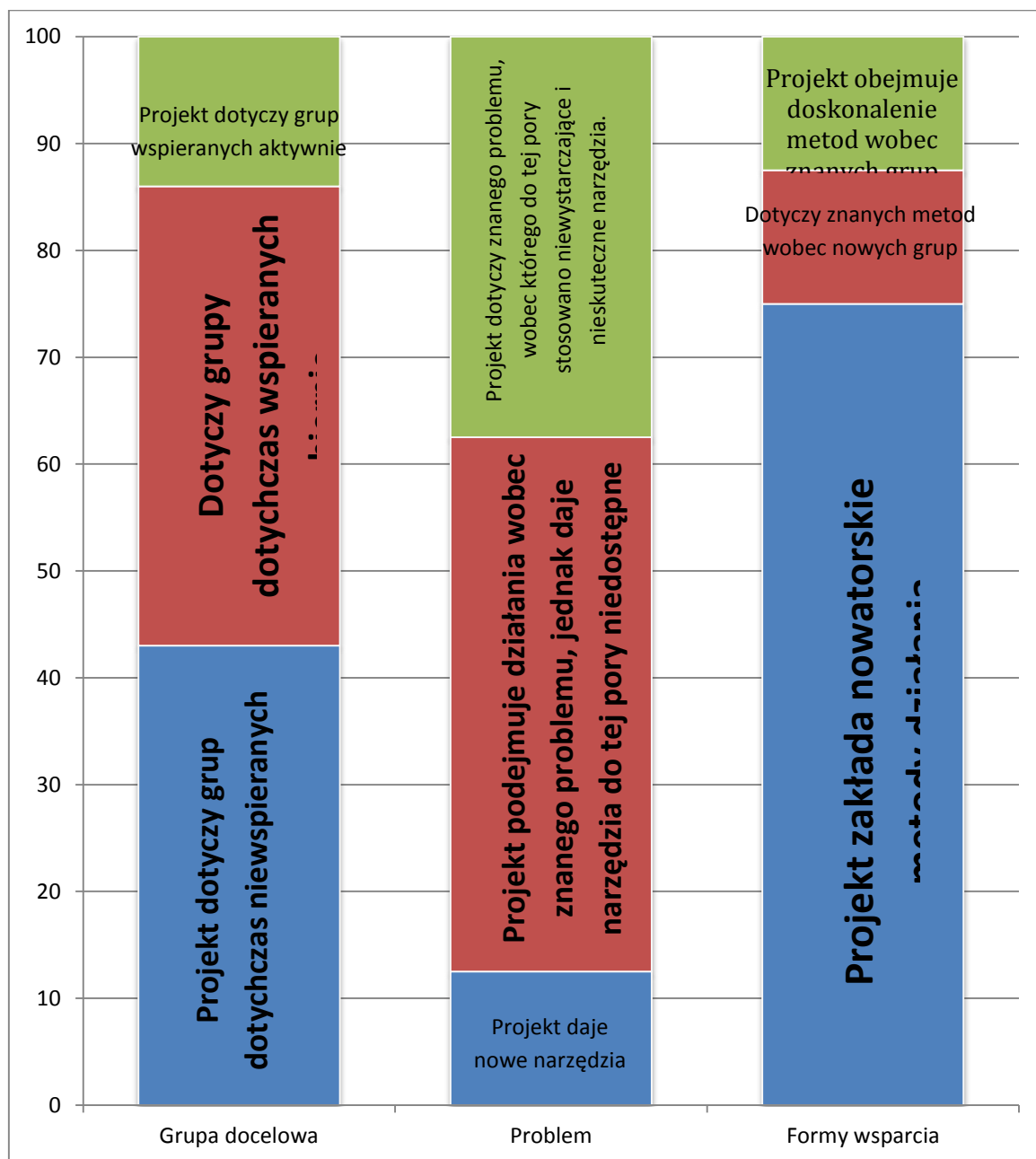
Użytkownicy posiadający duże doświadczenie w pracy z młodzieżą uznali, że problem wykluczenia społecznego młodzieży jest znanym problemem, ale proponowane dotychczas narzędzia są nieskuteczne lub ich brak, a produkt finalny oferuje brakujące rozwiązania. Natomiast grupa docelowa jaką jest młodzież (młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne, uzależnienia od multimediiów, narażona na przemoc i agresję), została uznana za grupę dotychczas niewspieraną lub wspieraną biernie.

Poniżej zaprezentowano wyniki uzyskane z tego elementu badania. Wyniki zostały przedstawione w formie procentowej, ale należy mieć na uwadze, że pochodzą z indywidualnych wywiadów pogłębionych, które nie są metodą dającą możliwość uogólniania wyników na całą populację specjalistów pracujących z młodzieżą.

Tabela 1. Karta oceny innowacyjności

Wymiar innowacyjności	Skala innowacyjności projektu		
	Grupy dotychczas niewspierane, pomijane, wykluczone	Grupy dotychczas wspierane biernie	Grupy wspierane aktywnie, ale oferuje im się modyfikację dotychczasowych form wsparcia
Grupa docelowa	43% (3 osoby)	43% (3 osoby)	14% (1 osoba)
	Nowy problem – brak narzędzi interwencji a projekt daje te narzędzia	Znany problem – brak narzędzi interwencji a projekt daje te narzędzia	Znany problem – niewystarczające narzędzia, nieskuteczne narzędzia
Problem	12,5% (1 osoba)	50% (4 osoby)	37,5% (3 osoby)
	Nowatorskie metody działania	Znane metody wobec nowych grup	Doskonalenie metod wobec tych samych grupy – przerobienie stosowanej metody lub adaptacja metody z „zewnątrz”
Formy wsparcia	75% (6 osób)	12,5% (1 osoba)	12,5% (1 osoba)

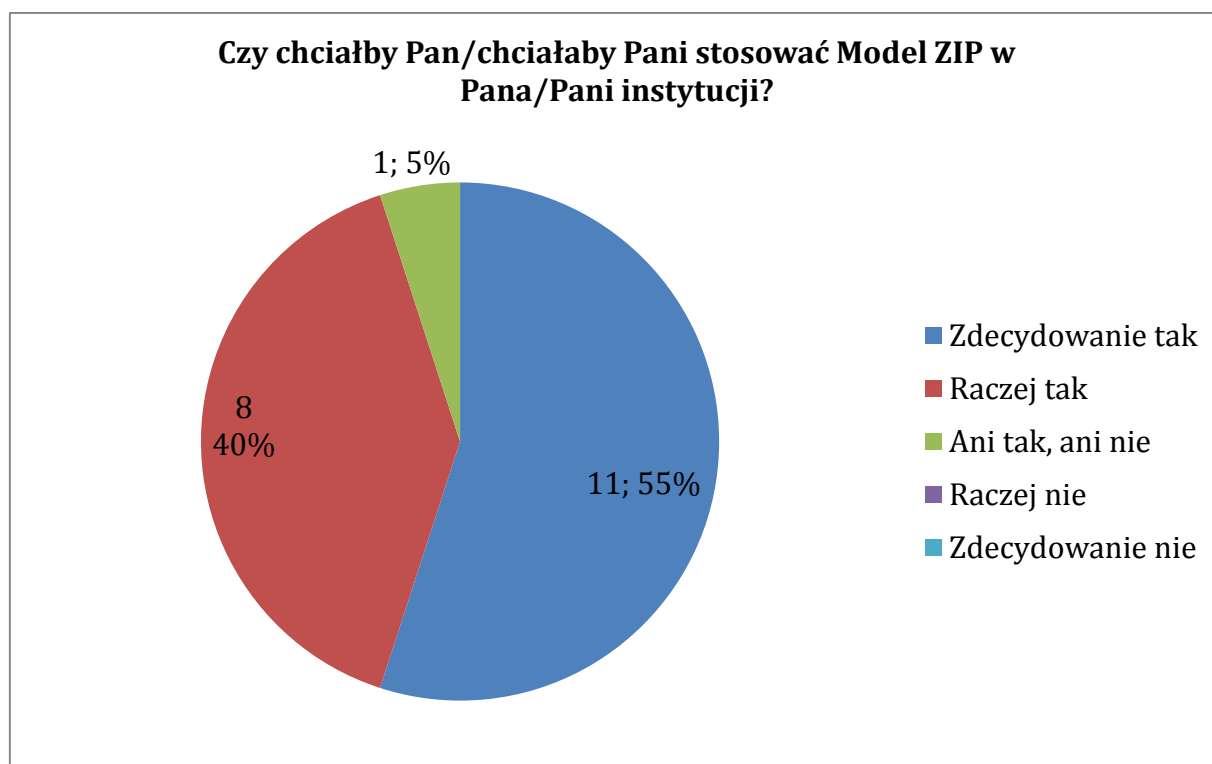
Rysunek 1. Rozkład procentowy odpowiedzi dotyczących trzech wymiarów innowacyjności

W ogólnej ocenie użytkownicy uznali, że zasadne jest mówienie o innowacyjności produktu finalnego. Za najbardziej innowacyjny element uznano formy wsparcia - projekt zakłada nowatorskie metody działania. Osoby testujące uznały, że problem jakim jest zagrożenie wykluczeniem społecznym jest znanym problemem, jednak brakuje odpowiednich narzędzi lub istniejące obecnie narzędzia są niewystarczająco skuteczne. Przede wszystkim

niewystarczające są interwencje kierowane do młodzieży w wieku 15-19 lat, która znajduje się w grupie ryzyka zagrożenia wykluczeniem społecznym w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne, uzależnienia od multimediów, narażona na przemoc i agresję.

Następnie użytkowników wstępnej wersji produktu finalnego zapytano „Czy chciałby Pan/chciałaby Pani stosować Model ZIP w Pana/Pani instytucji?”. 11 osób (55% respondentów) odpowiedziało, że „zdecydowanie tak”, a 8 osób (40%), że „raczej tak”. Neutralne stanowisko do tego pytania wybrała jedna osoba. Zatem 95% pytanym osób pozytywnie ocenia produkt finalny (patrz Wykres 9.)

Wykres 9.

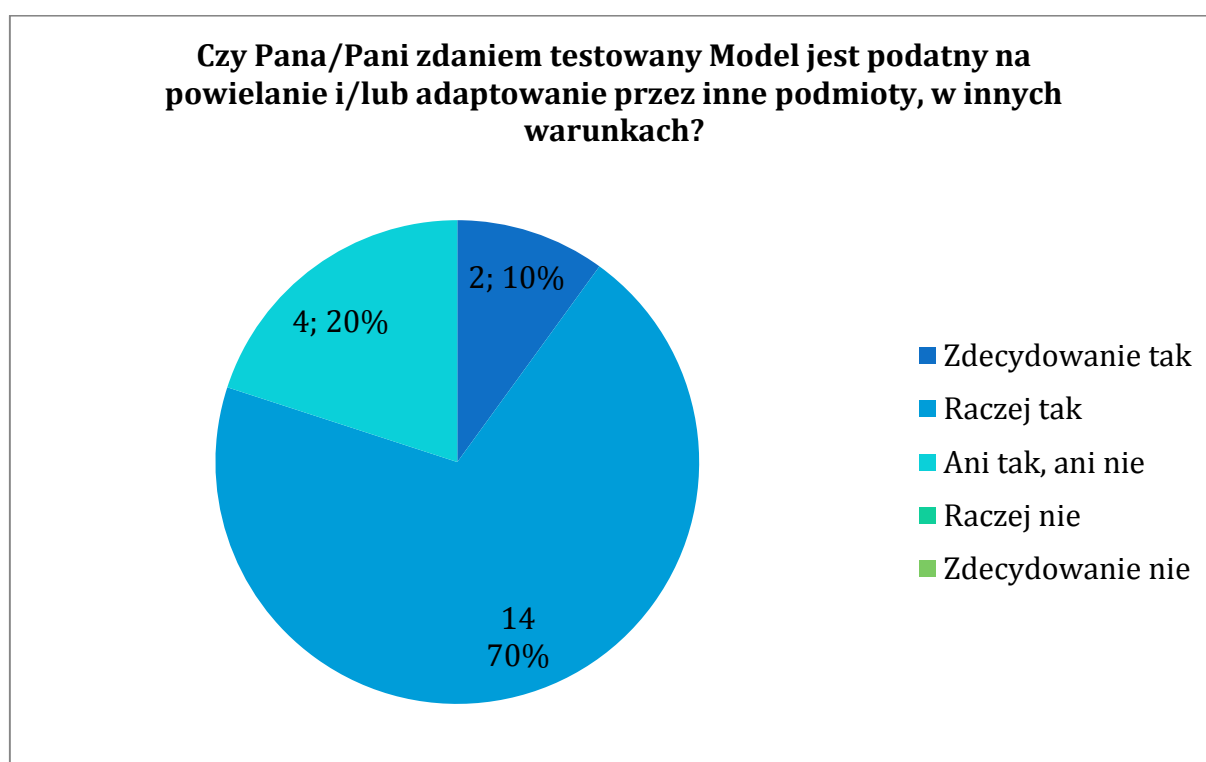
Respondentom zadano następujące pytanie „Czy Pana/Pani zdaniem testowany Model jest podatny na powielanie i/lub adaptowanie przez inne podmioty, w innych warunkach?”. 70% respondentów (14 osób) odpowiedziało „raczej tak”. Natomiast 10% respondentów (2 osoby) było przekonane o dużej możliwości adaptacyjnej produktu

finalnego. 20% pytaných osób odpowiedziało „ani tak, ani nie” na pytanie o możliwość adaptacji modelu w innych instytucjach.

Podsumowując, 80% pytaných użytkowników pozytywnie oceniło potencjał adaptacyjny produktu finalnego (Patrz Wykres 10.)

Możliwości zastosowania przez użytkowników są potencjalnie dość duże co potwierdzają także wyniki badania jakościowego przedstawione poniżej.

Wykres 10.

Ostatnie pytania ankietowe miały charakter otwarty. Poproszono użytkowników aby określili „Co jest mocną stroną Produktu Finalnego (Modelu ZIP), która może pomóc w jego upowszechnianiu” oraz „Co może być największą przeszkodą we wdrożeniu Modelu ZIP”? Odpowiedzi z ankiet oraz wypowiedzi z wywiadów zebrano i przedstawiono poniżej w formie tabelarycznej.

Tabela 2. Mocne i słabe strony Produktu Finalnego w ocenie osób testujących

Mocna strona Modelu ZIP	Przeszkoda we wdrażaniu Modelu ZIP
Kompleksowość	Model jest wymagający, absorbuje dużo czasu przy zapoznaniu się z nim, diagnozie, opracowywaniu wyników
Uniwersalność i rzetelność	Czasochłonny i pracochłonny etap opracowywania wyników (wymagający usprawnień)
Przejrzystość	Dla osób spoza kręgu profesjonalistów, zajmujących się tworzeniem tego typu narzędzi (psychologów, profilaktyków, itp.) Model ZIP może być trudną w rozumieniu i stosowaniu lekturą
Bazowanie na wszechstronnie rozumianych zasobach, pomoc w odnalezieniu obszarów, jednostek, grup o charakterze wspierającym	Sposób w jaki zredagowany został dokument, wymaga znajomości podstaw zastosowanych teorii naukowych (teoria Hobfolla), prawidłowości rozwojowych młodzieży oraz znajomości podstaw metodologii badań psychologicznych co implikuje konieczność zastosowania szkoleń przygotowawczych dla użytkowników prowadzonych przez specjalistów z dziedziny profilaktyki i większe koszty realizacji
Programy ZIP 1, ZIP 2 i ZIP 3 posiadają cechy dobrze skonstruowanego programu profilaktycznego, tj. dostosowany do odbiorców: ich wieku, stanu, możliwości percepcyjnych, potrzeb, _przygotowany w sposób, który uwzględnia szeroki kontekst społeczno-kulturowy, poziom oddziaływań, specyfikę ryzykownych zachowań konkretnej grupy	Produkt Finalny nie zawiera precyzyjnych informacji o nakładach jakie trzeba ponieść wdrażając jego realizację na kolejnych etapach (koszty oraz zasoby jakie są niezbędne, by móc uruchomić ZIP 1, 2, 3) oraz nie podaje informacji o ewentualnej konieczności inwestowania w infrastrukturę techniczną oraz tego czy wymaga dodatkowych przygotowań z strony instytucji wdrażających
Jest obiektywny i zgodny z aktualnym stanem wiedzy, zbudowany został wokół argumentacji z różnych źródeł oraz w oparciu o metody aktywizujące, poprzedzony został diagnozą, zaplanowano także	Niskie zainteresowanie osób młodych udziałem w projekcie, warsztatach

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

monitorowanie realizacji projektu oraz ewaluację	
Model ZIP wykorzystuje nie tylko strategię edukacyjną, ale także strategię działań alternatywnych oraz wsparcia rówieśniczego, co świadczy o nowoczesnej i profesjonalnej konstrukcji programu	Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej cechuje dość skomplikowana struktura i język
Model ZIP nastawiony został także na wychowanie a nie wyłącznie przekazanie wiedzy, jest interwencją długofalową	
Model ZIP może być stosowany zarówno przez psychologów jak i przez doświadczonych i przeszkolonych doradców zawodowych, pedagogów i osób które nie posiadają wykształcenia psychologicznego, co w przypadku stosowania standardowych testów psychologicznych nie jest możliwe. Konieczne jest jedynie przygotowywanie szkoleń, gdyż zastosowanie Modelu ZIP i Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej bez odpowiedniego instruktażu mogłoby skutkować intuicyjną realizacją poszczególnych działań wpływającą na efekty oddziaływania programu.	

Podsumowując **Model ZIP posiada duży potencjał wdrożeniowy**. Istnieje realna szansa, aby Produkt Finalny był używany we większości instytucji/placówek w województwie mazowieckim, które działają w ramach elementów systemu wczesnej interwencji socjalnej. Nie ma też przeciwwskazań, które uniemożliwiałyby wykorzystywanie Produktu na terenie całego kraju.

Potencjał wdrożeniowy Modelu wynika z kilku przyczyn:

- ✓ Produkt jest stosunkowo prosty w obsłudze. Warunkiem zapoznania się z jego założeniami oraz nabycia umiejętności korzystania z jego możliwości jest posiadanie wykształcenia psychologicznego lub uczestnictwo w szkoleniach instruktorskich. Produkt z założenia nie jest skierowany wyłącznie do specjalistów z dziedziny profilaktyki ale do szerokiego grona osób zainteresowanych pracą z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym.
- ✓ Produkt Finalny jest bezpłatny. Jego wdrożenie wymaga jedynie zasobów ludzkich oraz infrastrukturalnych.
- ✓ Produkt Finalny funkcjonuje w formie modelu/kompletu programów prewencyjnych w postaci przewodników, podręczników, narzędzi diagnostycznych wraz z instrukcjami metodycznymi i wykonawczymi w wersji wirtualnej gotowej do wydruku i cyfrowej np. DVD. Umożliwia to każdemu z użytkowników samodzielne zapoznanie się z programami i korzystanie z nich w każdym momencie.
- ✓ Język jakim pisany jest podręcznik jest przystępny nie tylko osobom z wykształceniem psychologicznym.
- ✓ Produkt Finalny oprócz dobrze skonstruowanych podstaw teoretycznych zawiera także liczne wskazówki praktyczne, programy zajęć, autorskie programy warsztatów przeznaczonych do pracy z młodzieżą szczególnego ryzyka.

- ✓ Opis stosowania Modelu oraz jakość materiałów składających się na Produkt (metodologia, podręczniki) są wysokiej jakości: są czytelne, sposób przedstawienia problematyki został oceniony wysoko.
- ✓ Przyjęta konstrukcja całego Modelu jest przejrzysta i czytelna dla użytkowników. Poszczególne produkty pośrednie są ze sobą logicznie powiązane i proponują kompleksowe i zindywidualizowane podejście.

Ocena skuteczności oddziaływań projektu na grupę docelową²⁵

Do oceny skuteczności projektu ZIP w generowaniu korzyści dla odbiorców posłużono się materiałem uzyskanym w wyniku przeprowadzonej ewaluacji. Technikami wykorzystanymi do zebrania niezbędnych danych jakościowych była ankieta zawierająca elementy projekcyjne.

Materiał zgromadzony podczas badania ewaluacyjnego wyraźnie wskazuje na fakt, iż odbiorcy poszczególnych programów ZIP w wyniku uczestnictwa w testowaniu odnieśli wiele wymiernych korzyści.

Istotne z punktu widzenia oceny efektywności etapu testowania były subiektywne opinie samych odbiorców ZIP, a więc młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Dane te zostały uzyskane poprzez zastosowanie techniki niedokończonych zdań. Projekt na bieżącym etapie realizacji został pozytywnie oceniony przez młodzież biorącą w nim udział.

Poniższy rysunek prezentuje najczęściej pojawiające się skojarzenia młodzieży z Projektem ZIP.

²⁵ ²⁵ Cyt. Za: Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy..., op. cit.

Rysunek 2. Skojarzenia odbiorców z Projektem ZIP.

Młodzież przyznała, że przed rozpoczęciem zajęć miała pewne obawy co do tego jak one będą wyglądać, jak się będą czuć w grupie i jak zostaną odebrani przez innych uczestników. Istotna była dla nich również postawa prowadzącego, nie byli pewni czy w jego obecności będą czuć się komfortowo. Z perspektywy czasu większość z nich stwierdziła jednak, że te obawy były bezpodstawne.

Poniższa tabela przedstawia wypowiedzi odbiorców na temat odczuwanych przez nich obaw przed przystąpieniem do programu.

Tabela 3. Wybrane wypowiedzi odbiorców projektu na niedokończone zdanie „Obawiałam się/Obawiałem się, że...”

Obawiałam się/obawiałem się, że ...
... grupa nie będzie zgrana
... nie będę lubiana
... to będzie zwykła pogadanka i umoralnianie
... prowadzący będzie sztywny przez co zajęcia będą nudne i mało interesujące
... nie będzie chciało mi się chodzić na zajęcia
... nikogo nie będzie interesowało to co mam do powiedzenia
... że to będzie tylko stracony czas
... nie obawiałem się niczego, byłem ciekawy jak to będzie wyglądało
... się skompromituję
... to nic nie da

Bardzo ważne z punktu widzenia powodzenia projektu ZIP było to, iż młodzież uczestnicząca w zajęciach czuła się swobodnie i komfortowo zarówno w obecności swych rówieśników, jak i w obecności osoby prowadzącej. Dzięki temu, iż czuli się akceptowani w grupie mogli aktywnie uczestniczyć w zajęciach. Świadczy o tym także satysfakcja odczuwana przez odbiorców (młodzież) po zakończeniu programu.

Poniższa tabela przedstawia wypowiedzi młodzieży na temat samopoczucia jakie towarzyszyło im podczas zajęć.

Tabela 4. Wybrane wypowiedzi odbiorców projektu na niedokończone zdanie „Na zajęciach czułam/czułem się...”

Na zajęcia czułam/czułem się...
... zainteresowana tym co się dzieje
... początkowo dziwnie, ale im więcej czasu mijало, tym bardziej komfortowo
... dobrze
... zgrana z grupą
... swobodnie
... zadowolony z tego w jaki sposób spędzam czas wolny
... akceptowana przez innych, byłam częścią grupy a nie osobą stojącą z boku
... fajnie, ponieważ bardzo odpowiadała mi forma zajęć i panująca atmosfera
... coraz pewniejsza siebie
... bardzo dobrze, gdyż mogłam poznać nowych ludzi i wymienić się z nimi swoimi doświadczeniami

Pozytywna opinia na temat odbywających się zajęć, jak również rozwianie obaw towarzyszących młodzieży przed rozpoczęciem programu przełożyły się na owocną pracę oraz satysfakcjonującą wymianę doświadczeń w ich trakcie. Młodzi ludzie mogli przekonać się, że problemy, z którymi się borykają na co dzień dotyczą również ich rówieśników, przez co wspólnie starali się znaleźć optymalne rozwiązania.

W tabeli poniżej zostały zawarte wypowiedzi młodzieży na temat tego, w jaki sposób odbywały się zajęcia w ramach przygotowanych Programów ZIP i co mogli zyskać poprzez uczestnictwo w nich.

Tabela 5. Wybrane wypowiedzi odbiorców projektu na niedokończone zdanie „Podczas zajęć...”

Podczas zajęć...
... mogliśmy swobodnie wymieniać się naszymi doświadczeniami i spostrzeżeniami
... mieliśmy możliwość bliżej się poznać
... dowiedziałam się wielu ważnych i interesujących rzeczy
... poznawaliśmy sposoby radzenia sobie w trudnych sytuacjach
... zobaczyłem, że inni mają podobne problemy co ja
... czasami miałem opory żeby mówić o sobie
... próbowałam znaleźć jak najwięcej odpowiedzi na nurtujące mnie pytania
... staraliśmy się wspierać
... nabrałem pewności siebie
... chętniej zabierałam głos
... była super atmosfera, luźna, przyjacielska
... dowiedziałem się, że inni mają jeszcze gorsze problemy i sobie radzą

Istotne z punktu widzenia odbiorców było także to, iż dzięki założonej formie zajęć mieli możliwość nie tylko poznać swoich rówieśników, ale przede wszystkim mogli dowiedzieć się więcej o sobie. Mogli spojrzeć na siebie oczami innych, dostrzec w sobie to, czego do tej pory nie widzieli. Mieli możliwość nabyć nowych umiejętności, jak również udoskonalić te, które już posiadają. Z otrzymanego materiału jakościowego wynika, iż odbiorcy projektu uznali prowadzone zajęcia za skuteczne i obfite w wiele wymiernych korzyści.

Poniżej przedstawiono najczęściej powtarzające się efekty zajęć, które dostrzegła młodzież.

Tabela 6. Wybrane wypowiedzi odbiorców projektu na niedokończone zdanie „Efektem zajęć jest...”

Efektem zajęć jest...
... ciekawie spędzony czas
... zdobycie wiedzy jak unikać kłopotliwych sytuacji i do kogo można zwrócić się po pomoc
... wiele odniesionych korzyści
... poznanie nowych, ciekawych ludzi
... chęć pomagania innym w rozwiązywaniu problemów, które kiedyś sam miałem
... podniesienie własnej samooceny
... satysfakcja z uczestnictwa i z pracy nad sobą
... to, że zacząłem zastanawiać się nad sobą i swoim życiem
... nowe doświadczenia
... to, że inaczej postrzegam osoby, staram się nie oceniać powierzchownie
... dobra zabawa i fajni ludzie

Zdaniem młodzieży udział w zajęciach był impulsem do tego, by zacząć nad sobą pracować. Uzmysłowił im wiele ważnych spraw, sprawił, że zaczęli nieco inaczej patrzeć na innych ludzi. Zaproponowana forma warsztatów została przyjęta przez odbiorców bardzo dobrze, o czym świadczą opinie wypowiedziane na temat uczestnictwa w zajęciach.

Poniższa tabela zawiera najczęściej pojawiające się opinie na temat tego, co zyskali dzięki udziałowi w oferowanych w ramach projektu zajęciach.

Tabela 7. Wybrane wypowiedzi odbiorców projektu na niedokończone zdanie „Udział w zajęciach...”

Udział w zajęciach...
... miło wspominać
... dał mi do myślenia
... pomógł mi przezwyciężyć swoje obawy i trudności w kontaktach z rówieśnikami
... przyniósł wiele korzyści
... pokazał, że inni też zmagają się z podobnymi problemami co ja
... to bardzo fajna forma spędzenia czasu
... uświadomił mi jak łatwo można popaść w nałogi i zmarnować sobie życie
... zaliczam do udanych
... pomógł mi zrozumieć pewne rzeczy i zachowania
... chętnie bym powtórzyła jeszcze raz
... był ciekawym doświadczeniem
... pozwolił mi na lepsze poznanie siebie i przezwyciężenie swoich obaw

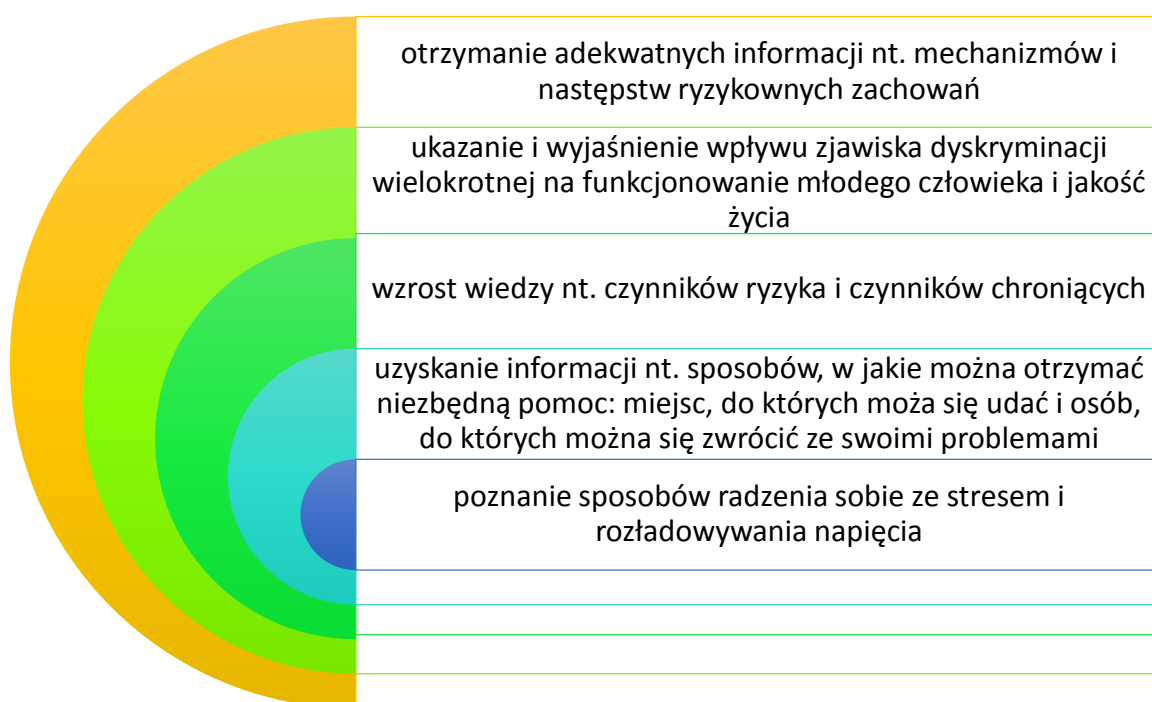
W wyniku uczestnictwa w Programach ZIP młodzież szczególnego ryzyka zagrożona wykluczeniem społecznym stanowiąca grupę odbiorców projektu deklarowała uzyskanie wielu mierzalnych korzyści. Mimo iż czas przeznaczony na zajęcia był ich zdaniem za krótki uczestnicy dostrzegli jednak pozytywny wpływ organizowanych zajęć na ich sposób zachowywania się i myślenia.

Z uwagi na fakt, iż odbiorcy projektu są grupą szczególnie narażoną na wykluczenie społeczne oraz zjawisko dyskryminacji wielokrotnej, bardzo duże znaczenie w ich opinii miała możliwość poszerzenia swej wiedzy w zakresie zagadnień szczegółowo omówionych w wyodrębnionych w ramach ZIP programów profilaktycznych skupiających się na seksualnych

zachowaniach ryzykownych młodzieży, przemocy i agresji młodzieży oraz uzależnienia od multimediiów.

Wzrost wiedzy na temat istoty wskazanych zachowań ryzykownych, jak również czynników i mechanizmów, które je wywołują był możliwy dzięki stworzeniu zintegrowanego systemu narzędzi ukierunkowanego na wczesną interwencję socjalną. Poniższy schemat przedstawia korzyści o charakterze poznawczym, jakie odnieśli odbiorcy Programów ZIP.

Rysunek 3. Korzyści uzyskane przez odbiorców Programów ZIP w wymiarze poznawczym.

Dla młodzieży biorącej udział w badaniu wzrost wiedzy na temat ryzykownych zachowań, ich uwarunkowań i negatywnych skutków nie był jedyną odniesioną korzyścią. Dzięki projektowi osoby te miały także możliwość wzmocnienia pozytywnych postaw i zachowań, ukształtowania swojej osobowości, nabycia nowych, bardzo ważnych z punktu widzenia życia społecznego, umiejętności oraz doskonalenia tych, które już posiadali. Wśród wymienionych korzyści wiele z nich posiada charakter interpersonalny, a więc ukierunkowany na drugiego człowieka. Jest to bardzo ważne z tego względu, iż powielanie dobrych praktyk i bazowanie na doświadczeniu innych ludzi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu

społecznemu, w tym także zjawisku dyskryminacji wielokrotnej, pozwala na skuteczne eliminowanie czynników ryzyka oraz wzmacnianie czynników chroniących.

Na poniższym schemacie zostały zaprezentowane **uzyskane przez młodzież korzyści** w wymiarze osobowościowym.

Rysunek 4. Korzyści uzyskane przez odbiorców Programów ZIP w wymiarze osobowościowym.

Do pozostałych **korzyści** odniesionych przez młodzież uczestniczącą w Programach ZIP należy zaliczyć takie jak:

- Podniesienie samooceny poprzez zindywidualizowane podejście do problemu;
- Poznanie siebie i wzmacnianie swojej osobowości;
- Wymiana doświadczeń między młodzieżą;
- Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa;
- Rozwijanie umiejętności, które pozwolą radzić sobie z trudnymi sytuacjami życiowymi i z przeżywanymi w związku z tym emocjami;
- Pomoc w rozwijaniu ważnych umiejętności psychologicznych i społecznych, m.in.: umiejętność nawiązywania kontaktów z ludźmi, radzenia sobie ze stresem, rozwiązywania konfliktów, opieranie się naciskom ze strony otoczenia;
- Nabycie umiejętności podejmowania decyzji w oparciu o ocenę ryzyka;
- Zwiększenie się nastawienia na planowanie przyszłości – myślenie perspektywiczne;
- Wzrost umiejętności konstruktywnego spędzania wolnego czasu;
- Wzmocnienie postaw prospołecznych.

Wymierne korzyści zostały dostrzeżone również przez użytkowników prowadzących zajęcia z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym. W ich opinii działania podejmowane w ramach projektu były adekwatne do potrzeb odbiorców oraz wywierały na nich pozytywny wpływ. Mimo iż czas oddziaływania realizowanych Programów ZIP na młodzież był krótki, można było dostrzec w nich minimalną zmianę:

„Warsztaty prowadzone z młodzieżą odegrały swoją rolę i były skuteczne, gdyż pomimo niewielkiej ilości czasu poświęconego na te zajęcia, można było dostrzec pewne minimalne

W następnej tabeli zostały zaprezentowane spostrzeżenia użytkowników oraz zaobserwowane przez nich zmiany występujące u młodzieży będącej odbiorcą projektu.

Tabela 8. Spostrzeżenia użytkowników oraz zaobserwowane przez nich zmiany występujące u młodzieży uczestniczącej w projekcie.

zaobserwowana zmiana	opinia
Rozwój umiejętności interpersonalnych Umiejętność pracy w grupie Podniesienie poczucia własnej skuteczności	<i>„Muszę powiedzieć, że byłam bardzo zaskoczona tym, iż młodzież pracuje tak równomiernie. Początkowo było widać, że niektóre osoby są bardziej zamknięte a inne bardziej śmiałe, ale bardzo szybko się to wyrównało i osoby z problemami wychowawczymi, jak również te z tych standardowych rodzin bardzo świetnie się dogadywały, chociaż tak naprawdę się nie znały. Współpraca między nimi była bardzo widoczna praktycznie już od samego początku, dzięki czemu na końcu bardzo się do siebie zbliżyliśmy. Ponadto kontakty interpersonalne i poczucie własnej skuteczności zostało mocno wzbogacone.” (IDI_1)</i>
Otwarcie się na drugiego człowieka Wzrost empatii	<i>„Mam poczucie, że młodzież wiele skorzystała na udziale w projekcie. Myślę, że otworzyli się na drugiego człowieka, wzrosła ich empatia i dzięki temu wzbogaciły się ich kontakty interpersonalne. Wydaje mi się również, iż wzrosło u nich poczucie własnej skuteczności a dalsza praca mogłaby to tylko utrwalić.” (IDI_1)</i>
Chęć do działania, pracowania nad sobą Myślenie perspektywiczne	<i>„Projekt jest odpowiedzią na zapotrzebowanie wsparcia młodzieży w wieku 15-19 lat, która dotychczas wspierana była dość biernie. Uważam, że projekt w którym uczestniczyliśmy mocno aktywizuje tę grupę osób.” (IDI_1)</i> <i>„Młodzież, z którą pracowałam była mocno zmotywowana i nie napotkałam żadnych problemów z ich strony. Bardzo chętnie uczestniczyli w zajęciach.” (IDI_5)</i>

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

	„Młodzież chętnie brała udział w warsztatach. Nie było z nimi żadnych problemów.” (IDI_2)
Wzrost świadomości własnego postępowania i konsekwencji z nim związanych Świadomość możliwości uzyskania wsparcia i pomocy od innych osób i instytucji	„Udział w warsztatach przyczynił się do wzrostu wśród młodzieży świadomości tego, że ich funkcjonowanie społeczne, zasoby i deficyty łączą się ze sobą i wpływają na siebie wzajemnie, co ma odzwierciedlenie w konkretnych zachowaniach i realizowaniu potrzeb. Uświadomili sobie, jakie swoje zachowania muszą poprawić oraz, że mogą uzyskać wsparcie innych osób i instytucji.” (IDI_6)

Przeprowadzone zajęcia w ramach Programów ZIP dostarczyły wiele informacji na temat uczestniczącej w nich młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Prowadzący mieli okazję bliżej poznać odbiorców projektu, przyjrzeć się ich zachowaniu, problemom, oczekiwaniom, marzeniom. W opinii osób testujących wnioski wynikające z prowadzonych obserwacji poszczególnych uczestników oraz dokonane spostrzeżenie umożliwią wypracowanie adekwatnego i zindywidualizowanego podejścia do młodzieży, jak również lepsze dostosowanie środków i form pomocy:

„W warsztatach brała udział młodzież nam znana, dlatego też badanie i diagnoza postawiona w trakcie trwania projektu jest cennym źródłem informacji dla naszych szkolnych psychologów i pedagogów.” (IDI_2) musiałyby trwać dłużej.” (IDI_3)

Zarówno **odbiorcy, jak i użytkownicy bardzo pozytywnie wypowiadają się na temat ZIP**. W ich opinii model ten jest:

- adekwatny do potrzeb młodzieży, która jest realnie zagrożona zjawiskiem wykluczenia społecznego;
- atrakcyjny z względu na innowacyjny charakter;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- - kompleksowy;
- - ukierunkowany na pracę rówieśniczą;
- - efektywnym i przynoszącym miarodajne efekty.

Materiał zebrany w trakcie badania ewaluacyjnego potwierdza, iż projekt ZIP ma wysoką skuteczność w generowaniu korzyści dla grupy odbiorców. Programy profilaktyczne stworzone w ramach projektu, których głównym celem było kładzenie szczególnego nacisku na wzmacnianie czynników chroniących młodzież przed marginalizacją społeczną, zyskały aprobatę odbiorców oraz użytkowników.

Badanie ewaluacyjne on-going było skoncentrowane na takich kryteriach jak: skuteczność, użyteczność, trafność, stopień skomplikowania, innowacyjność, replikowalność. Głównym celem ewaluacji była ocena rzeczywistych efektów testowania produktu w odniesieniu do grup docelowych (użytkowników i odbiorców), ocena potencjału wdrożeniowego produktu oraz wypracowanie rekomendacji dotyczących testowanej wstępnej wersji Produktu Finalnego.

Osiągnięcie celu ewaluacji było zaplanowane w oparciu o szereg badań i analiz prowadzonych w kluczowych obszarach badawczych. Wytyczonym celom podporządkowana została adekwatna metodologia badawcza opierająca się na tzw. triangulacji metodologicznej. Pozwoliło to na uzyskanie rzetelnych informacji, które pochodziły z danych zgromadzonych za pomocą wzajemnie uzupełniających się metod i technik badawczych – analizy ilościowej i jakościowej.

Ewaluacja on-going projektu „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI” ukazuje pozytywny obraz działań projektu na bieżącym etapie realizacji.

W opinii użytkowników już na obecnym etapie można dostrzec wysoką efektywność testowanego produktu finalnego. Jego skuteczność przejawia się przede wszystkim w tym, iż oferuje nowatorskie rozwiązania i metody pracy z młodzieżą narażoną na czynniki

marginalizujące, uwzględniając równocześnie zjawisko dyskryminacji wielokrotnej. Umiarkowany stopień skomplikowania produktu finalnego sprawia, że posiada on potencjał wdrożeniowy i jest możliwy do replikowania przez inne podmioty funkcjonujące w środowisku lokalnym. Ważne w dotychczasowym podejściu do problemu wykluczenia społecznego jest to, iż Model ZIP ukierunkowany jest na wydobywanie z młodych ludzi tego co w nich najlepsze, a więc zasobów.. Zastosowanie produktu finalnego w realnych warunkach wiąże się wieloma wymiernymi korzyściami co w głównej mierze jest możliwe dzięki odpowiedniemu dostosowaniu go do potrzeb współczesnej młodzieży. Wdrożenie wypracowanego w ramach projektu Modelu ZIP w nurt polityki umożliwi także nawiązanie współpracy między podstawowymi podmiotami funkcjonującymi w środowisku lokalnym w celu przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego młodzieży.

Wyniki badania ewaluacyjnego potwierdzają, iż możliwości zastosowania modelu przez użytkowników są potencjalnie duże – chętnie zastosowaliby wypracowaną metodę w swej pracy zawodowej zarówno na chwilę obecną, jak i po wprowadzeniu odpowiednich modyfikacji w wersji finalnej. Uważają, iż zastosowanie tej metody jest jak najbardziej możliwe w ich otoczeniu prawnym i organizacyjnym.

Na podstawie uzyskanych wyników wnioskuje się, że system wsparcia przyjęty w ramach testowanego Modelu okazał się być skuteczny i użyteczny zarówno dla odbiorców, jak i użytkowników. Wszystkie podjęte działania pozwoliły użytkownikom na pełniejsze wykorzystanie posiadanej wiedzy i doświadczenia zawodowego w tworzeniu programów zajęć będących odpowiednio dostosowanych do potrzeb i oczekiwań młodzieży szczególnego ryzyka narażonej na czynniki powodujące wykluczenie społeczne. Adekwatność podejmowanych starań przyczyniła się do prawidłowego wdrażania produktu finalnego.

4.4. Analiza rzeczywistych efektów testowania i ocena produktu finalnego – na podstawie autoopinii ekspertów merytorycznych ZIP

WYNIKI AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP 1

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11)

1. Jakie są KORZYŚCI dla użytkowników ze stosowania określonej metody pracy/modelu/produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

W modelu ZIP 1 użytkownicy otrzymują szereg konkretnych narzędzi, które zostały skonstruowane w oparciu o wyniki badań potrzeb beneficjentów i zmian jakie przyniosło stosowanie wersji testowej. Dlatego jest programem precyzyjnie trafiającym w potrzeby i opartym o zasoby.

Model uwzględnia przepływ międzypokoleniowy, zarówno wśród użytkowników (liderzy i koordynatorzy) jak wśród odbiorców (młodzież i rodzice). Różnorodność wariantów pozwala na wykorzystanie zasobów różnych użytkowników, którzy samodzielnie tworzą (liderzy) oraz konsultują i superwizują (koordynatorzy) autorskie programy. Tematyka tych autorskich programów oparta jest na czynnikach wyłonionych w wyniku przeprowadzonych na potrzeby tworzenia ZIP 1 badań M z WM.

2. Jakie są KORZYŚCI dla odbiorców ze stosowania określonej metody pracy/modelu/produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

ZIP 1 jest programem profilaktycznym pozwalającym na dotarcie do M z aktywizującymi, dostosowanymi do indywidualnych potrzeb, działaniami. Użyte strategie (równieżnicza, alternatywna, interwencyjna, edukacyjna) pozwalają na bardzo różnorodne podejścia i znaczną

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

efektywność. Program uwzględnia zmienne środowiskowe. ZIP 1 rozwija te czynniki chroniące, które zostały wyodrębnione w badaniach. Konstruowanie dla każdej grupy odbiorców innego programu, adekwatnego do jej potrzeb i zasobów

ZIP 1 jest modelem profilaktycznym ryzykownych zachowań seksualnych dzięki czemu możliwa jest ochrona tej bardzo narażonej na urazy, a szczególnie wrażliwej dziedziny życia M.

3. Jaka jest skuteczność produktu finalnego w odniesieniu do problemów grupy docelowej?

Badania zasobów i potrzeb beneficjentów, dostosowanie programu modelu ZIP 1 do indywidualnej diagnozy pozwala na wysoką skuteczności programu. Łączy w sobie cechy najbardziej efektywnej profilaktyki.

4. Analiza kosztowa wdrażania produktu finalnego w praktyce.

Program ZIP 1 oparty jest przede wszystkim na zaangażowaniu wolontariuszy co bardzo obniża koszty. Wielowariantowość ZIP 1 pozwala na realizację programu przy zróżnicowanych możliwościach budżetowych. Fundusze mogą być pozyskiwane ze środków samorządowych, rządowych, pozarządowych, funduszy europejskich itd.

5. Mocną stroną tego innowacyjnego modelu ZIP Komponentu Profilaktyki seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka jest :

- 1) realizacja programów dostosowanych do indywidualnie zdiagnozowanych potrzeb i zasobów odbiorców*
- 2) wykorzystanie strategii rówieśniczej jako najbardziej efektywnej w psychoprofilaktyce*
- 3) uwzględnienie aktywnego udziału w programach rodziców - najsukcesowniej dorosłej grupy oddziaływania*
- 4) wyznaczenie celów programu w oparciu o wyniki badań M w WM*

6. Model ZIP Komponent profilaktyki seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka jako innowacyjne rozwiązanie ma szansę odnieść sukces, ponieważ

- 1) nie wymaga znacznych nakładów finansowych*

- 2) dotyczy profilaktyki ryzykownych zachowań seksualnych, która jest rzadko tematem merytorycznych działań
- 3) w licznych opracowaniach
- 4) został przygotowany w oparciu o badania potrzeb i zasobów: profesjonalistów i M z WM
- 5) opiera się na najbardziej efektywnych strategiach: rówieśniczej, alternatyw, edukacyjnej i interwencji
- 6) uwzględnia potrzebę uczestniczenia w programie rodziców
- 7) jest zindywidualizowany i adekwatny do potrzeb konkretnych odbiorców
- 8) wyzwala kreatywność w realizatorach

7. Proszę odnieść się w postaci argumentów do następujących kwestii w zakresie ZIP:

Profilaktyki seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka

Innowacyjność

Innowacyjność ZIP 1 polega przede wszystkim na:

- 1) *prowadzeniu indywidualnej diagnozy, która stanowi podstawę do opracowaniu programu zajęć*
- 2) *uwzględnianiu wyników badań w konstruowaniu projektu*
- 3) *minimalizowaniu działania dorosłych na rzecz strategii rówieśniczej*
- 4) *różnorodność oddziaływań*

Kompletność

- 1). *ZIP 1 kierowany jest do różnych środowisk*
- 2). *ma bardzo bogatą ofertę (strategia alternatyw)*
- 3) *kierowana jest do M ale oddziałuje także na inne grupy (liderzy, rodzice, koordynatorzy)*

Efektywność

- 1) *niewielkimi środkami można wiele osiągnąć*
- 2) *przygotowanie poszczególnych programów zgodnie z potrzebami M gwarantuje efekt*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3)pozytywne skutki dotyczą nie tylko M ale innych osób uczestniczących w projekcie

4)ewaluacja pozwala ocenić efektywność i poprawiać program

Użyteczność

ZIP 1 może skutecznie chronić przed ryzykownymi zachowaniami seksualnymi gdyż spełnia wszystkie cechy dobrego, użytecznego programu :

- dostosowany do odbiorców
- uwzględnia różnorodne konteksty społeczne
- korzysta z aktualnej wiedzy
- jest obiektywny
- posługuje się metodami aktywizującymi
- poprzedzony został diagnozą

Skuteczność

Wyodrębnienie czynników ochronnych pozwala na wzmacnianie oddziaływań podnoszących skuteczność. Zmiany dotyczą przede wszystkim obszarów , które w tej profilaktyce są najważniejsze. Skuteczność jest badana w ewaluacji, następnie dokonywane są korekty co znów podnosi stopień osiągnięcia celu

Trafność

ZIP 1 trafnie określany jest jako profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych, gdyż chroni przed nimi poprzez podnoszenie zasobów oraz naukę alternatywnego zaspakajania potrzeb. ZIP 1 podnosi także wiedzę na temat seksualności.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

WYNIKI AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP 2

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego (zawierający K1-K11)

1. Jakie są KORZYŚCI dla użytkowników ze stosowania określonej metody pracy/modelu/ produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

a) *Elastyczność modelu pracy – można go dostosować do:*

- *Kompetencji pomocowych posiadanych przez użytkowników (np. preferowanie działań grupowych lub preferowanie działań indywidualnych)*
- *Instytucji w jakiej, jest realizowany projekt (np. do zajęć lekcyjnych lub do sposobu funkcjonowania w zakładzie poprawczym)*

b) *Generatywność modelu – w zależności od zaistniałej sytuacji można stosować różne warianty modelu (np. różną liczebność godzin pracy z odbiorcami)*

c) *Brak konieczności dużych nakładów pracy – w przypadku realizacji zadań przez liderów młodzieżowych główny ciężar realizacyjny spada na liderów. Dorośli użytkownicy mają za zadanie przeprowadzić diagnozę czynników ochraniających u odbiorców, opracowanie działań wspólnie z liderami, wspierać liderów w czasie realizacji projektu, przeprowadzić badania ewaluacyjne*

d) *Niewielkie nakłady finansowe – zarówno poradnictwo indywidualne, jak również realizacja działań grupowych w postaci nie wymagają dużych nakładów finansowych*

e) *Duża skuteczność prowadzonych działań – zastosowanie profilaktyki rówieśniczej w pracy z młodzieżą jest zazwyczaj związane z dużą efektywnością prowadzonych działań.*

2. Jakie są KORZYŚCI dla odbiorców ze stosowania określonej metody pracy/modelu/ produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- a) Najważniejszą korzyścią odbiorców jest wzmocnienie czynników ochraniających przed przejawianiem zachowań agresywnych. Metodologia programu ZIP2 jest zatem oparta na działaniach przyczynowych. W związku z wzmocnieniem czynników ochraniających przed agresją powinny ustąpić objawy polegające na preferowaniu zróżnicowanych form agresywności w różnych sytuacjach życiowych.
- b) Ważną korzyścią dla odbiorców programu jest praca na ich zasobach, a nie na deficytach. Celem działań jest wzmocnienie zasobów młodzieży zagrożonej zachowaniami agresywnymi poprzez dwa procesy: 1) uruchomienie spirali spostrzeganych zysków w zasobach psychospołecznych i 2) zatrzymanie spirali strat w zasobach psychospołecznych.

3. Jaka jest skuteczność produktu finalnego w odniesieniu do problemów grupy docelowej?

Analiza ewaluacyjna wykazała dość wysoką skuteczność działań ZIP2 w stosunku do grupy docelowej. Szczególne znaczenie w zakresie przeciwdziałania aktom agresji posiadają trzy czynniki: 1) zmniejszenie odczuwanych strat w poczuciu własnej skuteczności, 2) zredukowanie doświadczanych strat w zakresie spostrzegania instytucjonalnego wsparcia społecznego, 3) spadek nasilenia strategii unikowych w procesie radzenia sobie z problemami.

4. Analiza kosztowa wdrażania produktu finalnego w praktyce.

Koszty wdrażania produktu ZIP2 są związane przede wszystkim z takimi elementami jak:

- Szkolenia użytkowników w zakresie diagnozowania czynników ochraniających młodzież przed preferowaniem aktów agresji
- Szkolenia użytkowników w zakresie konstruowania autorskich programów zapobiegania zachowaniom agresywnym wśród młodzieży
- Szkolenia użytkowników w zakresie ewaluowania przeprowadzonych działań zapobiegających agresji

- *Prowadzenie badań diagnostycznych i ewaluacyjnych wśród odbiorców ZIP2.*

5. Mocną stroną tego innowacyjnego modelu ZIP Komponentu ZIP2 jest:

- a) Oparcie prowadzonych działań na diagnozie czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi. Przy czym diagnoza jest prowadzona na podstawie wyników w standaryzowanym narzędziu.*
- b) Dopasowanie prowadzonych działań do wyników uzyskanych w diagnozie czynników ochraniających młodzież przed aktami agresji. Celem działań jest wzmocnienie takich czynników, które są najsłabsze.*
- c) Dopasowanie prowadzonych działań do kompetencji użytkowników – użytkownik może wybrać, będzie pracował indywidualnie, czy też grupowo z odbiorcą programu ZIP2.*
- d) Ewaluowanie prowadzonych działań za pomocą standaryzowanej metody.*

6. Model ZIP Komponent... jako innowacyjne rozwiązanie ma szansę odnieść sukces, ponieważ...

z jednej strony prowadzi młodzież zagrożoną preferowaniem zachowań agresywnych do rozwoju różnego rodzaju zasobów ułatwiających adaptację w różnych sytuacjach życiowych, a z drugiej – działania w programie ZIP2 wobec odbiorców nie stygmatyzują ich jako agresorów, w stosunku do których trzeba prowadzić działania resocjalizacyjne.

7. Proszę odnieść się w postaci argumentów do następujących kwestii w zakresie ZIP:

Praca na zasobach, a nie na deficytach młodzieży zagrożonej zachowaniami agresywnymi poprzez wzmacnianie czynników ochraniających przed tego rodzaju zachowaniami to:

Innowacyjność ZIP2

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Diagnozowanie czynników ochraniających młodzież przed aktami agresji. Następnie prowadzenie działań dopasowanych do wzmacniania czynników chroniących oraz ewaluowanie podejmowanych oddziaływań za pomocą wtórnego pomiaru nasilenia czynników ochraniających to:

Kompletność ZIP2

Proporcjonalność nakładów włożonych przez użytkowników w działania indywidualne i grupowe w stosunku do wzmocnienia czynników chroniących młodzież przed aktami agresji to:

Efektywność ZIP2

Możliwość realizowania programu przez różnych interesariuszy i różne instytucje – m.in. funkcjonariuszy Służby Ochrony Kolei, funkcjonariuszy Służby Miejskiej, funkcjonariuszy Policji, kuratorów sądowych, pracowników socjalnych i nauczycieli to:

Użyteczność programu ZIP2

Zmiany u odbiorców programu w obszarze czynników ochraniających przed agresją, to:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

WYNIKI AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP 3

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediiów (zawierający K1-K11)

1. Jakie są KORZYŚCI dla użytkowników ze stosowania określonej metody pracy/modelu/ produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

W Polsce profilaktyka uzależnień od multimediiów dopiero się zaczyna rozwijać. Brak jest jednak profesjonalnie opracowanych programów, niewystarczające są też działania podejmowane w tym zakresie przez szkoły. Zazwyczaj nie jest prowadzona rzetelna analiza problemu, a jedynie w niewielu placówkach do planów wychowawczych i programów profilaktyki uzależnień włączane są aspekty związane z patologicznym nadużywaniem multimediiów przez młodzież. W innych instytucjach reprezentowanych przez użytkowników sytuacja wygląda podobnie – jeżeli już prowadzone są jakieś działania, to są one chaotyczne, pobieżne i nieskuteczne.

Udział w programie, a zwłaszcza zastosowanie proponowanego modelu oddziaływań wraz z podbudową szkoleniową w zakresie treningów kompetencyjnych, daje realną szansę na prowadzenie skutecznych oddziaływań profilaktycznych w odniesieniu do zagrożenia młodzieży uzależnieniem od multimediiów. Należy podkreślić także, że wzrost poczucia sprawstwa oraz wymierne, pozytywne efekty działania zapobiegają będą zjawisku wypalenia zawodowego. Proponowana metoda bazuje na autorskich projektach oddziaływań, a to znaczy, że użytkownicy programu rozwijać będą potencjały nie tylko podopiecznych, ale i własną kreatywność, twórczość, kształtować będą elastyczność w myśleniu i działaniu. Innymi słowy – rozwijać będą również własne potencjały (zainteresowania, talenty, moce sprawcze).

2. Jakie są KORZYŚCI dla odbiorców ze stosowania określonej metody pracy/modelu/ produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Problem uzależnienia od multimediów jest wprawdzie stosunkowo nowy, ale coraz bardziej nabrzmiewający i wymagający podjęcia skutecznych oraz szeroko zakrojonych działań edukacyjnych. Przegląd i analiza szkolnych programów profilaktycznych pod kątem obecności w nich problematyki związanej z uzależnieniem od multimediów wskazuje na niewielki i pobieżny udział tych zagadnień w strukturze realizowanych programów oraz podejmowanie w tym zakresie (w większości przypadków) nieudolnych i prób realizowania przez szkoły oddziaływań profilaktycznych. Niepokojący jest brak w większości programów ogniwa diagnozy, ewaluacji oraz monitorowania zmian zachodzących w środowisku szkolnym pod wpływem przeprowadzonych działań. Programy te w większości przypadków są oparte o założenia profilaktyki defensywnej, choć zdarzają się próby realizacji bardziej skutecznych oddziaływań kreatywnych. W szkołach nie wykorzystuje się też standaryzowanych narzędzi diagnostycznych i ewaluacyjnych pomocnych w planowaniu, organizacji i oceny podjętych przez szkołę działań profilaktycznych, łatwych w zastosowaniu i przeznaczonych do użytku szkolnego.

Proponowane rozwiązania są zarówno oryginalne, jak i nowatorskie. Istota oddziaływań i struktura programu oparte są na strategii wzmacniania czynników chroniących młodzież przed uzależnieniem poprzez pracę z rodziną, wsparcie rówieśnicze oraz alternatywne sposoby spędzania czasu wolnego, w tym oddziaływania oparte na zastosowaniu metod twórczej resocjalizacji. Podejście oparte na rozwijaniu potencjałów młodzieży objętej programem daje szansę na reorientację niekorzystnie ukształtowanych dyspozycji oraz wzbudzenie zainteresowań alternatywnych w stosunku do czynności związanych z nadużywaniem multimediów. Dużą zaletą programu i korzyścią dla jego beneficjentów jest wdrażanie młodzieży do działań prospołecznych oraz rozwijanie umiejętności współpracy i współdziałania z rówieśnikami na rzecz środowiska lokalnego.

3. Jaka jest skuteczność produktu finalnego w odniesieniu do problemów grupy docelowej?

Prognozuje się wysoką skuteczność produktu finalnego w odniesieniu do problemów grupy docelowej, o czym świadczą wyniki testowania produktu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

4. Analiza kosztowa wdrażania produktu finalnego w praktyce.

Koszty związane z realizacją produktu finalnego nie wydają się być wysokie, głównie z uwagi na fakt, że oddziaływania profilaktyczne realizowane będą w instytucjach, które realizację profilaktyki mają wpisaną w zadania własne. Ponadto, działania te oparte będą na współdziałaniu wielu podmiotów funkcjonujących w danym środowisku lokalnym, które będą partycipować w kosztach realizacji programu.

5. Mocną stroną tego innowacyjnego modelu ZIP Komponentu: Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediów jest:

- kompleksowość działań poprzez uruchomienie sił społecznych działających w środowisku lokalnym (działania na poziomie gminy),
- niska kosztochłonność,
- nieinwazyjność oddziaływań;
- ukierunkowanie beneficjentów programu na rozwój potencjałów.

6. Model ZIP Komponent Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediów jako innowacyjne rozwiązanie ma szansę odnieść sukces, ponieważ dotychczasowe działania podejmowane w tym zakresie były nieliczne, nieprofesjonalnie prowadzone, nieskuteczne. Ponadto komponent ten jest atrakcyjny zarówno dla użytkowników jak i beneficjentów, gdyż zawiera metody autorskich oddziaływań oraz opiera się na stosowaniu zajęć kulturotechnicznych.

7. Proszę odnieść się w postaci argumentów do następujących kwestii w zakresie ZIP:

Innowacyjność

- jednoczesne oddziaływania w zakresie trzech obszarów zagrożeń;
- stosowanie autorskich programów oddziaływań;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- holistyczność działań;
- ukierunkowanie na rozwój potencjałów młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania zachowań ryzykownych;
- profesjonalizm oddziaływań.

Kompletność

- utworzenie sieci wsparcia społecznego na poziomie gminy;
- włączenie rodzin do oddziaływań profilaktycznych;
- uruchomienie wsparcia rówieśniczego;
- równoczesne objęcie profilaktyką trzech obszarów zagrożeń.

Efektywność

- podniesienie poziomu kompetencji użytkowników w zakresie prowadzenia zajęć profilaktycznych oraz innego rodzaju kompetencji zawodowych;
- reorientacja zachowań młodzieży zagrożonej z destruktywnych na konstruktywne.

Użyteczność

- wzrost kompetencji użytkowników programu w zakresie pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania zachowań ryzykownych;
- osiągnięcie trwałych efektów profilaktycznych;
- zmniejszenie zagrożenia młodzieży zjawiskiem marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Trafność

- program dostosowany do rodzaju zdiagnozowanych zagrożeń;
- oddziaływania adekwatne do etapu rozwoju, deficytów oraz mocnych stron młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania zachowań ryzykownych.

5. ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE

Pytanie badawcze ogólne:

1. Czy przygotowany produkt finalny i jego wdrożenie pozwoli na osiągnięcie celów projektu ZIP?

Celem głównym projektu²⁶ jest wzrost efektywności zapobiegania i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży trudnej w województwie mazowieckim w oparciu o opracowany i wdrożony Model Zintegrowanych Innowacyjnych Programów o charakterze wczesnej interwencji ukierunkowujących rozwój zawodowy.

Produkt finalny przyczynił się znacząco do pełniejszego realizowania celów z zakresu integracji społecznej i włączenia oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży trudnej w województwie mazowieckim. Świadczyć o tym może fakt opracowania pełnego modelu innowacyjnych narzędzi ZIP w postaci trzech głównych produktów.

Cele szczegółowe projektu to:²⁷

Cel szczegółowy 1: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży narażonej na ryzykowne zachowania seksualne poprzez opracowanie efektywnego profilaktycznego modelu wczesnej interwencji

²⁶ Por. *Strategia Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, lipiec 2012 z późniejszymi korektami (wrzesień 2013)

²⁷ Por. Ibidem

Cel został osiągnięty. Na podstawie wyników testowania wstępnej wersji produktu finalnego i danych z ewaluacji należy stwierdzić, że został opracowany efektywny profilaktyczny model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej.

Cel szczegółowy 2: Wzrost efektywności zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o wypracowane nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego.

Cel został osiągnięty. Na podstawie wyników testowania wstępnej wersji produktu finalnego i danych z ewaluacji należy stwierdzić, że wzrosła efektywność zapobiegania przemocy wśród młodzieży trudnej.

Cel szczegółowy 3: Zminimalizowanie zagrożenia wykluczeniem młodzieży narażonej na współczesne uzależnienia od multimediów na podstawie efektywnego modelu wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej.

Cel został osiągnięty. Na podstawie wyników testowania wstępnej wersji produktu finalnego i danych z ewaluacji należy stwierdzić, że zminimalizowano zagrożenia wykluczeniem młodzieży narażonej na współczesne uzależnienia od multimediów na podstawie modelu ZIP.

Cel szczegółowy 4: Wsparcie opracowywania produktu finalnego w oparciu o zapewnienie najwyższej jakości merytorykę, analizy, badania i testowanie.

Cel został osiągnięty. Na podstawie wyników testowania wstępnej wersji produktu finalnego i danych z ewaluacji należy stwierdzić, że cały model ZIP jest oparty o najwyższą jakość merytorykę, analizy, badania i testowanie.

Pytania badawcze szczegółowe:

1. Czy przygotowany produkt finalny spełnia założenia pod względem merytorycznym i technicznym?

Tak, produkt finalny w opinii odbiorców i użytkowników, ekspertów, sędziów kompetentnych, poza kwestiami wykazanymi jako rekomendowane do korekty, został uznany za spełniający założenia pod względem merytorycznym i technicznym, na co wskazują wyniki ewaluacji.

2. Czy przygotowany produkt finalne są bardziej przydatne i efektywne niż dotychczas stosowane?

Tak, w opinii odbiorców i użytkowników, ekspertów, sędziów kompetentnych, przygotowany produkt finalne są bardziej przydatne i efektywne niż dotychczas stosowane, o czym świadczą wyniki ewaluacji potwierdzające pozytywne opinie użytkowników co do produktu finalnego.

3. Czy efekty zastosowania innowacji w ramach produktu finalnego są wystarczające?

Tak, w opinii odbiorców i użytkowników, ekspertów, sędziów kompetentnych, efekty zastosowania innowacji w ramach produktu finalnego są wystarczające, o czym świadczą wyniki ewaluacji potwierdzające pozytywne opinie użytkowników co do produktu finalnego.

4. Jakie elementy lub założenia produktu finalnego należy zmodyfikować na podstawie efektów testowania dla walidacji?

Wszystkie programy: ZIP 1, 2, 3 powinny zostać poddane korekcie według rekomendacji wskazanych szczegółowo w niniejszym raporcie. Jednakże są to nieznaczne zmiany merytoryczne bez naruszenia struktury i funkcjonalności ZIP. Zatem wskazano zakres niezbędnych korekt w oparciu o doświadczenia z procesu testowania.

6. WNIOSKI I REKOMENDACJE

6.1. Ocena potencjału wdrożeniowego produktu finalnego - wnioski

Jaki jest potencjał wdrożeniowy produktu finalnego?

1. Produkt finalny ZIP (który zostanie wypracowany po uwzględnieniu zmian) będzie cechować wysoki potencjał do replikowania i adoptowania w praktyce. Testowany produkt jest podatny na powielanie i/lub adaptowanie przez inne podmioty, w innych warunkach.

2. Analiza uzyskanego w trakcie ewaluacji materiału wykazała, iż w opinii użytkowników **produkt finalny ZIP cechuje się dużym potencjałem wdrożeniowym**, umożliwiającym jego powielanie przez inne podmioty oraz wykorzystanie w innych warunkach. **Możliwość adaptacji modelu do lokalnych warunków edukacyjnych zapewnia jego wysoką replikowalność.**

Wyniki badania jakościowego potwierdzają, iż **możliwości zastosowania modelu przez użytkowników są potencjalnie duże** – chętnie zastosowaliby wypracowane produkty w swej pracy zawodowej zarówno na chwilę obecną, jak i po wprowadzeniu odpowiednich modyfikacji w wersji finalnej. Uważają, iż zastosowanie tej metody jest jak najbardziej możliwe w ich otoczeniu prawnym i organizacyjnym. **Wdrożenie produktu finalnego przez liczne podmioty pozwoli na złagodzenie wielu problemów dotyczących grupę docelową.**

3. Na ile jest to nowe, unikalne, kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród odbiorców i użytkowników? Użytkownicy biorący udział w testowaniu i prowadzący zajęcia dla młodzieży dość obszernie wypowiadali się na temat

proponowanych przez projekt rozwiązań. W ich opinii **projekt proponuje nowy sposób podejścia do wczesnej interwencji socjalnej i adaptacji zawodowej młodzieży trudnej. W opinii użytkowników zaproponowane w projekcie rozwiązanie z uwagi na jego innowacyjny charakter jest odpowiedzią na oczekiwania zarówno ich samych, jak i odbiorców.**

4. Uwzględniając wszystkie aspekty wyróżniające produkt spośród dotychczas istniejących rozwiązań należy jednoznacznie uznać, że jest to w wysokim stopniu nowe, unikalne i kreatywne rozwiązanie, na które jest zapotrzebowanie wśród grup docelowych.

Wyniki potwierdzają, że produkt ten cechuje się wysokim wymiarem innowacyjności.

Na podstawie zebranych wyników jednoznacznie potwierdza się innowacyjność produktu we wszystkich trzech wymiarach.

Produkt cechuje się niskim stopniem skomplikowania co może ale nie musi implikować potencjalną i ewentualną łatwość w zastosowaniu w praktyce.

Wdrożenie produktu finalnego nie wymaga zmian prawnych ani organizacyjnych, co świadczy o jego szerokich możliwościach zastosowania.

Produkt finalny ZIP może być stosowany przez nie tylko doświadczonych i przeszkolonych doradców zawodowych, pedagogów ale także osoby, które nie posiadają wykształcenia psychologicznego i ekonomicznego, co potwierdza jego uniwersalny charakter. Produkt może być z powodzeniem stosowany przez osoby z różnych branż. Ze względu na prostotę narzędzia nie wymagane są żadne szkolenia, nauczające obsługi owych narzędzi, co dodatkowo implikowałoby dodatkowe koszty, którymi szkoła nie dysponuje.

6.2. WNIOSKI Z EWALUACJI

1. Produkt finalny ZIP spełnia wymogi stawiane dobrym programów profilaktycznym i adaptacyjnym. Został on opracowany przez specjalistów w oparciu o aktualny stan wiedzy. Model ZIP posiada atrybuty narzędzia profesjonalnego.
2. Produkt finalny charakteryzuje się obiektywnymi podstawami „naukowymi i merytorycznymi”, bowiem jest oparty o wyniki badań empirycznych oraz jest to produkt zawierający narzędzia praktyczne o charakterze normalizacyjnym. Produkt finalny ma zatem podstawy obiektywne. Jego struktura, funkcje, treść i forma wynikają pośrednio lub bezpośrednio (w zależności od elementu) z wyników badań. Zatem produkt finalny jest oparty na wiedzy profesjonalnej w zakresie psychologii, pedagogiki, ekonomii, socjologii.
3. Należy nadmienić, że wszystkie produkty testowane w projekcie otrzymały pozytywne rekomendacje i recenzje ze środowiska praktyków i naukowców oraz ekspertów.
4. Wskaźniki zmiany u odbiorców monitorowane podczas testowania produktu wskazują jednoznacznie na skuteczność produktu finalnego. Wyniki ewaluacji opartej na badaniach empirycznych o obiektywnym charakterze dowodzą skuteczności produktu finalnego. Na podstawie obiektywnych danych i przesłanek wykazano szereg korzyści dla odbiorców i użytkowników. Potwierdzeniem tychże korzyści są wyniki badań empirycznych przedstawionych szerzej w niniejszym raporcie.
5. Ważną kwestią jest fakt, że produkt finalny ZIP przyczynia się do rozwiązywania lub łagodzenia problemów grup docelowych wskazanych w projekcie. Produkt finalny

będzie wywierał wpływ na sytuację grup docelowych, co wykazano również w analizie rzeczywistych efektów testowania wstępnej wersji produktu finalnego.

6. Projekt *i produkt finalny ZIP* oferuje szereg narzędzi, materiałów i podręczników, które mają charakter praktyczny i użytkowy. Ważne jest, że materiały mają charakter kompleksowy. Produkt finalny zawiera narzędzia, które istotnie przyczyniają się do adaptacji zawodowej młodzieży trudnej.
7. Analiza wykonana w ramach ewaluacji zewnętrznej potwierdza adekwatność ZIP jako sposobu na rozwiązanie lub złagodzenie problemów. Problemy zostały również potwierdzone w etapie pierwszym realizacji projektu oraz w ramach analizy desk research i dokumentów strategicznych. Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego na podstawie rzeczywistych efektów testowania oceniła w jakim stopniu innowacja ujęta w produkcie finalnym łagodzi wskazane powyżej problemy. W ramach ewaluacji przeanalizowano poziom koherencji pomiędzy określonymi problemami a celami przyjętymi dla projektu. Produkt finalny przyczyniając się do łagodzenia i rozwiązywania problemów, jak wskazano powyżej, przyczynia się do osiągnięcia celów projektu.
8. Projekt jest przedsięwzięciem przynoszącym wzrost wiedzy, zmianę postaw oraz wzrost umiejętności, daje dużą satysfakcję, widoczne korzyści dla zainteresowanych i duże zaangażowanie wszystkich osób uczestniczących w procesie testowania.
9. Analiza desk research dokumentów projektu, w tym w szczególności wstępnej wersji produktu finalnego oraz strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego ZIP wskazuje, że produkt finalny po korektach opartych na rekomendacjach z niniejszej ewaluacji, jest w pełni zgodny z założeniami zawartymi w strategii.
10. Analiza dostępnych aktualnych źródeł i raportów zewnętrznych wobec projektu wskazuje, że istnieje aktualność potrzeby wprowadzenia produktu finalnego.

11. Analiza w ramach ewaluacji wskazuje również, że produkt finalny jest koherentny z Tematem innowacyjnym: *Poszukiwanie metod wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia (ukierunkowanych na poprawę sytuacji zawodowej tych osób)*, ponieważ istotnie i w sposób bezpośredni determinują ukierunkowanie młodzieży trudnej na poprawę sytuacji zawodowej.
12. Stopień skomplikowania produktu jest niski, przez co jest dość łatwy w stosowaniu. Analiza w postaci wcielenia się w rolę użytkownika i odbiorcę wskazuje na łatwość i przejrzystość w stosowaniu wszystkich elementów produktu finalnego.
13. Użytkowanie produktu finalnego ZIP nie wymaga jakichkolwiek znaczących zmian prawnych, organizacyjnych lub technicznych. Opinie użytkowników i odbiorców w ramach badania ewaluacyjnego to potwierdzają.
14. Efektywność wprowadzenia innowacji należy ocenić bardzo wysoko. Jak wskazano w punkcie poprzednim, innowacja nie jest ani czasochłonna, ani pracochłonna, ani nie wymaga nakładów finansowych. W odniesieniu do znaczących pozytywnych rezultatów uzyskanych na etapie testowania oraz w konfrontacji z niskim poziomem nakładów, należy stwierdzić wysoką efektywność produktu finalnego.

Produkt finalny projektu ZIP – w opinii Zespołu Ewaluacyjnego - jest efektywnym, skutecznym potrzebnym rozwiązaniem w zakresie wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia oraz adaptacji zawodowej. Produkt finalny jest oparty o wiedzę profesjonalną i badania empiryczne. Posiada potencjał do upowszechnienia i włączenia w politykę edukacyjną.

6.3. REKOMENDACJE dotyczące niezbędnych zmian, korekt oraz dalszych prac nad ostateczną wersją produktu finalnego ZIP przed walidacją wynikające bezpośrednio z wyników testowania

6.3.1 Uwagi użytkowników, odbiorców, ekspertów testujących, do produktu finalnego ZIP

W ramach testowania produktu finalnego użytkownicy i odbiorcy mieli możliwość zgłaszania uwag do narzędzi wchodzących w skład produktu finalnego. Jest to element *empowermentu*.

Formularz uwzględniania uwag do narzędzi projektu ZIP umożliwił przedłożenie następujących uwag w stosunku do produktu finalnego.

Testowana wstępna wersja produktu finalnego była przedmiotem oceny i opinii:

- odbiorców,
- użytkowników,
- ekspertów,
- zespołu testującego,
- sędziów kompetentnych,
- ewaluatorów.

Taka triangulacja podmiotów oceniających jest rzetelną podstawą do korekty produktu finalnego ZIP.

Wśród odpowiedzi użytkowników na pytanie, o to co można by zmienić w Produkcie Finalnym pojawiła się znikoma ilość propozycji. Większość odpowiedzi o propozycje zmian kończyły się stwierdzeniem, że efekty projektu są bardzo zadowalające.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zidentyfikowano jednak następujące problemy/trudności z jednoczesnym wskazaniem rekomendacji:

Tabela 9. Tabela wniosków i rekomendacji

Zidentyfikowany problem/trudność	Proponowane rekomendacje
Użytkownicy deklarowali posiadanie małej wiedzy na temat zawartości konkretnych programów, co implikowało szereg wątpliwości na temat celu procesu testowania. Ich zdaniem wynikało to z ograniczonego czasu jaki mogli poświęcić na zapoznanie się z programami i wynikającym z tego intuicyjnym prowadzeniem zajęć opartym na własnym doświadczeniu a nie wiedzy wynikającej ze szkoleń. Czas przeznaczony na szkolenia zdaniem użytkowników nie był adekwatny do ilości materiału koniecznego do przekazania, by móc swobodnie realizować założenia poszczególnych elementów Modelu ZIP.	Przygotowywać solidny i rzetelny instruktaż dla użytkowników. Uelastyczyć czas trwania szkoleń aby dostosować je do adekwatnie do potrzeb użytkowników. Wprowadzić możliwość indywidualnych spotkań doszkalających. Uszczegółowić informacje przekazywane użytkownikom na temat Modelu ZIP. Zapewnić im nieograniczony wgląd w ich treści lub abstrakt.
Osobom nie posiadającym wykształcenia psychologicznego zabrakło zajęć poświęconym temu jak prawidłowo opracować diagnozę zasobów czy w jaki sposób dokonywać analizy materiału pochodzącego z kwestionariusza.	Uwzględnić w cyklu szkoleń zarówno zajęcia skierowane do wszystkich użytkowników ale także dokonać podziału szkoleń ze względu na posiadane kompetencje i wykształcenie osób testujących.
Zabrakło spotkania podsumowującego, na którym przekazano by młodzieży informację zwrotną o efektach pracy i postępach jakie osiągnęli.	Z perspektywy oceny skuteczności i użyteczności opracowanego Modelu ZIP ważne wydaje się dostarczenie informacji zwrotnej odbiorcom na ile wsparcie było dobrze dobrane i na ile przyniosło efekty.. Zaleca się informowanie odbiorców o celu przeprowadzania diagnozy i wypełniania narzędzi. Na podstawie ich uwag zaleca się także dostarczanie informacji zwrotnej

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

	odbiorcom na temat ewentualnych różnic w porównaniu z pierwszym pomiarem. Warto rozważyć możliwość indywidualnego spotkania uczestnika zajęć z użytkownikiem aby przekazać informację o wynikach diagnozy celem zwiększenia motywacji młodzieży do udziału w podobnych warsztatach.
Użytkownikom zabrakło merytorycznego nadzoru nad ich pracą.	Wprowadzenie Opiekuna, który kontrolowałby pracę osób testujących, służył wsparciem i wiedzą szczególnie osobom nie posiadającym wiedzy i doświadczenia psychologicznego.
Użytkownicy wskazywali na nieadekwatność treści na szkoleniach do wymagań im stawianych związanych z pracą z młodzieżą- chaos merytoryczny.	Rozciągnąć w czasie okres prac związanych z przygotowaniem programów zajęć i ich późniejszą realizacją, co umożliwiłoby stworzenie efektywniejszych programów i jeszcze lepiej dostosowanych do potrzeb i oczekiwań ich odbiorców. Uszczegółowić treści przekazywane w ramach szkoleń i przywiązywać większą wagę do prezentowania możliwości praktycznego zastosowania poszczególnych metod pracy. Zadbać o rzetelne i bardziej szczegółowe przekazanie informacji użytkownikom na temat założeń i celów programów ZIP. Określić najbardziej optymalny czas trwania (długość) oddziaływań w ramach danego programu ZIP uwzględniając możliwości organizacyjne konkretnych placówek, dyspozycyjność odbiorców oraz efektywność oddziaływań programu. Wydłużenie czasu trwania programu było spostrzegane jako czynnik w największym stopniu maksymalizujący efekt oddziaływań Modelu ZIP.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej zdaniem użytkowników nie posiadających wykształcenia psychologicznego był trudny do przyswojenia. Zgłaszano problemy z odniesieniem obszarów badanych w ankiecie do opisu retorycznego programu. Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej wymaga modyfikacji, mimo licznych pozytywnych opinii o jego wartości, zasięgu i możliwościach diagnostycznych. Największe zastrzeżenia kierowano w stosunku do obszerności kwestionariusza, języka jakim jest pisany i formy wizualnej.	Udoskonalic Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej uwzględniając jego obszerność, stopień skomplikowania pytań oraz zastosowany język w celu lepszego dostosowania go do możliwości percepcyjnych młodzieży.
Użytkownicy wskazywali na konieczność usprawnienia analizy danych pochodzących z Kwestionariusza, która obecnie jest czasochłonna i dość uciążliwa.	Przygotować i przekazać użytkownikom zautomatyzowany arkusz (np. w arkuszu kalkulacyjnym) do obliczania wyników z kwestionariusza celem uproszczenia procesu analizy i interpretacji uzyskanych danych.
Zindywidualizowane podejście do każdego uczestnika, przyjęte w Modelu ZIP, wymaga zdaniem testujących poświęcenia większej ilości czasu na pracę z młodzieżą niż miało to miejsce w trakcie testowania celem lepszego uchwycenia zmian.	Należy uwzględnić długofalową współpracę z młodzieżą, wydłużyć czas na pracę z nimi według programów zapisanych w poszczególnych elementach Modelu ZIP. Wydłużyć czas na opracowywanie programów by lepiej dostosować je do potrzeb młodzieży (zwłaszcza w przypadku osób bez doświadczenia w prowadzeniu warsztatów dla młodzieży)

6.3.2 Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów do produktu finalnego ZIP

Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów w zakresie ZIP 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11)

Należy dopisać rozdział: 1.7. Teorie kompetencji emocjonalnych w odniesieniu do teorii zasobów w programie profilaktycznym kierowanym do młodzieży zagrożonej ryzykownymi zachowaniami seksualnymi, ponieważ w związku z wynikami badań, które wśród czynników ochronnych wskazały głównie te związane z kompetencjami emocjonalnymi, np. preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych, - najbardziej wzrosło po testowaniu ZIP 1. Natomiast nie nastąpiły istotne zmiany w innych opartych na tych kompetencjach a także najistotniejszych czynnikach np. zdolności do głębokich kontaktów interpersonalnych czy umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych

Należy szczegółowo opisać kompetencje społeczne w rozdziale 1.7, ponieważ szczegółowe przedstawienie podstaw teoretycznych pozwala na wskazanie odniesienia do poszczególnych czynników np. poczucie skuteczności, nawiązywanie głębokich relacji itp. Czynnik szczególnie ważny ponieważ nie znalazł się wśród obszaru zmian po testowaniu a jest istotny dla tej grupy M : nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych

Należy dodać rozdział 6. 3. Przykładowe sposoby realizacji działań programu ZIP1, z uwagi na wykazanie w badaniach ewaluacyjnych niewielkiej ilości zmian w czynnikach ochronnych (w ZIP 1 jedynie 3 istotne zmiany : wzrosło korzystanie ze strategii przemyślanych i wytrwałość, zmniejszyły się starty w poczuciu własnej skuteczności i wsparciu formalnym i nieformalnym.

Dlatego przedstawiono propozycje realizacji ZIP, aby poprawić efektywność jego oddziaływania zwłaszcza w obszarze wzrostu czynników ochraniających.

Należy uszczegółowić rozdział 6.10 Warsztaty dla koordynatorów dotyczące czynników ochraniających. Należy zmienić cały podrozdział podając dokładny opis procedury. **(ad.2. Opis procedury ewaluacji)**

W rozdziale 1.1 należy zaprezentować wyniki istotne z uwagi na efektywność ZIP 1.

Sposób wdrażania ZIP 1 - beneficjenci

W badaniach młodzieży biorącej udział w testowych działaniach w ramach ZIP 1 ustalono listę czynników ochraniających młodych ludzi przed wykluczeniem społecznym z powodu ryzykownych zachowań seksualnych.

1. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych (niskie nasilenie)
2. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (niskie nasilenie)
3. Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (wysokie nasilenie)
4. Umiejętność nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych (wysokie nasilenie)
5. Umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (wysokie nasilenie)
6. Umiejętność rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie)
7. Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności (niskie nasilenie)
8. Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)
9. Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)
10. Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności (wysokie nasilenie)
11. Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (wysokie nasilenie)

Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów w zakresie ZIP 2 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego, uwzględniający młodzież opuszczającą placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze (zawierający K1-K11)

Zamiana 1. (rodzaj zmiany):

W komponencie K1 wprowadzono schemat ogólny i schematy szczegółowe modelu odzwierciedlającego konstrukcję zintegrowanego innowacyjnego programu ukierunkowanego na redukcję zachowań agresywnych w populacji młodzieży szczególnego ryzyka. W zaproponowanym schemacie uwzględniono zmiany w kierunku:

- a) Korzystnej dystrybucji zasobów psychospołecznych
- b) Zmniejszenia częstotliwości zachowań agresywnych na bazie korzystnej dystrybucji zasobów
- c) Zwiększeniem częstotliwości zachowań stanowiących alternatywę zachowań agresywnych
- d) Zaspokojeniem określonych potrzeb psychicznych za pomocą zachowań stanowiących alternatywę zachowań agresywnych

Uzasadnienie zmiany 1.:

Wprowadzenie schematów poglądowych w komponencie K1 było uzasadnione pytaniami użytkowników stosujących podręcznik do ZIP2, którzy nie rozumieli związku między preferowaniem zachowań agresywnych przez młodzież z grupy ryzyka a takimi czynnikami, jak:

- Niekorzystna dystrybucja zasobów psychospołecznych
- Rzadka preferencja zachowań stanowiących alternatywę aktów agresji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- Zaspokajania potrzeb psychicznych za pomocą zachowań agresywnych.

W schematach szczegółowych wskazano na zwiększenie takich zasobów przyczyniających się do zmniejszenia preferencji zachowań agresywnych w celu zaspokojenia potrzeb psychicznych, jak:

- Poziom samokontroli
- Poczucie własnej skuteczności
- Posiadanie standardów wewnętrznych (wartości i norm postępowania)
- Poziom mechanizmów obronnych
- Nasilenie pozytywnej samooceny
- Nasilenie pozytywnej tożsamości
- Poziom psychologicznej odporności
- Natężenie posiadanej nadziei
- Poziom poczucia koherencji.

Wniosek: wprowadzenie zaproponowanej zmiany służy większej przejrzystości i zrozumiałości całego modelu przeciwdziałania zachowaniom agresywnym, który został zaproponowany w ZIP2.

Należy dokonać zmiany 1. w komponentach ZIP2: w komponencie K1.

Zamiana 2. (rodzaj zmiany):

Komponent K2 – pt. Metodologia badawcza oraz raporty diagnostyczne w temacie – uzupełniono o wyniki badań prowadzonych w pierwszej fazie projektu dotyczące nasilenia zachowań agresywnych w populacji młodzieży z terenu Województwa Mazowieckiego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Uzasadnienie zmiany 2.:

Wprowadzona zmiana jest uzasadniona dyskusjami prowadzonymi z użytkownikami produktu ZIP2, którzy na podstawie przedstawionych wyników badań prowadzonych w projekcie ZIP byli zmotywowani do tego, aby prowadzić zajęcia indywidualne i grupowe z młodzieżą zagrożoną aktami agresji po to, aby zredukować tego rodzaju postępowanie. Użytkownicy zwrócili szczególną uwagę na powszechność zachowań agresywnych wśród młodzieży na terenie województwa mazowieckiego (por. tab. 5-17 w komponencie K2). Użytkownicy wskazali, że wyniki zawarte w przedstawionych powyżej tabelach uzasadniają podejmowanie wczesnych działań interwencyjnych z kilku względów.:

- a) Ich dużej powszechności
- b) Ich dużej częstotliwości
- c) Ich dużej różnorodności

Należy dokonać zmiany 2. w komponentach ZIP2: w komponencie K2 (tabele 5-17).

Zamiana 3. (rodzaj zmiany):

Zmiana polegała na wprowadzeniu do komponentu K2 – pt. Metodologia badawcza oraz raporty diagnostyczne w temacie - charakterystyki badania diagnostycznego na etapie testowania eksperymentalnych modeli zintegrowanych programów interwencyjnych (ZIP1-3).

W prezentacji badania diagnostycznego uwzględniono:

- Cel badania diagnostycznego na etapie testowania ZIP1-3
- Narzędzie wykorzystane w badaniu diagnostycznym na etapie testowania ZIP1-3
- Charakterystykę osób badanych na etapie testowania ZIP1-3
- Wnioski z badań diagnostycznych na etapie testowania ZIP1-3.

Uzasadnienie zmiany 3.:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wprowadzenie charakterystyki badania diagnostycznego na etapie testowania eksperymentalnych modeli zintegrowanych programów interwencyjnych (ZIP1-3) do ostatecznej zawartości komponentu K2 wynikało dwóch przesłanek. Pierwsza z nich polegała na tym, że zaprezentowane wyniki stanowią bazę do prowadzenia działań w ramach projektu ZIP2. Uzasadnienie drugie polega na tym, że zaprezentowane wyniki badań diagnostycznych stanowią pretest w badaniach ewaluacyjnych, które służą do oceny skuteczności działań prowadzonych w ramach ZIP2. Wyniki w tabeli 20 wskazują na związki między poziomem czynników ochraniających a nasileniem zachowań agresywnych w badanej grupie młodzieży. Wyniki w tabeli 21 wskazują na różnice w poziomie czynników ochraniających u nastolatków biorących udział w testowaniu, czyli między młodzieżą przejawiającą ryzykowne zachowania seksualne (odbiorcy ZIP1), zachowania agresywne (odbiorcy ZIP2) i nadużywającą multimediiów (odbiorcy ZIP3).

Należy dokonać zmiany 3. w komponentach ZIP2: w komponencie K2 (por. strony 31-37; tab.20; tab. 21).

Zamiana 4. (rodzaj zmiany):

Komponent K3: - pt. Metodologia analityczna procesów w temacie – uzupełniono o charakterystykę procesów zachodzących w czynnikach ochraniających młodzież przed preferowaniem zachowań agresywnych pod wpływem oddziaływań w programie ZIP2 na etapie testowania tego produktu. Proces zachodzących zmian zaprezentowano na podstawie różnic statystycznych między wynikami w preteście (wynikami badań diagnostycznych) i postteście (wynikami badań ewaluacyjnych) w skalach *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* (komponent K11).

Uzasadnienie zmiany 4.:

Zmiany w skalach *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* pod wpływem działań w programie ZIP2 zaprezentowano po to, aby

wskazać, że istotą działania tego programu jest doprowadzenie do korzystnych zmian w czynnikach ochraniających młodzież z grup ryzyka po to, aby w ten sposób zminimalizować ryzyko wystąpienia zachowań agresywnych.

Należy dokonać zmiany 4. w komponentach ZIP2: poprzez uzupełnienie komponentu K3 o paragraf pt. „Procesy zachodzące w czynnikach ochraniających młodzież przed preferowaniem zachowań agresywnych pod wpływem oddziaływań w programie ZIP2” (por. strony 10-16; tab. 1-11)

Zamiana 5. (rodzaj zmiany):

W komponencie K 4. – pt. „Podręcznik metodologiczny i praktyczny planowania i określenia strategii interwencji i profilaktyki w temacie” – uzupełniono podstawy planowanych działań o takie czynniki chroniące, które zostały wykorzystane do badań diagnostycznych na etapie testowania zintegrowanych programów ZIP1-3.

Uzasadnienie zmiany 5.:

Wprowadzenie wymienionej zmiany polegało na zweryfikowaniu liczby i rodzaju czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi na etapie testowania projektu ZIP2 w stosunku do czynników, które zostały wyodrębnione na wstępnym etapie realizacji projektu

Należy dokonać zmiany 5. w komponentach ZIP2: w paragrafie 1., w którym wskazano na sposób diagnozowania czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi wyodrębnionymi na podstawie analiz empirycznych (por. strony 3-4).

Zamiana 6. (rodzaj zmiany):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Komponent K 4. – pt. „Podręcznik metodologiczny i praktyczny planowania i określenia strategii interwencji i profilaktyki w temacie” – został uzupełniony w zakresie planowania metod interwencji o poradnictwo indywidualne jako metodę służącą wzmacnianiu czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi.

Uzasadnienie zmiany 6.:

Zaproponowana zmiana wynika z wykorzystania opinii użytkowników na etapie testowania na temat możliwości realizowania ZIP2 zarówno na poziomie działań grupowych, jak również na poziomie działań indywidualnych w postaci poradnictwa indywidualnego, które jest skierowane do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne.

Należy dokonać zmiany 6. w komponentach ZIP2: w części komponentu K4 pt. 3. „Poradnictwo indywidualne jako metoda służąca wzmacnianiu czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi” (por. s. 7-9).

Zamiana 7. (rodzaj zmiany):

Wyniki testowania posłużyły do uzupełnienia założeń i zmiany celów w programie ZIP2

Uzasadnienie zmiany 7.:

Uzupełnienie założeń programu ZIP2 oraz zmiana celów tego programu stanowiły efekt wyników uzyskanych na etapie testowania – efekt badań diagnostycznych i badań ewaluacyjnych.

Należy dokonać zmiany 7. w komponentach ZIP2: w pierwszym i drugim paragrafie komponentu K5.

Zamiana 8. (rodzaj zmiany):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wprowadzono zmiany w charakterystyce narzędzia diagnostycznego (narzędzie 1) – w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*

Uzasadnienie zmiany 8.:

Zmiany w charakterystyce metody stanowią efekt testowania komponentu K11.

Należy dokonać zmiany 8. w komponentach ZIP2: zmiany w charakterystyce narzędzia diagnozującego czynniki ochraniające młodzież przed zachowaniami agresywnymi na stronie 6 komponentu K5.

Zamiana 9. (rodzaj zmiany):

Wprowadzono zmiany w narzędziu drugim stosowanym w ZIP2: szkoleniach dla użytkowników w zakresie poradnictwa indywidualnego dla odbiorców ZIP2 (młodzieży zagrożonej przejawianiem zachowań agresywnych).

Uzasadnienie zmiany 9.:

Zmiany w szkoleniach w wyżej wymienionym zakresie stanowią efekt wykorzystywania tego narzędzia na etapie testowania ZIP2.

Należy dokonać zmiany 9. w komponentach ZIP2: zmiany w charakterystyce drugiego narzędzia (szkoleń dla użytkowników w zakresie poradnictwa indywidualnego dla odbiorców ZIP2 na stronach 7-8 komponentu K5.

Zamiana 10. (rodzaj zmiany):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Przedstawienie trzech przykładowych autorskich programów profilaktycznych służących zapobieganiu agresji na poziomie działań grupowych w stosunku do odbiorców ZIP2. Autorskie programy zostały opracowane na bazie szkoleń i superwizowania prac użytkowników na etapie testowania projektu ZIP2.

Uzasadnienie zmiany 10.:

Uzupełnienie komponentu K5 o przykłady autorskich programów zapobiegania zachowaniom agresywnym młodzieży stanowi egzemplifikację ostatecznego konspektu pracy wybranych użytkowników z odbiorcami ZIP2 na etapie testowania projektu.

Należy dokonać zmiany 10. w komponentach ZIP2: uzupełnienie komponentu K5 o przykłady autorskich programów profilaktycznych służących zapobieganiu agresji na poziomie działań grupowych w stosunku do odbiorców ZIP2 się na stronach 13-24 komponentu K5.

Zamiana 11. (rodzaj zmiany):

Komponent K5 pt. „Zestaw wszystkich potencjalnych instrumentów do użycia w ramach programu i co najmniej jeden konkretny instrument pilotażowy” po zakończeniu testowania uzupełniony o narzędzie polegające na superwizji dla użytkowników w zakresie realizacji poradnictwa indywidualnego w stosunku do odbiorców programu ZIP2 (narzędzie 7.).

Uzasadnienie zmiany 11.:

Decyzja polegająca na wprowadzeniu narzędzia zapobiegającego agresji w postaci poradnictwa indywidualnego pociągnęła za sobą konsekwencje związane z tym, żeby działania doradcze użytkowników w stosunku do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne były superwizowane przez specjalistów w zakresie poradnictwa indywidualnego.

Należy dokonać zmiany 11. w komponentach ZIP2: uzupełnienie komponentu K5 o narzędzie polegające na superwizowaniu poradnictwa indywidualnego w stosunku do odbiorców ZIP2 się na stronach 24-25 komponentu K5.

Zamiana 12. (rodzaj zmiany):

Po testowaniu produktów wprowadzono zmiany w narzędziu dotyczącym ewaluacji działań w programach autorskich ZIP2 za pomocą znormalizowanej metody.

Uzasadnienie zmiany 12.:

Zmiany stanowiły efekt doprecyzowania metodologii badań ewaluacyjnych na etapie testowania programu.

Należy dokonać zmiany 12. w komponentach ZIP2: poprawki dotyczące narzędzia ewaluacyjnego w programie ZIP 2 się na stronach 26-27 komponentu K5.

Zamiana 13. (rodzaj zmiany):

Po testowaniu produktów wprowadzono zmiany w charakterystyce testowania programu ZIP2.

Uzasadnienie zmiany 13.:

Realizacja działań w ramach ZIP2 przyczyniła się do wprowadzenia zmian w zakresie opracowanego modelu testowania tego programu.

Należy dokonać zmiany 13. w komponentach ZIP2: poprawki dotyczące modelu testowania ZIP2 się na stronie 32 komponentu K5.

Zamiana 14. (rodzaj zmiany):

W procedurze implementacji ZIP2 wprowadzono zmiany polegające na:

- Zastosowaniu *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* do selekcji odbiorców programu ZIP2
- Wykorzystaniu *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* do selekcji liderów młodzieżowych biorących udział w realizacji programu ZIP2
- Wykorzystaniu konstruktywnych alternatyw postępowania w stosunku do zachowań agresywnych.

Uzasadnienie zmiany 14.:

Wprowadzone zmiany wynikają z doprecyzowania komponentu K11 na etapie testowania projektu.

Należy dokonać zmiany 14. w komponentach ZIP2: zmiany w procedurze implementacji ZIP2 - zaprezentowanie na stronach 1-6 komponentu K6.

Zamiana 15. (rodzaj zmiany):

Wprowadzono poprawki dotyczące procedury szkoleniowej w programie ZIP2. Poprawki te dotyczą następujących wymiarów kompetencyjnych:

1. Diagnozowania czynników ochraniających przed stosowaniem zachowań agresywnych
2. Prowadzenia poradnictwa indywidualnego ukierunkowanego na wzmacnianie czynników ochraniających przed aktami agresji na bazie wyników uzyskanych w diagnozie
3. Prowadzenia działań grupowych ukierunkowanych na wzmacnianie czynników ochraniających przed aktami agresji na bazie wyników uzyskanych w diagnozie

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

4. Ewaluowania działań w ZIP2

5. Procedury doradczej (superwizyjnej) w realizacji programu ZIP2.

Uzasadnienie zmiany 15.:

Poprawki dotyczące wyżej wymienionych zagadnień w procedurze szkoleniowej stanowią efekt wniosków wynikających z etapu testowania projektu ZIP2.

Należy dokonać zmiany 15. w komponentach ZIP2: zmiany w procedurze szkoleniowej – głównie w postaci uszczegółowienia – zaprezentowanie na stronach 6-12 komponentu K6.

Zamiana 16. (rodzaj zmiany):

Kolejna zmiana w końcowej wersji produktu odnosi się do komponentu K7 dotyczącego współpracy interesariuszy i instytucji. Po zakończonym etapie testowania zaproponowano realizację programu ZIP2 w takich grupach użytkowników, którzy często stykają się z młodzieżą preferującą zachowania agresywne. Jako ważną grupę użytkowników ZIP2 zaproponowano:

- funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei
- Strażników Miejskich
- funkcjonariuszy Policji
- nauczycieli
- kuratorów
- pracowników socjalnych.

Zagadnienia dotyczące możliwości i ograniczeń w obszarze współpracy wyżej wymienionych użytkowników oraz reprezentowanych przez nich instytucji ukazano na podstawie badań fokusowych, które zostały przeprowadzone w ramach realizowanego projektu.

Uzasadnienie zmiany 16.:

Uwzględnienie współpracy wyżej wymienionych interesariuszy i instytucji w zakresie przeciwdziałania zachowaniom agresywnym młodzieży w ramach ZIP2 po zakończeniu testowania wynika z dwóch ważnych przesłanek. Pierwsza z nich polega na tym, że przedstawiciele wymienionych instytucji brali udział w testowaniu produktu ZIP2 i pozytywnie ocenili jego wpływ na funkcjonowanie młodzieży. Przesłanka druga polega na tym, że przedstawiciele wymienionych instytucji widzieli możliwość implementowania programu ZIP2 do zakresu działań potencjalnych użytkowników, którzy funkcjonują w tego rodzaju agendach.

Należy dokonać zmiany 16. w komponentach ZIP2: rozszerzenie działań ZIP2 do współpracy wyżej wymienionych interesariuszy i instytucji - odzwierciedlenie na stronach 8-12 komponentu K7.

Zamiana 17. (rodzaj zmiany):

Po zakończonym etapie testowania wprowadzono zmiany w obszarze doboru zagadnień do ewaluacji efektywności programu ZIP2. Mianowicie, po testowaniu uwzględniono do ewaluacji pomiar 11 czynników chroniących przed zachowaniami agresywnymi, które są mierzone za pomocą 11 skal standaryzowanego narzędzia, jakim jest *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*.

Uzasadnienie zmiany 17.:

Wprowadzona zmiana wynika z faktu, że na etapie testowania projektu ZIP2 zarówno w badaniach pretestowych, jak również w badaniach posttestowych wykorzystano standardowe narzędzie, które służy do badania czynników ochraniających przed agresją (*Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*).

Należy dokonać zmiany 17. w komponentach ZIP2: zmiany w doborze kryteriów ewaluacji programu ZIP2 - zaprezentowanie na stronach 1-3 komponentu K8.

Zamiana 18. (rodzaj zmiany):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Po zakończonym etapie testowania zmianie uległ schemat ewaluacji skuteczności programu ZIP2. W końcowej wersji uwzględniono cztery aspekty schematu ewaluacji:

1. dobór losowy odbiorców ZIP2
2. badania podłużne u odbiorców programu ZIP2 – badania pretestowe (przed realizacją programu) za pomocą *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* oraz badania posttestowe (po zakończeniu realizacji programu) za pomocą *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*
3. porównanie wyników badań pretestowych (przed rozpoczęciem realizacji programów) w grupie odbiorców ZIP2 (młodzieży preferującej zachowania agresywne) w stosunku do grupy odbiorców programu ZIP1 (młodzieży preferującej ryzykowne zachowania seksualne) i w stosunku do grupy odbiorców ZIP3 (młodzieży nadużywającej multimediiów)
4. porównanie wyników badań posttestowych (po zakończeniu realizacji programów) w grupie odbiorców ZIP2 (młodzieży preferującej zachowania agresywne) w stosunku do grupy odbiorców programu ZIP1 (młodzieży preferującej ryzykowne zachowania seksualne) i w stosunku do grupy odbiorców ZIP3 (młodzieży nadużywającej multimediiów).

Uzasadnienie zmiany 18.:

Zmiany w zakresie schematu ewaluacji wynikają z tego, że w stosunku do wyżej wymienionych grup wyodrębniono specyficzne czynniki ochraniające przed zachowaniami doprowadzającymi do wykluczenia społecznego.

Należy dokonać zmiany 18. w komponentach ZIP2: zmiana na stronach 3-5 komponentu K8.

Zamiana 19. (rodzaj zmiany):

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Po zakończonym etapie testowania zaprezentowano charakterystykę narzędzia wykorzystanego do ewaluacji. Dokonano także opisu osób biorących udział w badaniu ewaluacyjnym.

Uzasadnienie zmiany 19.:

Przedstawione uzupełnienia w projekcie ZIP2 są typowe dla zakończenia etapu testowania produktu.

Należy dokonać zmiany 19. w komponentach ZIP2: wprowadzone zmiany powinny być na stronach 5-6 komponentu K8.

Zamiana 20. (rodzaj zmiany):

Po zakończonym etapie testowania zaprezentowano w komponentcie K8 wyniki badań ewaluacyjnych oraz wnioski z wyników badań ewaluacyjnych, które odnoszą się do skuteczności działań w programie ZIP2 w zakresie redukowania zachowań agresywnych w grupie młodzieży.

Uzasadnienie zmiany 20.:

Przedstawione uzupełnienia w komponentcie K8 są typowe dla zakończenia etapu testowania produktu.

Należy dokonać zmiany 20. w komponentach ZIP2: wprowadzone zmiany - na stronach 7-10 komponentu K8.

Zamiana 21. (rodzaj zmiany):

Testowanie programu ZIP2 przyczyniło się do zmian w końcowym opracowaniu produktu, które dotyczą rozgłosu, promocji i włączenia w główny nurt polityki. Charakter programu ZIP2 przemawia za tym, że można go włączyć w działania podejmowane przez różne grupy w środowisku parafialnym.

Uzasadnienie zmiany 21.:

Wprowadzona zmiana wynika z faktu, że środowisko parafialne w szczególny sposób jest predysponowane do tego, aby wzmacniać czynniki ochraniające młodzież przed zachowaniami agresywnymi. Do czynników, które w szczególny sposób mogą ulec wzmocnieniu we wspólnotach parafialnych należy zaliczyć: a) rozwijanie standardów wewnętrznych, b) pogłębianie relacji interpersonalnych, c) hamowanie strat w zakresie spostrzeganego wsparcia instytucjonalnego, d) wzmacnianie zysków w zakresie odczuwanego wsparcia instytucjonalnego.

Należy dokonać zmiany 21. w komponentach ZIP2: wprowadzone zmiany - na stronach 8-13 komponentu K9.

Zamiana 22. (rodzaj zmiany):

W komponentcie K10 dotyczącym sposobu wdrażania i stosowania programu ZIP2 rozszerzono prezentowane treści o spostrzegane bariery w realizacji tego projektu z perspektywy pracowników instytucji, które mają częsty kontakt z młodzieżą preferującą zachowania agresywne. Na temat barier dotyczących możliwości realizowania ZIP2 zamieszono opinie:

- funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei
- Strażników Miejskich
- funkcjonariuszy Policji
- nauczycieli
- kuratorów
- pracowników socjalnych.

Uzasadnienie zmiany 22.:

Poszerzenie treści komponentu K10 o elementy dotyczące spostrzeganych barier realizacyjnych przez użytkowników reprezentujących instytucje, które często mają kontakt z młodzieżą preferującą zachowania agresywne jest uzasadnione tym, że zniwelowanie

zaprezentowanych przeszkód na etapie upowszechniania programu ZIP2 może w dużym stopniu przyczynić się do jego implementacji w wyżej wymienionych agendach.

Należy dokonać zmiany 22. w komponentach ZIP2: wprowadzone zmiany - na stronach 3-10 komponentu K10.

Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów w zakresie ZIP 3 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediiów (zawierający K1-K11)

W wyniku testowania należy dokonać następujących zmian w produkcie finalnym. Zmiany te powinny zostać ukierunkowane na wzmocnienie (obniżenie lub podwyższenie nasilenia) następujących czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediiów:

1. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych (niskie nasilenie)
2. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (niskie nasilenie)
3. Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (wysokie nasilenie)
4. Umiejętność nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych (wysokie nasilenie)
5. Umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (wysokie nasilenie)
6. Umiejętność rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie)
7. Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności (niskie nasilenie)
8. Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)
9. Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)

10. Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności (wysokie nasilenie)

11. Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (wysokie nasilenie)

Podstawą dokonanych modyfikacji jest raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych zrealizowanych na grupie młodzieży przy pomocy baterii innowacyjnych narzędzi badawczych - *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową dla Młodzieży Szkolnej* (Wiechetek, 2013). Dokonano porównania zmian w zakresie mierzonych zmiennych pomiędzy pierwszym (przed oddziaływaniami) i drugim pomiarem (po oddziaływaniach).

Uzyskane rezultaty wskazują, że przeprowadzone autorskie zajęcia w istotny sposób przyczyniły się do:

- zmniejszenia preferowania w sytuacjach trudnych zarówno strategii antyspołeczno-manipulacyjnych ($t=4,68$; $p=0,01$), jak i unikowych ($t=3,64$; $p=0,01$),
- zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych ($t=3,73$; $p=0,01$) i rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych ($t=4,67$; $p=0,01$),
- zminimalizowania strat w obszarze własnej skuteczności ($t=3,38$; $p=0,01$), formalnego wsparcia instytucjonalnego ($t=2,23$; $p=0,03$) i wsparcia nieformalnego pozainstytucjonalnego ($t=3,08$; $p=0,01$),
- zwiększenia poczucia zysków w zakresie poczucia własnej skuteczności ($t=4,26$; $p=0,01$) oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego ($t=3,13$; $p=0,01$).

Powyższy wynik świadczy o tym, że podejmowane przez terapeutów, trenerów, coachów działania przyniosły w pewnych obszarach oczekiwany skutek. Widoczne jest to najlepiej w obszarze wymiarów diagnozujących straty. Młodzież uczestnicząca w projekcie po udziale w oddziaływaniach o charakterze wczesnej interwencji w sposób znacząco niższy doświadcza utraty w obszarze swoich zasobów (własna skuteczność, wsparcie). Należy potraktować to jako wymierny sukces w realizacji „Zintegrowanego Innowacyjnego Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowanego na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI”.

Wobec powyższego należy dokonać modyfikacji w produkcie finalnym według poniższego zestawienia.

**I. POSZERZENIE ZAKRES CZYNNIKÓW CHRONIĄCYCH ORAZ WSKAZANIE KIERUNKI
ODDZIAŁYWAŃ, KTÓRE SPOWODUJĄ REORIENTACJĘ ZACHOWAŃ (ss. 11-12):**

MODYFIKACJA – poszerzenie zakresu:

- 1) Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych (niskie nasilenie – oddziaływania w zakresie reorientacji: od strategii reagowania instynktownego i emocjonalnego do strategii zadaniowych)
- 2) Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (niskie nasilenie – oddziaływania w zakresie reorientacji: od strategii unikowych do strategii zadaniowych)
- 3) Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (wysokie nasilenie – oddziaływania w zakresie:
 - *korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie dużych zysków);
 - *korzystnej dystrybucji zasobów stanu* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie dużych zysków, poczucie niewielkich strat);
 - *korzystnej dystrybucji zasobów energetycznych* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie zysków);
- 4) Umiejętność nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych (wysokie nasilenie – oddziaływania z zastosowaniem treningu kompetencyjnego)
- 5) Umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (wysokie nasilenie – oddziaływania ukierunkowane na pracę z rodziną w zakresie podnoszenia poziomu poczucia funkcjonalności rodziny w wymiarach:

- *spójności*: kształtowanie poczucia wspólnoty, bliskości emocjonalnej, łatwości kontaktowania się i uzewnętrzniania swoich myśli i emocji, a także budowania zwartego systemu wartości i przekonań;
 - *adaptacyjności*: rozwijanie umiejętności konstruktywnego radzenia sobie z problemami rodzinnymi oraz współdziałania w pokonywaniu trudności, negocjowania w sytuacjach konfliktu interesów, wzajemnego uzupełniania się oraz wymieniania w rolach rodzinnych i obowiązkach; planowanie i realizacja wspólnych zainteresowań i rozrywek, rozwijanie zdolności do analizowania minionych doświadczeń i konstruktywnego wykorzystywania ich w organizowaniu przyszłości;
 - *wzajemnego zrozumienia*: rozwijanie empatii rodzinnej; kształtowanie umiejętności wzajemnego rozumienia motywów postępowania poszczególnych członków rodziny oraz otwartości na cudze komunikaty;
 - *niskiego poziomu trudności rodzinnych*: kształtowanie umiejętności kreatywnego rozwiązywania sytuacji trudnych oraz zintegrowanego przeciwstawiania się kryzysom.
- 6) Umiejętność rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie – oddziaływania ukierunkowane na rozwój struktur poznawczych i twórczych)
- 7) Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności (niskie nasilenie – oddziaływania w zakresie kształtowania umiejętności podejmowania strategii zadaniowych ukierunkowanych na poszukiwanie alternatywnych, społecznie akceptowanych sposobów zaspokajania potrzeb oraz dążenia do samorealizacji - rozwój potencjałów)
- 8) Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności (wysokie nasilenie - oddziaływania ukierunkowane na rozwój potencjałów)
- 9) Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie – oddziaływania ukierunkowane na wypracowanie niskiego poziomu odczuwanych trudności szkolnych oraz kształtowanie umiejętności podejmowania aktywności w zakresie współpracy społecznej)
- 10) Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie – oddziaływania w zakresie kształtowania umiejętności poszukiwania wsparcia społecznego)

- 11) Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (wysokie nasilenie – oddziaływania ukierunkowane na kształtowanie umiejętności podejmowania aktywności w zakresie współpracy społecznej, osiąganie sukcesów szkolnych oraz poczucie satysfakcji z podejmowanych relacji społecznych).

II. Poszerzenie czwartego wniosku aplikacyjnego w K1.: Praktyczny przewodnik metodologiczny (*Practical Methodology*) (s. 37-39)

- 1) Wyniki testowania wyraźnie wskazują na **konieczność wzmocnienia działań ukierunkowanych na preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych**. W związku z tym uznano, że u młodzieży nadużywającej multimediów dyspozycje te mogą być kształtowane efektywnie i trwale jedynie w powiązaniu ze środowiskiem rodzinnym, co oznacza równoległą pracę z całą rodziną osoby kompulsywnie korzystającej z multimediów.

MODYFIKACJA (1) - uzupełnienie:

Podjęcie relacji pomocowo - wspierających oznacza współobecność wszystkich podmiotów (członka rodziny nadużywającego multimediów, jego rodziny i osób/grup wspierających) **w sytuacji społecznej** prowadzącej do konfrontacji przyczyn i skutków zaistnienia problemu (rys.4).

Działania społeczne podejmowane wobec rodzin z problemem nadużywania multimediów powinny być ukierunkowane na **równoległe uzupełnianie deficytów i zaspokajanie potrzeb** oraz na **rekonstrukcję i rozwój zarówno cech strukturalnych i funkcjonalnych rodziny**, jak również **dyspozycji osobowościowych i kompetencji życiowych, w tym społecznych u nadużywającego multimediów członka rodziny**.

MODYFIKACJA (2) - uzupełnienie:

W świetle istoty problemu nadużywania multimediów, ważne jest kształtowanie zachowań pojednawczych w oparciu o procedurę rozwiązywania sporów. Rozpoczyna się ona od wynegocjowania rozwiązania problemu na tle którego pojawił się spór²⁸. Jeżeli po upływie 30 dni nie zostanie osiągnięte porozumienie w kwestii zastosowania metody niwelującej nieporozumienie, niezbędna staje się obecność mediatora, którym może być każda „osoba ważna” dla obu stron (np. przyjaciel rodziny, babcia, dziadek, nauczyciel). Jeżeli po 30 kolejnych dniach okaże się, że wskutek mediacji nie osiągnięto pożądanego rezultatu, należy oddać spór demokratycznie wybranemu arbitrowi (może nim być psycholog lub terapeuta uzależnień).

- 2) Istnieje konieczność zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych**

MODYFIKACJA - uzupełnienie:

Budowaniu poczucia bezpieczeństwa może natomiast służyć **trening zachowań opiekuńczo - pielęgnacyjnych** wobec dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych. Zachowania tego typu mają charakter pomocy w utrzymaniu bliskości zapewniającej poczucie bezpieczeństwa.

- 3) Zachodzi potrzeba zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych**

MODYFIKACJA – uzupełnienie:

Reorientacji stylu przywiązania utrudniającego tworzenie satysfakcjonujących więzi społecznych sprzyja natomiast **trenowanie zachowań tzw. wspólnoty bojowej**, czyli

²⁸ W.L. Ury, J.M. Brett, S.B. Goldberg, *Getting Disputes Resolved*, Jossey-Bass, San Francisco 1988.

udzielanie wsparcia członkom wspólnoty, działanie na rzecz jej dobra, dbanie o społeczny, pozytywny wizerunek rodziny²⁹. Umożliwia to wytworzenie wspólnoty, w której osoba z problemem nadużywania multimediów funkcjonuje w poczuciu zrozumienia jej problemu przez innych członków rodziny, jest przez nich wspierana w przeciwdziałaniu zachowaniom kompulsywnym oraz sprzyja przełamaniu stylu przywiązania utrudniającego satysfakcjonujące więzi społeczne.

III.K2.: Metodologia badawcza oraz raport diagnostyczny w temacie (*Research & Knowledge*) (ss. 53 – 63)

1) PODROZDZIAŁ 3.1. ZATYTUŁOWANY: „PROCESY SŁUŻĄCE POZYSKIWANIU ZASOBÓW PRZEZ UŻYTKOWNIKÓW DZIAŁAŃ W ZIP 3”

Proces 2.: Redukowanie deficytów kapitałowych, które doprowadzają do zmniejszenia efektywności pracy zawodowej użytkowników), zaproponowano utworzenie systemu szkoleń kompetencyjnych.

MODYFIKACJA - dodanie:

W odniesieniu do wyników badań fokusowych (por. raport, B. Kalinowska, 2012) oraz wyników testowania produktu, wydaje się zasadne opracowanie i wdrożenie systemu szkoleń kompetencyjnych dla użytkowników programu.

²⁹ A. Kuczyńska, *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymywania więzi w bliskich związkach*, Wyd. Instytut Psychologii PAN, Warszawa 1998; B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Scholar, Warszawa 2002.

W programie wczesnej interwencji socjalnej ZIP wobec osób nadużywających multimediów kluczowe jest podnoszenie u realizatorów programu poziomu kompetencji zarówno społecznych, jak i zawodowych w zakresie doskonalenia umiejętności:

- nawiązywania i podtrzymywania kontaktów;
- diagnozowania potrzeb młodzieży nadużywającej multimediów oraz kapitału wspierającego;
- zarządzania konfliktem z zastosowaniem technik udzielania wsparcia w zespole (treningi kompetencyjne grupowe z podopiecznym i jego rodziną);
- doskonalenia kompetencji do pracy w środowisku lokalnym

A) DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI NAWIĄZYWANIA I PODTRZYMYWANIA KONTAKTÓW

Czynnikiem warunkującym efektywność relacji partnerskich jest umiejętność empatycznego identyfikowania uczuć partnera, zrozumienie jego sytuacji i zwrotne przekazywanie tego zrozumienia³⁰. Empatia została uznana za jeden z kluczowych elementów pomocnego kontaktu pomocowo-wspierającego. Wczuwanie się w cudze doświadczenia umożliwia przekraczanie ludzkiej samotności i dzielenie z drugim człowiekiem przeżywania rzeczywistości.

W nawiązywaniu i utrzymywaniu relacji interpersonalnych oraz kluczowe w pracy pomocowo – wspierającej jest umiejętność aktywnego słuchania, czyli słuchania „dla zrozumienia, która jest warunkiem dobrej komunikacji i rozpoznania „mapy rzeczywistości” drugiego człowieka³¹.

³⁰ E. Aronson, *Człowiek: istota społeczna*, PWN, Warszawa 1997; E. Fromm, *O sztuce miłości*, PIW, Poznań 2001; C. Myss, *Anatomia duszy*, Wyd. Anatomii, Warszawa 2000; R. Persaud, *Pozostać przy zdrowych zmysłach*, Wyd. Czarna Owca, Warszawa; M.E.P. Seligman, *Optymizmu można się nauczyć*, Wyd. Media Rodzina, Poznań 1995.

³¹ G. Egan, *The Skilled Hepler*, Brooks Cole, Monterey 1986.

W kontakcie z podopiecznym często ma miejsce uruchomienie osobistych i kulturowych filtrów wprowadzających zniekształcenia do sposobu słuchania. Stąd też dochodzi do świadomego (lub nieświadomego) przyporządkowywania osób do określonych kategorii. Ogranicza to w dużym stopniu zdolność słuchania i rozumienia, zwłaszcza w sytuacji zaistnienia głębokich różnic w sferze doświadczeń życiowych i historii życia pomiędzy podopiecznym, a osobą udzielającą pomocy i wsparcia społecznego.

W związku z powyższym uczestnicy warsztatu kompetencji będą trenowali procedurę budowania zaufania w kontakcie z podopiecznym obejmującą:

- jasne określenie zakresu poufności rozmów (stopień i warunki poufności);
- niedopuszczenie do powstania oczekiwań, co do zaistnienia których występują wątpliwości;
- niedopuszczanie do przedsięwzięć bez gwarancji ich realizacji;
- skrupulatne wypełnianie obietnic.

B) DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI DIAGNOZOWANIA POTRZEB MŁODZIEŻY NADUŻYWAJĄCEJ MULTIMEDIÓW I KAPITAŁU WSPIERAJĄCEGO, TWÓRCZEGO ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ORAZ PRACY W ZESPOLE

Czynności treningowe mają na celu przełamywanie psychicznych i organizacyjnych blokad twórczego działania oraz służyć motywowaniu do podejmowania prób kreatywnego rozwiązywania sytuacji trudnych, dokonywania i akceptowania zmian oraz pełnego zaangażowania w wykonywane czynności. Zaczerpnięte z życia codziennego przykłady sytuacji, zachowań, wykonywanych czynności, przygotowują realizatorów programu IP3 do stosowania technik motywujących młodzież nadużywającą multimedii oraz członków ich rodzin do podejmowania działań zaradczych oraz strategii działania umożliwiających podnoszenie poziomu kompetencji społecznych w toku treningu naturalnego.

DIAGNOZOWANIE POTRZEB I KAPITAŁU WSPIERAJĄCEGO

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doskonalenie umiejętności w zakresie identyfikacji potrzeb podopiecznego obejmować będzie następujące zagadnienia:

- modele diagnozy i interpretacja wyników badań diagnostycznych;
- metody i narzędzia służące rozpoznaniu sytuacji życiowej i zawodowej;
- strategie diagnozowania środowiska rodzinnego;
- stosowanie analizy SWOT, a w jej zakresie określanie: **mocnych** (wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego podmiotu/sytuacji/objektu) i **słabych stron** (wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego podmiotu/sytuacji/objektu); **szans** (wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu szansę korzystnej zmiany); **zagrożeń** (wszystko to, co stwarza dla analizowanego podmiotu/sytuacji/objektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystne).

TWÓRCZE ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW

W kształceniu tych umiejętności zastosowany zostanie *diagram Ishikawy*, narzędzie stosowane w zarządzaniu jakością, służące do prezentacji analizy zależności przyczynowo-skutkowych generujących określony problem (zjawisko, proces)³². Techniki twórczego rozwiązywania problemów z zastosowaniem diagramu Ishikawy powinny być uzupełniane i wspierane metodą „burzy mózgów”. Zaletą diagramu Ishikawy jest wysoka trafność analizy, uporządkowany przekaz informacji, hierarchiczne ułożenie danych, przejrzystość w wyszukiwaniu lokalizacji problemu oraz symulacja możliwości wyeliminowania jego przyczyn. Zakłada się, że po zakończeniu sesji treningowych, uczestnicy szkolenia opanują umiejętność rozwiązywania problemów w sposób twórczy oraz poszukiwania alternatywnych rozwiązań w sytuacjach trudnych.

³² Z uwagi na budowę i kształt diagramu jest on określany jako schemat rybiej ości. Wokół rybiego kręgosłupa układają się promienie ości, jako metaforycznie określone przyczyny wystąpienia problemu. Przy sporządzaniu diagramu uczestnicy uszczegółwiają go, po czym wspólnie analizują określone czynności: identyfikują problem, wspólnie inicjują prace nad diagramem, w którym głowa ryby symbolizuje analizowany problem (skutek).

Doskonalenie umiejętności twórczego rozwiązywania problemów oraz pracy w zespole oparte jest na metodzie interaktywnej i ukierunkowane na:

- doświadczanie mocnych i słabych stron;
- kształcenie umiejętności przełamywania schematów myślowych;
- doskonalenie umiejętności identyfikacji oraz ustalania celów w procesie rozwiązywania problemów oraz możliwości zastosowania usprawnień;
- kształtowanie nawyków zwiększających innowacyjność zachowania;
- kształcenie umiejętności stosowania technik i narzędzi do kreatywnego myślenia i twórczego podejmowania decyzji w zespole;
- kształcenie umiejętności stosowania technik i narzędzi do przełamywania standardowego sposobu myślenia oraz kreowania pomysłów.

**C) KSZTAŁCENIE/DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI ZARZĄDZANIA KONFLIKTEM
Z ZASTOSOWANIEM TECHNIK UDZIELANIA WSPARCIA W ZESPOLE**

W pracy z młodzieżą nadużywającą multimediów i jej rodzinami niezbędne są nie tylko umiejętności skutecznego kreowania relacji osobowych, ale także negocjowania i prowadzenia mediacji. W każdej organizacji (grupie społecznej) występują konflikty, które postrzegane są zazwyczaj jako rodzaj walki, w której wynik może być tylko „wygrany – przegrany”. Naturalną reakcją na sytuację konfliktową jest jej ignorowanie lub stosowanie siły, co nie prowadzi do konstruktywnego rozwiązania, a może jedynie eskalować konflikt. Dlatego też ważne jest posiadanie wiedzy i umiejętności zarządzania konfliktami, które polega na aktywnym oddziaływaniu na konflikt w toku następujących czynności:

- rozpoznanie sytuacji przedkonfliktowej i konfliktowej;
- wybór i zastosowanie właściwej strategii opanowywania konfliktu;
- stymulowanie konstruktywnych form współzawodnictwa.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Celem treningu jest opanowanie takich metod rozwiązywania sporów, które prowadzą do wyniku typu "wygrany - wygrany" oraz pozwalają zachować dobre relacje pomiędzy stronami konfliktu. Uczestnicy warsztatu powinni zostać poddani oddziaływaniom w zakresie:

- doskonalenia umiejętności identyfikacji źródła problemu skutkującego konfliktem. symptomów zapowiadających konflikt;
- stosowania różnych strategii rozwiązywania konfliktów;
- kształcenia umiejętności związanych ze stosowaniem rozwiązania typu "wygrany - wygrany";
- efektywnego kierowania konfliktami z elementami negocjacji oraz spisywania umów (kontraktów).

Z kolei **trening udzielania wsparcia w zespole**, powinien uwzględniać między innymi przekazywanie wiedzy oraz szkolenie umiejętności w zakresie:

- metod pracy zespołowej i korzyści wynikających z pracy zespołowej;
- skutecznych sposobów motywowania i wspierania członków zespołu;
- sposobów pokonywania „oporu” i reorientacji zachowań pasywnych;
- budowania otwartej komunikacji w zespole i pokonywania blokad komunikacyjnych (wzajemne relacje w zespole – ich rola w aspekcie realizacji zadań);
- wypracowywania pozytywnego nastawienia do współpracy;
- formułowania pytań, przekonywania i kierowania rozmową;
- przekazywania i przyjmowania konstruktywnej krytyki;
- budowania spójności komunikatu werbalnego i niewerbalnego oraz asertywnych zachowań

D) PROWADZENIE TRENINGÓW KOMPETENCYJNYCH GRUPOWYCH (Z PODOPIECZNYM I JEGO RODZINĄ)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Warsztat kompetencji do pracy z młodzieżą kompulsywnie korzystająca z multimediiów i jej rodziną obejmuje kształcenie umiejętności prowadzenia treningów realizowanych w oparciu jedną z metod twórczej resocjalizacji - Metodę Teatru Resocjalizacyjnego. Trenerami w tym segmencie szkoleniowym powinny być osoby z dużym doświadczeniem w zakresie prowadzenia warsztatów teatralnych oraz biegłe w metodycznym opracowywaniu scenariuszy teatralnych.

Metoda Teatru Resocjalizacyjnego może stanowić doskonałe narzędzie kształtujące wszystkie wymiary funkcjonalne rodziny (spójność, adaptacyjność, dezintegrację, trudności rozwojowe, patologiczne role rodzinne, wzajemne zrozumienie członków rodziny), czyli kreujące jej funkcjonalny profil.

Działanie symulowane wraz z jego silnym, emocjonalnym doświadczaniem, umożliwia pełny wgląd członków rodziny w ich własne, trudne i często przez nich niezrozumiałe życie rodzinne. W trakcie odgrywanych ról mogą oni dostrzegać oraz wspólnie analizować mechanizmy zjawisk i procesów wewnątrzrodzinnych oraz przeglądać się w „lustrze” reakcji innych członków rodziny na odtwarzane przez siebie postawy i zachowania. Spektakl teatralny pozwala aktorom – członkom rodzin dookreślać dysfunkcjonalne lub patologiczne role odgrywane przez nich samych lub przez ich bliskich, odkrywać deficyty umiejętności adaptacyjnych, blokady komunikacyjne i wiele innych elementów funkcjonowania indywidualnego i rodzinnego.

Metoda Teatru Resocjalizacyjnego może służyć reorientacji utrwalonych w dzieciństwie niekorzystnych stylów przywiązania, w dorosłości wpływających istotnie na jakość funkcjonowania społecznego, a powiązanych z niskim poziomem kompetencji społecznych oraz unikowym stylem reagowania na stres³³. Style przywiązania to wewnętrzne standardy dotyczące matki będącej obiektem zabezpieczającym dziecku bezpieczeństwo, ciepło, zaufanie, pewność i intymność³⁴.

³³ E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Akert, *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 1997.

³⁴ J. Bowlby, *Przywiązanie*, PWN, Warszawa 2007.

W tym zakresie użyteczny jest trening **zachowań pojednawczych**, czyli:

- kształtowanie dbałości o dobrą atmosferę wewnątrzrodzinną;
- kształcenie umiejętności stosowania normy wzajemności;
- kształcenie umiejętności dawanie dowodów pamięci.

Reorientacji stylu przywiązania utrudniającego tworzenie satysfakcjonujących więzi społecznych sprzyja także **trenowanie zachowań tzw. wspólnoty bojowej**, czyli kształcenie umiejętności:

- udzielania wsparcia członkom wspólnoty;
- działania na rzecz jej dobra;
- dbania o społeczny, pozytywny wizerunek rodziny³⁵.

Budowaniu poczucia bezpieczeństwa może natomiast służyć **trening zachowań opiekuńczo-pielęgniacyjnych wobec dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych**.

Podstawową, bazową czynnością trenera (zespołu trenerskiego) jest dokonanie diagnozy stanu, obejmującej identyfikację posiadanych cech osobowych i dyspozycji osób oraz cech systemów rodzinnych zakwalifikowanych do udziału w treningu. Trenowane umiejętności powinny być ponadto dostosowane do specyfiki sytuacji życiowej podopiecznego/klienta i jego rodziny oraz aktualnego poziomu ich społecznego funkcjonowania, a scenariusze symulacji wykorzystywanych w trakcie treningu powinny nawiązywać do sytuacji docelowych.

E) DOSKONALENIE KOMPETENCJI DO PRACY W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Ten segment szkolenia został ukierunkowany na **partycypację społeczną (animacja – superwizja – ewaluacja)**, czyli przygotowanie uczestników do działań na rzecz młodzieży

³⁵ A. Kuczyńska, *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymywania więzi w bliskich związkach*, Wyd. Instytut Psychologii PAN, Warszawa 1998; B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Scholar, Warszawa 2002.

nadużywającej multimediiów i jej rodzin, których celem jest uwolnienie drzemiącej w ludziach, środowiskach i instytucjach aktywności i energii społecznej oraz pogłębienie refleksji nad efektywnością działania. Celem głównym oddziaływań szkoleniowych jest przygotowanie do budowania partnerstwa we współdziałaniu różnorodnych środowisk (pomocy społecznej, edukacji, kultury, przedsiębiorczości); budowania lokalnych systemów pomocy i wsparcia społecznego (strategie, programy, analizy) oraz animowania i organizacji środowiska lokalnego.

W związku z powyższym u użytkowników kształcone i doskonalone powinny być kompetencje w zakresie:

- diagnozowania społeczności lokalnej w sposób partycypacyjny;
- stosowania metod, technik i narzędzi służących planowaniu i wprowadzaniu zmian w środowisku lokalnym;
- animacji społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem ewaluacji i superwizji w celu tworzenia partnerstw lokalnych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych;
- rozwoju lokalnej samoorganizacji, solidarności i tworzenie więzów samopomocy;
- konstruowania projektów partycypacyjnych oraz stosowania narzędzi partycypacji obywatelskiej;
- stosowania metod superwizji w pracy readaptacyjnej oraz zasad i przebiegu pracy superwizyjnej.

Uczestnicy szkolenia zdobędą ponadto umiejętności korzystania z superwizji grupowej oraz stosowania superwizji do doskonalenia pracy ze swoimi podopiecznymi/klientami.

Trening kompetencyjny obejmował będzie także kształcenie umiejętności oceny wartości realizowanych przedsięwzięć oraz pogłębionej analizy i refleksji nad własną praktyką zawodową. W tym celu przeprowadzony zostanie warsztat ewaluacyjny uwzględniający:

- 1) **Ewaluację ex-ante** (przed realizacją przedsięwzięcia/projektu) dokonywaną w celu rozpoznania potrzeb i oczekiwań beneficjentów programu i ich rodzin:
- identyfikacja potrzeb i oczekiwań grup docelowych;

- ocena trafności i spójności założonych celów i zaplanowanych działań;
 - identyfikacja potencjalnych trudności;
 - analiza stanu wyjściowego będąca podstawą konfrontacji ze stanem końcowym.
- 2) **Ewaluację mid-term / on going** (w trakcie trwania programu):
- ocena jakości przeprowadzonych działań;
 - ocena poziomu osiągniętych rezultatów.
- 3) **Ewaluację ex-post** (po zakończeniu programu):
- diagnoza skuteczności, trafności i użyteczności realizowanego przedsięwzięcia;
 - ocena poziomu i jakości realizacji założonych celów;
 - określenie potrzeb niezaspokojonych w wystarczającym stopniu;
 - opracowanie wniosków służących efektywnemu projektowaniu podobnych działań w przyszłości.

2) PODROZDZIAŁ 3.2. ZATYTUŁOWANY „PROCESY SŁUŻĄCE POZYSKIWANIU ZASOBÓW PRZEZ BENEFICJENTÓW ZIP 3”

Proces 1.: Generowanie zysków w zasobach wzmacniających podmiotowe czynniki ochraniające:

MODYFIKACJA – doprecyzowanie:

- 1) preferowanie strategii zadaniowych w radzeniu sobie z problemami (obniżenie nasilenia strategii antyspołeczno-manipulacyjnych uzyskane poprzez reorientację strategii reagowania instynktownego i emocjonalnego na zadaniową)
- 2) preferowanie strategii zadaniowych w sytuacjach trudnych (obniżenie nasilenia stosowania strategii unikowych poprzez nabycie umiejętności stawiania celów i zarządzania czasem; reagowania asertywnego oraz świadomego i planowego organizowania aktywności własnej w odniesieniu do sposobów spędzania czasu wolnego)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- 3) preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych (podwyższenie nasilenia wskutek:
 - *korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych* poprzez zwiększenie ich znaczenia, uruchomienie spirali zysków, zahamowanie spirali strat;
 - *korzystnej dystrybucji zasobów stanu* poprzez zwiększenie ich znaczenia, uruchomienie spirali zysków, zahamowanie spirali strat
 - *korzystnej dystrybucji zasobów energetycznych* poprzez zwiększenie ich znaczenia, uruchomienie spirali zysków, zahamowanie spirali strat
- 4) posiadanie umiejętności nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych (podwyższenie nasilenia w efekcie zastosowania treningu kompetencyjnego)
- 5) posiadanie umiejętności rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (podwyższenie nasilenia poprzez pracę z rodziną w zakresie wzrostu poczucia funkcjonalności rodziny w wymiarach:
 - *spójności*: kształtowanie poczucia wspólnoty, bliskości emocjonalnej, łatwości kontaktowania się i uzewnętrzniania swoich myśli i emocji, a także budowania zwartego systemu wartości i przekonań;
 - *adaptacyjności*: rozwijanie umiejętności konstruktywnego radzenia sobie z problemami rodzinnymi oraz współdziałania w pokonywaniu trudności, negocjowania w sytuacjach konfliktu interesów, wzajemnego uzupełniania się oraz wymieniania w rolach rodzinnych i obowiązkach; planowanie i realizacja wspólnych zainteresowań i rozrywek, rozwijanie zdolności do analizowania minionych doświadczeń i konstruktywnego wykorzystywania ich w organizowaniu przyszłości;
 - *wzajemnego zrozumienia*: rozwijanie empatii rodzinnej; kształtowanie umiejętności wzajemnego rozumienia motywów postępowania poszczególnych członków rodziny oraz otwartości na cudze komunikaty;
 - *niskiego poziomu trudności rodzinnych*: kształtowanie umiejętności kreatywnego rozwiązywania sytuacji trudnych oraz zintegrowanego przeciwstawiania się kryzysom.

- 6) posiadanie umiejętności rozwijania poczucia własnej skuteczności (podwyższenie nasilenia wskutek rozwoju struktur poznawczych i twórczych)
- 7) posiadanie umiejętności podejmowania strategii zadaniowych (obniżenie poczucia strat w odniesieniu do własnej skuteczności wskutek nabycia umiejętności poszukiwania alternatywnych, społecznie akceptowanych sposobów zaspokajania potrzeb)
- 8) autokreacja tożsamości (podwyższenie nasilenia poczucia zysków w odniesieniu do własnej skuteczności poprzez rozwój potencjałów)
- 9) posiadanie umiejętności podejmowania aktywności w zakresie współpracy społecznej (obniżenie nasilenia poczucia strat w formalnym, instytucjonalnym wsparciu społecznym oraz w poziomie odczuwanych trudności szkolnych poprzez zastosowanie treningu kompetencyjnego i dostarczenie wsparcia rówieśniczego – Kluby Edukacji Nieformalnej)
- 10) posiadanie umiejętności poszukiwania wsparcia społecznego (obniżenie nasilenia poczucia strat w nieformalnym, pozainstytucjonalnym wsparciu społecznym poprzez zastosowanie treningu kompetencyjnego)
- 11) osiąganie sukcesów szkolnych oraz poczucie satysfakcji z podejmowanych relacji społecznych (podwyższenie nasilenia poczucia zysków w nieformalnym, pozainstytucjonalnym wsparciu społecznym poprzez dostarczenie wsparcia rówieśniczego – Kluby Edukacji Nieformalnej).

Proces 2.: Pozyskiwanie zasobów psychospołecznych przez młodzież zagrożoną uzależnieniem od multimediów

Wyniki testowania wskazują za konieczność wzmacniania wytrwałości i działań przemysłanych oraz umiejętności nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych. Stąd też wersję końcowa produktu uzupełniono o wskazanie praktycznych rozwiązań ukierunkowanych na kształtowanie tych dyspozycji.

MODYFIKACJA - uzupełnienie:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W przypadku osób zagrożonych uzależnieniem od multimediiów wszystkie powyższe zalecenia powinny być realizowane w oparciu o formy czynnego uczestnictwa tych osób w działaniach organizowanych poza domem/miejszem zamieszkania, w miejscach dla młodzieży atrakcyjnych lub będących źródłem zachowań wolontarystycznych (np. w młodzieżowym domu kultury, w ośrodku rekreacji i sportu, w schronisku dla zwierząt, w domu dziecka, w miejscowym hospicjum czy klubie seniora).

IV. K 4.: Podręcznik metodologiczny i praktyczny planowania i określenia strategii interwencji i profilaktyki w temacie (*Planning & Strategy*) (ss. 64 – 71)

1) PODROZDZIAŁ 4.1. ZATYTUŁOWANY: „ZASTOSOWANIE STRATEGII EDUKACYJNEJ W ZIP 3”

W świetle wyników testowania podjęto decyzję o wzmocnieniu oddziaływań w zakresie: minimalizowania strat w obszarze własnej skuteczności, formalnego wsparcia instytucjonalnego i wsparcia nieformalnego pozainstytucjonalnego; zwiększenia poczucia zysków w zakresie poczucia własnej skuteczności oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego; rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych. Kształtowanie tych dyspozycji powinno przebiegać z zastosowaniem wystandaryzowanych programów psychoedukacyjnych.

MODYFIKACJA:

W odniesieniu do kształtowania powyższych dyspozycji, zasadne jest zastosowanie programów psychoedukacyjnych o specyficznej strukturze. Mają one charakter „krótkiej interwencji profilaktycznej w grupie” (KIPG). Powinny być one implementowane poprzez

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

spójne doświadczenie stosowania krótkoterminowych oddziaływań w grupie z wykorzystaniem jej dynamiki³⁶.

Inspiracją do tworzenia autorskich programów KIPG w zakresie profilaktyki uzależnień od multimedii mogą być uznane programy z zakresu profilaktyki problemów alkoholowych, między innymi dwu programów autorstwa K.A. Wojcieszka³⁷:

- **projekt „Sonda 21”** – polega on na zorganizowaniu wielkiego referendum, będącego kampanią edukacji publicznej. Uczniowie w wylosowanych szkołach wypełniali karty do głosowania (dwie strony i dwa pytania o opinię w sprawie sprzedaży alkoholu osobom poniżej 21 roku życia oraz sytuacji, w której respondent był świadkiem przykłej sytuacji będącej wynikiem picia alkoholu). Uczniowie mieli za zadanie oderwać dolny fragment kartki będącej kuponem do głosowania. Pozostałą część zawierającą komunikaty profilaktyczne wpasowane dyskretnie w tekst karty oraz adres „Poczty Zaufania” – zatrzymywali. Głosowanie prowadzili uczniowie – wolontariusze wchodzący w skład komisji szkolnej. Wyniki danej klasy – sprawdzone pod względem przydatności i policzone, wysyłano do PARPA w formie protokołu.
- **Program profilaktyczny „Debata”/„Debata II”** – może on być przeprowadzony w ciągu 2-3 godzin lekcyjnych. Podstawowymi elementami programu jest ankieta wstępna i debata w sprawie decyzji chroniących. Prowadzący dąży do zastosowania wiedzy o tzw. skutecznych strategiach w profilaktyce uniwersalnej:
 - przekształcanie błędnych przekonań normatywnych na temat uzależnień;
 - skłanianie do osobistych konstruktywnych postanowień;
 - konfrontowanie cenionych wartości i ryzykownych zachowań;
 - dostarczanie rzetelnej wiedzy o naturze i konsekwencjach ryzykownych zachowań.

³⁶ K.A. Wojcieszek, *Optymalizacja profilaktyki problemów alkoholowych. Pedagogiczne implikacje grupowych interwencji krótkoterminowych*, Impuls, Kraków 2013.

³⁷ Ibidem, s. 164 - 176.

W części edukacyjnej ma miejsce zestawienie listy korzyści i strat wynikających z faktu uzależnienia, zaproponowanych przez uczestników zajęć, co uniemożliwia im wyparcie ze świadomości możliwych strat.

PODROZDZIAŁ 4.3. ZATYTUŁOWANY: „ZASTOSOWANIE STRATEGII INTERWENCJI W RAMACH ZIP 3” (ss. 70-71) oraz K5: Podrozdział 5.4.2. zatytułowany „Narzędzia stosowane w ZIP 3” (ss. 93-94)

W efekcie testowania produktu należy podjąć decyzję o doprecyzowaniu czynników chroniących przed uzależnieniem.

MODYFIKACJA – doprecyzowanie:

- 1) preferowania w sytuacjach trudnych strategii zadaniowych
- 2) preferowania w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (*korzystna dystrybucja zasobów podmiotowych* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie dużych zysków); *korzystna dystrybucja zasobów stanu* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie dużych zysków, poczucie niewielkich strat); *korzystna dystrybucja zasobów energetycznych* (przypisywanie im dużego znaczenia, spostrzeganie zysków);
- 3) postrzegania funkcjonalności własnej rodziny;
- 4) autokreacji tożsamości wskutek rozwoju struktur poznawczych i twórczych (rozwój potencjałów);
- 5) osiągania sukcesów szkolnych oraz satysfakcji z podejmowanych relacji społecznych

posiadania umiejętności:

- 6) nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych;
- 7) rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych;
- 8) rozwijania poczucia własnej skuteczności;

- 9) podejmowania strategii zadaniowych ukierunkowanych na poszukiwanie alternatywnych, społecznie akceptowanych sposobów zaspokajania potrzeb oraz dążenia do samorealizacji (rozwój potencjałów);
- 10) podejmowania aktywności w zakresie współpracy społecznej i poszukiwania wsparcia społecznego;
- 11) stosowania konstruktywnych strategii zaradczych.

V. K5: Zestaw wszystkich potencjalnych instrumentów do użycia w ramach programu i co najmniej jeden konkretny instrument pilotażowy (*Programs & Instruments*) (ss.71 – 110)

- 1) Uzupełnienie schematu pt. „Etapy przygotowania użytkowników (profesjonalnych koordynatorów i młodzieżowych liderów) do realizacji ZIP 3” – s. 97, 115, 138 - etap VI uzupełniony o szkolenia kompetencyjne dla użytkowników, a wizowanych w K2.

MODYFIKACJA – uzupełnienie:

- przeprowadzenie treningów dla użytkowników służących zwiększaniu ich kompetencji na użytek ZIP 3 oraz szkoleń w zakresie podnoszenia kompetencji do pracy z młodzieżą zagrożoną uzależnieniem od multimediiów, w tym przygotowania do stosowania metod twórczej resocjalizacji

2) Podrozdział 5.6.2. zatytułowany „Model monitoringu w ZIP3”

W tym podrozdziale należy zacytować dane pochodzące z raportu z testowania produktu.

MODYFIKACJA – dodanie:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wyniki badań w zakresie porównania osób przed i po oddziaływaniach w grupie osób nadużywających multimediiów (por. raport: Wiechetek, 2013) wskazują, że przeprowadzone w procesie testowania autorskie zajęcia w istotny sposób przyczyniły się do:

- zmniejszenia preferowania w sytuacjach trudnych zarówno strategii antyspołeczno-manipulacyjnych ($t=4,68$; $p=0,01$), jak i unikowych ($t=3,64$; $p=0,01$),
- zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych ($t=3,73$; $p=0,01$) i rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych ($t=4,67$; $p=0,01$),
- zminimalizowania strat w obszarze własnej skuteczności ($t=3,38$; $p=0,01$), formalnego wsparcia instytucjonalnego ($t=2,23$; $p=0,03$) i wsparcia nieformalnego pozainstytucjonalnego ($t=3,08$; $p=0,01$),
- zwiększenia poczucia zysków w zakresie poczucia własnej skuteczności ($t=4,26$; $p=0,01$) oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego ($t=3,13$; $p=0,01$).

Uzyskane wyniki wskazują również na konieczność wzmocnienia oddziaływań ukierunkowanych na preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (wysokie nasilenie) oraz umiejętności rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie).

Generalnie należy podkreślić wysoką skuteczność autorskich programów oddziaływań zastosowanych przez terapeutów, doradców i coachów w fazie testowania produktu (por. raport: Wiechetek, 2013). Największe zmiany pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem zaobserwowano w grupie osób nadużywających multimediiów. Rezultaty te mogą wskazywać, że badani z tej grupy w największym stopniu skorzystali z prowadzonych w ramach projektu oddziaływań, ale można również domniemywać, że nadmierne używanie multimediiów nie jest aż tak dużym problemem jak inne zachowania ryzykowne (m.in. agresywne czy związane z zachowaniami seksualnymi).

Należy przy tym podkreślić, że oddziaływania realizowane w ramach testowania produktu miały charakter krótkotrwały i niezintensyfikowany.

VI. K 8.: Podręcznik i metodologia ewaluacji efektywności programów (*Evaluations of Efficiency*)

1) Podrozdział 8.1. zatytułowany: „Dobór zagadnień do oceny ewaluacyjnej” (s. 127)

W oparciu o wyniki raportu z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych (Wiechetek 2013) - wyniki testowania produktu skłaniają do wyodrębnienia dwu dodatkowych kryteriów oceny skuteczności realizowanego programu w badaniach ewaluacyjnych w zakresie podmiotowych czynników chroniących przed uzależnieniem: poziom kompetencji społecznych; poziom rozwoju struktur poznawczych i twórczych.

2) Podrozdział 8.6. zatytułowany: „Sposób przedstawienia uzyskanych wyników badań”

MODYFIKACJA:

Wyniki badań w zakresie porównania osób przed i po oddziaływaniach w grupie osób nadużywających multimediiów wskazują, że przeprowadzone w procesie testowania autorskie zajęcia w istotny sposób przyczyniły się do:

- zmniejszenia preferowania w sytuacjach trudnych zarówno strategii antyspołeczno-manipulacyjnych, jak i unikowych,
- zwiększenia preferencji dla zachowań konstruktywnych takich, jak nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych i rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych,
- zminimalizowania strat w obszarze własnej skuteczności, formalnego wsparcia instytucjonalnego i wsparcia nieformalnego pozainstytucjonalnego,
- zwiększenia poczucia zysków w zakresie poczucia własnej skuteczności oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego.

Uzyskane wyniki wskazują również na konieczność wzmocnienia oddziaływań ukierunkowanych na preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemysłanych (wysokie nasilenie) oraz umiejętności rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie).

W celu zwiększenia poczucia zysków w zakresie własnej skuteczności oraz nieformalnego, pozainstytucjonalnego wsparcia społecznego - rozwijanie poczucia własnej skuteczności, zamieszczenie zalecenie stosowania metod twórczej resocjalizacji.

MODYFIKACJA – uzupełnienie i uzasadnienie wskazania zastosowania metod twórczej resocjalizacji:

W odniesieniu do charakterystyki osób nadużywających multimediiów, celem nadrzędnym strategii tworzenia alternatyw dla destrukcyjnego stylu życia jest przeorientowanie ich sposobu myślenia o sobie i innych (tabela nr 1) oraz sposobu wchodzenia i utrzymywania relacji interpersonalnych (tabela nr 2) - z wyrokującego na uczący się³⁸.

Alternatywnymi, a także atrakcyjnymi zajęciami dla beneficjentów programu, a więc młodzieży w wieku 15 – 19 lat nieprzystosowanej społecznie z uwagi na nadużywanie multimediiów są **warsztaty kulturotechniczne bazujące na metodach twórczej resocjalizacji**. Umożliwiają one **wykształcenie nowych, konstruktywnych (alternatywnych) kompetencji, umożliwiających odgrywanie podmiotom oddziaływań satysfakcjonujących ról społecznych w sposób odmienny niż dotychczasowy**.

Proces twórczej resocjalizacji ukierunkowany jest na wytworzenie produktu finalnego, którym są nowe parametry tożsamości oraz ich społeczny odbiór.

³⁸ Chodzi o to, by stali się oni dużo lepszymi obserwatorami samych siebie, za: M. Adams, *Myślenie pytaniami*, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2007.

Na strukturę procesu twórczego składa się wiele elementów, ale najistotniejsze z nich są te, które determinują proces twórczy i wyznaczają jego dynamikę, czyli emocje, motywacja, percepcja, pamięć, myślenie, wyobrażenia. Zastosowanie metod twórczej resocjalizacji daje szansę odpowiedniej modyfikacji i ukierunkowania tych składników na rozwój.

EMOCJE

Zarówno w działalności teatralnej, jak również sportowej wykorzystać można dużą ilość technik wyzwalających i zarazem obniżających nasilenie emocji podmiotów oddziaływań. Właściwie zastosowane działania kreujące modyfikują emocje w kierunku wyzwalań pozytywnych emocji filokreatywnych³⁹ uruchamiających proces powstawania nowych, nieprzeciętnych pomysłów i pojawiania się radości, zaciekawienie radość i sympatię interpersonalną oraz prowadzą do stopniowego obniżania nasilenia emocji negatywnych aż do ich wygaszenia.

MOTYWACJA

Projektowanie metod oddziaływań w ramach wczesnej interwencji socjalnej wobec osób nadużywających multimediów należy brać pod uwagę zarówno **autonomiczną motywację poznawczą**⁴⁰ (samoistną, cechującą się spontanicznością wynikającą z zainteresowania daną sytuacją lub zdarzeniem; nośnikiem tego rodzaju motywacji jest działalność teatralna i sportowa, które rozbudzają ją i utrwalają; wyzwala ona aktywność twórczą i warunkuje osiągnięcie założonego celu; pobudzana jest na zasadzie dodatniego sprzężenia zwrotnego), jak też **motywację instrumentalną**⁴¹ (uruchamianą przez dostarczanie z reguły silnego wzmocnienia; mechanizm motywacyjny oparty na ujemnym sprzężeniu zwrotnym), która charakteryzuje się tym, że skupia się na zewnętrznych i zwykle pozapoznawczych celach. W

³⁹ T. Kocowski, *Aktywność twórcza człowieka. Filogeneza. Funkcja. Uwarunkowania*, [w:] T. Kocowski, *Szkice z teorii twórczości i motywacji*, Wyd. UAM, Poznań.

⁴⁰ A. Tokarz, *Dynamika procesu twórczego*, Wyd. UJ, Kraków 2005.

⁴¹ E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, GWP, Gdańsk 2005.

przypadku osób nadużywających środków masowego przekazu wskazane jest uaktywnianie głównie motywacji autonomicznej.

PERCEPCJA

Psycholodzy definiują ją jako proces postrzegania ludzi, rzeczy i obiektów. Podstawą ludzkiej aktywności twórczej jest **percepcja allocentryczna** (nadawanie zobiektywizowanych kategoryzacji otaczającej rzeczywistości). Z kolei **percepcja fizjonomiczna** umożliwia przypisywanie subiektywnych stanów psychicznych zewnętrznym obiektom i rzeczom – chodzi tu głównie o uczucia i intencje). Projektowanie metod oddziaływań w zakresie wczesnej interwencji socjalnej powinno opierać się na wzmacnianiu mechanizmów percepcyjnych o charakterze allocentrycznym (techniki aktywnego postrzegania zajęć teatralnych, muzycznych, plastycznych czy sportowych narzędzia służącego kreacyjnemu modyfikowaniu rzeczywistości)⁴².

PAMIĘĆ

We wczesnej interwencji socjalnej podejmowanej wobec osób nadużywających multimediów istotne jest oparcie na mechanizmach pamięci celowego kreowania sytuacji i problemów innowacyjnych, prowadzących podmioty oddziaływań do ich twórczego rozwiązywania. Metody twórczej resocjalizacji uruchamiające fazowy mechanizm zmiany struktury wiedzy czy też przywoływania pamięciowego⁴³ (zapamiętywanie tekstów scenicznych oraz strukturyzacja treści), dają szansę na znaczne wzmocnienie oddziaływań.

MYŚLENIE

Jest to proces dochodzenia do optymalnych rozwiązań problemu. W odniesieniu do pracy z osobami nadużywającymi multimediów wskazane jest uruchamianie mechanizmów twórczego myślenia minimalizujących usztywnienia i stereotypy myślowe oraz wyzwających

⁴² M. Konopczyński, Metody twórczej..., op.cit.

⁴³ E. Nęcka, Psychologia twórczości..., op.cit.

myślenie metaforyczne (interaktywne połączenie znaczeń prowadzące do poszerzenia wiedzy oraz zrozumienia zjawiska lub procesu)⁴⁴.

WYOBRAŹNIA

Przy zastosowaniu metod teatralnych, plastycznych czy muzycznych struktury twórczej wyobraźni (zdolność umysłu do tworzenia i posługiwania się wyobrażeniami) rozwijane są głównie poprzez uruchamianie mechanizmów wizualizacji (uzupełnianie procesu myślenia wyobrażeniami wzrokowymi). Wyobraźnia twórcza odgrywa szczególną rolę z procesie readaptacji społecznej osób nadużywających multimediów z uwagi na konieczność wyposażenia ich w nowe (alternatywne) kompetencje, umożliwiającym odgrywanie satysfakcjonujących ról społecznych w sposób odmienny niż dotychczasowy.

W ramach wczesnej interwencji socjalnej podejmowanej wobec osób nadużywających multimediów zalecane jest projektowanie zajęć warsztatowych wzmacniających samoocenę i rozwijających poczucie własnej skuteczności oraz rozwijających umiejętności komunikacyjne, opartych na metodach twórczej resocjalizacji.

⁴⁴ M. Konopczyński, Metody twórczej..., op.cit.

**Uwagi, rekomendowane zmiany po testowaniu w opinii ekspertów, ewaluatorów w zakresie
KOMPONENT K11: Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży
Szkolnej. PODRĘCZNIK DLA UŻYTKOWNIKÓW**

*Rekomenduje się, aby Kwestionariusz stanowił oddzielny materiał w formie podręcznika
jako główne narzędzie diagnostyczne.*

Zmiana 1.:

Wprowadzenie profilu wyników osoby badanej na karcie odpowiedzi, w którym znajduje się
miejsce na:

- a) Wpisanie wyników surowych
- b) Wpisanie wyników przeliczonych
- c) Wrysowanie wyników przeliczonych w obszarze wyników niskich, średnich i wysokich

Zmiana 2.:

Wprowadzenie nowych norm dla wyników surowych w badanej populacji młodzieży na bazie
wyników uzyskanych w metodzie K11 w trakcie testowania

Zmiana 3.:

Zamiana granicy wyniku wysokiego z 8 stena na 7 sten na skali stenowej

Zmiana 4.:

Wprowadzenie szczegółowego opisu interpretacyjnego wyników uzyskanych przez osoby
badane w 11 czynnikach ochraniających młodzież przed wykluczeniem z powodu przejawiania
ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych, nadużywania i/lub uzależnienia
od multimediiów.

Przyczyny zaistniałych zmian

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zmiana 1. Stanowi efekt informacji zwrotnych od użytkowników przeprowadzających badanie za pomocą *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*. Wpisanie w jednym miejscu wyników surowych, wyników przeliczonych oraz wyrysowanie wyników przeliczonych w postaci profilu ułatwiało użytkownikom spójną interpretację uzyskanych wyników w obszarze czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych, nadużywania i/lub uzależnienia od multimediiów.

Zmiana 2. stanowi efekt statystycznego przeliczenia wyników młodzieży uczestniczącej w testowaniu. Zmiany wprowadzono po to, aby trafniej oceniać nasilenie czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym. Na podstawie przeprowadzonej zmiany wzrosła moc diagnostyczna *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*

Zmiana 3. w postaci przekształcenia przeliczonego wyniku wysokiego z 8 stena na 7 sten (na skali stenowej) stanowi efekt konsultacji z użytkownikami metody (*Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*), którzy wskazywali na fakt, że nasilenie zachowań doprowadzających do wyniku mieszczącego się w obszarze stena 7 nie jest charakterystyczne dla typowych zachowań młodzieży, ale stanowią zachowania nietypowe dla tej grupy.

Zmiana 4. – polegająca na wprowadzeniu szczegółowego opisu interpretacyjnego wyników uzyskanych przez osoby badane w 11 skalach kwestionariusza (11 czynnikach ochraniających młodzież przed wykluczeniem) – stanowi efekt konsultacji z użytkownikami w trakcie testowania *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*, którzy wykazywali, że poprzednia wersja interpretacji wyników uzyskanych w wyodrębnionych skalach była dla nich zbyt ogólna i abstrakcyjna. W aktualnej wersji podręcznika dla użytkowników komponentu K11 znajduje się sposób interpretacji wyników wysokich i wyników niskich w każdej z 11 skal dotyczących czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem.

6.4. REKOMENDACJE dotyczące działań upowszechniających i mainstreamingu

Analiza przebiegu testowania produktu oraz analiza opinii użytkowników biorących udział w procesie testowania.

Analiza całości materiału empirycznego z procesu testowania, a zwłaszcza raportu wymienionego powyżej wskazuje, że w konsekwencji prac nad ostateczną wersją produktu finalnego nie jest konieczne wprowadzenie istotnych zmian do strategii upowszechniania wskazanej w strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego.

Plan w zakresie strategii upowszechniania nie powinien się zmienić w stosunku do przedstawionego na etapie strategii.

W zakresie strategii włączania analiza wykonana w ramach ewaluacji zewnętrznej wskazała, że nie jest konieczne dokonywanie istotnych zmian w tym zakresie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

7. Opinia i rekomendacje Sędziów Kompetentnych. Analiza i ocena produktu finalnego

WYNIKI EKSPERTYZ SĘDZIÓW KOMPETENTNYCH

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 1:⁴⁵

Przedstawiony do ekspertyzy materiał składa się z wprowadzenia w którym autor ogólnie ukazuje zasadność działań mających na celu ograniczanie ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Jednocześnie przyjmuje on definicję zjawiska mówiąc, że „...dla nastolatków podstawowym ryzykownym zachowaniem jest samo podjęcie współżycia, ze względu na to, że dojrzałość fizyczna umożliwiającą podjęcie aktywności seksualnej pojawia się wcześniej niż dojrzałość emocjonalna oraz samodzielność w zakresie prawnym i ekonomicznym”. Krótkie wprowadzenie zostaje rozwinięte przez autora w dwa kolejne punkty opracowania zatytułowane kolejno: „Przyczyny ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży” oraz „Przejawy i skutki ryzykownych zachowań seksualnych”.

W pierwszym z nich jako źródło ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży autor podkreśla rolę trzech grup czynników. Są to czynniki rodzinne, wpływ rówieśników oraz mediów. Powołując się na badania przeprowadzone głównie w Polsce, w okresie ostatnich 10 lat, jako istotne czynniki rodzinne wymienia: brak rodziców lub jednego z rodziców, nieprawidłowe relacje rodzinne, liczne rodzeństwo, przedwczesna ciąża matki, przedwczesna

ciąża siostry, aproba rodziców dla aktywności seksualnej dziecka, poczucie osamotnienia w domu, niska ocena własnych szans życiowych oraz perspektyw na ukończenie szkoły i znalezienie pracy, niestosowanie antykoncepcji, przemiany obyczajowości.

Autor wskazuje zarówno na powiązania wadliwego życia rodzinnego z patologiczną aktywnością seksualną jak i na nadmierną seksualizację prawidłowo funkcjonujących rodzin. Ryzyko podjęcia przedwczesnej aktywności seksualnej może być związane min. z niskim poziomem wykształcenia rodziców, niskim wynagrodzeniem rodziców, bezrobociem, rodziną patriarchalną, biernością i bezradnością życiową rodziców, wzrostem potrzeb konsumpcyjnych, chęcią szybkiego osiągnięcia wysokiego standardu życia, zamiłowaniem do strojenia się, kryzysem lub wzrostem rozwoju gospodarczego.

Do drugiej grupy czynników, leżących u podłoża ryzykownych zachowań seksualnych

⁴⁵ Cyt. Za: EKSPERTYZA Zintegrowanego Innowacyjnego Programu nr 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka realizowanego w ramach Projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI, Sędzia kompetentny: dr Ireneusz Siudem, Lublin 2013

młodzi autor zalicza przyczyny związane ze środowiskiem rówieśniczym. Jako najważniejsze wymienia: miłość do partnera, uległość wobec partnera, uległość wobec nacisku grupy rówieśniczej, litość wobec partnera, lęk przed porzuceniem przez partnera, wpływ alkoholu. Istotne są również wg autora indywidualne potrzeby jako motywy aktywności seksualnej, należące do nich popęd seksualny, ciekawość, podniesienie poczucia własnej wartości, chęć przeżycia czegoś ekscytującego.

Istotną dla autora jest niedojrzałość emocjonalna – społeczna oraz seksualizacja życia która powoduje, że młodzież przejawia bardzo niedojrzałe zachowania w sferze płciowej. Chodzi o trudności w kontrolowaniu swoich popędów i podejmowaniu aktywności seksualnej bez emocjonalnego zaangażowania, wyłącznie z hedonistycznej potrzeby lub jako odpowiedź na naciski grupy rówieśniczej odwołującej się do powszechności takich zjawisk.

Istotnym jest również fakt uprzedmiotawiania drugiej osoby, czyli jak pisze autor

„...młodzi ludzie zaczynają postrzegać siebie jako obiekty seksualne, służące do oglądania i zaspakajania potrzeb innych. Następuje seksualizacja siebie, a przy okazji także rówieśników, często wzmacniana poprzez działania dorosłych...” W konkluzji, trudno jest w takiej sytuacji stworzyć optymalne środowisko do wychowania seksualnego, szczególnie w szkole, jak podkreśla autor.

Trzecia grupa wymienionych przez autora przyczyn ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży to „media”. Tej grupie przyczyn autor poświęca zdecydowanie najmniej miejsca.

Koncentruje się głównie na refleksjach polskich badaczy min. Jacka Kurzępy, dotyczących wszechobecności seksu oraz jego trywializacji i banalności.

W punkcie drugim, będącym rozwinięciem wprowadzenia, autor skoncentrował się na przejawach oraz skutkach ryzykownych zachowań seksualnych.

Zdecydowanie najwięcej miejsca poświęca prostytutce, wskazując na jej podstawowe uwarunkowania, należące do nich: bieda, potrzeba luksusowego życia, większe potrzeby konsumpcyjne związane przez młodych ludzi z życiem towarzyskim i dobrą zabawą, kształtowane szczególnie przez reklamy, prostytutka aspiracyjna, wynikająca z chęci realizacji różnorodnych planów, prostytutka kulturowa, będąca wynikiem seksualizacji życia przysparzająca popularności i splendoru, prostytutka jako następstwo molestowania w dzieciństwie.

Najistotniejszym jednak w tym miejscu opracowania jest opis konsekwencji ryzykownych zachowań seksualnych, czyli min. prostytutki. Autor cytując czołowych polskich badaczy tego problemu jak min. Izdebski, Jędrzejko, Gardian, Białas, Pawluk twierdzi, że prostytutka często współwystępuje z obniżeniem poczucia wartości, bezradnością, brakiem planów i nadziei, spłyceniem uczuciowości, konsumpcjonizmem, autoagresją, PTSD, uzależnieniami.

Autor podkreśla, że niskie poczucie własnej wartości, poczucie bycia gorszymi takich osób wiąże się z zachowaniami autodestrukcyjnymi, włącznie z próbami samobójczymi. Młodzież ta ma ograniczone szanse na ukończenie szkoły i wejście na rynek pracy.

Na drugim miejscu, biorąc pod uwagę objętość rozważań autora, jako konsekwencje ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży wymienia on nieprawidłowości w obszarze zachowań seksualnych, chodzi głównie o: nerwice, zaburzenia reakcji seksualnych o podłożu neurotycznym (zaburzenia erekcji, zespołu gotowości seksualnej, pochwica, przedwczesny wytrysk), zaburzenia w przeżywaniu satysfakcji seksualnej (anorgazmia, nerwicowa oziębłość seksualna oraz zaburzenia tożsamości płciowej. Autor przytacza badania i obserwacje zachowań młodzieży przebywającej w warunkach izolacji, szczególnie u chłopców w grupach jedнопłciowych nasilają się tendencje homoseksualne: zainteresowanie materiałami pornograficznymi, obnażanie się, onanizowanie i skłanianie do kontaktów seksualnych młodszych chłopców. Patologiczne zachowania homoseksualne, jak podkreśla autor, występujące w zamkniętych ośrodkach połączone są z agresją i mają charakter gwałtów które wywołują u ofiary poczucie winy, wstydu i jednocześnie rozbudzają zainteresowania seksualne. Wpływa to na zachwianie orientacji płciowej. Ponad to tego typu zachowania powodują następstwa min. obniżają poczucie wartości, zniechęcają do relacji z kobietami.

Autor zwraca również uwagę na seksoholizm ukazując trudności w precyzyjnym zdefiniowaniu zjawiska oraz opisuje trzy nowe rodzaje zaburzeń seksualnych. Jest to:

- Dogging - uprawianie seksu w miejscu publicznym połączone z obserwowaniem przez innych,
- Bug chasing (ang. ściganie, gonienie robaka) - poszukiwanie (najczęściej przez internet) osób będących nosicielami wirusa HIV, po to aby dobrowolnie odbywać z nimi stosunki seksualne celem zarażenia się,
- Swinging - podglądanie uprawiających seks. Publiczne uprawianie seksu, z własnym partnerem, osobą obcą czy kilkoma partnerami jednocześnie.

Kolejną grupą konsekwencji ryzykownych zachowań seksualnych wg autora są przedwczesne ciążę. Przytaczając min. badania Szymona Grzelaka charakteryzuje nastoletnie matki jako osoby cechujące się niskim poziomem dojrzałości osobowości. Mają zaniżoną samoocenę, trudności szkolne, nie mają przyjaciół. Często są nerwowe, a nawet agresywne, co związane jest z brakiem akceptacji ciąży. Znacznym problemem jest dla nich ukończenie rozpoczętego etapu edukacji. Istotnym wg autora jest fakt, że trudności materialne i niepowodzenia szkolne nieletnich metek były przyczyną poszukiwania przez nie oparcia w partnerze, z którym rozpoczęły współżycie seksualne. Ta sytuacja zwykle jeszcze bardziej pogarszała ich więzi rodzinne i koleżeńskie.

Czwarta grupa konsekwencji ryzykownych zachowań seksualnych, to wg autora

zarażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową. Poza wzrostem zachorowań na kiłkę i rzeżączkę wśród młodzieży w wieku 15—19 lat autor cytuje badania wskazujące na takie choroby jak chlamydia, grzybicę, rzeżączkę, opryszczka narządów płciowych, kłykciny kończyste, ziarniak, wrzut weneryczny, świerz, wszawica łonowa, zapalenie wątroby typu B, i oczywiście HIV/AIDS.

Piąta grupa konsekwencji ryzykownych zachowań seksualnych, to wg autora zaburzenia emocjonalne. Jako najważniejsze wymienia on:

- poczucie winy – przejście odpowiedzialności za kontakty seksualne,
- poczucie bezsilności – rozlewa się ono na różne sfery życia,
- utrata zaufania i poczucie porzucenia – powodujące izolację od innych,
- fragmentacja doświadczenia seksualnego – utrata kontroli nad ciałem,
- stygmatyzacja - poczucie, że inni widzą młodą osobę jako gorszą, bez wartości,
- erotyzacja – tworzenie obrazu siebie poprzez seksualność,
- zachowania destrukcyjne i autodestrukcyjne - agresja, samookaleczenia

Wprowadzenie oraz dwa przedstawione powyżej punkty je poszerzające, dotyczące przyczyn oraz konsekwencji ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, stanowią obszerny opis będący użytecznym kontekstem teoretycznym do stworzenia działań przeciwdziałających temu zjawisku. Autor z naukową poprawnością ukazuje definicję problemu oraz wybrane poglądy na przyczyny i konsekwencje analizowanego zjawiska. W interesujący sposób ukazuje różnorodność badań, bazując przede wszystkim na dorobku polskich naukowców.

Podczas opisu przyczyn ryzykownych zachowań seksualnych autor dużo miejsca poświęca na ukazanie rodzinnych uwarunkowań zjawiska, co oczywiście podkreśla rangę tej grupy czynników. Wydaje się jednak, że w tym kontekście czynniki z wiązane z mediami zostały potraktowane zbyt drugoplanowo.

Dwadzieścia stron tego typu wstępu w sposób wystarczający przedstawia zjawisko, jak i uzasadnia konieczność podjęcia działań profilaktycznych, biorąc również pod uwagę, jak zaznacza sam autor w podsumowaniu, że zjawisko ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży jest dość słabo poznane, gdyż ciągle zachowania takie stanowią tabu. Po drugie brakuje analiz całościowych, głównie ze względu na dużą złożoność zjawiska, a konkretnie jego powiązanie w wieloma sferami życia i po trzecie ważne jest by planowanie działania profilaktyczne miały charakter systemowy, długofalowy i systematyczny.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Powyższe przesłanki posłużyły do podjęcia działań zmierzających do opracowania modelu wczesnej interwencji, czyli specyficznych oddziaływań profilaktycznych, opisywanych w kolejnych częściach analizowanego materiału, podlegającego ekspertyzie.

W części K1 przedstawiono koncepcje psychologiczne które przyjęto w celu wyjaśnienia ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży a następnie skonstruowania adekwatnych oddziaływań profilaktycznych. Założono co oczywiste jest słuszne, że mechanizmem funkcjonowania młodzieży są potrzeby oraz zasoby. O ile potrzeby i zasoby rozpatrywane oddzielnie nie stanowią niczego szczególnie nowego w tego rodzaju koncepcjach, to użycie obu tych czynników jednocześnie w powiązaniu ze sobą i zastosowanie do wyjaśnienia zachowań o charakterze seksualnym stanowi wyraźną innowację w podejściach profilaktycznych. Użycie wymienionych dwóch czynników związane jest z zastosowaniem konkretnych koncepcji teoretycznych, a mianowicie, pierwszą z nich jest teoria potrzeb Abrahama Masłowa. Drugą jest znacznie bardziej współczesna koncepcja zachowania zasobów Stevana Hobfolla. Szczególnie ta ostatnia jest obecnie dość powszechnie wykorzystywana do tworzenia różnorodnych oddziaływań profilaktycznych.

Słuszną konsekwencją przyjętych koncepcji, a szczególnie koncepcji zachowania zasobów, są przyjęte ogólne założenia działań profilaktycznych:

1. podjęcie działań mających na celu zwiększenie odporności na stres czemu sprzyja podwyższanie poziomu zasobów oraz umiejętność trafnej oceny realnych lub potencjalnych strat,
2. podwyższenie kompetencji w obszarze konstruktywnych sposobów rozwiązywania problemów poprzez wykorzystanie posiadanych zasobów,
3. wykorzystanie zjawiska interpersonalnego przepływu i wzajemnej wymiany zasobów w sytuacji radzenia sobie ze stresem wśród osób o różnym potencjale.

Należy podkreślić, że równie słusznym zabiegiem, jest uzupełnienie głównych koncepcji teoretycznych o koncepcje kompetencji emocjonalnych. Pierwszym powodem jest oczywiście dostosowanie teorii do wyników badań, drugi powód wynika bezpośrednio z wieloletnich badań nad specyfiką funkcjonowania młodzieży, gdzie badacze podkreślają zarówno emocjonalne motywy działania jak i pogłębiającą się niedojrzałość społeczną, która wiąże się często z brakiem kontroli emocji.

Użycie w tym celu teorii inteligencji emocjonalnej Golemana może być nawet zbyt daleko idącym krokiem, szczególnie, że jej konstrukt teoretyczny budzi pewne wątpliwości, niemniej

jednak jest to krok w dobrym kierunku, wyznaczanym przez liczne współczesne badania i obserwacje psychologów praktyków.

W części K 2 – „Metodologia badawcza i raport diagnostyczny w temacie profilaktyki dla młodzieży zagrożonej ryzykownymi zachowaniami seksualnymi (Research & Knowledge), zaprezentowano badania przeprowadzone w celu prawidłowej konstrukcji programu profilaktycznego. Na uwagę zasługują już sam fakt podjęcia takich badań, co choć jest niezbędne, to niestety nie jest jeszcze powszechne podczas konstrukcji programów profilaktycznych.

W tym przypadku badaniom poddano dwie grupy, dla których zastosowano różne

narzędzia i odmienną procedurę badawczą:

Grupa 1 – beneficjenci - młodzież w różnym stopniu zagrożoną wykluczeniem społecznym w wieku 15-19 lat z województwa mazowieckiego,

Grupa 2 użytkownicy - osoby dorosłe profesjonalnie zajmujące się wspieraniem młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym w wieku 15-19 lat z województwa mazowieckiego.

Narzędzia badawcze były adekwatne do przyjętych koncepcji teoretycznych oraz problematyki badania. Były to:

Dla beneficjentów:

1. Metryczka
2. Kwestionariusz Oceny Zachowania Zasobów S. Hobfolla

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3. Skala Strategicznego Podejścia do Radzenia Sobie S. Hobfolla.

4. Kwestionariusz Zachowań Dewiacyjnych I. Niewiadomskiej, J. Chwaszcz 5. Kwestionariusz Zachowań Konstruktywnych I. Niewiadomskiej, J. Chwaszcz

6. Kwestionariusz Zaspokojenia Potrzeb D. Lestera.

W badaniach młodzieży wzięło udział 967 osób z województwa mazowieckiego: w 52,3 % były to kobiety, zaś w 46,7% mężczyźni. Średnia wieku badanych to 17,24 lat.

Narzędzia do badania użytkowników: etap pierwszy - badania ankietowe z użyciem kwestionariuszy: Ocena Zachowania Zasobów S. Hobfolla i Kwestionariusz Zaspokojenia Potrzeb D. Lestera. W etapie drugim – badania fokusowe przygotowane na bazie uzyskanych wyników, celem poznania danych jakościowych w aspekcie funkcjonowania osób pracujących z młodzieżą w różnym stopniu zagrożoną wykluczeniem społecznym.

W badaniach grupy użytkowników czyli osób profesjonalnie wspierających rozwój młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym wzięło udział 257 osób: 73,2 % kobiet oraz 26,8% mężczyzn – średni wiek badanych to 41,43 lat .

Jednymi z najistotniejszych spostrzeżeń wynikających z przeprowadzonych badań dla konstrukcji programu profilaktycznego było to, że ryzykowne zachowania seksualne korelują ujemnie z ogólnym poziomem zachowań konstruktywnych. Spośród szczegółowych zachowań konstruktywnych z brakiem ryzykownych zachowań seksualnych istotnie korelują: budowanie relacji bliskości z przyjaciółmi, osiąganie dobrych wyników w nauce, wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów, pogłębianie wiary religijnej, przestrzeganie zasad moralnych, realizowanie życiowych pasji i zainteresowań, budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami własnej

rodziny, pomoc innym ludziom. Brak ryzykownych zachowań seksualnych koreluje z zaspokojoną potrzebą bezpieczeństwa i przynależności.

Całość wyników badań została ujęta w ramy przyjętych koncepcji teoretycznych. Duża część tych wyników dotyczy młodzieży niedostosowanej w ogóle, a nie tylko grupy przejawiającej zachowania seksualnie ryzykowne. Może to stanowić trudność w dookreśleniu specyfiki programu, choć z drugiej strony jest to bardziej zgodne z rzeczywistością, gdyż ryzykowne zachowania seksualne często współwystępują z ogólnym niedostosowaniem społecznym, min. przemocą, używaniem środków psychoaktywnych, nierealizowaniem obowiązku szkolnego itp...

Szczegółowe wnioski z badań wyznaczające jednocześnie kierunki pracy profilaktycznej zawarto w części nr 3.

K 3 - Metodologia analitycznych procesów w temacie (Diagnosis & Analysis) – w części tej wyodrębniono cztery grupy osób, istotne z punktu widzenia skuteczności oddziaływań profilaktycznych, są to beneficjenci czyli młodzież zagrożona ryzykownymi zachowaniami seksualnymi, rodzice tej młodzieży, profesjonalści – koordynujący program, liderzy młodzieżowi – wolontariusze wdrażający program. Następnie trafnie określono, na podstawie przeprowadzonych badań, zakresy pozyskiwania zasobów w każdej z tych grup osób. Szczególnie istotne są tu grupy realizatorów (koordynatorów i liderów) dla których zaplanowano odpowiednie szkolenia niezbędne do prawidłowego wdrażania programu.

W części czwartej - K 4 – „Podręcznik metodologiczny i praktyczny planowania i określania strategii interwencji i profilaktyki w temacie (Planning & Strategy)”, skoncentrowano się na cechach programu zapewniających mu wysoką skuteczność. Poza odniesieniem się do klasycznych uwarunkowań skuteczności, opisywanych w literaturze, podkreślono trzy następujące cechy programu:

Kompleksowość, osiągnięta przez:

1. Adresowanie programu do beneficjentów z różnych środowisk WM uwzględniających odmienność wiejskich, małych i średnich miast oraz wielkomiejskich społeczności, co pozwala na profilaktykę adekwatną do zasobów lokalnych.

2. Beneficjenci są uczniami szkół gimnazjalnych i różnych typów szkół ponadgimnazjalnych dzięki czemu propozycja programu dociera do zróżnicowanych środowisk.

3. Program adresowany jest do obu płci uwzględniając specyfikę zasobów i zagrożeń ryzykownymi zachowaniami związanymi z płcią.

Podejście wieloczynnikowe, jak opisuje autor, jest osiągnięte dzięki analizie wielu czynników związanych z zagrożeniem ryzykownymi zachowaniami seksualnymi (np. rodzina, rówieśnicy, media) oraz uwzględnieniu ich w opracowaniu strategii programu.

Integralność – profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych uwzględnia podstawowe źródła oddziaływania w tym obszarze, czyli środowisko rodzinne, rówieśnicze i medialne łącznie, uznając je za szczególnie istotne. Integralność przejawia się w połączeniu rówieśniczego

oddziaływania na młodzież z oddziaływaniami uprzednio przygotowanych użytkowników i rodziców.

Należy podkreślić również, że ważnym walorem programu jest założenie jego międzysektorowości i wielosektorowości, zgodnie z opisem oznacza to współpracę pomiędzy sektorem publicznym (policja, służba zdrowia), samorządowym (szkoły, poradnie, ośrodki, inne instytucje samorządowe), organizacjami pozarządowymi (wolontariat młodzieżowy, stowarzyszenia, fundacje działające na rzecz młodzieży zagrożonej), uczelniami wyższymi, przedsiębiorcami. Ten opisywany aspekt programu jak i planowane działania interinstytucjonalne są zwykle słabą stroną większości programów profilaktycznych. Dlatego ich uwzględnienie należy uznać za atut pozwalający programowi rzeczywiście nosić miano „zintegrowany”.

Następnie w tej części opisywane są wykorzystywane w programie strategie profilaktyczne. Należy do nich strategia rówieśnicza, strategia edukacyjna i strategia alternatyw.

Są to klasyczne i sprawdzone w działaniach profilaktycznych rozwiązania, które z pewnością mogą znaleźć zastosowanie w profilaktyce ryzykownych zachowań seksualnych. Jednak autor poza ogólnym opisem tych strategii nie ukazał specyfiki ich zastosowania w analizowanym problemie.

Część K 5 - Zestaw wszystkich potencjalnych instrumentów do użycia w ramach programu i co najmniej jeden konkretny instrument pilotażowy (Programs & Instruments), jest jedną z najobszerniejszych składowych opracowania. Głównie dlatego, że poza opisem programu profilaktycznego zawarto w niej uzasadnienie realizacji programu oraz diagnozę problemu ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży w wieku 15-19 lat. Nawiasem mówiąc część tych informacji powtarza się i wydają się, że powinny być umieszczone w poprzednich

częściach, czyli w K 2 i K 3. Podobnie teoretyczne informacje o czynnikach ryzyka i chroniących można by umieścić w części zawierającej opis koncepcji teoretycznych Masłowa i Hobfolla. Części od K 1 do K 4 są już uzasadnieniem realizacji programu, więc czytelniejsze by było gdyby w części K 5 zamieścić wyłącznie opis programu profilaktycznego w powszechnie stosowanych częściach zawierających kolejno, np: **Cele** bezpośrednie, pośrednie, korzyści uzupełniające realizacji programu

- hierarchizacja i specyfika konkretnych celów (pierwszo- i drugorzędowe) umiejscowienie celów w czasie (wskazanie na zadania długofalowe, akcyjne, cykliczne itp.)

- wskazanie stopnia realizacji celów (cele osiągalne całkowicie, częściowo, w niewielkim stopniu, bądź wcale)

- współpraca ze środowiskiem lokalnym i innymi instytucjami (zintegrowany system działań)

Adresaci (odbiorcy planowanych działań)

- wskazanie na adresatów określonych działań (grupy uczniów zagrożonych patologią, społeczność uczniowska, grono nauczycielskie, pracownicy szkoły, rodzice). Działania zintegrowane – społeczność lokalna – instytucje.

Realizatorzy (wykonawcy) programu - bezpośredni, pośredni (współpracownicy, kooperanci)

- wskazanie realizatorów programu – np. dyrekcja szkoły, pedagog, kadra, przedstawiciele instytucji zaangażowanych w przeprowadzenie programu profilaktycznego (Pomoc Społeczna, Służba Zdrowia, Policja, Kościół itp.)

Formy realizacji programu – opis konkretnych sposobów realizacji, metod pracy

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejscowienie zajęć profilaktycznych w szerszym kontekście np. programie gminnym, szkolnym programie nauczania (w ramach zajęć przedmiotowych, w ramach godzin wychowawczych, bądź zajęć pozalekcyjnych)

- dostosowanie zajęć do poziomu i specyfiki odbiorców
- skonstruowanie konspektów zajęć w ramach ścieżek tematycznych

Plan realizacji programu – umiejscowienie poszczególnych zadań programu w czasie.

Wykazanie etapów realizacji, kolejności postępowania.

Oczekiwane efekty realizacji programu

- operacjonalizacja celów programu profilaktycznego
- zmniejszenie lub zwiększenie (o określoną wartość), bądź utrzymanie na dotychczasowym poziomie konkretnych zachowań beneficjentów.

Monitoring przebiegu programu (dokumentacja) i **ewaluacja**

- analiza działania programu profilaktycznego, jego skuteczności, zasięgu
- skonstruowanie narzędzi oceny skuteczności wprowadzanego programu
- wykonanie badań porównawczych – przed rozpoczęciem programu i po jego rocznej edycji
- zebranie konspektów zajęć i udokumentowanie ich realizacji.

Powyżej zamieszczony przykład może posłużyć do uporządkowania informacji o programie profilaktycznym, biorąc pod uwagę fakt, że większość z tych informacji zawartych jest w części K 5.

I tak autor prawidłowo wyodrębnia cele operacyjne konstruowanego programu, należą do nich:

- Zwiększenie częstotliwości wykorzystywania konstruktywnych strategii radzenia sobie

z problemami, a szczególnie zdolności do działań asertywnych, umiejętności poszukiwania wsparcia społecznego, zdolności do podejmowania działań przemyślanych.

- Zmniejszenie nasilenia korzystania z destruktywnych strategii radzenia sobie z problemami, ze szczególnym uwzględnieniem: obniżania tendencji do unikania, minimalizowania skłonności do działań instynktownych, obniżanie dążenia do działań nie wprost, zmniejszania skłonności do działań antyspołecznych, spadku tendencji do działań agresywnych.

- Osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych poprzez zwiększenie ich znaczenia, zahamowanie spirali strat.

- Osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów stanu dzięki zwiększeniu ich znaczenia, zahamowaniu spirali strat.

- Osiągnięcie korzystnej dystrybucji zasobów materialnych poprzez zahamowanie spirali strat.

- Zwiększenie poczucia zaspokojenia potrzeb bezpieczeństwa i przynależności.

- Zwiększenie częstotliwości korzystania z zachowań konstruktywnych, a zwłaszcza: budowanie relacji bliskości z przyjaciółmi, osiąganie dobrych wyników w nauce, wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów, pogłębianie wiary religijnej, przestrzeganie zasad moralnych, realizowanie życiowych pasji i zainteresowań, budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami własnej rodziny, pomoc innym ludziom.

- Zmniejszenie częstotliwości nasilenia zachowań agresywnych.

- Zmniejszenie częstotliwości korzystania z multimediów.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Wydaje się, że prawidłowe jest założenie, iż realizacja tych celów zmniejszy ryzyko wystąpienia ryzykownych zachowań seksualnych oraz wykluczenia społecznego młodzieży.

By osiągnąć te cele autor zamierza zastosować wymieniane już w poprzedniej części opracowania strategię. W tym miejscu opisywana jest ich zasadność oraz zastosowanie, a mianowicie:

Strategia interwencji pozwoli na zidentyfikowanie grupy zagrożonej ryzykownymi zachowaniami seksualnymi na skutek niskiego poziomu czynników ochraniających. Diagnoza zostanie dokonana poprzez badanie Kwestionariuszem Zasobów Przystosowawczych Młodzieży I. Niewiadomskiej. W ramach strategii interwencji zostaje stworzona adekwatna do potrzeb

odbiorców oferta działań pozwalająca na wzmocnienie czynników ochraniających w oparciu o zasoby beneficjenta.

Strategia rówieśnicza – jest bardzo skuteczną strategią odwołującą się do charakterystycznego dla adolescencji silnego wpływu grupy rówieśniczej. Modelowanie jakie zachodzi w takich oddziaływaniach wymaga, aby młodzieżowi wolontariusze (liderzy grup) posiadali zarówno

kompetencje społeczne, pozwalające im dobrze funkcjonować w swoim środowisku, jak i oczekiwane cechy osobowości. Pożądane kompetencje zastaną wzmocnione na szkoleniach dla liderów grup, dlatego istotniejsze są zasoby dotyczące cech osobistych.

Strategia edukacyjna: warsztaty podwyższające wiedzę na temat rozwoju psychoseksualnego oraz wspomagające zwiększanie poziomu czynników ochronnych u młodzieży (m.in. asertywność, radzenie sobie ze stresem, rozwiązywanie konfliktów, komunikacji) przygotowane wspólnie przez koordynatora i lidera i prowadzone przez lidera oraz warsztaty dla rodziców „Jak rozmawiać z nastolatkiem o miłości i seksie” prowadzone po uprzednim przeszkoleniu przez koordynatora, wspomagające kompetencje psychospołeczne i wiedzę o rozwoju adolescentów u ich rodziców.

Strategia alternatyw – uczenie alternatywnych dla destrukcyjnych sposobów zaspakajania potrzeb poprzez: dostosowanie programu do potrzeb i zasobów uczestników, zapraszanie do kreatywnego współtworzenia programu, stwarzanie dużej ilości doświadczeń dających satysfakcję, ukierunkowanie działań na pozytywne cele, wskazywanie nowych, konstruktywnych aktywności (sztuka, sport, działania społeczne), stosowanie różnych form wzmocnień pozytywnych.

Zastosowanie wyżej wymienionych technik w konstruowanym programie profilaktycznym nie budzi zastrzeżeń. Szczególnie, że autor opisuje przykład zawierający scenariusz działań. Być może było by bardziej czytelne gdyby szczegółowe techniki oddziaływań opisywać bezpośrednio pod każdą ze strategii wyraźnie określając grupy odbiorców. Obecnie szczegółowy scenariusz znajduje się w części dotyczącej implementacji co wydaje się tam być zbędne, natomiast umieszczenie go bezpośrednio pod strategiami pokazałoby w sposób osiągania celów operacyjnych. W takiej sytuacji część piąta mogłaby zakończyć się metodami realizacji celów szczegółowych, gdyż znajdujące się tam obecnie punkty dotyczące wdrażania programu wraz z wersją testową powinny znaleźć się w części omawiającej implementację, czyli K 6.

Jeśli chodzi o wdrażanie programu to bardzo dobrym pomysłem jest przeprowadzenie wersji testowej, należy podkreślić również wymienianą choć nie uwzględnianą później w implementacji konieczność nawiązania współpracy z władzami i instytucjami zewnętrznymi. Przykładowo, autor wymienia możliwe źródła finansowania programu, takie jak: samorządowe fundusze gminy, szkoły, domy kultury, budżet Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, otwarte konkursy ogłaszane na programy profilaktyczne, przygotowane przez Powiatowe Centrum

Pomocy Rodzinie a finansowane w ramach projektów ogłaszanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej lub inne agendy państwowe (np. PARPA) i inne... Jednak brakuje strategii pozyskiwania tych środków która to strategia powinna

być częścią nadrzędnej strategii wdrażania programu, a osią tej ostatniej koncepcja promocji programu wśród władz. Bo to one podejmują ostateczną decyzję, czy program będzie realizowany na ich terenie (wieś, gmina, miasto, powiat, województwo) czy nie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Teoretyczny opis modelu takiej współpracy z władzami znajdujący się w części K 7 oraz K 9 może być pomocny do opracowania takiej strategii, jednak póki co nią nie jest, co może utrudnić wdrażanie programu.

Jednocześnie autor wyczerpująco opisuje etapy bezpośredniego uruchomienia i realizacji programu, chodzi tu o:

- określenie grupy odbiorców i kryteriów rekrutacyjnych do udziału w projekcie.
- wybór grupy użytkowników – profesjonalni koordynatorzy i liderzy młodzieżowi.
- wstępne warsztaty dla użytkowników, rozpoznanie kompetencji psychospołecznych użytkowników, ustalenie kryteriów wyboru grupy beneficjentów (szkolenie w zakresie diagnozy).
- wybór grupy beneficjentów – młodzieży oraz wstępna diagnoza pozwalająca określić poziom czynników ochronnych, która stanowi pretest.
- szczegółowe określenie: treści programu dla każdej z grup, użytych metod, zasad prowadzenia i koordynacji.
- wybór grupy rodziców, którzy chcą włączyć udział w warsztatach.
- treningi dla użytkowników przygotowujące do prowadzenia i koordynowania programu.
- wdrażanie programu dla beneficjentów - młodzież – wdrażanie programów dla poszczególnych grup zawierające różniące się narzędziami programy wspierania czynników ochronnych.
- warsztaty dla rodziców – wspomagający kompetencje wychowawcze warsztaty „Jak rozmawiać z nastolatkiem o miłości i seksualności”.
- kontakt z mediami celem upowszechniania programu oraz wytworów ekspresji artystycznej beneficjentów.
- posttest, badania ewaluacyjne – sprawdzenie poziomu czynników ochraniających po wdrożeniu programu u młodzieży.

Powyższe etapy mają swoje odzwierciedlenie i szczegółowe opisy w poszczególnych podrozdziałach części K 6. Jednak implementacji dotyczy tylko pięć podpunktów (uwaga na błędy w numeracji podrozdziałów) chodzi tu o warsztaty dla koordynatorów, dotyczące czynników ochraniających, trening interpersonalny, warsztaty dla liderów dotyczące strategii pracy z adolescentami, warsztaty dla koordynatorów dotyczące pracy koordynatora w strategiach rówieśniczych i kontaktach z mediami, warsztaty dla koordynatorów przygotowujące do prowadzenia warsztatów dla rodziców „Jak rozmawiać z nastolatkiem o miłości i seksie”.

Ostatnie dwa podpunkty, czyli przykładowe scenariusze warsztatów dla młodzieży i rodziców oraz warsztaty dla rodziców „Jak rozmawiać z nastolatkiem o miłości i seksie” stanowią realizację programu, a nie jego przygotowanie, więc dla większej czytelności sugeruję umieszczenie ich jako uszczegółowienia strategii profilaktycznych, służących osiągnięciu celów operacyjnych (w części K 5).

Jeśli chodzi o zakres oddziaływań jak i dobór konkretnych ćwiczeń zaprezentowanych w szczegółowych scenariuszach w części K 6, adresowanych zarówno do realizatorów programu jak i beneficjentów ostatecznych, czyli młodzieży i rodziców, to można stwierdzić przede wszystkim, że są to typowe, sprawdzone w działaniach profilaktycznych, socjoterapeutycznych i psychoterapeutycznych techniki. Mają one na celu, w przypadku realizatorów programu dostarczyć wiedzy o problemie ryzykownych zachowań seksualnych oraz koncepcjach teoretycznych zastosowanych w programie, zwiększyć umiejętności interpersonalne, wzbogacić warsztat technik socjoterapeutycznych.

W przypadku beneficjentów chodzi oczywiście o osiągnięcie założonych celów operacyjnych, jednak zaprezentowane przykłady tego nie odzwierciedlają. Jeśli chodzi o młodzież przedstawiony został przykład warsztatu dotyczącego kompetencji emocjonalnych, a konkretnie asertywności. Jest on nieadekwatnie krótki w stosunku do innych zaprezentowanych zajęć (np. zajęć z realizatorami programu), a przecież to oddziaływania na młodzież są

podstawowym i najważniejszym elementem tego programu. Poza tym nie wiadomo dlaczego właśnie taki warsztat został wybrany jako przykład. Podobnie rzecz się ma jeśli chodzi o zaprezentowane zajęcia z rodzicami. Wprawdzie opis uzasadniający warsztat w tym przypadku nie budzi zastrzeżeń, to jednak warto by rozważyć zmianę miejsca jego prezentacji.

Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie opisy warsztatów, jeśli by brać pod uwagę fakt, że to opracowanie ma być podręcznikiem używanym do szkolenia realizatorów programu, są za mało szczegółowe. Brakuje min. opisu sytuacji początkowych dla ćwiczeń, czasu realizacji poszczególnych zadań, sformułowanych instrukcji do beneficjentów, przykładowych reakcji beneficjentów na poszczególne zadania, przykładów podsumowania ćwiczeń, opisu ich szczegółowych celów oraz efektów oczekiwanych i niezamierzonych. W takiej sytuacji te opisy powinny się znaleźć w załącznikach, żeby nie zmniejszać czytelności tej części opracowania.

Znacznie pomogłoby posiadanie odpowiedniego materiału filmowego z prowadzonych zajęć.

Jeśli jednak zakłada się w implementacji programu szkolenie realizatorów przez profesjonalistów i następnie prowadzenie zajęć przez posiadającą odpowiednie kwalifikacje kadrę, najlepiej objętą superwizją, to prezentację przykładów zajęć można by ograniczyć do określenia ogólnych celów i kierunków oddziaływań, gdyż każdy realizator będzie w stanie samodzielnie dobrać techniki pracy. W takiej sytuacji scenariusze w obecnym kształcie są zbyt szczegółowe. Ważne jest również by każdy scenariusz niezależnie od jego szczegółowości był prezentowany wg tego samego schematu.

W części K 7, dotyczącej współpracy interesariuszy i instytucji, zaprezentowano koncepcje oraz zasadność współpracy międzyinstytucjonalnej w ramach realizacji opisywanego programu, przytoczono wyniki badań fokusowych realizatorów programu, którzy podkreślali potrzebę intensyfikowania współpracy zarówno w obrębie gminy (poziomej) jak i różnych szczebli instytucji (gmina, powiat, województwo, ośrodki ogólnopolskie). Akcentowano również konieczność usprawnienia przepływu wiedzy odnośnie lokalnych potrzeb i zasobów do poziomu

instytucji decyzyjnych. Wskazano też na brak współpracy pionowej i poziomej jako jeden z podstawowych warunków blokujących skuteczność działań, obniżających jednostkową satysfakcję z pracy i efektywność profilaktyki w ogóle.

Mimo to w części tej wydaje się brakować wniosków oraz propozycji konkretnych rozwiązań które można by zastosować w tym programie.

Kolejna część – K 8 – dotyczy metodologii ewaluacji programu. Istotą poprawnej oceny skuteczności programu jest odniesienie jego działań i efektów do przyjętych celów. W tym przypadku słusznie, że autor precyzuje je w tym miejscu, a mianowicie: Celem głównym

podjętych działań w obszarze profilaktyki jest wzrost efektywności zapobiegania i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i młodzieży trudnej w województwie mazowieckim w oparciu o opracowany i wdrożony Model Zintegrowanych Innowacyjnych Programów o charakterze wczesnej interwencji ukierunkowujących rozwój zawodowy. Celem szczegółowym programu profilaktyki jest: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży narażonej na ryzykowne zachowania seksualne poprzez opracowanie efektywnego profilaktycznego modelu wczesnej interwencji. Opisywany program jest też formą zwiększania i poprawy dostępu do rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, dzięki temu, że umożliwia młodzieży zagrożonej zwiększanie swojego potencjału zawodowego poprzez profilaktykę czynników wykluczenia społecznego.

Powyżej sformułowane cele stanowią punkt wyjściowy do ewaluacji programu. Autor podkreśla, że adresatami programu jest młodzież wytypowana na podstawie profesjonalnych badań naukowych podczas których stwierdza się nie tylko fakt istnienia ryzykownych zachowań seksualnych lecz zestaw czynników predysponujących do takich zachowań. Określono również czynniki chroniące przed takimi zachowaniami, należą do nich: wysoka zdolność do działań asertywnych, umiejętność poszukiwania wsparcia społecznego, zdolność do podejmowania działań przemyślanych, mała tendencja do unikania, niska skłonność do działań instynktownych, niewielkie dążenie do działań nie wprost, mała skłonność do działań antyspołecznych, niska tendencja do działań agresywnych, przypisywanie dużego znaczenia zasobom podmiotowym, niskie poczucie strat, właściwa dystrybucja zasobów stanu, właściwa dystrybucja zasobów materialnych, zaspokojenie potrzeb: bezpieczeństwa

i przynależności, budowanie relacji bliskości z przyjaciółmi, osiągnięcie dobrych wyników w nauce, wyznaczanie i osiąganie

ambitnych celów, przestrzeganie zasad moralnych, realizowanie życiowych pasji i zainteresowań, budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami własnej rodziny, pomoc innym ludziom, niski poziom zachowań agresywnych, niski poziom zagrożenia uzależnieniem i nadmiernego korzystania z mediów.

Wymienione tu czynniki są podstawą planowania szczegółowych działań profilaktycznych, i są adekwatne do celów programu, założeń teoretycznych oraz strategii oddziaływań, zaprezentowanych w części K 4 i K 5. Jako główną metodę ewaluacji autor opisuje zastosowanie pre i posttestu, (Kwestionariusz Ewaluacji wobec Młodzieży Zagrożonej Uzależnieniem I. Niewiadomskiej) mierzącego strategię radzenia sobie w sytuacjach trudnych, preferencję zachowań konstruktywnych, odczuwanie strat w zasobach i odczuwanie zysków w zasobach. Wyniki badań po 5 miesiącach realizacji programu pokazały, że w badanej grupie młodzieży wzrosło korzystanie w sytuacjach trudnych ze strategii wytrwałości i działań przemyślanych, zmniejszyło się odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności oraz zmniejszyło się odczuwanie strat w instytucjonalnym formalnym i pozainstytucjonalnym nieformalnym wsparciu społecznym.

Bezspornie są to obiecujące wyniki, uzyskane dzięki użyciu metody adekwatnej do przyjętych koncepcji teoretycznych programu profilaktycznego co jest jego zdecydowanym atutem. Należy jednak zwrócić uwagę, że profesjonalne strategie ewaluacji programów profilaktycznych zawierają o wiele więcej elementów które służą ocenie skuteczności działań niż zastosowane w przyjętej tu procedurze. Można powiedzieć, że w tym przypadku mamy do czynienia z częściową zewnętrzną ewaluacją wyniku. Brakuje jednak zaplanowanej ewaluacji wewnętrznej (monitoringu – dokumentowania działań) oraz ewaluacji procesu i wpływu. Najczęściej plany ewaluacyjne zawierają min. ocenę adekwatności koncepcji teoretycznych do problemu społecznego, ocenę prawidłowości naboru beneficjentów, doboru technik oddziaływania, doboru metod ewaluacji, przygotowania realizatorów itd...

W części K 9 autor podejmuje temat promocji programu, mającej na celu włączenie go w nurt krajowej polityki. Opisuje zarówno korzyści jak i ogólne sposoby wykonania tego zadania. Co do sposobów, są to: wykorzystanie internetu i mediów i współpraca z władzami.

Jeśli chodzi o korzyści podkreśla wsparcie dla realizatorów programu, udział w specjalistycznych szkoleniach, uczestnictwo w kampaniach informacyjnych i edukacyjnych dotyczących zapobieganiu ryzykownym zachowaniom seksualnym, wspomaganie działań

organizacji i instytucji prowadzących działalność profilaktyczną, doskonalenie jakości lokalnych programów profilaktycznych, zwiększanie dostępności pomocy psychospołecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem na skutek ryzykownych zachowań seksualnych ze szczególnym uwzględnieniem osób dotkniętych przemocą seksualną (często tabuizowanych).

W żadnym jednak razie nie można informacji zawartych w tej części potraktować jako przewodnik. W zasadzie mogą one być jedynie wskazówkami, co należy uwzględnić podczas tworzenia takiego przewodnika. Zdecydowanie brakuje pomysłu na promocję programu, czyli konkretnych rozwiązań, inaczej mówiąc strategii określającej krok po kroku co zrobić. Do jakich władz zgłosić się najpierw, czego oczekiwać, co zaproponować, jakie metody współpracy podjąć, jak te działania zsynchronizować w czasie itp...

W części K 10 opisano zastosowanie, wdrażanie i stosowanie programu. Po pierwsze autor określa, że jest to program dla każdej grupy młodzieży niezależnie od miejsca zamieszkania, jednak późniejsze określenia takie jak „przeznaczenie dla najbardziej wymagających” oraz „zastosowanie jednostkowe” są niezbyt precyzyjne. Natomiast fakt, że program powoduje powstanie sieci wewnątrzgrupowej i wzajemne czerpanie z kapitału społecznego jest jego cechą, zadaniem albo zaletą ale nie zastosowaniem.

Następnie autor opisuje po raz kolejny wdrażanie, było ono opisywane w poprzednich częściach opracowania. Może warto rozważyć przeniesienie tego tematu do jednej części i opisanie go w niej wyczerpująco. Można też, zgodnie z tytułem części, pokusić się o stworzenie praktycznego przewodnika, czyli opisanie wcześniej wykorzystywanych treści w innej formie, bardziej dostosowanej do samodzielnego wykorzystania przez osoby mniej obeznane z tematem.

Ostatnia część – K 11 – narzędzie do diagnozy zasobów wzmacniających karierę zawodową młodzieży szkolnej dla doradców zawodowych. Jest to zdecydowanie mocna strona analizowanego opracowania, biorąc pod uwagę fakt, że łączy w sobie możliwości diagnozy zaburzeń rozwojowych z diagnozą zasobów oraz możliwością zastosowania doradztwa zawodowego. W zasadzie kwestionariusz ten został opracowany dla doradców zawodowych i specjalistów zajmujących się coachingiem, po to, aby na podstawie uzyskanych wyników specjaliści mogli lepiej ukierunkować proces uruchamiania indywidualnych zasobów młodej osoby, a tym samym efektywnie rozwijać jej przyszłą karierę zawodową.

Dzięki zastosowaniu Kwestionariusza doradcy zawodowi i coachowie będą mogli trafniej oszacować między innymi takie wymiary w planowaniu kariery uczniów, jak:

- ukierunkowanie kariery zgodne z indywidualnymi potrzebami
- optymalizowanie działań ukierunkowanych na osiągnięcie ważnych celów życiowych
- podejmowanie trafniejszych decyzji życiowych
- pełniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów
- wzmacnianie kreatywności i pomysłowości
- planowanie skutecznej ochrony przed zachowaniami destrukcyjnymi
- zwiększanie odpowiedzialności za własny rozwój, w tym również za rozwój zawodowy. Narzędzie to z powodzeniem zostało wykorzystane podczas konstrukcji opisywanego programu profilaktycznego. Daje to możliwość specyficznego ukierunkowania oddziaływań profilaktycznych w taki sposób by zmniejszanie zagrożenia ryzykownymi zachowaniami seksualnymi dawało jednocześnie zmniejszenie ryzyka marginalizacji i wykluczenia zawodowego.

Całość opracowania kończy bibliografia. Jest ona bardzo bogata i różnorodna co było niezbędne podczas opracowywania analizowanego programu. Na uwagę zasługuje fakt

wykorzystania literatury obcojęzycznej oraz większości wydawnictw powyżej 2000 roku, a nawet dużej grupy powyżej 2010, co jest ważne ze względu na aktualność danych i koncepcji naukowych.

Aneks generalnie, jak wynika z tytułu, zawiera tzw. „dobre praktyki”, choć w zasadzie na początku są to zarówno koncepcje teoretyczne działań profilaktycznych, czynników chroniących i modeli profilaktyki jak i zasady tych działań. W tej części trudno dopatrzeć się kryterium wyboru poszczególnych podejść teoretycznych, choć same w sobie są niezwykle wartościowe. Następnie wymienione są różne programy profilaktyczne, polskie i zagraniczne, szczególnie te, dotyczące zachowań seksualnych. Całość aneksu można by bardziej ujednolicić, co do opisów programów. Obecnie niektóre są szczegółowo opisywane na ponad stronę, gdy opis innych składa się z jednego zdania.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, można stwierdzić, że analizowany program spełnia wymagania programu profilaktycznego i pomimo nielicznych mankamentów może być realizowany w zakresie przedstawionym w opracowaniu poddanemu ekspertyzie.

Głównym celem programu jest przeciwdziałanie ryzykownym zachowaniom seksualnym młodzieży w wieku od 15 do 19 roku życia przy jednoczesnym zmniejszeniu ryzyka marginalizacji zawodowej.

Program ma solidne podstawy teoretyczne oparte o koncepcje Abrahama Masłowa i Stevana

Hobfolla i jest gruntownie uzasadniony bazując nie tylko na cytowanych we wprowadzeniu badaniach, ale i na badaniach własnych wykonanych w celu weryfikacji założeń programowych.

Wspomniane badania są wykonane rzetelnie za pomocą uznanych psychologicznie metod. Ich analiza i prezentacja nie budzą żadnych zastrzeżeń.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

Należy jednak zwrócić uwagę na uporządkowanie treści w celu lepszej czytelności tekstu. Niektóre informacje powtarzają się w różnych częściach, jak np. zasady wdrażania programu. Niektóre można by przenieść jak np. uzasadnienie programu do wprowadzenia.

Teorie opisać wyłącznie w częściach K 2 i K 3. W części K 5 można posłużyć się bardziej przejrzystym schematem prezentacji programu profilaktycznego.

Na podstawie postawionych celów oraz przeprowadzonych badań trafnie zostały określone strategie oddziaływań, czyli interwencyjna, alternatywna, edukacyjna i rówieśnicza. Warto rozwinąć je o szczegółowe kierunki oddziaływań lub scenariusze zajęć, które powinny się znaleźć pod strategiami a nie jak obecnie w części K 6. Należy też zdecydować o sposobie prezentacji scenariuszy: szczegółowym lub podglądowym (ogólnym), stosując jednolity styl prezentacji.

Istotnym mankamentem opracowania jest brak szczegółowej strategii implementacji programu w oparciu o współpracę z władzami i instytucjami zewnętrznymi, to pociąga za sobą również brak strategii pozyskiwania środków na realizację programu, chodzi tu o części K 6, K 7 i K 9.

Zaletą natomiast jest stosowanie pre i posttestu jako zewnętrznej ewaluacji wyniku, co daje możliwość rzetelnej oceny skuteczności programu. Można by jednak plan ewaluacji uzupełnić o narzędzia monitoringu oraz wewnętrzną ewaluację procesu i wpływu.

Istotnym było by też dopracowanie przewodników w częściach K 9 i K 10 w taki sposób by były to rzeczywiście przewodniki oraz by treści nie powtarzały się w kilku częściach. Można by również ujednolicić prezentację programów w aneksie.

Opisywany program został wzbogacony o narzędzie do diagnozy zasobów wzmacniających karierę zawodową młodzieży szkolnej, które może być wykorzystywane w procesie rekrutacji do programu, ewaluacji jak i niezależnie w preorientacji zawodowej i diagnozie zasobów oraz deficytów rozwojowych młodzieży.

Reasumując, opisane powyżej uwagi i mankamenty bynajmniej nie umniejszają wartości skonstruowanego programu, który zdecydowanie nadaje się do realizacji. Mankamenty są drobne, a ich usunięcie jeszcze bardziej podniesie wartość programu oraz zwiększy jego przejrzystość.

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 2:⁴⁶

Ryzykowne zachowania seksualne młodzieży, stanowią jeden z istotnych problemów społecznych w naszym kraju. Konieczne jest, zatem podejmowanie różnorodnych, zintegrowanych działań, mających na celu wnikliwą i merytoryczną analizę tego zjawiska, a co za tym idzie, prowadzenie interdyscyplinarnych badań w tym zakresie oraz tworzenie skutecznych strategii korekcyjnych, wychowawczych, i profilaktycznych.

W tym kontekście, przedstawiony do oceny model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej oraz program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży z grup szczególnego ryzyka, realizowany w ramach projektu, którego ogólnym celem jest tworzenie zintegrowanych innowacyjnych programów przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19, ukierunkowanych na zwiększenie potencjału zawodowego, wydaje się być zasadny i adekwatny do założeń i działań profilaktycznych, dotyczących ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży.

Struktura analizowanego opracowania nie budzi zastrzeżeń, jest ona przejrzysta, a podział na poszczególne części (wprowadzenie, jedenaście po sobie występujących elementów, bibliografia, aneks) jest przemyślany i adekwatny do opracowywanych zagadnień.

We wprowadzeniu teoretycznym skoncentrowano się głównie na ogólnej definicji ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, wskazując na specyfikę okresu dojrzewania oraz zakres norm dotyczących zachowań seksualnych, powołując się na wybrane wyniki badań. Autor wskazał na bardzo istotną zależność, a mianowicie na to, iż „dla nastolatków podstawowym ryzykownym zachowaniem jest samo podjęcie współżycia seksualnego”. Wynika to z faktu, iż dojrzałość fizyczna umożliwiającą podjęcie aktywności seksualnej pojawia się rozwojowo znacznie wcześniej niż dojrzałość emocjonalna – społeczna oraz samodzielność w zakresie prawnym i ekonomicznym. Te różnice pomiędzy dojrzałością fizyczną a dojrzałością psychiczną mogą wynosić kilka lat, co może uniemożliwiać lub utrudniać np. prawidłowe wychowywanie i opiekę nad dzieckiem, które rodzi nastoletnia matka w wyniku przedwczesnej ciąży.

Kolejne omawiane zagadnienie dotyczyło przyczyn ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, podkreślono, iż większość tych przyczyn jest związana ze specyfiką funkcjonowania systemu rodzinnego, a szczególnie z zaburzonymi relacjami z rodzicami i innymi członkami rodziny, co z kolei prowadzi do braku lub niewystarczającego poziomu zaspokojenia istotnych potrzeb adolescenta.

Ponadto, jak trafnie zaakcentowano, nieprawidłowo funkcjonująca rodzina, a szczególnie nieprawidłowe wychowanie w rodzinie (np. niewłaściwe postawy rodzicielskie) utrudnia lub uniemożliwia kształtowanie właściwych norm społecznych i moralnych. Podano również szereg czynników z życia rodzinnego, które współwystępują z podejmowaniem zachowań seksualnych dzieci i młodzieży oraz przytoczono wyniki badań, głównie polskich badaczy z ostatnich kilkunastu lat. Uwypuklono szereg czynników przyczyniających się do wczesnej inicjacji

⁴⁶ Cyt. Za: *Ekspertyza dotycząca: Zintegrowanego Innowacyjnego Programu ZIP 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierającego K1-K11) realizowanego w ramach Projektu: „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI”*, Sędzia kompetentny: dr Anna Siudem, Lublin 2013

seksualnej młodzieży takich jak: fizyczny brak ojca w domu, rozpad rodziny, rozwód, sieroctwo, wielodzietność, zaburzone relacje w rodzinie, niewłaściwe postawy wychowawcze rodziców

(rodzice zbyt wymagający lub zbyt liberalni), niska świadomość seksualna rodziców,

przedwczesne ciążę w rodzinie. Czynniki te są często wymieniane w literaturze familiologicznej, jako przyczyny wielu innych nieprawidłowości i patologii w życiu rodzinnym.

Następną grupę przyczyn powiązano z oddziaływaniem grupy rówieśniczej oraz wpływem współczesnych mediów, na co wskazuje literatura przedmiotu. Szczególnie ważne jest zaakcentowanie wpływu masmediów na zachowania seksualne młodzieży. Należałoby tu jeszcze bardziej wnikliwie podkreślić zmiany, jakie zaszły w ostatnich kilkunastu latach w związku z rozwojem i upowszechnianiem Internetu. Coraz częściej, to szeroko rozumiane media, są dla młodego człowieka głównym źródłem informacji o otaczającym świecie, a nie rodzina czy szkoła. A jak powszechnie wiadomo, szczególnie Internet, stanowi poważne zagrożenie dla młodzieży, gdyż zawiera wiele treści niekorzystnych dla rozwoju młodego człowieka np. treści pornograficzne, wulgarny język, przemoc, promowanie anoreksji, zachęcanie do używania narkotyków czy hazardu. Obcowanie z takimi treściami, jak wykazano w wielu badaniach, zwiększa ryzyka wystąpienia u dzieci i młodzieży szeregu niekorzystnych i patologicznych zachowań, również przyczynia się do podejmowania ryzykownych zachowań seksualnych (Siudem, 2012 i 2013).

Jeśli chodzi o wpływ grupy rówieśniczej, to autor trafnie oparł się przede wszystkim na wynikach badań Zbigniewa Izdebskiego, który jako najczęstsze motywy podejmowania ryzykownych zachowań seksualnych wymienia takie jak: miłość do partnera, uległość wobec partnera (kontakt seksualny, jako „dowód miłości”), uległość wobec nacisku grupy rówieśniczej

(chęć zyskania uznania w grupie), lęk przed porzuceniem przez partnera, wpływ alkoholu i innych środków psychoaktywnych. Ponadto wskazano na fakt ogólnych zmian w obyczajowości, a szczególnie na seksualizację życia społecznego, co powoduje nadmierną koncentrację na sferze seksualnej człowieka oraz przyczynia się do zbyt wczesnej aktywności seksualnej młodzieży, podejmowanej często wskutek presji grupy rówieśniczej czy przekazów medialnych.

Analizując przyczyny ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, wskazane byłoby jeszcze zwrócenie uwagi na cyrkularność przyczyn oraz interakcje różnorodnych czynników, ponieważ często zdarza się, że na adolescenta oddziałuje jednocześnie nie jeden, a kilka niekorzystnych czynników np. niewłaściwe postawy wychowawcze rodziców, spędzanie dużej ilości czasu w cyberprzestrzeni oraz presja grupy rówieśniczej.

W kolejnej, dość obszernej części teoretycznej opracowania, poddano analizie przejawy i skutki ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, koncentrując głównie uwagę na przedwczesnej ciąży, prostytucji nieletnich, chorobach przenoszonych drogą płciową oraz na

zaburzeniach emocjonalnych i innych zachowania niezgodnych z normami prawnymi i społecznymi. Poddano analizie szereg badań dotyczących konsekwencji zachowań seksualnych młodzieży, głównie czołowych polskich badaczy. Wnioski z tych badań, wskazują na wiele różnorodnych zależności, np. na związek prostytucji nieletnich z obniżonym poczuciem wartości, bezradnością, autoagresją, zespołem stresu pourazowego - PTSD, uzależnieniami. Tego typu zachowania młodzieży często prowadzą do zachowań autodestrukcyjnych np., samobójstw.

W tej części opracowania, opisano szczegółowo seksoholizm i inne nowe zaburzenia seksualne, takie jak: *dogging*- uprawianie seksu w miejscu publicznym połączone z obserwowaniem przez innych; *bug chasing* (ściganie robaka) – poszukiwanie osób będących nosicielami wirusa HIV i dobrowolne odbywanie z nimi stosunków seksualnych oraz *swinging* – podglądanie osób uprawiających seks lub publiczne uprawianie seksu. Te nowe zaburzenia seksualne, pojawiające się w ostatnich latach w Polsce, dotyczą nie tylko młodzieży, ale skutkują szeregiem negatywnych następstw, dlatego zasadne jest podejmowanie działań profilaktycznych w tym zakresie.

Analiza treści dotyczących skutków ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, wskazuje na dobrą orientację autora w tej dziedzinie, na umiejętność analizy treści naukowych i trafność wyprowadzanych wniosków.

Reasumując, wprowadzenie teoretyczne stanowi dobrą podstawę teoretyczną do ogólnego zrozumienia, analizy i uwarunkowań omawianych zachowań młodzieży. Z różnorodnej literatury przedmiotu, wybrano istotne treści, choć problematyka zachowań seksualnych nadal stanowi rodzaj pewnego tabu w naszym kraju.

Analiza powyższych treści, przeprowadzona wnikliwie i w sposób naukowy, stanowi dobrą podstawę i uzasadnienie podjęcia działań profilaktycznych w zakresie ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży, szczególnie, że jak zauważył sam autor, jest to zjawisko słabo poznane i opisane w literaturze przedmiotu.

Raport zawiera również szeroką i trafnie dobraną bibliografię (pozycje w języku polskim i angielskim), w której uwzględniono również źródła internetowe.

Podobnie aneks, który zawiera bogaty wykaz różnorodnych przykładów dobrych praktyk oraz programów profilaktycznych, dotyczących bardzo różnej problematyki, nie tylko zachowań seksualnych (programów dotyczącej tej problematyki, jest najmniej), podnosi wartość merytoryczną i praktyczną niniejszego opracowania.

Przedstawiony do oceny raport dotyczący Zintegrowanego Innowacyjnego Programu

ZIP1, zasługuje na pozytywną rekomendację. Spełnia wymogi konieczne do uznania go, jako programu profilaktycznego, co umożliwia jego realizację.

Wskazane byłoby dopracowanie spójności i czytelności całego raportu, ponieważ niektóre treści powtarzają się w różnych modułach, co powoduje wrażenie chaosu np. opis strategii wykorzystanych w programie jest częściowo powielany w różnych częściach raportu.

W rozdziale dotyczącym przyczyn zachowań ryzykownych warto poszerzyć treści dotyczące wpływu współczesnych mediów lub uporządkować i przenieść treści odnoszące się do tej problematyki, z innego modułu.

W przedstawionym raporcie znajduje się zbyt mało treści dotyczących różnic międzypłciowych w zakresie omawianej problematyki (szczególnie we wprowadzenie teoretycznym) oraz równości szans, rozumianej, jako prawo do sprawiedliwego dostępu do różnych życiowych możliwości i wolność od dyskryminacji. Ostatnie zagadnienia potraktowano zbyt marginalnie, co powoduje, że są prawie niewidoczne. Natomiast w planowaniu projektów edukacyjnych i profilaktycznych, z perspektywy zasady równości szans kobiet i mężczyzn, należy zwrócić szczególną uwagę na:

- ☐ Liczbę dziewcząt i chłopców, którzy wezmą udział w projekcie.
- ☐ Bezpośrednie odniesienie się do barier równości (jednej lub kilku) na etapie uzasadnienia realizacji projektu, celów oraz planowanych działań i rezultatów.
- ☐ Obecność stereotypów płci w doradztwie zawodowym skierowanym do dziewcząt i chłopców.
- ☐ Osoby pochodzących z różnych środowisk (miejsce zamieszkania, status społecznoekonomiczny).

Warto powyższe kwestie bardziej wyeksponować, szczególnie że program dotyczy ryzykownych zachowań seksualnych, których specyfika jest zależna od płci.

Natomiast niezaprzeczalne atuty ocenianego programu to przede wszystkim:

1. Dobre podstawy teoretyczne (koncepty A. Masłowa, S. Hobfolla), spójne z narzędziami.
2. Przygotowanie wersji testowej programu ZIP 1, przeprowadzenie badań i opracowanie wyników badań, co daje możliwość korekty i sporządzenie optymalnej wersji programu.
3. Opracowanie nowatorskiego narzędzia do diagnozy zasobów wzmacniających karierę zawodową młodzieży szkolnej dla doradców zawodowych.

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 3:⁴⁷

Produkt finalny Modelu Zintegrowany Innowacyjny Program Nr 2 –Program zapobiegania przemocy i agresji (ZIP2) zawiera kompletny model Wczesnej Interwencji Socjalnej w postaci Programu zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w województwie mazowieckim, jako jednej z trzech przyczyn (narażenie na przemoc i agresję) zagrożenia wykluczeniem społecznym. Ukierunkowany jest na poprawę sytuacji zawodowej tych osób, poprzez opracowane innowacyjne metody wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia.

Przemoc, przyjmująca charakter agresji fizycznej, słownej czy też psychicznej odbija znaczący ślad w codziennym funkcjonowaniu młodych osób. Stykają się z nią zarówno w środowiskach rodzinnych, szkole, placówkach i replikują w relacje między sobą. Młodzi mieszkańcy województwa mazowieckiego żyją w szybkim tempie, szukają wielu wrażeń, mają szerokie kręgi znajomych, spędzają dużo wolnego czasu ze znajomymi. Pomimo, iż mają pozytywny obraz własnej osoby w kontekście relacji z rówieśnikami, to jest wśród nich znacząca grupa outsiderów, charakteryzujących się słabą pozycją w grupie. Często przyjmują postawę pasywną w codziennym funkcjonowaniu, bez umiejętności realizacji hierarchii potrzeb, działań zaradczych oraz umiejętności pozyskiwania zasobów psychospołecznych.

ZIP 2 wskazuje na skuteczne rozwiązania o charakterze wczesnej interwencji socjalnej, zintegrowane na wielu płaszczyznach, proponując kompleksowe rozwiązania skierowane zarówno do użytkowników, jak też odbiorców działań. Adekwatnie do specyfiki funkcjonowania w/w w województwie mazowieckim wskazuje na skuteczne, zintegrowane rozwiązania, niwelujące i minimalizujące zachowania agresywne i przemocowe wśród młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo wychowawcze i rodziny zastępcze, z uwzględnieniem wsparcia indywidualnego i środowiskowego użytkowników i odbiorców.

Opracowany Model ZIP 2 w kontekście przyjętych założeń w decydującym stopniu wpłynie na skuteczny wzrost efektywności w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zachowań przemocowych i agresywnych wśród młodzieży województwa mazowieckiego, na co jednoznacznie wskazuje opracowanie produktu finalnego.

Ad. 2.

Oceniany produkt jest zgodny z jego opisem przedstawionym w Strategii Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego „Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego- MODEL MAZOWIECKI” w kontekście celu i grupy docelowej.

Cele ZIP2 (5.1.2) są adekwatne i w pełni zgodne ze strategią poprzez realizację celu głównego w postaci wzrostu efektywności zapobiegania i przeciwdziałania przemocy i agresji młodzieży (cel szczegółowy Nr 2 strategii), poprzez redukcję zachowań agresywnych w postaci wzmocnienia czynników ochraniających młodzież. Cele szczegółowe modelu jednoznacznie wskazują, iż proponowane działania w ZIP2 służą korzystnej dystrybucji zasobów u odbiorców, inicjowania konstruktywnych metod radzenia sobie z trudnościami, unikanie stosowania w codziennym życiu działań antyspołeczno-manipulacyjnych i unikowych, trójwymiarowe wzmocnienie koncepcji (kontakty interpersonalne, standardy wewnętrzne, poczucia własnej skuteczności). Dodatkowo celem szczegółowym jest nauka konstruktywnych zachowań mających na celu zaspokojenie potrzeb psychicznych w sposoby alternatywne w momencie zetknięcia się z agresją i przejawami przemocy.

⁴⁷ Cyt. Za: Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 – Program zapobiegania przemocy i agresji, Sędzia kompetentny: Anna Sikorska Lublin 2013

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

**ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI**

Profilaktyczny model wczesnej interwencji w pełni wpisuje się w cel szczegółowy strategii (cel nr 2) w postaci innowacyjnych rozwiązań na poziomie poradnictwa indywidualnego i działań grupowych, co szczegółowo zawiera opracowanie ZIP2.

Okres testowania i oceny przedstawionego produktu po uwzględnieniu treści podręcznika i metodologii ewaluacji programu ZIP2 (K8), nie wpływa na konieczność jego modyfikacji. Ewaluacja została przeprowadzona dwu etapowo, w postaci porównania wyników pretestowych oraz posttestowych.. W badaniach w ocenianym zakresie wzięło udział 70 osób tj. 35% z całości respondentów (łącznie 200 osób w ZIP1,2,3). Z uwagi na charakter problemu tj. agresja i przemoc większość badanych stanowili mężczyźni i osoby z obszarów miejskich, gdzie nasilenie i różnorodność aktów agresji jest zdecydowanie większe niż w środowiskach małomiasteczkowych i wiejskich.

Odnosząc się do wyników ewaluacji w trzech ZIP należy stwierdzić, iż młodzież preferująca zachowania agresywne i przemocowe znajduje się w najtrudniejszej sytuacji (w porównaniu do osób nadużywających multimediów , grupy o ryzykownych zachowaniach seksualnych) i jej zmiany zachowań wymagają podjęcia działań kompleksowych, zintegrowanych, szczegółowo ujętych w modelu ZIP2. Wynikiem ich trudnej sytuacji jest szereg czynników generujących zachowania agresywne w warunkach ich miejsca zamieszkania tj. formach zinstytucjonalizowanych (wielofunkcyjne placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne).

Badania porównawcze wskazały na wielowymiarowe przyczyny zachowań agresywnych i przemocowych z uwagi na predyspozycje generowania strat w bieżącym funkcjonowaniu, które wymagają natychmiastowych działań naprawczych poprzez szczegółowe diagnozowanie czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi, szkolenia, warsztaty integracyjne i zadaniowe , autorskie programy profilaktyczne, superwizję (użytkownicy i odbiorcy), szczegółowo opisane w produkcie finalnym .

Wypracowany Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 –Program zapobiegania przemocy i agresji służyć będzie w pełni opracowanemu w strategii celowi głównemu oraz celom szczegółowym, a także grupom docelowych odbiorców i użytkowników.

Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 –Program zapobiegania przemocy i agresji oferuje nowatorskie narzędzie w sferze przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego młodzieży. Produkt finalny ZIP2 wprowadza innowację, nowatorstwo oraz interdyscyplinarność oddziaływań dla dwóch grup, tj.

1. *Odbiorców* (młodzież, w tym liderzy młodzieżowi)
2. *Użytkowników* tj. osób zajmujących się w ramach swojej działalności zawodowej wspieraniem młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych (przedstawiciele służb, instytucji, III sektora zajmujący się oświatą, wychowaniem, pomocą społeczną, zdrowiem, wypoczynkiem, wymiarem sprawiedliwości)

Skuteczność wdrażania produktu obejmuje dwie w/w grupy i odbywa się na czterech płaszczyznach realizacji produktu:

- użytkowników,
- liderów młodzieżowych
- inicjowania współpracy między użytkownikami i liderami młodzieżowymi → odbiorców.

Obejmuje ona zastosowanie narzędzi za pomocą których wzmocnione będą czynniki ochraniające młodzież przed wieloma, wymienionymi w wersji finalnej rodzajami agresji, poprzez pracę bezpośrednią oraz pośrednią z uczestnikami PI. Innowacyjnym podejściem decydującym o skuteczności produktu z przełożeniem na korzyści dla grup docelowych jest zastosowanie narzędzi, gwarantujących spójność działań z szerokim wachlarzem metod, gwarantujących realizację założonych celów, w postaci:

1. Diagnozowania czynników ochraniających przez stosowaniem zachowań agresywnych.
2. Poradnictwo indywidualne w postaci m.in. realizacji autorskich programów ZIP2.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3. Działania grupowe w postaci m.in. realizacji autorskich programów ZIP2.
4. Ewaluacja działań ZIP2.
5. Superwizja realizacji ZIP2.

Zastosowane metody oraz autorskie programy pracy z młodzieżą, są adekwatne do zdiagnozowanego problemu, z którym boryka się młodzież województwa mazowieckiego. Programy, w tym trzy autorskie i modele są dobrane do odbiorców, poziomu i rodzaju dysfunkcjonalności i niedostosowania społecznego, podobnie jak opisane w ZIP2 narzędzia diagnostyczne. Nowatorskie programy skierowane są do użytkowników, aby efektywnie i spójnie zastosować nowatorskie metody do pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych.

Zastosowaną metodą jest *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*; diagnozuje czynniki ochraniające młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu m.in. zachowań agresywnych, a bazuje na możliwości zastosowania w pracy z młodzieżą zmiennych w zakresie preferencji, wybranych strategii, uwzględnienia aspektów wsparcia instytucjonalnego i pozainstytucjonalnego etc.

ZIP2 stanowi prekursorskie podejście do niwelowania i profilaktyki problemów młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym spowodowanym zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

Produkt finalny własne nowatorstwo proponowanych metod wzbogaca o doświadczenia i przykłady „dobrych praktyk” z krajów Unii Europejskiej, poprzez oddziaływania na liderów młodzieżowych. Bardzo pozytywne jest włączenie działań ukierunkowanych na rówieśnicze uczenie odpowiedzialności uczniów z uwzględnieniem środowiska szkolnego i szkolnej polityki antyprzemocowej (projekt niemiecki „Najpierw zapobiegajmy”). Wprowadzenie schematu poprawy relacji z agresywnym uczniem zaczerpnięty jest z projektu szwedzkiego „Model Farsta”; dotyczy on błyskawicznej reakcji na stosowanie aktów przemocy. Bardzo cenne wskazówki zaczerpnięte są w pracy z odbiorcami w zakresie systemu wsparcia rówieśniczego, którego zadaniem jest przeciwdziałanie agresji i przemocy w szkołach (projekt angielski „Peer Support Schemes”). Mediacje w sytuacjach konfliktu między rówieśnikami w szkole wzbogacone są o wzorce projektu austriackiego, polegającego na cyklicznych spotkaniach, seminariów praktyczno-teoretycznych. Osoby przeszkolone interweniują w sytuacjach konfliktowych w szkole. Zadanie zaczerpnięte z dobrej praktyki „Mediacje wśród rówieśników” z modelu austriackiego. Włączenie działań mających na celu innowacyjnych rozstrzygnięć konfliktów w środowisku szkolnym, jest bardzo cenną wskazówką dla liderów młodzieżowych, zaczerpniętą z projektu francuskiego „Vers le pacifique”.

W/w przykłady dobrych praktyk, w połączeniu zintegrowanych metod i form wsparcia młodzieży w zakresie zapobiegania przemocy i agresji stanowią kompleksową metodę działań spójnych, przynoszących korzyści beneficjentom Programu. Zawarte w produkcie finalnym metody i narzędzia, jednoznacznie wskazują na korzyści zarówno dla odbiorców, jak i użytkowników Programu, które mają bardzo dużą szansę na wprowadzenie działań nowatorskich, innowacyjnych, dotychczas nie praktykowanych. Oferują kompleksowy produkt o wysokich szansach rozwiązywania w/w problemów odbiorców oraz wpływania na sytuację użytkowników, tj. osób pracujących z młodzieżą, dostarczając im szeroki wachlarz narzędzi pracy wraz z instrukcjami do ich stosowania.

Korzyści ZIP2 dla grup docelowych.

Lp.	Korzyści dla Odbiorców	Korzyści dla Użytkowników

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

1.	Szczegółowe zdiagnozowanie czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych i przemocowych, celem możliwości realizacji dalszych zadań produktu, adekwatnie do wyników diagnozy.	Zwiększenie kompetencji w zakresie udzielania poradnictwa indywidualnego dla odbiorców ZIP2, poprzez udział w szkoleniach.
2.	Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju młodzieży przejawiającej agresję na bazie specyficznej dla tej grupy czynników ochraniających.	Wzrost poziomu kompetencji osób pracujących zawodowo z młodzieżą przejawiającą agresję i zachowania przemocowe.
3.	Szkolenia dla liderów młodzieżowych w zakresie strategii oddziaływań w wymiarze młodzieżowego coachingu, młodzieżowych mediacji, młodzieżowych inkubatorów innowacyjności.	Podniesienie poziomu funkcjonowania służb, instytucji i III sektora z uwagi na innowacyjność działań z odbiorcami ZIP2.
4.	Wykorzystanie profilaktyki rówieśniczej w przeciwdziałaniu marginalizacji społecznej młodzieży.	Wzrost profesjonalnych form pomocy dla młodzieży w systemie instytucjonalnym (m.in. wielofunkcyjne placówki

	opiekuńczo-wychowawcze)
--	-------------------------

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

5.	Przygotowanie odbiorców do pełnienia roli liderów młodzieżowych w rozwiązywaniu problemów agresji i przemocy rówieśniczej.	Nabycie umiejętności przygotowania liderów młodzieżowych i przygotowania ich do pracy z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne.
6.	Rozwijanie sieci liderów młodzieżowych w grupach samopomocowych skupiających młodzież przejawiającą cechy agresji.	Umiejętność inicjowania skutecznych działań profilaktycznych i interwencyjnych w pracy z młodzieżą ZIP2.
7.	Umiejętność konstruktywnej zmiany zachowań agresywnych poprzez systematyczny udział w proponowanych formach wsparcia i pomocy.	Umiejętność udzielania wsparcia dla liderów rówieśniczych w grupach samopomocowych młodzieży.
8.	Zwiększenie świadomości młodzieży w zakresie zachowań agresywnych.	Wzrost poziomu kompetencji wychowawców, pracowników służb, instytucji z zakresu skutecznych działań profilaktycznych adekwatnych do charakteru wykonywanych zadań w pracy z młodzieżą z zachowaniami agresywnymi.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

9.	Modelowanie postaw młodzieży promujących „zachowania bez agresji i przemocy”	Upowszechnianie nowoczesnych metod pracy instytucjonalnej i środowiskowej z młodzieżą z zachowaniami agresywnymi.
10.	Nabycie umiejętności zastępowania zachowań agresywnych, zatrzymania mechanizmów nałogowej regulacji emocji, redukcji gniewu, relaksacja, celem zwiększania kontroli gniewu, zwiększania kontroli emocjonalnej, samokontroli, radzenia sobie ze stresem, samoinstruowanie się oraz arteterapii.	Dostęp do nowoczesnych technologii profilaktycznych dla różnych środowisk lokalnych i populacji
11.	Poznanie nowoczesnych metod i form pracy w postaci zajęć aktywizujących i interaktywnych	Nabycie umiejętności konstruowania autorskich programów ukierunkowanych na redukcję zachowań agresywnych na bazie wyników diagnozy.
12.	Nabycie umiejętności integrowania się ze środowiskami rówieśniczymi, w których nie występuje problem wykluczenia społecznego.	Możliwość superwizowania pracy własnej w realizacji zadań wynikających z wprowadzenia produktu finalnego (superwizja indywidualna i grupowa)

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

13.	Superwizowanie działań dla liderów rówieśniczych w zakresie realizacji autorskich programów profilaktycznych zapobiegania agresji	Innowacyjność metod pracy w postaci zespołów profesjonalno-rówieśniczych (1 dorosły koordynator programu i 2 liderów młodzieżowych); możliwość spojrzenia na problem „z zewnątrz”.
14.	Uczestnictwo odbiorców w doradztwie indywidualnym.	Ewaluacja pracy własnej (protest, posttest)

Produkt finalny jest w pełni zgodny z potrzebami grupy docelowej, co wynika z zaprezentowanych przez Beneficjenta wyników badań ankietowych oraz fokusowych wśród odbiorców i użytkowników testujących produkty częściowe, szczegółowo opisanych w charakterystyce badań na użytek tworzenia eksperymentalnej wersji ZIP1-3 (K2.3). W badaniach przeprowadzonych na użytek ZIP wykorzystano narzędzia do badania odbiorców (6 metod) i użytkowników w postaci dwuetapowej; na etapie pierwszym badanie ankietowe dwoma metodami, na etapie drugim: 5 focusów tj. zasoby służące efektywnej pracy zawodowej, deficyty kapitałowe uniemożliwiające osiągnięcie wysokiej efektywności zawodowej, możliwości pozyskania skuteczniejszych zasobów, możliwości redukcji strat w posiadanych zasobach.

ZIP2 został w tym zakresie pozytywnie oceniony jako całość.

Przeprowadzone wnioski z badań wstępnych zarówno wśród odbiorców (6 wniosków), jak też użytkowników (3 wnioski z 5 grup reprezentatywnych) jednoznacznie wskazują na konieczność zintegrowania dotychczasowych i wprowadzenia nowatorskich metod pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym w tym z zachowaniami agresywnymi.

W ocenie produktów częściowych pojawiają się uwagi krytyczne użytkowników (interesariusze i instytucje łącznie 6 podmiotów), dotyczące stopnia skomplikowania i możliwości zastosowania (adaptacyjności) produktu finalnego. Metoda ZIP2 po stronie użytkowników jest trudna w stosowaniu w odniesieniu do zaproponowanych narzędzi diagnostycznych, z uwagi na szereg barier związanych z funkcjonowaniem i realizacją zadań przez służby, instytucje. Wskazana opinia użytkowników oraz uwagi krytyczne znajdują odzwierciedlenie w pkt K10.3 Bariery utrudniające stosowanie programu ZIP2 interesariuszy i instytucje. Do najczęściej podawanych barier z perspektywy instytucji i grup zawodowych należą:

1. Zbyt ograniczone uprawnienia do działania (Służba Ochrony Kolei)
2. Zbyt duży zakres działań w stosunku do liczby osób zatrudnionych (Straż Miejska)
3. Hierarchiczne podporządkowanie uniemożliwiające osobiste prawo do określonego zakończenia prowadzonej sprawy (Policja)
4. Niekorzystna reforma oświaty, bez ukierunkowania na reformę programową, brak środków na wczesną interwencję (Placówki oświatowe)
5. Zakres kompetencji odnoszący się do pracy z całymi rodzinami, nie zaś z grupą młodzieży, braki kadrowe tj. psycholog, pedagog, prawnik (pracownicy socjalni, kuratorzy).

Wskazana opinia użytkowników oraz pozostałe uwagi krytyczne znajdują odzwierciedlenie w Wnioskach z badań wstępnych na użytek ZIP2- czynniki kształtujące kapitał zawodowy użytkowników (3.6), zawierające rekomendacje dotyczące zmian i korekt oraz dalszych prac nad ostateczną wersją produktu finalnego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

przedwdrożeniem, mające na celu udoskonalenie oferowanego produktu pod względem jego użyteczności stosowania i skuteczności oddziaływania na sytuację odbiorców docelowych.

Aktualnym i ważnym problemem społecznym pozostają niekorzystne wskaźniki oraz przejawy zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży w województwie mazowieckim. Czynnikiem uzasadniającym budowanie ZIP2 są dane statystyczne pochodzące z województwa mazowieckiego odnoszące się do dynamiki przestępczości nieletnich. Zauważa się wysoki wzrost czynów karalnych wśród nieletnich oraz przestępstw popełnianych przez młodzież w szkołach. Przestępstwa popełniane przez nieletnich w województwie mazowieckim cechuje coraz większy poziom agresji, co w pełni uzasadnia wprowadzenie metod innowacyjnych oraz zintegrowanie dotychczas funkcjonujących form wsparcia, poprzez inicjowanie programów profilaktycznych, interwencyjnych, ukierunkowanych na młode osoby w zachowaniu których dominują przejawy agresji; w pełni na powyższe odpowiada ZIP2.

Celową i uzasadnioną potrzebą jest kreowanie innowacyjnego programu zapobiegania agresji wśród osób młodych, co w pełni potwierdzają wnioski wynikające z analizy danych statystycznych. Przestępstwa z użyciem agresji w kategoriach wiekowych do 16 lat oraz w przedziale 17-20 lat jest stosunkowo wyższy dla dziewcząt i dla chłopców poniżej 20 r.ż. niż dla

ogółu populacji. Zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży w województwie mazowieckim z użyciem agresji spowodowane są trudnościami edukacyjnymi, niedostosowaniem społecznym, zagrożeniami uzależnieniami tej grupy osób.

Sytuacja problemowa w regionie jest aktualna i bieżąca, na co jednoznacznie wskazują statystyki, wyniki badań prowadzonych na potrzeby ZIP2. Jest ona zbliżona do sytuacji w wybranych obszarach kraju (głównie środowisk wielkomiejskich), stanowiąc bieżące zadanie oraz bardzo duże wyzwanie dla instytucji oświaty, służby zdrowia, pomocy i integracji społecznej, wymiaru sprawiedliwości. Ponadto brakuje skutecznych, zintegrowanych i efektywnych narzędzi wczesnej interwencji socjalnej, programów profilaktycznych i interwencyjnych oraz interdyscyplinarności działań do zastosowania w wybranym obszarze polityki społecznej oraz do pracy z grupą docelową tj. młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym z powodu stosowania przemocy i agresji.

Przesłanką i uzasadnieniem konieczności tworzenia i wprowadzenia zintegrowanych innowacyjnych programów w obszarze przeciwdziałania agresji wśród młodzieży (ZIP2), są m.in.:

1. Wzrost czynów karalnych.
2. Wzrost liczby przestępstw popełnianych na terenie szkół.
3. Wzrost przestępstw agresywnych w populacji młodzieży niż w populacji dorosłych.
4. Wzrost liczby dziewcząt dokonujących przestępstw agresywnych.

Wśród odbiorców programu ZIP2- młodzieży w wieku 15-19 lat zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania zachowań agresywnych na podstawie wprowadzenia zintegrowanych, innowacyjnych programów opracowanych w produkcie finalnym dojdzie do zmian w zakresie:

1. Zmniejszenia zachowań agresywnych w badanej populacji młodzieży.
2. Minimalizacji ryzyka wykluczenia społecznego z powodu przejawiania zachowań agresywnych.
3. Wzrostu zachowań konstruktywnych stanowiących alternatywę dla zachowań agresywnych i służących zaspokojeniu określonych potrzeb psychicznych.

Zmiany dotyczące funkcjonowania użytkowników wpłyną na :

1. Dystrybucję zasobów i wzrost poziomu zaspokojenia potrzeb.
2. Satysfakcję zawodową.

3. Możliwość rozwiązywania problemów zawodowych poprzez wczesną interwencję w pracy z młodzieżą.

Rozwiązanie i minimalizowanie w/w problemów w odniesieniu do grupy odbiorców i użytkowników może odnieść skuteczny efekt przy uzasadnionym tworzeniu programu zapobiegania przemocy i agresji w stosunku do młodzieży szczególnego rodzaju ryzyka związanego z zachowaniami agresywnymi.

Zaproponowane metody wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia (ukierunkowanych na poprawę sytuacji zawodowej tych osób) są gotowe do upowszechniania i włączania do głównego nurtu polityki w regionie mazowieckim. Z powodzeniem mogą być także replikowane w kraju z uwagi na charakter problemu agresji i przemocy wśród młodzieży. Zostały rzetelnie opracowane i szczegółowo zidentyfikowane w odpowiedzi na rozpoznane potrzeby odbiorców w I fazie realizacji projektu innowacyjnego.

Beneficjent w treści produktów cząstkowych uwzględnił wymagane instrukcje dla użytkowników (osób zawodowo wspierających rozwój młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym), odbiorców (młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania zachowań agresywnych, liderzy rówieśniczy) oraz rekomendacje. Produkty nie są trudne do stosowania w opinii oceniającego, jednak opinie użytkowników uzyskane na etapie testowania wskazują, że wymagają oni dłuższych szkoleń, co dotyczy np. komponentu KO tj. zestawu narzędzi diagnostycznych, których użycie inicjuje wieloprofilową i wieloaspektową pracę z „trudną młodzieżą” (K3.2.1).

Łatwość zastosowania produktu przejawia się także w braku konieczności wprowadzania zmian legislacyjnych oraz ponoszenia złożonych nakładów finansowych. ZIP2 może być realizowany w oparciu o zasoby dostępne w środowisku i społeczności lokalnej, przy interdyscyplinarności działań sektora publicznego i pozarządowego.

Łatwość zastosowania wypracowanych narzędzi wpisuje się w pełni w program wczesnej interwencji w postaci m.in.

1. Proaktywności.
2. Różnorodności inicjowanych działań.
3. Osobistej odpowiedzialności adresatów programu (młodzieży).
4. Oddziaływania: jednostka- środowisko.
5. Niskie koszty działania.

W/w argumenty jednoznacznie przemawiają za łatwością zastosowania i wdrożenia produktu finalnego.

Zastosowanie produktu nie wymaga wprowadzania zmian prawnych lub organizacyjnych. W polityce zapobiegania problemom z powodu przejawiania zachowań agresywnych młodzieży, winne być wykorzystane takie produkty wypracowane na gruncie ZIP2, jak:

1. Diagnozowanie czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym zachowań agresywnych,
2. Narzędzie do diagnozowania czynników chroniących młodzież przed wykluczeniem społecznym w postaci Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (komponent K11)
3. Narzędzie do diagnozowania efektywności działań profesjonalistów zajmujących się wspieraniem rozwoju młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym.
4. Szkolenia dla profesjonalnych koordynatorów w zakresie programów wczesnej interwencji socjalnej o charakterze młodzieżowego coachingu, młodzieżowych mediacji, młodzieżowych inkubatorów innowacyjności.

5. Wykorzystanie profilaktyki rówieśniczej w przeciwdziałaniu marginalizacji społecznej młodzieży.
6. Szkolenia dla liderów młodzieżowych w zakresie strategii oddziaływań w wymiarze młodzieżowego coachingu, młodzieżowych mediacji, młodzieżowych inkubatorów innowacyjności.
7. Opracowanie autorskich programów mających charakter wczesnej interwencji socjalnej.

Produkt finalny ZIP2 wskazuje jednoznacznie, iż inicjowane i wspierane różnorodne zintegrowane formy profilaktyki szkolnej i środowiskowej w odniesieniu do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne, bez potrzeby zmian prawnych i organizacyjnych dotyczą rozwiązywania problemów związanych z:

1. Brakiem możliwości wzrostu poziomu kompetencji osób pracujących zawodowo z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne.
2. Niewystarczającą jakością metod pracy z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne.
3. Deficytem profesjonalnych form pomocy skierowanych do młodzieży przebywających w różnorodnych placówkach wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych oraz rodzinach zastępczych.
4. Małą dostępnością placówek socjoterapeutycznych i terapeutycznych dla młodzieży przejawiającej zachowania agresywne.
5. Brakiem spójnych, interdyscyplinarnych metod pracy z młodzieżą z problemem stosowania zachowań agresywnych.
6. Brakiem młodzieżowych liderów prowadzących grupy samopomocowe dla młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.
7. Niskim poziomem wsparcia dla liderów młodzieżowych prowadzących grupy samopomocowe ze strony dorosłych.
8. Brakiem zajęć/warsztatów profesjonalno-rówieśniczych (osoby dorosłe-młodzież).
9. Niską świadomością młodzieży w zakresie potrzeby niwelowania zachowań agresywnych i zastępowania ich konstruktywnymi rozwiązaniami.

Są to tylko niektóre problemy, na które w pełni odpowiada ZIP2, a nie wymagające zmian prawnych i organizacyjnych wśród uczestników i odbiorców zadań. Wskazano ograniczony potencjał wdrożeniowy w zakresie dysponowania osobami do powierzenia im funkcji „Lidera Młodzieżowego”, którzy także powinni zostać podani szkoleniom. Ponadto założono fakultatywność stosowania poszczególnych produktów częściowych.

Bez zmian organizacyjnych i prawnych ZIP2 generuje zyski i redukuje deficyty wskazane powyżej, z uwzględnieniem braków organizacyjnych i ograniczonych możliwości prawnych, które nie wymagają zmian legislacyjnych, lecz stworzenia zintegrowanych, interdyscyplinarnych działań na rzecz młodzieży przejawiającej zachowania agresywne.

Mając na uwadze uwarunkowania organizacyjne i prawne, produkt finalny odpowiada na następujące braki wśród użytkowników i odbiorców programu:

1. Uzupełnia o istniejące i wprowadza innowacyjne rozwiązania niwelowania powstających zachowań agresywnych u odbiorców.
2. Uwzględnia dostosowanie do specyfiki funkcjonowania lokalnej społeczności możliwości użytkowników oraz zapotrzebowanie odbiorców. na działania zapobiegające agresji, oparte na rzetelnej diagnozie.
3. Etapowo przygotowują użytkowników i liderów rówieśniczych do realizacji działań służących przeciwdziałaniu marginalizacji młodzieży oraz zakładają ewaluację działań programowych.

4. Produkt finalny stanowi rodzaj programu zintegrowanego z różnorodnymi formami oddziaływań w stosunku do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

5. Użytkownicy zajmujący się zawodowo profilaktyką i terapią zobligowani są do przeprowadzenia określonej liczby oddziaływań w stosunku do odbiorców projektu.

6. Umożliwienie adaptacji ZIP2 do warunków szkolnych w dużym stopniu powiązanych z przeciwdziałaniem konfliktów szkolnych i konstruktywnym formom przeciwdziałania agresji rówieśniczej.

Produkt finalny uwzględnia wprowadzenie ZIP2 do modelu ogólnopolskiego (makrospołecznego) oraz na poziomie społeczności lokalnych (mikrospołecznego).

System ogólnopolski uwzględnia następujące elementy programu:

1. Przeprowadzenie analiz empirycznych z przedstawieniem założeń przeciwdziałania agresji i przemocy.

2. Specyfiki zapotrzebowania na ZIP2 w różnych grupach użytkowników (baza programów i instytucji zajmujących się zapobieganiem agresywności młodzieży).

3. Informacja nt środków przeznaczonych na realizację ZIP2 na terenie poszczególnych województw i kraju.

4. Ustalenie kierunków podejmowania zintegrowanych działań w obszarze ZIP2.

5. Koordynację działań makrosystemowych.

System na poziomie lokalnych społeczności (gmina) jest bardziej korzystny z uwagi na :

1. Wczesną diagnozę.

2. Bardzo dużą adekwatność w stosunku do potrzeb odbiorców.

3. Oddziaływania zapobiegawcze u osób zagrożonych zachowaniami agresywnymi.

4. Naturalne więzi społeczne wpływające na sprawność organizacyjną i skuteczność ZIP2.

5. Duże możliwości okresowej ewaluacji.

6. Elastyczność w zakresie korekt i modernizacji.

7. Wysoka ekonomiczność.

W/w elementy programu zarówno w modelu makro- jak też mikroregionalnym nie wprowadzają zmian prawnych i organizacyjnych, lecz integrują dotychczasowe działania i wprowadzają nowatorskie, zintegrowane propozycje dotyczące skuteczności wczesnej profilaktyki i efektywnej pracy z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne.

Zastosowanie produktu finalnego nie wymaga od jego potencjalnych użytkowników nakładów finansowych. Wskazana w opisie produktu finalnego jego efektywności kosztowa w ujęciu jakościowym; uwzględnione szacowanie finansowania na poziomie poszczególnych województw, tym samym kraju.

Sytuacja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym stanowi bieżący i ważny problem społeczny, który nie jest wystarczająco uwzględniany w polityce społecznej, co dotyczy nie tylko badań w tym obszarze, ale także dostępnych narzędzi wsparcia adekwatnych do bieżących wyzwań w tym zakresie. Wypracowane narzędzia są nowatorskie i prekursorskie w skali województwa mazowieckiego oraz kraju. Bazują one na zasobach, a nie

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

deficytach i brakach „młodzieży problemowej” oraz wykorzystują nowoczesne metody pracy (tj. interwencję kryzysową, coaching, inkubatory innowacyjności i inne szeroko opisane w produkcie finalnym)

Uwzględniają zaangażowanie młodzieży w grupie rówieśniczej z wykorzystaniem liderów młodzieżowych. Innowacyjny w projekcie jest przede wszystkim wymiar formy wsparcia dla wskazanej grupy docelowej w skali regionu, wobec której nie są podejmowane liczne inicjatywy usprawniające. Ponadto zaproponowane ZIP mogą być replikowane w kraju.

Projekt kieruje działania do grup odbiorców powszechnie znanych, w których dominują elementy przemocy i agresji. Ocena ogólna końcowej wersji produktu jednoznacznie wskazuje, iż grupy te nie są dotychczas szeroko i aktywnie wspierane, stąd wprowadzenie nowatorskich metod pracy z młodzieżą u której dominują zachowania agresywne. ZIP2 zarówno modyfikuje, jak również wprowadza działania nowatorskie w dotychczas podejmowanych działaniach na rzecz grupy odbiorców, proponując innowacyjne rozwiązania również do użytkowników, szczegółowo ich wskazując, z podkreśleniem ich zasobów w pracy z młodzieżą trudną.

W celu uzyskania zamierzonych efektów realizacji projektu w przemyślany, szczegółowo opisany sposób poprzez zastosowane narzędzia, wnioskodawca angażuje przedstawicieli grup docelowych (czyli użytkowników i odbiorców) zarówno w opracowanie koncepcji projektu, jak i jego realizację. Wypracowany produkt końcowy świadczy o jego bardzo dużej skuteczności z uwagi na fakt, iż jest szczegółowo wypracowany za pomocą wprowadzonych innowacji i dostosowany do potrzeb grup docelowych.

Wypracowane w ZIP2 programy ukierunkowane zostały na redukcję psychospołecznych uwarunkowań zachowań ogólnie niepożądanych, poprzez hierarchizację potrzeb odbiorców, propozycję zastosowania strategii zaradczych oraz pozyskania zasobów psychospołecznych; działanie ukierunkowane na pracę młodzieży dysfunkcyjnej współ z młodzieżą, u której problem nadużywania agresji nie występuje w nasilonym stopniu. Bazują na teorii S. Hobfolla w zakresie redukcji zachowań agresywnych.

Propozycje IP zakładają szereg rozwiązań systemowych, opartych na bardzo

szczegółowej i dogłębnej diagnozie, czego brakuje w pracy terapeutycznej i resocjalizacyjnej z młodzieżą przejawiającą zachowania przemocowe i agresywne. ZIP2 pozwala na wyeksponowanie środowiskowych czynników, które mają dominujący wpływ na funkcjonowanie społeczne młodzieży; element ten nie występuje w dotychczas praktykowanej pracy z młodzieżą ze zdiagnozowanym problemem agresji.

Innowacyjnością działań, która dotychczas nie jest w praktyce stosowana, a szczegółowo opisana, przygotowana do wprowadzania i zastosowania jest długofalowość oddziaływań oraz ich etapowość. Dzięki ewaluacji poszczególnych etapów przedsięwzięcia, jednoznacznie wskazana jest celowość podejmowanych działań, nowatorskich inicjatyw oraz ich efektywność pracy zarówno w grupie odbiorców, jak też użytkowników. Ukierunkowanie użytkowników na bezpośrednią pracę z wybraną grupą osób pozwala na samoocenę, efektywność pracy i ocenę osiągniętych efektów, co jest niewątpliwie nowatorstwem w pracy terapeutów, doradców zawodowych, terapeutów i in. specjalistów, których rola we wdrażaniu produktu finalnego została dokładnie, wieloetapowo wskazana na poszczególnych etapach realizacji przedsięwzięcia.

Działaniem pożądanym, podnoszącym poziom, a tym samym nowatorstwo podejmowanych działań jest ich interdyscyplinarność. W produkcie finalnym istnieje wyraźne ukierunkowanie na współpracę międzysektorową na rzecz grupy odbiorców. Stanowi to bardzo istotny element PI z uwagi na fakt, iż większość dotychczas prowadzonych działań ma charakter izolacyjny. Praca w zespołach interdyscyplinarnych, jakie ustawodawca nałożył na pomoc społeczną jest nie wystarczająca i zadaniem jej jest objęcie kompleksową pomocą rodziny będącej w kryzysie i dotkniętej przemocą, bez wyraźnego wskazania na osoby w wieku adolescencji; problem ten wyraźnie rozwiązują planowane, kompleksowe działania, ujęte w produkcie końcowym PI. Propozycje zintegrowanych, spójnych działań założonych w ZIP2 dają skuteczność pracy, z zaangażowaniem przedstawicieli służb, instytucji oraz III sektora, zajmujących się pracą z odbiorcą o złożonym, bardzo często niezdiagnozowanym przez nie problemem przemocy i agresji.

Nowatorskim ujęciem jest praca placówek oświatowych w zakresie edukacji młodzieży, z wczesnym rozpoznawaniem problemu agresji u uczniów, który staje się problemem dominującym zarówno w szkołach wielkomiejskich, jak również w małych środowiskach lokalnych. Łatwość przekazu, zastosowania zaproponowanych w ZIP2 metod i narzędzi pracy pozwala na wprowadzenie i adaptację działań do warunków

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

szkolnych. Doświadczenie w pracy z trudną młodzieżą wskazuje na bardzo duże zapotrzebowanie nauczycieli oraz pedagogów szkolnych na cykliczność warsztatów szkoleń skierowanych do młodzieży (gimnazjów, szkół średnich) w zakresie przeciwdziałania agresji (m.in. rówieśniczej). Zapotrzebowanie widoczne jest w szkoleniach kadry pedagogicznej (użytkownicy) w w/w zakresie, celem wczesnego rozpoznawania symptomów zachowań agresywnych. Produkt finalny w zupełności odpowiada oraz wpisuje się w potrzeby placówek oświatowych, a proponowane formy pracy mają charakter innowacyjnych, poprzez włączenie różnego rodzaju działań w podnoszenie jakości pracy i zapobieganiu wczesnemu powstawaniu powszechnego aktualnie problemu (metody pracy: warsztatowa, wymiana doświadczeń, aktywizacyjne, z zastosowaniem technik komputerowych).

Działania planowane do wdrożenia w ZIP2 dają szerokie spektrum zaangażowania instytucji, bez wskazywania na ich weryfikację i ograniczenia w realizacji przedsięwzięcia. Angażują zarówno środowisko wielkomiejskie, jak również mniejsze miasta i małe społeczności lokalne (poziom gminy). Jest to bardzo pozytywny aspekt projektu, ponieważ zarówno zróżnicowanie środowisk włączonych do działań, jak również zróżnicowanie grup odbiorców, dają szerokie możliwości wczesnej interwencji socjalnej w stosunku zarówno do grupy odbiorców (młodzież, liderzy młodzieżowi), jak również użytkowników projektu (pracownicy służb, instytucji zawodowo zajmujący się pracą z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne i przemocowe).

W/w przesłanki innowacyjności i zintegrowania działań poparte są nowatorskim podejściem w zakresie oddziaływań na młodych ludzi w otoczeniu parafii. Badania ewaluacyjne jednoznacznie wskazują na fakt bardzo silnego oddziaływania Kościoła na kształtowanie się psychiki młodego człowieka, z uwzględnieniem wartości duchowych, tak często pomijanych w pracy z młodzieżą dotkniętą problemami społecznymi. Jest to element innowacji, nie zauważalny w dotychczasowych działaniach międzysektorowych w realizowaniu szeregu różnorodnych działań przez służby, instytucje i III sektor, na rzecz młodzieży przejawiające zachowania agresywne. Wnioskodawca jednoznacznie wskazuje na funkcję regulacyjną w życiu młodzieży, przy wsparciu ze strony Kościoła. Aspekty przemawiające za nowatorskim, a zarazem bardzo skutecznym oddziaływaniem Kościoła na życie jednostki, plasują produkt finalny na bardzo wysokim poziomie ukazując jego innowacyjność, w dotychczas nie praktykowanym w pracy interdyscyplinarnej udziału Kościoła.

Reasumując innowacyjność i nowatorstwo ZIP2 stwierdzam, iż zawiera on elementy dotychczas nie praktykowane w ukazanym zakresie w polityce państwa. Scalają one dotychczasowe wybiórcze, często odizolowane działania, tworząc zintegrowany system oddziaływań skierowany do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne.

Interdyscyplinarność działań, autorskie, profesjonalne, a zarazem proste w użyciu programy, angażowanie odbiorców różnych środowisk, wprowadzane elementy pracy liderów młodzieżowych stanowią działania skoncentrowane na realizacji celu głównego PI. Zaangażowanie użytkowników, wzmocnienie ich potencjału w różnorodny, aczkolwiek profesjonalny sposób zapobiega wczesnemu wypaleniu zawodowemu, deficytom w zakresie metod pracy. Wzmacniane są zasoby profesjonalistów, wzrasta ranga instytucji i tym samym zwiększa się jakość pracy z młodzieżą z zachowaniami agresywnymi.

Partnerstwo w realizacji produktu finalnego ZIP2 zapewnia komplementarność działań, ich nowatorstwo i innowacyjność, a przede wszystkim otwiera szanse na wypracowanie realnych efektów, które będą miały zastosowanie w pracy z młodzieżą z problemem agresji i przemocy, wzmocnią bazę dydaktyczną instytucji i potencjał użytkowników zaangażowanych w działania na rzecz wybranej grupy osób nie tylko w województwie mazowieckim, lecz również na obszarze całego kraju.

Po zapoznaniu się z ekspertyzą końcową wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 (ZIP2) –Program zapobiegania przemocy i agresji jednoznacznie stwierdzam, iż Model ZIP2 jest zgodny ze Strategią Wdrażania Projektu Innowacyjnego i zawiera działania o wysokim stopniu innowacyjności i nowatorstwa, poparte zintegrowaną współpracą interdyscyplinarną na rzecz młodzieży przejawiającej zachowania agresywne. Oferuje nowatorski produkt przedstawiający w innowacyjny sposób metody działań w zakresie zapobiegania i niwelacji problemu społecznego dotyczącego młodzieży, u której występują/ lub narażona jest na zachowania ryzykowne, związane z przejawianiem zachowań agresywnych i przemocowych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

Zaproponowany produkt finalny stanowi nowatorską metodę mającą na celu wzrost skuteczności dotychczasowych działań profilaktycznych i terapeutycznych skierowanych do młodzieży w wieku 15-19 lat z terenu województwa mazowieckiego. Ponadto oferuje prekursorskie rozwiązania w zakresie możliwości i rozwoju współpracy międzyinstytucjonalnej oraz międzysektorowej. Model uzyskał pozytywną ocenę jego odbiorców i użytkowników, o czym świadczą kompleksowe opisy produktu finalnego, potwierdzone materiałem ilościowym i jakościowym.

Produkt finalny nie wymaga złożonych nakładów finansowych na jego wdrożenie i wykorzystanie oraz skomplikowanych szkoleń i zmian legislacyjnych; nie stanowi trudności do stosowania, a potrzeba jego wdrożenia pozostaje aktualna, odnosząc się do sytuacji młodzieży przejawiającej zachowania agresywne na terenie województwa mazowieckiego. W pełni służy on celowi wskazanemu w strategii oraz dotyczy wskazanych w strategii grup docelowych.

Wykazana jest bardzo duża skuteczność produktu adekwatnie do opisanych we wniosku i doprecyzowanych w strategii problemów grup docelowych tj. odbiorców i użytkowników działań.

Produkt dalece ma szanse sprzyjać rozwiązywaniu problemów społecznych młodzieży ze wskazanej grupy ryzyka, podnosić jakość pracy użytkowników, a tym samym wpływać na interdyscyplinarność działań międzysektorowych, dotychczas nie praktykowanych w takim wymiarze na rzecz młodzieży przejawiającej zachowania agresywne. Łatwość zastosowania metod i narzędzi w odniesieniu zarówno do młodzieży jak również profesjonalistów zawodowo pracujących z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem, będzie wywierała bardzo pozytywny wpływ na sytuację grup docelowych. Odnosząc się do mało skomplikowanych możliwości zastosowania

produktu stwierdzam, iż nie ma konieczności prowadzenia wielu skomplikowanych, specyficznych działań związanych z jego wdrożeniem. Nie wymaga się przy wprowadzeniu produktu finalnego dużej skali długotrwałych szkoleń i specjalnych, skomplikowanych przygotowań zarówno odbiorców, jak też użytkowników.

Bardzo czytelna jakość instrukcji stosowania produktu oraz wysoka jakość materiałów składająca się na jego całość (metodologia, podręczniki i inne) jednoznacznie świadczą o ich skuteczności w pracy z wybraną grupą docelową.

Innowacyjność rozwiązań, szeroko opisana w pkt 8 wskazuje jednoznacznie na potrzebę wprowadzenia produktu z uwagi na fakt, iż oprócz tego że zawiera szereg nowatorskich, uzupełniających działań dotychczas stosowanych w pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym, wprowadza szeroki wachlarz działań innowacyjnych, dotychczas nie praktykowanych. Nowatorstwo proponowanych rozwiązań świadczy o bardzo dużej efektywności i skuteczności oddziaływań w stosunku do grupy młodzieży przejawiającej zachowania agresywne i przemocowe.

Spektrum działań (środowisko wielkomiejskie - małe społeczności lokalne), zaangażowanie odbiorców w zakresie wdrażania (młodzież z problemem agresji i przemocy- młodzież nie dotknięta problemem) świadczą o szerokoprofilowym oddziaływaniu zarówno na odbiorców, jak również na ich otoczenie, co stanowi bardzo dużą wartość dodaną.

Zastosowane nowe metody pracy stanowią bazę do zintegrowanych metod oddziaływania interdyscyplinarnego, zapewniając jego wysoką skuteczność w pracy z młodzieżą przejawiającą zachowania agresywne. Proponowany produkt będzie bardzo znaczącym, efektywnym ogniwem w walce z wykluczeniem społecznym i marginalizacją młodzieży.

Produkt posiada bardzo duże, wymierne korzyści społeczne i ekonomiczne, które łącznie stanowią innowacyjny model działań profilaktyczno-terapeutycznych zwiększający skuteczność wczesnej interwencji socjalnej skierowanej do odbiorców programu. Zawiera bardzo dużą wartość dodaną, co jest elementem istotnym w pracy z wybraną grupą młodzieży.

Zintegrowany model oddziaływań z zawartymi elementami współpracy interdyscyplinarnej jest działaniem nowatorskim i innowacyjnym, przygotowanym do wdrażania na terenie zarówno na terenie województwa mazowieckiego, jak również w kraju, z uwagi na problem agresji i przemocy stale aktualny wśród młodzieży, wymagający działań naprawczych w postaci innowacyjnej i nowatorskiej, co w pełni odzwierciedla produkt finalny ZIP2.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 4:⁴⁸

Produkt finalny Modelu Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 – Program zapobiegania przemocy i agresji (ZIP2), stanowi zupełny model Wczesnej Interwencji Socjalnej w postaci Programu zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w województwie mazowieckim, jako jednej z trzech przyczyn (narażenie na przemoc i agresję) zagrożenia wykluczeniem społecznym. Sprecyzowany został w kierunku poprawy sytuacji zawodowej adresatów, z wykorzystaniem innowacyjnych metod wczesnej interwencji socjalnej oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży w przedziale wiekowym 15 - 19 lat.

Przemoc sama w sobie wywołuje istotne piętno w codziennym życiu młodych ludzi. Młodzież spotyka się z przemocą rozumianą, jako agresja fizyczna, słowna lub psychiczna, praktycznie w całym swoim otoczeniu np. w domu, szkole, placówkach, co w konsekwencji odbija się w relacjach między sobą. Obecne czasy wymuszają, szczególnie na młodzieży (w tym młodzieży województwa mazowieckiego), szybkie tempo życia oraz poszukiwanie szeroko rozumianych wrażeń. Okoliczności te sprawiają, iż młodzi ludzie większość swojego wolnego czasu spędzają ze znajomymi. Dzisiejszą młodzież charakteryzuje pozytywny obraz własnej osoby, biorąc pod uwagę ich relacje z rówieśnikami, aczkolwiek pomimo to znajduje się wśród nich znacząca grupa tzw. outsidersów, postrzeganych słabą pozycją w grupie. Outsiderzy, z reguły przyjmują postawę pasywną w codziennym funkcjonowaniu. Nie posiadają umiejętności realizacji hierarchii potrzeb, działań zaradczych oraz umiejętności pozyskiwania zasobów psychospołecznych.

W projekcie określono rozwiązania w zakresie wczesnej interwencji socjalnej. O ich adekwatności, skuteczności i kompleksowości decydują m.in. płaszczyzny działania. Przedmiotowe rozwiązania zaobserwowano na wielu płaszczyznach działania, zarówno tych adresowanych do ich użytkowników jak i odbiorców, co wskazuje na skuteczność oraz zintegrowane rozwiązania, ograniczające prawdopodobieństwo wystąpienia zachowań agresywnych wśród młodych ludzi opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze i rodziny zastępcze, uwzględniając pomoc indywidualną i środowiskową użytkowników i odbiorców.

Przedstawione rozwiązania powinny w wystarczającym stopniu zdecydować o wzroście skuteczności i efektywności w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zachowaniom agresywnym i przemocowym wśród młodzieży województwa mazowieckiego, na co jednoznacznie wskazuje opracowanie produktu finalnego.

Zgodność produktu ze strategią w zakresie celu i grupy docelowej

⁴⁸ Cyt. Za: *Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 – Program zapobiegania przemocy i agresji*, Sędzia kompetentny: Marcin Działo, Lublin 2013

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Oceniany produkt jest zgodny z jego opisem zawartym w Strategii Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15 - 19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI w odniesieniu do celu i grupy docelowej.

Cele produktu (5.1.2) określono w sposób odpowiedni i zgodny ze strategią. Realizację celu podstawowego w zakresie wzrostu efektywności zapobiegania i przeciwdziałania przemocy i agresji wśród młodzieży (cel szczegółowy Nr 2 strategii), zaplanowano poprzez redukcję czynników (zachowań) agresywnych w postaci wzmocnienia czynników ochraniających młodzież.

Określone cele szczegółowe produktu wskazują na czynniki, które w korzystny sposób rozpowszechniają się wśród tej grupy odbiorców, dążąc do inicjowania konstruktywnych metod radzenia sobie z problemami, eliminowania stosowania w codziennym funkcjonowaniu działań antyspołeczno-manipulacyjnych i unikowych, trójwymiarowe wzmocnianie koncepcji (kontakty interpersonalne, standardy wewnętrzne, poczucia własnej skuteczności).

Celem szczegółowym jest również nauka konstruktywnych zachowań, nastawionych na zaspokojenie potrzeb psychicznych w sposoby alternatywne - w momencie zetknięcia się z przejawami przemocy, w tym z agresją.

Celem szczegółowym strategii (cel nr 2) jest również asekuracyjny model wczesnej interwencji. Model ten, ustalono w postaci różnorodnych rozwiązań na poziomie poradnictwa indywidualnego i działań grupowych.

Biorąc pod uwagę treść podręcznika i metodologię ewaluacji programu ZIP2 (K8), należy uznać, iż zarówno okres testowania jak i ocena przedstawionego produktu, w żaden sposób nie wpływa na konieczność jego modyfikacji. Ewaluacja została przeprowadzona w dwóch etapach.

I tak:

- w postaci porównania wyników pretestowych, • w postaci porównania wyników posttestowych.

W przeprowadzonej analizie w ocenianym zakresie uczestniczyło 70 osób, co stanowiło 35% respondentów (łącznie 200 osób w ZIP1,2,3). W związku z charakterem problemu (agresja i przemoc), główną część respondentów stanowili mężczyźni i osoby z obszarów miejskich, bowiem tam odnotowuje się największy udział aktów agresji, pod względem ich różnorodności i częstotliwości.

Analizując wyniki ewaluacji z trzech ZIP nasuwa się stwierdzenie, że młodzież stosująca zachowania agresywne i związane z przemocą, znajduje się w najtrudniejszej sytuacji, w zestawieniu z osobami nadużywającymi multimediiów oraz z grupą o ryzykownych zachowaniach seksualnych. Na przedmiotową sytuację bezpośredni wpływ mają okoliczności podwyższające ryzyko wystąpienia zachowań agresywnych już w miejscu zamieszkania tj. w formach zinstytucjonalizowanych (wielofunkcyjne placówki opiekuńczo – wychowawcze itp.). Analiza porównawcza określiła wielowymiarowe powody zachowań agresywnych i przemocowych, biorąc pod uwagę predyspozycje kumulowania strat związanych z bieżącym funkcjonowaniem. Dlatego też te wszystkie okoliczności zmuszają do podjęcia natychmiastowych działań naprawczych związanych ze szczegółową diagnostyką czynników ochraniających młodzież przed zachowaniami agresywnymi. Do przedmiotowych działań zaliczyć należy: edukację, autorskie programy profilaktyczne, warsztaty integracyjne i zadaniowe, superwizje (użytkownicy i odbiorcy), szczegółowo określone w produkcie finalnym. Należy pamiętać, iż zmiany zachowań cyt. młodzieży zmuszają do podjęcia kompleksowych i zintegrowanych działań, szczegółowo ujętych w modelu ZIP2, które niewątpliwie przysłużą się realizacji celów strategii.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

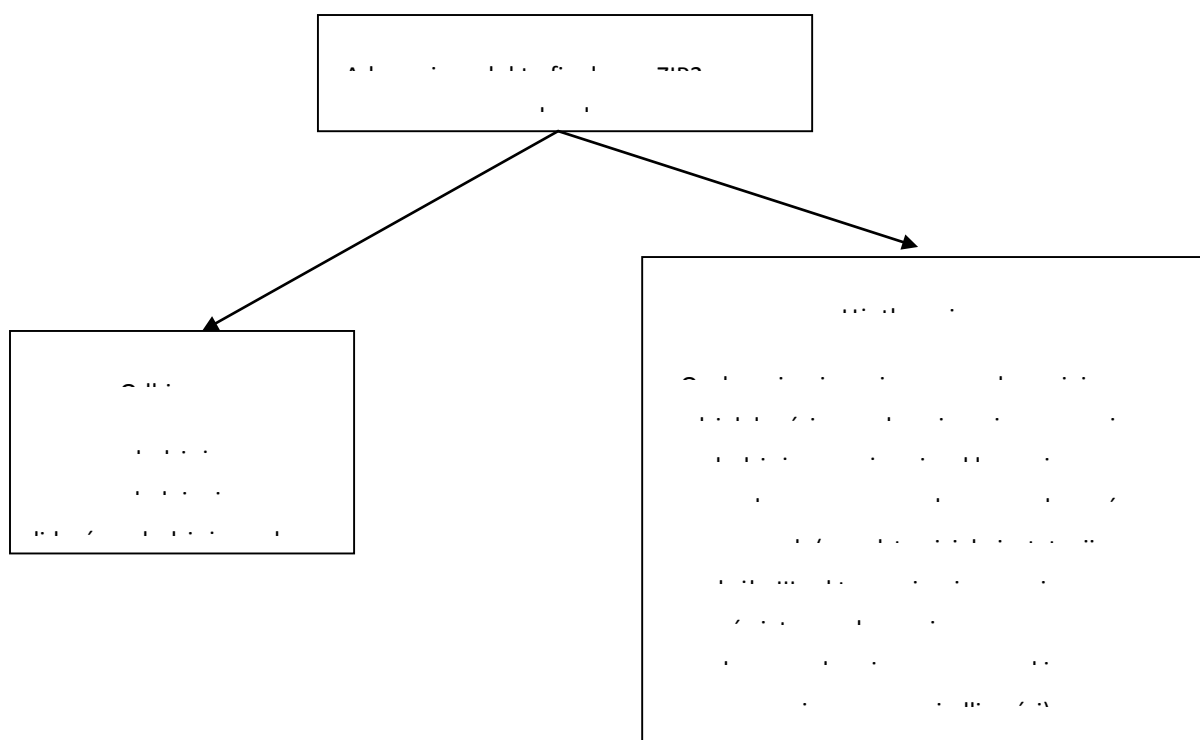

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

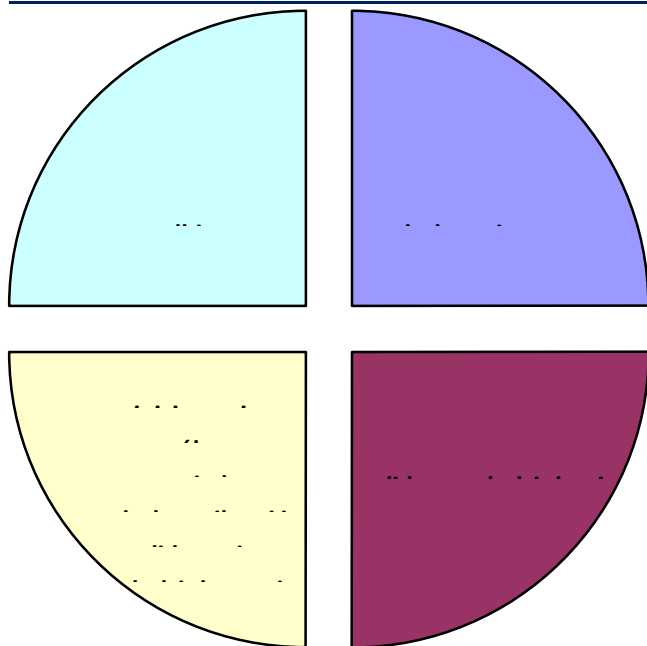

Skuteczność produktu z uwzględnieniem korzyści dla grup docelowych (odbiorcy i użytkownicy)

Oceniany produkt ZIP2 przedstawia i oscyluje wokół różnorodnych rozwiązań w zakresie podejmowania wszelkich działań, mających na celu maksymalne ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego młodzieży. Produktem finalnym wprowadzono nowatorskie rozwiązania z nastawieniem na grupy docelowe, przedstawione poniżej.

Jedną z miar wdrażania produktu finalnego ZIP2 jest jego skuteczność w zakresie adresatów (grup docelowych), o których mowa powyżej. Przedstawiona miara stosowana jest w następującym zakresie realizacji ZIP2:

Ideą przedmiotowej miary jest wykorzystanie technik i metod służących wzmocnieniu bodźców i elementów, których zadaniem jest asekuracja młodzieży przed różnymi wariantami agresji, wymienionymi w wersji finalnej produktu. Do technik i metod, o których mowa zaliczono pracę zarówno pośrednią jak i bezpośrednią z uczestnikami projektu. Wiodącą funkcją tych technik i metod jest racjonalne zapewnienie spójności działań z ich szerokim spektrum, dających rękojmię realizacji założonych celów. Przedmiotowe podejście nosi znamiona racjonalizatorstwa, co w wystarczającym stopniu zapewnia o skuteczności produktu w odniesieniu do profitów grup docelowych. Do zastosowanych technik i metodyki, o których mowa, zaliczono:

- rozpoznawanie przyczyn prewencyjnych przed używaniem zachowań agresywnych,
- zajęcia grupowe nastawione na realizację autorskich programów ZIP2, • doradztwo indywidualne nastawione na realizację autorskich programów ZIP2, • ocena działań ZIP2, • szacowanie działań ZIP2, • superwizja realizacji ZIP2.

Przewidziane techniki oraz nowatorskie sposoby postępowania z młodzieżą stanowią odpowiednie i adekwatne działania w stosunku do analizowanych konieczności. Zaproponowane programy są w zadowalającym stopniu dopasowane do potrzeb ich adresatów, w szczególności biorąc pod uwagę problemy młodzieży województwa mazowieckiego – zagrożenie wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych.

W celu rozpoznania okoliczności ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych posłużono się *Kwestionariuszem zasobów wzmacniających karierę zawodową młodzieży szkolnej*. Przedmiotowy kwestionariusz stanowi dobrą bazę dającą możliwości użycia w pracy z młodzieżą zmiennych w zakresie wybranych strategii, preferencji itp.

W produkcie finalnym ZIP2 wykorzystano wiedzę, praktykę i doświadczenia innych krajów należących do Unii Europejskiej. Za aprobowane należy uznać skorzystanie z pośredniczenia w warunkach konfliktowych pomiędzy rówieśnikami w szkole z wzorca austriackiego, cechującego się powtarzającymi się spotkaniami natury praktyczno – teoretycznej. Osoby przeszkolone interweniują w sytuacjach konfliktowych w szkole. Z kolei projekt francuski *Vers le pacifique*, charakteryzuje się korzystaniem z działań prowadzących do innowacyjności rozstrzygnięć konfliktów w środowisku szkolnym, co stanowi pomocną radę dla liderów młodzieżowych. Za wartość dodaną należy uznać skorzystanie ze wzorca niemieckiego *najpierw zapobiegajmy*. Projekt ten zakłada włączenie działań ukierunkowanych na rówieśniczą edukację uczniów, uwzględniając środowisko szkolne. Kolejnym pozytywnym aspektem jest skorzystanie z projektu szwedzkiego *Model Farsta*. Projekt ten nastawiony jest na natychmiastową reakcję w obliczu aktów przemocy.

Przytaczane powyżej przykłady, łącznie z zastosowaną metodyką i formami wsparcia młodzieży w zakresie zapobiegania przemocy i agresji, decydują o całościowości w zakresie spójności i adekwatności działań, nastawionych na korzyści zarówno beneficjentom programu jak i odbiorcom oraz użytkownikom. Zaoferowano systemowy i globalny produkt o szerokich predyspozycjach rozwiązywania przytaczanych powyżej kwestii (problemów) adresatów oraz możliwości ingerencji w sytuację użytkowników, przedstawiając szerokie spektrum pracy łącznie z wytycznymi do stosowania w praktyce.

Poniżej prezentacja zalet, rozumianych, jako efekt (korzyść), w odniesieniu do odbiorców oraz użytkowników.

1. Zalety – efekt dla odbiorców

- a) Rozpoznawanie przyczyn prewencyjnych przed używaniem zachowań agresywnych, skutkujących wykluczeniem społecznym.
- b) Indywidualna i jednostkowa planistyka ścieżek rozwoju młodzieży cechującej się różnymi formami agresji, z wykorzystaniem przyczyn prewencyjnych.
- c) Funkcja liderów młodzieżowych nastawionych na pomoc w rozwiązywaniu materii agresji i przemocy.
- d) Zastosowanie działań prewencyjnych w zakresie przeciwdziałania marginalizacji społecznej młodzieży.
- e) Działalność edukacyjna skierowana do liderów młodzieżowych, nastawiona na mediacje i innowacyjność.
- f) Rozszerzanie i modernizacja sieci liderów młodzieżowych w grupach samopomocowych skupiających młodzież przejawiającą cechy agresji.
- g) Edukacja w zakresie konstruktywnej zmiany zachowań postrzeganych, jako agresywne realizowana przez systematyczny udział w zakładanych formach wsparcia.
- h) Udział odbiorców w doradztwie indywidualnym.
- i) Superwizowanie działań adresowanych do liderów rówieśniczych w zakresie realizacji autorskich programów prewencyjnych zapobiegania agresji.
- j) Edukacja w zakresie integracji ze środowiskami rówieśniczymi, w których nie występuje problem wykluczenia społecznego.
- k) Podniesienie wiedzy młodzieży w odniesieniu do zachowań agresywnych.
- l) Uczulenie świadomości młodzieży na zachowania agresywne.
- m) Kształtowanie postaw młodzieży reklamujących zachowania wolne od przemocy i agresji.
- n) Edukacja nowatorskich metod i form pracy w postaci zajęć aktywizujących i interaktywnych.

o) Edukacja w zakresie sybstitucji zachowań agresywnych, redukcji gniewu, zwiększenia kontroli emocjonalnej, samokontroli, radzenia sobie ze stresem, arteterapia.

2. Zalety – efekt dla użytkowników

a) Edukacja nastawiona na nabycie profesjonalizmu w zakresie udzielania poradnictwa indywidualnego dla odbiorców.

b) Podwyższenie profesjonalizmu osób pracujących z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

c) Edukacja w zakresie podniesienia kwalifikacji liderów młodzieżowych pracujących z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

d) Rozbudowa zawodowych konstrukcji pomocy, nastawionej na młodzież cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi w systemie instytucjonalnym poprzez np. wielofunkcyjne placówki opiekuńczo – wychowawcze.

e) Nowatorskie rozwiązania w zakresie działań obejmujących odbiorców projektu, skupione na podwyższeniu poziomu funkcjonowania instytucji, służb i III sektora.

f) Nabycie większej sprawności w rozpoczynaniu i prowadzeniu działań prewencyjnych w pracy z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

g) Nabycie większej wprawy w rozpoczynaniu i prowadzeniu działań o charakterze interwencyjnym w pracy z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

h) Nabycie większej sprawności w świadczeniu wsparcia i poradnictwa liderom rówieśniczym w grupach samopomocowych młodzieży.

i) Nowatorskie rozwiązania w zakresie form i metodyki pracy zespołów profesjonalno – rówieśniczych, polegające na ocenie problemu „z zewnątrz” – jeden dorosły koordynator programu i dwóch liderów młodzieżowych.

j) Ocena własnej pracy poprzez zastosowanie takich rozwiązań jak protest czy posttest.

k) Ewentualność w zakresie superwizowania (indywidualnego i grupowego) własnej pracy w realizacji zadań związanych z wprowadzeniem produktu finalnego.

l) Edukacja w zakresie podniesienia poziomu przygotowania zawodowego wychowawców, pracowników służb i instytucji, ukierunkowana na podniesienie prewencyjności działań związanych z pracą z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

m) Rozpropagowanie innowacyjnych form pracy (instytucjonalnej i środowiskowej) z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi i przemocowymi.

n) Edukacja w zakresie tworzenia autorskich programów nastawionych na redukcję zachowań agresywnych – bazując na wynikach diagnozy.

o) Możliwość wglądu do nowoczesnych technologii prewencyjnych dla środowisk lokalnych.

Beneficjent projektu przeprowadził analizę ankietową i fokusową, w której uczestniczyli odbiorcy i użytkownicy testujący produkty cząstkowe. Do badań zastosowano 6 metod narzędzi do badania odbiorców i użytkowników w postaci dwuetapowej. Na pierwszym etapie wykorzystano badanie ankietowe z zastosowaniem dwóch metod, na drugim etapie wykorzystano pięć focusów (zasoby służące efektywnej pracy zawodowej, deficyty kapitałowe uniemożliwiające osiągnięcie wysokiej efektywności pracy zawodowej, możliwości pozyskania skuteczniejszych

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

zasobów, możliwości redukowania strat w posiadanych zasobach). Całość programu oceniono pozytywnie, co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że produkt finalny w pełni odpowiada potrzebom grupy docelowej.

Badania wstępne wyłoniły wnioski wśród odbiorców (sześć wniosków) i użytkowników (trzy wnioski z pięciu grup reprezentatywnych). Ustalenia oparte na ich wynikach wymuszają konieczność integracji dotychczasowych i wprowadzenia innowacyjnych metod pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym.

W recenzji produktów cząstkowych zaobserwowano uwagi krytyczne użytkowników (6 podmiotów). Przedmiotowe uwagi odnoszą się do stopnia skomplikowania i możliwości adaptacyjności produktu finalnego. Metoda ZIP2 zawiera szereg barier związanych z funkcjonowaniem i realizacją zadań przez służby i instytucje, co w konsekwencji wskazuje na pewną trudność w stosowaniu w odniesieniu do zaproponowanych narzędzi diagnostycznych dla użytkowników. Przytoczona opinia użytkowników oraz uwagi krytyczne ujęto w pkt K10.3 Bariery utrudniające stosowanie programu ZIP2 interesariuszy i instytucje.

Poniżej prezentacja najpopularniejszych barier wraz ze wskazaniem ich autorów (instytucje i grupy zawodowe).

Tabela Nr 1

Instytucja/grupa zawodowa zgłaszająca barierę	Zgłaszana bariera
Policja	Zorganizowane podporządkowanie wykluczające osobiste prawo do określonego zakończenia prowadzonej sprawy
Kuratorzy sądowi	Niedostosowanie poziomu zatrudnienia do szerokiego spektrum kompetencji, polegających na wykonywaniu pracy zawodowej w odniesieniu do całych rodzin a nie wyłącznie do młodzieży.
Służba Ochrony Kolei	Zminimalizowane kompetencje, co w konsekwencji oznacza ograniczenia w działaniu
Pracownicy socjalni	Nieprawidłowa polityka kadrowa w związku ze zbyt rozbudowanymi obowiązkami służbowymi – praca z całymi rodzinami a nie wyłącznie z młodzieżą.
Straż Miejska	Niedostosowanie poziomu zatrudnienia do przydzielonych obowiązków

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Placówki oświatowe	Niedostosowanie nakładów finansowych do bieżących potrzeb. Wprowadzenie niekorzystnych zmian w oświacie.
--------------------	---

Zaprezentowane powyżej wnioski użytkowników oraz pozostałe uwagi krytyczne przedstawiono we Wnioskach z badań wstępnych na użytek ZIP2 (czynniki kształtujące kapitał zawodowy użytkowników – 3.6). Zaprezentowano również rekomendacje w zakresie korekt i kolejnych prac nad ostateczną wersją produktu.

Aktualność potrzeb wprowadzenia produktu

Analiza bieżących potrzeb młodzieży województwa mazowieckiego wskazuje na wysoki wzrost przestępczości wśród nieletnich i młodzieży w szkole. Przedmiotową przestępczość cechuje ciągle wzrastający poziom agresji. Te wszystkie okoliczności w konsekwencji uzasadniają szukanie i wprowadzanie nowatorskich rozwiązań oraz zintegrowanie dotąd funkcjonujących form i metod wsparcia, w tym rozpoczynanie nowych programów prewencyjnych i interwencyjnych, skupionych na młodzieży cechującej się przejawami agresji. Przedmiotowe okoliczności zagrożone są wykluczeniem społecznym. ZIP2 zawiera elementy niezbędne do podjęcia odpowiednich i adekwatnych reakcji.

Dane statystyczne oraz wyniki badań prowadzone na potrzeby ZIP2, wskazują na aktualność sytuacji problemowej w województwie mazowieckim. Przedmiotowa sytuacja przypomina sytuację z niektórych regionów kraju – wielkomiejskich środowiskach. Stwierdzono niedostateczność skutecznych, zintegrowanych i efektywnych narzędzi wczesnej interwencji socjalnej, programów prewencyjnych i interwencyjnych oraz interdyscyplinarności działań do zastosowania w wybranym obszarze polityki społecznej oraz do pracy z grupą docelową.

Te okoliczności z całą pewnością stanowią wyzwanie dla takich instytucji jak: placówki oświatowe, ośrodki zdrowia, ośrodki pomocy społecznej czy wymiaru sprawiedliwości.

Mając na uwadze powyższe, za niezbędną potrzebę należy uznać szukanie i kreowanie nowatorskiego programu zapobiegania agresji wśród młodzieży, co znajduje odzwierciedlenie we wnioskach opracowanych na podstawie analizy statystyk w tym zakresie. Wskaźnik przestępczości z użyciem agresji w kategoriach wiekowych do 16 – go roku życia w przedziale 17 – 20 lat, jest stosunkowo wyższy dla dziewcząt i dla chłopców poniżej 20 – go roku życia na tle ogółu badanej populacji.

Okolicznościami mającymi niepodważalny związek z wymuszeniem szukania i tworzenia zintegrowanych programów innowacyjnych w obszarze przeciwdziałania agresji wśród młodzieży (ZIP2), są następujące czynniki:

- Ogólny wzrost przestępczości wśród młodych ludzi.
- Wzrost liczby przestępstw wśród młodzieży w placówkach oświatowych.
- Zmiany charakteru przestępstw wśród młodzieży.
- Wzrost liczby przestępstw o podłożu agresywnym wśród młodzieży w porównaniu do dorosłych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

- Wzrost liczby dziewcząt uczestniczących w przestępstwach agresywnych.

Program ZIP2 stanowi swoiste reakcje oraz określa wytyczne nastawione na odpowiednie i adekwatne działania skierowane do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Z założeń programu niepodważalnym następstwem wprowadzenia proponowanych innowacji, będzie zauważalna zmiana trendu w zakresie ograniczenia ryzyka wykluczenia społecznego spowodowanego zachowaniami agresywnymi. Zaobserwuje się tendencję spadkową w odniesieniu do zachowań agresywnych wśród młodzieży. Nastąpi tendencja wzrostowa wśród zachowań innowacyjnych, będących alternatywą dla agresji.

Wśród grupy użytkowników dojdzie do zmian w funkcjonowaniu, co w konsekwencji wpłynie na m.in. poziom satysfakcji zawodowej, ewentualność radzenia sobie z problemami zawodowymi przez wczesną interwencję w pracy z młodzieżą oraz wzrost poziomu zaspokajania potrzeb.

Stopień skomplikowania produktu ze zwróceniem uwagi na łatwość zastosowania wypracowanych narzędzi

W założeniach produktów cząstkowych umieszczono szczegółowe wytyczne i instrukcje zarówno dla użytkowników jak i odbiorców. Użytkownikami są ludzie wspierający zawodowo rozwój młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, zaś odbiorcami jest młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym z powodu zachowań agresywnych.

Zaproponowane produkty nie charakteryzują się wysokim poziomem skomplikowania, aczkolwiek noty użytkowników uczestniczących w testowaniu produktu wskazują na potrzebę edukacji w zakresie komponentu KO dot. zestawu narzędzi diagnostycznych, wspomagających wieloaspektową i wieloprofilową pracę z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym (K3.2.1).

Przedstawiona metodyka wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia jest gotowa do rozpowszechniania i ujęcia zarówno w wewnętrznej polityce województwa mazowieckiego jak i na obszarze całej Polski. O nieograniczonej dostępności produktu decyduje brak wymogu angażowania i ponoszenia złożonych nakładów finansowych oraz brak konieczności interwencji w zakresie wprowadzania zmian legislacyjnych. Projekt z powodzeniem może być realizowany w oparciu o zasoby dostępne w środowisku i społeczności lokalnej.

Możliwość zastosowania przez użytkowników; możliwości prawne, organizacyjne

Poszczególne elementy składowe programu pomimo tego, że nie stwarzają konieczności wprowadzania zmian legislacyjnych i organizacyjnych, wręcz integrują funkcjonujące już w praktyce działania oraz wskazują na innowacyjne kierunki w zakresie skuteczności wczesnej prewencji wśród młodzieży cechującej się zachowaniami agresywnymi.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Działania o podłożu prewencyjnym, nastawione na młodzież cechującą się agresywnością a w konsekwencji wykluczeniem społecznym, powinny bazować na produktach wypracowanych na podłożu ZIP2. Poniższa tabela zawiera prezentację wybranych produktów.

Tabela Nr 2

Lp	Wyszczególnienie/produkt
1	Rozpoznawanie przyczyn prewencyjnych przed używaniem zachowań agresywnych wśród młodzieży
2	Działalność edukacyjna skierowana do liderów młodzieżowych oraz do profesjonalnych koordynatorów, nastawiona na mediacje i innowacyjność.
3	Zastosowanie działań prewencyjnych w zakresie przeciwdziałania marginalizacji społecznej młodzieży.
4	Indywidualna i jednostkowa planistyka ścieżek rozwoju młodzieży cechującej się różnymi formami agresji, z wykorzystaniem przyczyn prewencyjnych.
5	Funkcja liderów młodzieżowych nastawionych na pomoc w rozwiązywaniu materii agresji i przemocy.
6	Edukacja w zakresie integracji ze środowiskami rówieśniczymi, w których nie występuje problem wykluczenia społecznego.

Założenia projektu finalnego ZIP2 odnoszą się również do materii nastawionych na rozwiązywanie problemów dotyczących m.in. następujących okoliczności:

Tabela Nr 3

Lp.	Wyszczególnienie
1	Niska jakość technik pracy z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

2	Niedostatek profesjonalnych form pomocy ukierunkowanych na młodzież przebywającą w rodzinach zastępczych
3	Niewystępowanie młodzieżowych liderów prowadzących grupy samopomocowe dla młodzieży cechującej się zachowaniami agresywnymi
4	Znikoma świadomość młodych osób w odniesieniu do konieczności wykluczania zachowań agresywnych i zastępowania ich substytutami
5	Niedostateczna wiedza w zakresie interdyscyplinarnej metodyki pracy z młodzieżą cechującą się zachowaniami agresywnymi
6	Niedostatek profesjonalnych form pomocy ukierunkowanych na młodzież przebywającą w placówkach opiekuńczo – wychowawczych

Na wymienione powyżej utrudnienia produkt finalny ZIP2 przewiduje odpowiednią reakcję, bez konieczności wprowadzania zmian legislacyjnych i organizacyjnych, co w konsekwencji oznacza, że produkt finalny ZIP2 generuje zyski i ogranicza niedobory wymienione powyżej, poprzez następujące działania:

Tabela Nr 4

Lp.	Wyszczególnienie
1	Poszerzanie istniejących rozwiązań o nowatorskie praktyki w zakresie ograniczania zachowań agresywnych wśród odbiorców
2	Integracja ZIP2 z formami oddziaływań w odniesieniu do młodzieży cechującej się zachowaniami agresywnymi
3	Stopniowe przygotowanie użytkowników i liderów rówieśniczych do realizacji działań nastawionych na przeciwdziałanie marginalizacji młodzieży
4	Dopasowanie możliwości użytkowników oraz popytu odbiorców do specyfiki funkcjonowania społeczności lokalnej
5	Adaptacja produktu z okolicznościami szkolnymi (konstruktywne formy przeciwdziałania agresji rówieśniczej)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

Produkt finalny ZIP2 daje możliwości wprowadzenia go zarówno do społeczności mikro jak i makrospołecznej. Co prawda, założenia produktu finalnego wydają się przynieść więcej korzyści na poziomie mikrospołecznym (lokalnym), w szczególności poprzez: wczesną diagnostykę, odpowiedniość i adekwatność rozwiązań w odniesieniu do bieżących potrzeb odbiorców docelowych, naturalne więzi społeczne mające znaczenie w przypadkach organizacyjnych, wysoką ekonomiczność, aczkolwiek produkt finalny rozpatrywany w aspekcie modelu makrospołecznego, zawiera również następujące elementy:

- Przeprowadzenie obserwacji i badań empirycznych łącznie z przedstawieniem założeń przeciwdziałania agresji i przemocy.
- Koordynację działań makrosystemowych.
- Ustalenie kierunków podejmowania zintegrowanych działań w obszarze ZIP2.
- Dane w zakresie nakładów finansowych przeznaczonych na realizację ZIP2 na obszarze poszczególnych województw.
- Specyfikę potrzeb na ZIP2 w różnych grupach użytkowników.

Efektywność wprowadzenia rozwiązania (nakłady do rezultatów)

Realizacja produktu Finalnego ZIP2 nie przewiduje i nie zakłada ponoszenia środków finansowych ze strony ewentualnych użytkowników. Przedstawiono szacowanie finansowania w ujęciu makrospołecznym – ogólnopolskim.

Innowacyjność rozwiązań

W obecnych czasach, jednym z najistotniejszych zagadnień społecznych są uwarunkowania młodzieży podwyższonego ryzyka, cechującej się zachowaniami agresywnymi. Bieżąca polityka społeczna nie poświęca przedmiotowemu zagadnieniu wystarczającej wagi, co w efekcie doprowadziło do ograniczeń, biorąc pod uwagę skuteczność dostępnych technik i metod pomocy. Rozwiązania, zaproponowane w projekcie należą do rozwiązań pionierskich i innowacyjnych, opierają się o zasobach. Ponadto, posługują się m.in. interwencją kryzysową, coachingiem itp., a więc nowoczesnymi metodami pracy. Dodatkowo, wzięto pod uwagę udział młodzieży w grupie rówieśniczej z wykorzystaniem liderów młodzieżowych.

Już do sporządzenia koncepcji projektu, wnioskodawca rekrutuje przedstawicieli grup docelowych. Czynności te są również wykonywane do realizacji projektu. Działania w przedmiotowym zakresie są wykonywane w sposób doskonale zaprojektowany, zmierzając do otrzymania planowanych efektów projektu.

Produkt finalny ZIP2 w sposób wyraźny i stanowczy określa, iż skierowany jest do odbiorców powszechnie znanych, gdzie przeważają formy agresji. Ponieważ cytowanym odbiorcom nie zapewniono odpowiedniej i

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

adekwatnej pomocy w formie zintegrowanej, w ZIP2 zaproponowano innowacyjne rozwiązania w zakresie metod pracy z młodzieżą, polegające na modyfikacji już istniejących działań oraz zaoferowano nowe, szczegółowo wskazując na oddziaływania skierowane do adresatów.

Ideą zawartą w ZIP2 jest ograniczenie uwarunkowań psychospołecznych oraz postępowań ogólnie niepożądanych. Do osiągnięcia tego celu przewidziano np. hierarchizację potrzeb odbiorców, inicjatywę pozyskania rezerw psychospołecznych oraz wykorzystania strategii zaradczych.

Produkt finalny ZIP2 przewiduje nowatorskie działania w kierunku długofalowości oddziaływań oraz ich etapowości. Przedmiotowych rozwiązań nie stosowano dotychczas w praktyce. Poprzez ewaluację szczegółowych etapów przedsięwzięcia, określono użyteczność i przydatność podejmowanych działań oraz innowacyjnych inicjatyw. Poza tym nastawienie użytkowników na bezpośrednią pracę z określoną grupą osób, pozwala na zastosowanie np. samokontroli poprzez samoocenę czy badania skuteczności i efektywności pracy, co z kolei stanowi pewne novum w pracy takich specjalistów jak terapeuci czy doradcy zawodowi. Zadania i wymagania cytowanych grup zawodowych w procesie wdrażania ZIP2 szczegółowo określono na poszczególnych etapach realizacji projektu.

Produkt finalny ZIP2 wskazuje na wiele tzw. rozwiązań systemowych, opierających się na przenikliwej i skrupulatnej diagnozie, czego dotąd nie przewidziano w terapii i resocjalizacji młodzieży cechującej się zachowaniami agresywnymi.

Produkt finalny ZIP2 zakłada współpracę międzysektorową w odniesieniu do grupy odbiorców, co z kolei decyduje o jej istotności, biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia polegające na swoistej izolacji podobnych działań. Prawodawstwo polskie nie zapewnia w wystarczającym stopniu odpowiednich form pomocy osobie w okresie adolescencji, co z kolei dogłębniej rozwiązuje działania przewidziane w ZIP2. Przedmiotowe działania cechują przede wszystkim takie czynniki jak integracja, spójność, skuteczność pracy udział przedstawicieli służb, instytucji i III sektora.

Rozwiązania przyjęte do wdrożenia w ramach ZIP2 obejmują szeroki wachlarz instytucji, jednocześnie nie określając zasad ich weryfikacji i ograniczeń w realizacji projektu. Stwarza to sprzyjające okoliczności z uwagi na fakt, iż zarówno zróżnicowanie grup odbiorców jak i zróżnicowanie środowisk uczestniczących we wdrażaniu produktu, stanowią nieograniczone okoliczności zapewnienia skutecznej, wczesnej interwencji socjalnej.

Kolejnym innowacyjnym podejściem jest przewidziana rola placówek oświatowych dotycząca edukacji młodych osób, z wczesnym rozpoznaniem problemu agresji wśród młodzieży szkolnej. Jednocześnie, wśród grup zawodowych pracujących w placówkach oświatowych (nauczyciele, wychowawcy), obserwuje się stale rosnący popyt na szkolenia w przedmiotowym zakresie. ZIP2 w zadowalającym stopniu przewiduje odpowiednie i adekwatne rozwiązania w przedmiotowym zakresie.

Kolejnym innowacyjnym podejściem jest udział Kościoła w kształtowaniu psychiki młodych osób, czego nie praktykowano dotychczas w działaniach międzysektorowych, realizowanych przez służby, instytucje oraz III sektor. ZIP2 precyzyjnie i wystarczająco określa rolę Kościoła w codziennym funkcjonowaniu młodzieży cechującej się zachowaniami agresywnymi.

Produkt finalny ZIP2 skonstruowano w sposób odpowiedni i adekwatny do potrzeb jego adresatów. O przedmiotowym stwierdzeniu zdecydowały przesłanki przedstawione we wcześniejszej treści tego opracowania.

Podsumowanie. Komentarz i rekomendacje sędziego.

Analiza zapisów ekspertyzy końcowej wersji produktu finalnego Modelu **Zintegrowany**

Innowacyjny Program Nr2 (ZIP2) – Program zapobiegania przemocy i agresji, stanowczo wskazała na pełną zgodność Modelu ZIP2 ze Strategią Wdrażania Projektu Innowacyjnego. Produkt finalny ZIP2 przewiduje odpowiednie i adekwatne działania charakteryzujące się nowoczesnością, usprawnieniami, pionierstwem, prekursorstwem i kreatywnością. Przedmiotowe działania cechuje szerokorozumiana konsolidacyjna

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

współpraca interdyscyplinarna w odniesieniu do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne. Przedstawione rozwiązania zawierają w sobie adekwatność w stosunku do potrzeb i wymogów młodzieży w wieku 15 – 19 lat z terenu województwa mazowieckiego. Produkt pozyskał przychylność ze strony jego odbiorców i użytkowników, na co wskazuje zgromadzony materiał zarówno jakościowy jak i ilościowy. Przy czym zaznaczyć trzeba, iż produkt ten obejmuje różnorakie metody działań prewencyjnych, dotyczących młodzieży szczególnego ryzyka, cechującej się agresywnością i przemocą.

Efektywność analizowanego produktu nosi znamiona wysokiej skuteczności, adekwatnej do okoliczności przedstawionych w produkcie finalnym, adekwatnym do strategii.

ZIP2 proteguje w likwidacji problemów społecznych młodzieży ze szczególnej grupy ryzyka oraz w znaczącym stopniu oddziałuje/wpływa na różnokierunkowość działań międzysektorowych, dotychczas niestosowanych w podanym wymiarze.

Dostępność zaprojektowanych technik i metod realizacji oraz ich mały stopień skomplikowania znajdzie dodatnie odzwierciedlenie w sytuacji grup docelowych. Dlatego też, nie znajduję przesłanek, na podstawie których mógłbym wnioskować o wprowadzenie dodatkowych działań dotyczących wdrożenia projektu. Nie dopatrzyłem się również okoliczności wskazujących na potrzebę skomplikowanych przygotowań odbiorców i użytkowników, w tym specjalistycznych i długotrwałych szkoleń.

Zarówno odpowiednia jakość instrukcji realizacji ZIP2, jak i odpowiednia jakość poszczególnych materiałów składowych, dowodzą o pełnej skuteczności w pracy z grupą docelową.

Dodatkowym, pozytywnym aspektem jest fakt, iż produkt finalny ZIP2 nie przewiduje złożonych nakładów finansowych w związku z jego wdrożeniem i realizacją.

Ponadto na uwagę zasługuje również brak konieczności przeprowadzania skomplikowanych szkoleń i zmian w prawodawstwie.

Ponieważ młodzież województwa mazowieckiego przejawia zachowania agresywne, dlatego też konieczność wprowadzenia produktu finalnego ZIP2 pozostaje jak najbardziej aktualna. Nowatorstwo w zakresie zaplanowanych rozwiązań, w tym również uzupełnianie działań dotychczas praktykowanych w pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym, dowodzi o dużej skuteczności i efektywności interakcji w odniesieniu do młodzieży przejawiającej zachowania agresywne i przemocowe.

Szeroki wachlarz działań skierowanych do odbiorców na etapie wdrażania, dowodzi o szerokoprofilowym oddziaływaniu na otoczenie i na odbiorców, co z kolei stanowi dodatkowy atut i stanowi bardzo dużą wartość dodaną.

Produkt finalny ZIP2, poprzez zaprojektowane techniki i metodologię pracy, wywrze istotny wpływ na odbiorców, użytkowników oraz środowisko ich funkcjonowania w zapobieganiu i minimalizowaniu marginalizacji społecznej młodzieży, przejawiającej zachowania agresywne i przemocowe.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 5:⁴⁹

Model wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów – model mazowiecki (końcowa wersja produktu) to program mający na celu podejmowanie działań profilaktycznych w stosunku do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Jak wykazują przeprowadzane badania pierwszych interholików zdiagnozowano już w 1993 roku. Są to ludzie młodzi w wieku 18-25 lat, głównie uczniowie i studenci.

Uzależnienie od multimediów nie jest związane jedynie z Internetem. W tej grupie uzależnienia znajdują się także fonoholicy i telemaniacy. Uzależnienie od multimediów jest uzależnieniem czynnościowym i niesie za sobą daleko idące negatywne skutki zarówno dla uzależnionej jednostki jak i jej otoczenia. Skutki psychiczne to m.in. zaburzenia koncentracji, uwagi, labilność emocjonalna, bezsenność, zaburzenia łaknienia, zanik życia towarzyskiego, przymus „bycia zalogowanym” bezkrytyczne przyjmowanie informacji, problemy z odróżnieniem fikcji od rzeczywistości. To tylko nieliczne zgubne skutki nadużywania multimediów.

Dlatego też zachodzi potrzeba działań profilaktycznych i terapeutycznych za pomocą innowacyjnego programu wczesnej interwencji w obszarze przeciwdziałania marginalizacji i wykluczenia młodzieży z powodu nadużywania multimediów.

Innowacyjny Program Interwencyjny (ZIP 3) oparty jest na proaktywności, integralności, wielowymiarowości, międzysektorowości, wielosektorowości i podejściu inter-instytucjonalnym.

ZIP 3 jest programem innowacyjnym, a zaprezentowane działania profilaktyczne mają charakter kreatywny.

1. Uzasadnienie potrzeby wdrożenia modelu wczesnej interwencji socjalnej. Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Proponowany do wdrożenia model wczesnej interwencji socjalnej. Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów został uzasadniony w sposób wyczerpujący.

Uzasadnienie zawiera opis skutków bezrefleksyjnego, nieumiejętnego i nieograniczonego korzystania z środków masowego przekazu. Efektem takiego niekontrolowanego korzystania z multimediów jest uzależnienie, dezintegracja osobowości, degeneracja społeczna oraz destrukcja rodziny. Jak wskazuje autorka powszechność narzędzi cyberprzestrzennych i telekomunikacyjnych powoduje iż uzależnienie od multimediów lub zagrożenie nim dotyczy coraz większej liczby osób. Szczególnie niepokojące jest to, że do uzależnienia od multimediów może dojść niezależnie od poci, wieku, statusu społecznego czy kondycji zdrowotnej.

⁴⁹ Cyt. Za: Ocena końcowej wersji produktu Model wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15 – 19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów – model mazowiecki, Sędzia kompetentny: Aleksandra Warmińska, Lublin 2013

Autorka w uzasadnieniu podkreśla iż w Polsce brak jest profesjonalnych programów w zakresie profilaktyki uzależnień od multimediów. Brak jest również narzędzi diagnozujących niniejszy problem. Dotychczas Polska opiera się na amerykańskich testach. Testy te jednak nie spełniają warunków potrzebnych do pełnej i rzetelnej diagnozy, gdyż ukierunkowane są wyłącznie na samoocenę osób badanych i w ograniczonym zakresie identyfikują problemy związane z określonym rodzajem uzależnienia medialnego.

Autorka wskazuje także na niewystarczające działania w tym zakresie podejmowane przez szkoły które oparte są na założeniach profilaktyki defensywnej.

Uzasadnienie koncepcji ZIP 3 jest wystarczające do uznania konieczności podjęcia działań w kierunku jej wdrożenia, a tym samym realizowania profilaktyki kreatywnej adresowanej do młodzieży, która w stopniu wyższym niż przeciętny jest narażona na uzależnienie od multimediów. Założenia profilaktyki kreatywnej ukierunkowane są na wzmacnianie postaw chroniących jednostki przed podejmowaniem zachowań ryzykownych jakimi jest nadużywanie multimediów. Profilaktyka kreatywna ma za zadanie przygotować jednostki i grupy społeczne do konstruktywnego radzenia sobie z zagrożeniami. Jej istotą jest podejmowanie wczesnej interwencji krótkoterminowej trafnie dobranej i dobrowolnie przyjmowanej oferty przez młodzież zagrożoną wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Argumentami uzasadniającymi zapotrzebowanie ZIP 3 jest także brak analizy problemu w środowiskach rówieśniczych i wprowadzania do planów wychowawczych programów profilaktyki uzależnień. Analizowane programy profilaktyczne województwie mazowieckim wskazują na pobieżne ujęcie problemu uzależnienia od multimediów. Wdrożone programy zawierają wady związane z brakiem, diagnozy, ewaluacji, monitorowania wdrożonych działań.

W oparciu o wyniki badań empirycznych uzasadniono iż w województwie mazowieckim istnieje problem patologicznego korzystania z komputera i Internetu i staje się problemem społecznym. Przedstawiono także problem małej ilości terapeutów od współczesnych uzależnień. Proporcja jest następująca: 7 terapeutów w Polsce i 22 tysiące dzieci nadużywających komputera i Internetu. Dane te bardzo wymownie wskazują na konieczność podjęcia działań na rzecz młodzieży narażonej na uzależnienie bądź uzależnionej od multimediów. ZIP 3 zawiera także opisane zalety oddziaływań kreatywnych, które powodują m.in. proaktywność czyli działania uprzedzające pojawienie się zaburzenia w funkcjonowaniu jednostki, różnorodność inicjowanych działań czyli obejmujące różne sfery funkcjonowania, odpowiedzialność za własną kondycję zdrowotną i rozwój osobisty, a także kompatybilność z problemami danego środowiska. Zaprezentowaną zaletą działań kreatywnych są niskie koszty działania w postaci wsparcia wolontarystycznego.

2. Aktualny stan wiedzy w zakresie nadużywania multimediów, a wdrożenia modelu wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów jest oparty na aktualnym stanie wiedzy dotyczącej czynników ryzyka, czynników chroniących i testowanych pozytywnie oddziaływań profilaktycznych.

Zawiera przedstawione w oparciu o literaturę przyczyny korzystania z multimediów oraz skutki patologicznego korzystania z multimediów.

Przyczyny patologicznego korzystania z multimediów jednoznacznie wskazują na podłoże psychospołeczne i neurobiologiczne. Bardziej szczegółowy podział wskazuje na przyczyny biopsychiczne, psychospołeczne i kulturowe. Każda z nich oparta jest na deficytach jakie posiada jednostka. Deficyty te dotyczą m.in. niskiej odporności na stres, braku możliwości zaspokojenia potrzeb psychicznych wynikających z niepowodzeń życiowych. Jak wskazano multimedia kompensują deficyty lub odwracają uwagę od problemu czyli

ucieczka w świat iluzji i pozorów. Jednocześnie blokują szansę na rozwój jednostki. W określonych kręgach społecznych nadużywanie multimediów jest traktowane jako obowiązujący, akceptowany społecznie standard.

Opisane skutki patologicznego korzystania z multimediów związane są z nadużywaniem określonego rodzaju mediów. W programie opisany jest infoholizm wywołujący skutki psychiczne takie jak: zaburzenia pamięci krótkotrwałej, koncentracji uwagi, zmiany nastroju, nerwice, natręctwa, a także przymus „bycia zalogowanym”. Skutki zdrowotne objawiające się bezsennością, zaburzeniami łaknienia i snu, bólami mięśni. Skutki społeczne infoholizmu to głównie utrata potrzeby kontaktu z realnym światem, zaburzenia komunikacji interpersonalnej, zanik życia towarzyskiego, konflikty rodzinne.

Fonoholizm doprowadzający głównie ubożenia języka dotyczy jak podaje autorka 27% młodych ludzi.

Telemania skutkująca zaburzeniami w rozwoju fizycznym dzieci i młodzieży, niekorzystnymi zmianami w sferze poznawczej, emocjonalnej i motywacyjnej.

Autorka reasumuje iż uzależnienie od multimediów niezależnie od jego rodzaju doprowadza do wykluczenia społecznego. Wskazuje więc na konieczność prowadzenia oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych opartych na diagnozie oraz pedagogiczno-psychologicznej prognozie. Takim oddziaływaniom służyć ma innowacyjny program wczesnej interwencji w obszarze przeciwdziałania marginalizacji i wykluczenia młodzieży z powodu nadużywania multimediów. W oparciu o literaturę autorka przedstawia także kognitywno-poznawczy model etiologii nałogów na podstawie S. Caplana. Model prezentuje trzy rodzaje czynników tj. konieczne, wystarczające i dodatkowe. Czynniki wystarczające (np. depresja, niska samoocena, niski poziom kompetencji społecznych), czynnik dodatkowy (nieśmiałość, nieumiejętność radzenia sobie ze stresem) określone są jako uwarunkowania podmiotowe związane z kompetencjami społecznymi i cechami osobowości.

W oparciu o aktualną literaturę w ZIP 3 zastosowano teorię zachowania zasobów, koncepcję twórczej resocjalizacji oraz koncepcję zewnętrznego kreowania systemu rodzinnego.

Słusznie oparto się na wieloosiowym modelu Hobfolla, który dokonał podziału obiektów i stanów rzeczywistości wartościowych dla jednostki na cztery podstawowe grupy tj. zasoby materialne, zasoby osobiste, zasoby stanu i zasoby energii. Zasoby te decydują o sposobie i jakości przystosowania człowieka do otaczającego świata. W przypadku zagrożenia lub utraty dóbr będzie umiał radzić sobie w sytuacji kryzysowej i będzie podejmował strategie zaradcze. Działania w ramach ZIP 3 oparte na teorii Hobfolla proponują aktywny - prospołeczny styl radzenia sobie, pełniący funkcje ochronne. W oparciu o literaturę (Hobfoll, Ibidem) w programie wczesnej interwencji wobec młodzieży zagrożonej od multimediów uwzględniono mechanizmy wyznaczające sposoby funkcjonowania zasobów. Wskazano dwie kluczowe reguły: utrata zasobów ma większe znaczenie niż zysk, oraz człowiek inwestuje w zasoby aby zapobiegać ich utracie, rekompensować straty i pozyskiwać nowe zasoby.

Działania podejmowane w ramach ZIP 3 oparte są na bazie metod interaktywnych z zastosowaniem metod twórczej resocjalizacji wybranych i opracowanych na podstawie literatury.

Wybrane koncepcje posłużyły do opracowania słusznych modeli działań wczesnej interwencji socjalnej tj. model dopasowania zasobów psychospołecznych jednostki ludzkiej do wymogów otoczenia, model rozwoju potencjałów i autokreacji tożsamości oraz model zewnętrznych oddziaływań stabilizująco-rozwojowych kreujących systemem rodziny.

W oparciu o literaturę przedmiotu dokonano również wprowadzenia czterech wniosków aplikacyjnych, które zawierają uzasadnione działania.

Pierwszy wniosek aplikacyjny zawiera stwierdzenie iż proces interwencji powinien zmierzać do odporności na stres, przy jednoczesnym wykształceniu umiejętności identyfikacji zysków i strat oraz autodiagnozy i rozwijania zainteresowań. Drugi wniosek aplikacyjny zmierza do podejmowania działań w ramach wczesnej interwencji socjalnej mającej na celu wykorzystanie posiadanych zasobów do odbudowania poniesionych strat lub do ich zwiększania zasobów. Trzeci i czwarty wniosek aplikacyjny postulują zasadność objęcia działaniami programu ZIP 3 młodzieży zagrożonej uzależnieniem od multimediów oraz jej rodziców, ukierunkowanymi na podnoszenie poziomu kompetencji społecznych i życiowych.

Zaproponowane działania w ramach ZIP 3 są zasadne, słuszne i usystematyzowane opracowane w oparciu o aktualną literaturę.

3. Wyniki i analizy badań uzasadniających wdrożenia modelu wczesnej interwencji społecznej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Celem badań prowadzonych w ramach ZIP 3 było rozpoznanie zależności między przystosowaniem młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu uzależnienia od multimediów a dystrybucją psychospołecznych zasobów oraz wskazanie dystrybucji zasobów u osób zawodowo wspierających rozwój młodzieży w różnym stopniu zagrożonej wykluczeniem społecznym, która decyduje o sukcesie zawodowym bądź prowadzi do porażki.

Dokonano diagnozy dwu etapowej. Pierwszy etap miał za zadanie określić jakie potrzeby są zaspokajane przez zachowania dewiacyjne. Etap drugi szukał odpowiedzi jakie zachowanie

o charakterze konstruktywnym stanowią alternatywę zachowań dewiacyjnych w kontekście zaspokajania takich samych potrzeb.

Prowadzone badania miały również za zadanie znalezienia odpowiedzi na dwa pytania badawcze dotyczące dystrybucji ryzyka prowadzącego do redukcji ryzyka wykluczenia społecznego młodzieży z powodu uzależnienia od multimediów oraz związków zachodzących między dystrybucją zasobów, a efektywnością pracy zawodowej u osób profesjonalnie wspierających rozwój młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu uzależnienia od multimediów.

Metryczka pozwoliła na zebranie informacji socjodemograficznych dotyczących płci, wieku, miejsca zamieszkania, średniej ocen, struktury rodziny oraz statusu materialnego rodziny.

Kwestionariusz Oceny Zachowania Zasobów Hobfolla wykorzystano jako narzędzie do pomiaru zarządzania zasobami. Badanie proponowało 22 zasoby jakie młodzież może wykorzystać w różnych okolicznościach życiowych. Badanie daje możliwość oceny w jakim stopniu badani pozyskali zasoby oraz w jakim je utracili.

Skala Strategicznego Podejścia do radzenia sobie, Hobfolla – część E pakietu badawczego „Jaki/jaka jestem?” służyła do badania strategii zaradczych w sytuacjach trudnych.

Kwestionariusz Zachowań Dewiacyjnych (Niewiadomska, Chwaszcz) jako narzędzie eksperymentalne wykorzystano do badania m.in. uzależnienia od multimediów.

Kwestionariusz Zachowań Konstruktywnych (Niewiadomska, Chwaszcz) jako narzędzie eksperymentalne służące analizie zachowań konstruktywnych w populacji młodzieży zagrożonej w różnym stopniu wykluczeniem społecznym z powodu m.in. uzależnienia od multimediów.

Kwestionariusz zaspokojenia potrzeb Lestera (narzędzie skonstruowane na podstawie teorii potrzeb Masłowa). Kwestionariusz służy badaniu zaspokojenia potrzeb fizjologicznych, potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, szacunku, samoaktualizacji.

Program zawiera także opis dwuetapowych badań użytkowników czyli osób wspierających młodzież w różnym stopniu zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

W pierwszym etapie przeprowadzono ankietę metodą Kwestionariusza Oceny Zachowania Zasobów Hobfolla w celu oceny zysków i strat kapitałowych doprowadzających do sukcesu zawodowego oraz rodzaju dystrybucji zasobów zwiększających ryzyko doświadczania problemów zawodowych. Kwestionariusz Zaspokojenia Potrzeb Lestera wykorzystano w celu ukazania związków między poziomem zaspokojenia potrzeb, a satysfakcją zawodową i odczuwanymi problemami pracy z młodzieżą.

Etap drugi badań oparty był na przeprowadzeniu 5 fokusów w celu uzyskania danych jakościowych dotyczących m.in. możliwości dysponowania zasobami służącymi efektywnej pracy zawodowej czy deficytów kapitałowych które wpływają na wyniki pracy zawodowej.

Badania zostały przeprowadzone na dostatecznie dużej ilości osób (1500 osób, obróbka statystyczna 967). W badaniu brało udział 52% kobiet i 46% mężczyzn. Wartości te wskazują na równość szans kobiet i mężczyzn. Podano szczegółową charakterystykę badanej grupy. Średni wiek badanych osób to 17,24 lat co oznacza, że jest adekwatny do założeń ZIP 3, który skierowany jest do młodzieży w wieku 15-19 lat. Badana młodzież w 77,3% wywodzi się z rodzin pełnych, a średnia ocen 3,7 wskazuje na dość dobre wyniki nauczania badanych. Miejsce zamieszkania i sytuacja materialna nie różnicują młodzieży zagrożonej i nie zagrożonej wykluczeniem, a średnia ocen jest związana z zachowaniami ryzykownymi i jest niższa u młodzieży nadużywającej multimediiów lub od nich uzależnionej oraz, że zachowania ryzykowne częściej wykazując chłopcy.

Diagnoza odbiorców ZIP 3 przeprowadzona była na Mazowszu czyli adekwatnie do zakresu działania programu. Badania prowadzone były w 2012 r. czyli stanowią aktualny materiał. Jak wskazują badania w województwie mazowieckim zaznaczają się różnice w korzystaniu z technologii informacyjno-komunikacyjnych. Przynajmniej jeden komputer posiada 68,5% gospodarstw domowych, a 62,9% dostęp do Internetu. Z Internetu w 97% korzystają osoby młode (uczniowie i studenci), do 24 roku życia czyli w grupie także jaką obejmuje ZIP 3 (15-19 lat) z Internetu korzystało 94% badanych. Jak wskazują badania kobiety w 52,6 % badanych osób są użytkownikami komputera. Na korzystanie z komputera i Internetu wpływ ma poziom wykształcenia, zamożność i miejsce zamieszkania. Częściej z komputera i Internetu korzystają osoby młodsze, aktywne zawodowo lub uczące się, zamożniejsi mieszkańcy miast.

Prowadzone w 2008 roku badania w województwie mazowieckim wskazały także na negatywne skutki korzystania z telefonii komórkowej. Średni czas korzystania telefonu wśród badanej młodzieży wyniósł 5-10 godzin dziennie.

Badania wykazały rozpowszechnienie się zjawiska nadużywania multimediiów w populacji młodzieży na terenie województwa mazowieckiego.

Badaną grupę użytkowników stanowili nauczyciele, wychowawcy, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi i rodzinni. Badania przeprowadzono na 300 osobach z czego do obróbki statystycznej zakwalifikowano 257. Średnia wieku badanych wyniosła 41,43 lat. Wśród badanych 73,2% stanowiły kobiety. Zapewne przewaga kobiet spowodowana jest tym iż poddane badaniom zawody wykonują w przeważającej liczbie kobiety. Wobec powyższego tak znacząca przewaga kobiet wśród badanych jest uzasadniona.

Badania wskazały iż blisko jedna trzecia badanych odczuwa bardzo dużą satysfakcję z wykonywanej pracy, a połowa ze swojego statusu zawodowego jest zadowolona, a jedna trzecia wykazuje średnie zadowolenie. Niewielką satysfakcję z pracy deklaruje 13,8% badanych.

Odczucia na temat pracy zawodowej wśród kobiet i mężczyzn kształtują się na jednakowym poziomie.

Przeprowadzone badania są uzasadnione, szeroko zakrojone, zawierają charakterystykę zarówno grupy odbiorców i użytkowników programu. Oprócz danych socjodemograficznych zawierają informacje stanowiące bazę do zaplanowania działań w ramach ZIP 3.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badania pogłębiły wiedzę w zakresie uzależnienia od multimediów. Zastosowana triangulacja metod pozwoliła na pełniejsze przedstawienie problemu. Była także podstawą do uzasadnienia zaplanowanych działań zawartych w programie.

Bardzo istotne jest porównanie osób nadużywających multimediów z osobami racjonalnie korzystającymi ze środków masowego przekazu. Porównanie to umożliwiło wyodrębnienie czynników ochraniających młodzież przed uzależniającym korzystaniem

z multimediów. Do czynników tych zaliczono m.in. poczucie własnego sprawstwa, dystrybucja zasobów stanu i zasobów energetycznych, pozytywne przystosowanie szkolne.

Dobór metod badawczych jest trafny i uzasadniony.

4. Celowość i zasadność działań podjętych w ramach Innowacyjnego Programu Interwencyjnego.

Działania podjęte w ramach ZIP 3 są trafnie dobrane i uzasadnione. Zaplanowano, iż procesy zmian powinny zachodzić na trzech płaszczyznach.

Pierwsza płaszczyzna dotyczy pozyskiwania zasobów przez użytkowników programu czyli dorosłych koordynatorów ZIP 3, druga dotyczy pozyskiwania zasobów przez uczestników czyli odbiorców programu. Trzecia płaszczyzna zarezerwowana jest dla gminy, która ma pozyskiwać zasoby dzięki funkcjonowaniu ZIP 3 czyli zintegrowanym działaniom użytkowników i odbiorców ZIP 3.

Program wczesnej interwencji socjalnej zakłada podnoszenie u realizatorów programu poziomu kompetencji społecznych i zawodowych niezbędnych do pracy z osobami nadużywającymi multimediów. Słusznie wyłoniono potrzebę doskonalenia umiejętności: m.in. nawiązywania i podtrzymywania kontaktów, diagnozowania potrzeb młodzieży nadużywającej multimediów oraz kapitału wspierającego, zarządzania konfliktem oraz umiejętności pracy

w środowisku lokalnym.

Celem treningu umiejętności użytkowników jest także analiza i ocena wartości realizowanych przedsięwzięć oraz refleksja na własnym warsztacie zawodowym.

Ocenę ułatwi warsztat ewaluacyjny składający się z trzech części tj. przed realizacją programu, w trakcie jego trwania i po zakończeniu programu. Etap pierwszy rozpozna m.in. potrzeby

i oczekiwania beneficjentów i ich rodzin, spójność celów i działań oraz potencjalne trudności. Etap drugi dokona oceny przeprowadzonych działań, a etap trzeci dokona m.in. oceny skuteczności realizowanego przedsięwzięcia.

Na płaszczyźnie pozyskiwania zasobów psychospołecznych przez młodzież zagrożoną uzależnieniem od multimediów istotną rolę przypisano aktywności własnej odbiorców programu. Proces ten zostaje uruchomiony przez uczestnictwo w różnorodnych formach aktywności m.in. edukacja środowiskowa, działania wolontarystyczne. Jak słusznie założono jedynie czynne uczestnictwo osób zagrożonych uzależnieniem od multimediów w proponowanych zadaniach organizowanych poza domem w miejscach atrakcyjnych dla młodzieży dają gwarancję pozytywnych zmian.

Jak właściwie założono pozyskiwanie zasobów w ramach ZIP 3 powinno być parte na mechanizmie uczenia się społecznego.

Zaplanowane działania dla gmin w zakresie pozyskiwania zasobów docelowo powinno wspierać strategię rozwoju gminy poprzez zintegrowane działania mieszkańców.

Działania podejmowane w ramach ZIP 3 obejmują metody twórczej resocjalizacji, techniki i gry symulacyjne, metody interaktywne i kierowanego uczestnictwa.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program wprowadza cztery strategie działań chroniące młodzież przez patologicznym korzystaniem z multimedialnych: edukacyjna, tworzenia konstruktywnych alternatyw dla destrukcyjnego stylu życia młodzieży nadużywającej multimedialnych, wsparcia rówieśniczego, interwencji wobec osób zagrożonych uzależnieniem od multimedialnych.

Właściwie zaplanowano również testowanie ZIP 3, odbywające się na trzech poziomach tj. poziom gminy, użytkowników i poziom odbiorców.

Na poziomie gminy działania dotyczą całego okresu testowania programu i zawierają działania w zakresie logistyki i finansowania, a także organizowania szkoleń i warsztatów.

Na poziomie użytkowników kluczowe działania to: rekrutacja, selekcja, szkolenia (dla profesjonalnych koordynatorów, dla liderów młodzieżowych, dla rodziców młodzieży uczestniczącej w programie).

Na poziomie odbiorców działania podzielono na cztery etapy: diagnozowanie czynników chroniących młodzież przed uzależnieniem od multimedialnych, prezentacja oferty w postaci uczestnictwa w ZIP 3, generowanie innowacyjnych pomysłów przez uczestników, ocena efektów realizacji. Każdy z etapów jest szczegółowo zaplanowany i opisany.

Zaproponowane działania wyraźnie wskazują na ich powodzenie i są szansą na osiągnięcie zamierzonych celów.

5. Innowacyjność rozwiązań ZIP3.

Model wczesnej interwencji socjalnej skierowanej do młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimedialnych zakłada działania dotychczas nie realizowane oparte w szczególności na profilaktyce kreatywnej i zarazem selektywnej. Co oznacza, że będą skierowane do młodzieży która w wyższym stopniu niż przeciętny narażona jest na uzależnienie od multimedialnych prowadzące do wykluczenia społecznego.

Zastosowanie profilaktyki selektywnej jako działania innowacyjnego oparte jest m.in. na proaktywności przejawiającej się w podejmowaniu działań zanim wystąpią objawy i daleko idące skutki uzależnienia. Różnorodność podejmowanych działań w ramach ZIP 3 ma za zadanie wzmacniać potencjał fizyczny, psychiczny, społeczny i duchowy młodzieży. Słusznym założeniem modelu jest również oddziaływanie jednostka - środowisko. Innowacyjny model profilaktyki uzależnień oparty jest na teorii zachowania zasobów. Oznacza to, że nie bazuje na deficytach i dzięki temu zwiększa kreatywność uczestników. Innowacyjność modelu potwierdza również zastosowanie koncepcji twórczej resocjalizacji oraz koncepcji zewnętrznego kreowania systemu rodzinnego.

Innowacyjność modelu to działania akcentujące świadome i odpowiedzialne kształtowanie własnego rozwoju osobistego i kondycji zdrowotnej. Innowacyjne działania modelu to także uruchomienie psychologicznych mechanizmów tworzących czynniki chroniące młodzież przed wykluczeniem społecznym spowodowanym uzależnieniem od multimedialnych.

Innowacyjny charakter program zdobędzie, przez wprowadzenie do pracy z młodzieżą zagrożoną uzależnieniem od multimedialnych lub uzależnioną, a także do pracy z ich rodzicami Diagramu Ishikawy. Innowacyjność to także zastosowanie metod heurystycznych typu: techniki analityczne, skojarzenia przymusowe, rozbijanie schematów myślowych, odwracanie punktu widzenia i projektowanie idealne.

6. Źródła finansowania ZIP3.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Autorka trafnie nakreśla problem związany z brakiem w prawie polskim pojęcia uzależnienia czynnościowego jakim jest uzależnienie od multimedów. Brak jest nie tylko priorytetów i zadań związanych z profilaktyką, terapią i readaptacją społeczną ale również brak wskazanych źródeł finansowania.

W obecnym stanie prawnym jako główne źródło finansowania ZIP 3 wskazano na ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawę z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

W programie widnieje stwierdzenie, „gmina może pozyskiwać fundusze na zapobieganie uzależnieniom od multimedów na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” Jak dalej wskazano gmina ma obowiązek opracowania corocznego programu przeciwdziałania problemom alkoholowym. W uzasadnieniu powołano art. 11 ust 1. ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2012 r. poz. 1356). Treść powołanego artykułu określa „Art. 11. 1. Na wydatki związane z realizacją Narodowego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przeznaczają się corocznie z budżetu państwa środki w wysokości 1% podatku akcyzowego od wyrobów alkoholowych”.

Art. 11 ust.2 precyzuje jednak iż „Środki, o których mowa w ust. 1, są przeznaczone w szczególności na różne formy pomocy dla osób uzależnionych od alkoholu i członków ich rodzin, działalność informacyjną i wychowawczą, kształcenie specjalistów i prowadzenie badań naukowych nad problemami alkoholowymi.

Ustawodawca nie daje więc możliwości swobodnego dysponowania przekazanymi z budżetu państwa środkami pochodzącymi z podatku akcyzowego.

Art.11¹ust.1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi określa iż „W celu pozyskania dodatkowych środków na finansowanie zadań określonych w art. 4¹ ust. 1 gminy pobierają opłatę za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych, o których mowa w art. 18. w wysokości określonej w art. 11¹ ust. 2 i 5.”

Zgodnie z art. 18² „Dochody z opłat za zezwolenia wydane na podstawie art. 18 lub art. 18¹ oraz dochody z opłat określonych w art. 11¹ wykorzystywane będą na realizację gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Gminnych Programów, o których mowa w art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. przeciwdziałaniu narkomanii, i nie mogą być przeznaczane na inne cele”.

Obecnie obowiązujące przepisy jednoznacznie wskazują, że środki finansowe pozyskane na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przeznaczone są na działania związane z uzależnieniem od alkoholu lub narkotyków. Środki finansowe na działania zaproponowane w ramach wczesnej interwencji socjalnej będą mogły być przeznaczane w sposób pośredni np. organizacja czasu wolnego, która obejmuje nie tylko przeciwdziałanie alkoholizmowi i narkomanii.

W niniejszym rozdziale należy skorygować zapisy dotyczące numeracji art. z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi np. „art. 181”, a powinno być art. 18¹. Analogiczna sytuacja dotyczy kolejnego źródła finansowania ZIP 3, tj. ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Wykorzystanie środków finansowych pozyskanych przez gminę na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi jako źródło finansowania ZIP 3 jest słusznym założeniem jednak należałoby wziąć pod uwagę rozwiązania dodatkowe.

Skutecznym rozwiązaniem jest ujęcie realizacji programu w gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych i przeznaczenie środków finansowych z budżetu gminy bezpośrednio skierowanych na realizację zadań związanych z problemem uzależnienia od multimedów. Dodatkowe źródło finansowania może pochodzić ze środków pozyskanych przez gminę lub inne podmioty na realizację zadań profilaktycznych i terapeutycznych np. z projektów konkursowych.

Wskazano iż podejmowane w ramach ZIP 3 działania inter - instytucjonalne cechują się niską kosztownością. Oznacza to, że podejmowane działania nie będą generowały znaczących kosztów. Zastosowane zostaną strategie rówieśnicze, rodzicielskie oraz metody twórczej socjalizacji.

Podkreślić należy również, że część działań zaplanowanych jest w ramach wolontariatu.

Przedstawione źródła finansowania ZIP3 oceniam pozytywnie.

7. Stopień skomplikowania produktu ze zwróceniem uwagi na łatwość zastosowania wypracowanych instrumentów.

Innowacyjny model profilaktyki uzależnień młodzieży od multimediów charakteryzuje się proaktywnością, integralnością, wielowymiarowością, międzysektorowością, wielosektorowością i podejściem inter-instytucjonalnym oraz interdyscyplinarnością i wieloczynnikowością. Oznacza to, że zaplanowane działania wymagają aktywności nie tylko jednostki zagrożonej uzależnieniem od multimediów ale także środowiska. Przez aktywność środowiska rozumie się tutaj wsparcia środowiskowa ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia grup rówieśniczych, a także zaangażowanie instytucji i organizacji, których zadania statutowe wskazują na możliwość podjęcia działań na rzecz młodzieży zagrożonej uzależnieniami w tym również od multimediów.

Istota działań w ramach ZIP 3 deklaruje realizację programu chroniącego młodzież przed uzależnieniem od multimediów. Charakteryzującego się ciągłym procesem w ramach którego podejmowane są oddziaływania profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjne.

Podstawą działań będzie wsparcie rówieśnicze w ramach młodzieżowych Klubów Edukacji Nieformalnej (KEN). Udział w Klubie przewiduje 10 osób. Kontrole nad działalnością sprawuje dwu liderów młodzieżowych oraz profesjonalny, dorosły koordynator. Uzasadnienie KEN argumentowane jest wsparciem rówieśniczym (modelowanie zachowań, ćwiczenia ról w grupach rówieśniczych), które jest zarówno skuteczne i odznacza się niską kosztownością.

Kluby Edukacji Nieformalnej mają za zadanie nie tylko chronić młodzież przed uzależnieniem od multimediów ale poprzez konstruktywne działania młodzieży uczestniczącej mogą przyczynić się do korzystnych zmian w społeczności lokalnej oraz powinny zbiegać się ze strategią rozwoju gminy.

Realizacja i organizacja zadań w ramach ZIP 3 odbywać się będzie na trzech płaszczyznach.

Pierwszą płaszczyznę stanowi środowisko lokalne (gmina), społeczność lokalna. Proponuje się bazowanie na modelu promocji zdrowia, który ukierunkowany jest na wzmacnianie upodmiotowienie jednostek i społeczności. Jednocześnie jest bardzo silnie związany ze środowiskiem społecznym. Zakłada m.in. aktywność jednostki i społeczności, swobodę decyzji i wyborów, dobrowolność udziału w działaniach.

Istotą tego założenia są trzy kategorie podmiotów: dostawców, innowatorów oraz realizatorów.

Każdy z nich ma przydzielone zadania.

Dostawca – reprezentowany przez administrację lokalną ma za zadanie tworzenie sprzyjających warunków tj. baza materiałowa, finanse, promocja i marketing.

Innowatorzy – odpowiadają za opracowywanie i w testowanie nowatorskich rozwiązań.

Propagatorzy – użytkownicy innowacyjnego programu wczesnej interwencji socjalnej w tym profesjonalni koordynatorzy i liderzy młodzieżowi.

Zaproponowany model współpracy podmiotów zaangażowanych w działania w ramach ZIP 3 charakteryzuje się podziałem zadań odpowiednio do pełnionych funkcji/róli i posiadanych możliwości. Taki podział zadań na poziomie gminy gwarantuje usystematyzowaną współpracę, a także daje możliwość dokonywania oceny działalności poszczególnych ogniw. Klarowność podziału zadań zmusza i zachęca do wywiązywania się ze swoich obowiązków w sposób rzetelny. Jednocześnie w sytuacji niepowodzeń jednoznacznie wskazuje „najstabsze ogniwo”.

Odbiorcy i użytkownicy po przejściu zaproponowanych szkoleń będą mogli bez znaczących trudności realizować właściwe dla siebie zadania.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zaplanowane rozwiązania są czytelne, cechują się niskim poziomem skomplikowania oraz łatwością zastosowania. ZIP 3 dostarcza dokładnych instrukcji postępowania.

Program nie wymaga wprowadzania znaczących zmian organizacyjnych czy legislacyjnych. Filarem realizacji ZIP 3 będzie wielosektorowość, interdyscyplinarność.

8. Efekty wdrożenia modelu wczesnej interwencji socjalnej. Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów – model mazowiecki.

Słusznie zakłada się, że realizacja ZIP 3 przyniesie dla gmin województwa mazowieckiego wymierne korzyści. Pobudzanie do działania, rozwój społeczności lokalnej, oraz ochrona przed wykluczeniem społecznym spowodowanym uzależnieniem od multimediów. Działania prowadzone w środowisku i przez środowisko dają gwarancję znaczących i trwałych zmian.

Realizacja ZIP 3 jest doskonałym sposobem na dokonanie pozytywnych zmian w środowisku lokalnym. Do najistotniejszych zmian należy interakcja jednostka-środowisko, podwyższenie poziomu czynników chroniących młodzież przed patologicznym korzystaniem z multimediów, kształtowanie postaw obywatelskich wśród młodzieży do których należy m.in. komunikacja w świecie rzeczywistym, zwiększenie poczucia własnego sprawstwa i odpowiedzialności za siebie, zwiększenie poziomu zaufania, zwiększenie sukcesów szkolnych i zmniejszenie poziomu odczuwalnych trudności rodzinnych, zmniejszenie częstotliwości korzystania z multimediów, kształtowanie zdrowego stylu życia i wiele innych elementów prowadzących do rozwoju jednostki i aktywizujących całą społeczność lokalną.

Idea założenia i prowadzenia Klubów Edukacji Nieformalnej (KEN), które mają za zadanie inicjowanie i rozwijanie aktywności grupowej poprzez budowanie partnerskich relacji na płaszczyźnie młodzież-młodzież i młodzież dorośli, kształtowanie pożądanych postaw społecznych, a także jak to określa program „plastyczność i brak rutyny”.

Wdrożenie działalności Klubów Edukacji Nieformalnej stanowi gwarancję sukcesu przede wszystkim ze względu na swoją prostotę i wiarygodność którą daje grupa rówieśnicza.

Wdrożenie ZIP 3 kładzie podwaliny dla nowej przestrzeni, w które dokonywać się będą zmiany dotyczące postaw i zachowań. Wyzwoli inicjatywy oddolne. Jednostka dozna uczuć pozytywnych spowodowanych np. sprawstwem własnym i grupy społecznej do której należy.

Efekt wdrożenia ZIP 3 jest będzie także „powrót” do życia osobistego i społecznego z „emigracji mulimedialnej”.

W ramach treningów kompetencyjnych działaniami objęta zostanie młodzież wraz z rodzicami, a efektem będzie wzrost kompetencji społecznych. Wysoki poziom kompetencji społecznych jest gwarantem rozwijania i podtrzymywania kontaktów społecznych. Kompetencje społeczne pozwalają jednostce na umiejętność samoobserwacji, samomodyfikacji, właściwego postrzegania siebie. W przypadku wystąpienia kryzysu, napięcia, stresu wyzwalają zadaniowy styl reagowania. Obok treningu kompetencji społecznych trafnym doбором w ramach działań profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjnych jest podnoszenie poziomu kompetencji życiowych. Schemat oddziaływań pomocowo-wspierających wobec rodziny z problemem nadużywania multimediów wskazuje na zadania, których celem jest: uzupełnienie deficytów osobowych i systemowych, kształcenie i rozwój dyspozycji osobowościowych i kompetencji społecznych, zaspokajanie potrzeb indywidualnych i grupowych oraz rekonstrukcja i rozwój cech systemowych strukturalnych i funkcjonalnych.

Gry strategiczno-informacyjne to właściwe rozwiązanie w celu doświadczania różnorodnych wrażeń. Odgrywanie określonych ról społecznych jako działanie stymulowane z silny emocjonalnym komponentem umożliwia rodzinie dotkniętej uzależnieniem od multimediów wgląd we własne problemy rodzinne.

Dobrym i pożytecznym rozwiązaniem prowadzącym do rozwiązywania problemów jest trening zachowań pojednawczych. Zastosowanie treningu zachowań pojednawczych może doprowadzić z pomocą mediatora lub arbitra do złagodzenia lub zażegnania istniejących konfliktów rodzinnych.

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Uzasadnione jest także podjęcie treningu zachowań opiekuńczo-pielęgnacyjnych wobec dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych mającego na celu zapewnienie poczucia bezpieczeństwa.

W ramach podejmowanych działań nie pominięto kwestii podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców. Która kryje w sobie m.in. świadomość rodzicielską, prawidłowe okazywanie uczuć.

Korzyści dla grupy docelowej to m.in.:

1) zwiększenie poziomu czynników ochraniających młodzież przed uzależnieniem od multimediiów:

- zwiększenie poziomu kompetencji społecznych,
- poprawa komunikacji interpersonalnej,
- umiejętność radzenia sobie ze stresem i kryzysem życiowym/szkolnym,
- umiejętność poczucia własnego sprawstwa,
- wzrost samooceny,

2) zmniejszenie częstotliwości i wymiaru czasowego korzystania z multimediiów;

3) zmiana aktywności z destrukcyjnej na konstruktywną;

4) nabycie wiedzy o funkcjonowaniu środowiska lokalnego;

5) rozwój wolontariatu.

Korzyści dla użytkowników to m.in.:

1) wzrost efektywności pracy zawodowej:

- doskonalenie umiejętności w zakresie strategii zapobiegania uzależnieniu od multimediiów,
- podwyższanie kompetencji zawodowych,
- wzrost satysfakcji zawodowej,
- wzrost organizacji pracy własnej,

2) poprawa sytuacji materialnej;

3) podwyższenie statusu społecznego i zawodowego;

4) spójność między posiadaną wiedzą zawodową a możliwością jej wykorzystania;

5) realny wpływ na treść programów oddziaływania na młodzież;

6) podniesienie jakości funkcjonowania służb i instytucji.

Podsumowanie. Komentarz i rekomendacje sędziego.

Oddziaływania profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjne zawarte w ramach modelu wczesnej interwencji socjalnej ukierunkowane są na rozwój osobisty i społeczny młodzieży zagrożonej uzależnieniem od multimediiów. Zaproponowane do wdrożenia działania są oparte na aktualnej wiedzy naukowej i wnikliwych badaniach. Zastosowano triangulację metod badawczych, która pozwoliła na uzyskanie pełniejszego obrazu problemów. Badania potwierdziły konieczność realizacji ZIP 3.

Działania obejmują w szczególności młodzież posiadającą zbyt małą ochronę osobistą i społeczną przed uzależnieniem. Niska odporność na stres, niepowodzenia szkolne/życiowe, niskie poczucie własnej wartości, brak wsparcia środowiskowego, to cechy i deficyty Beneficjentów które dzięki wdrożeniu działań zaplanowanych w ZIP 3 będą skutecznie skorygowane. Dzięki podjętym działaniom nastąpi kształtowanie tożsamości młodego człowieka. Jest szczególnie istotne w okresie dorastania. Dlatego też skierowanie działań zaplanowanych w modelu wczesnej interwencji do młodzieży w wieku 15-19 lat ma swoje uzasadnienie. Wiek dorastania, zetknięcie się z dorosłością nasuwa wiele kryzysów, napięć, frustracji, które są przepustką dla zachowań jakimi są m.in. różnego rodzaju uzależnienia. Uzależnieniem nowym ale ovladniającym młodzież z coraz większym impetem jest uzależnienie od multimediiów.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Produkt finalny zgodnie z założeniami strategii wdrażania jest skierowany także do użytkowników, którzy wykorzystując zadania zaproponowane w ZIP3 będą oddziaływać na odbiorców czyli młodzież zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Założone działania w ramach ZIP 3 pozwalają na realizację celów publicznych np. wynikających ze strategii rozwoju gminy, a także celów indywidualnych.

Program zawiera słuszną koncepcję współpracy między interesariuszami, a instytucjami na poziomie gminy. Właściwie wskazano konieczność współpracy pionowej i poziomej. Zwłaszcza współpraca pozioma jak wskazuje program będzie miała charakter twórczy. Dzięki interakcjom między interesariuszami, a osobami z różnego rodzaju instytucji będzie mieć charakter zespołowy. Współpraca doprowadzi m.in. do realizacji wspólnych celów czy wspólnego podejmowania decyzji.

Program zawiera także niezbędny element jakim jest prowadzenie badań ewaluacyjnych w celu oceny skuteczności realizowanych zadań.

Program posiada silne cechy innowacyjności. Zaproponowane działania, nie są powieleniem działań już realizowanych. Nie noszą znamion rozszerzenia czy modyfikacji realizowanych już programów.

Program ZIP 3 został oparty o aktualną wiedzę naukową i badania empiryczne, które stanowiły proces oparty na wielu metodach i technikach badawczych. Wyniki badań uzasadniają zasadność wdrożenia ZIP 3. Działania zaplanowane w ramach programu są celowe i uzasadnione. Dostosowane do grup docelowych. Program zawiera działania innowacyjne, nie wymaga dużych nakładów finansowych i zmian organizacyjno - prawnych. Cechuje się prostotą opisu zaplanowanych działań. Jest również zapowiedzią działań osiągalnych, łatwych do zrealizowania. Efekty wdrożenia programu są czytelne i łatwe do zdefiniowania.

Model wczesnej interwencji socjalnej. Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimedialnych oceniam pozytywnie i rekomenduję do wdrożenia.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ekspertyza. Sędzia kompetentny 6:⁵⁰

Model Wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów – Model Mazowiecki (ZIP3) zakłada systemowe, kompleksowe działania profilaktyczne skierowane do młodzieży oparte na założeniach profilaktyki kreatywnej oraz pracy zespołowej przedstawicieli samorządu lokalnego, instytucji i placówek zajmujących się edukacją, ochroną zdrowia, pomocą społeczną oraz zaangażowanie w działania profilaktyczne samej młodzieży. zakłada przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i marginalizacji spowodowanej uzależnieniem młodzieży od multimediów między innymi poprzez kształtowanie zdrowego stylu życia oraz aktywizację i rozwój społeczności lokalnej.

Uzależnienie do multimediów to problem stosunkowo nowy, który dotyka głównie dzieci i młodzież choć nie jest to regułą. Powszechność oraz dostępność multimediów powoduje, że coraz więcej osób niezależnie od wieku, płci, statusu społecznego uzależnia się lub jest zagrożonych uzależnieniem. Osoby uzależnione od multimediów często izolują się od realnego świata, zaczynają zaniedbywać swoje obowiązki, w tym szkolne, zaczynają wagarować, cały wolny czas poświęcają wirtualnemu światu. Skutki bywają tragiczne i przejawiają się w zaburzeniach sfery poznawczej, emocjonalnej, motywacyjnej, społecznej. Uzależnione dzieci często nie śpią w nocy, są przemęczone i przewrażliwione, z czasem stają się nawet agresywne. Inne konsekwencje wynikające z nadmiernego korzystania z multimediów to poczucie pustki, dezorientacja, stany depresyjne, zaburzenia w komunikacji interpersonalnej, ograniczenie zainteresowań oraz wielu innych. Zgodnie z danymi przedstawionymi w programie ZIP3 w Polsce zarejestrowano ponad 22 tysiące dzieci mających problem z nadużywaniem komputera i Internetu.

Badania przeprowadzone w ramach ZIP 3 na populacji 967 młodzieży w wieku 17 – 24 lata wskazują, że osoby patologicznie korzystające z multimediów w porównaniu z osobami racjonalnie korzystającymi odznaczają się niższą tendencją do podejmowania zachowań konstruktywnych takich jak: realizowanie, pasji, zainteresowań, budowania relacji z przyjaciółmi, rodziną, przestrzegania zasad moralnych, kształtowania charakteru, wyznaczania i osiągania ambitnych celów, pomagania innym.

Ponadto mają w mniejszym stopniu zaspakajane potrzeby takie jak: bezpieczeństwa, miłości i przynależności, szacunku i samorealizacji. Badania pokazały, że osoby korzystające z multimediów w sposób patologiczny częściej korzystają z destrukcyjnych strategii zaradczych takich jak: unikanie, zachowania antyspołeczne, co nie oznacza, że pozytywne strategie zanikają. Porównanie obu grup badawczych pozwoliło na wskazanie momentu „krytycznego” w stosowaniu umiejętności radzenia sobie z problemami oraz pozwoliło na wyodrębnienia czynników chroniących przed uzależnieniem.

W zaprezentowanym modelu podkreślono brak profesjonalnych programów profilaktycznych w szkołach i placówkach, uwzględniających uzależnienie od różnego rodzaju mediów, a wdrażane już programy obarczone są wadami w postaci braku pełnej, profesjonalnej diagnozy problemu oraz ewaluacji zakładanych rezultatów. Stąd konieczność podjęcia skutecznych, zintegrowanych działań skierowanych do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

ZIP3 jest programem, którego celem jest przeciwdziałanie wyżej opisanym zachowaniom wśród

⁵⁰ Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Zintegrowany Innowacyjny Program Nr 3 model wczesnej interwencji socjalnej (wis) program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów - MODEL MAZOWIECKI, Sędzia kompetentny: Barbara Kamińska Skowronek, Lublin 2013

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

młodzieży w wieku 15 – 19 lat poprzez działania edukacyjne, interwencyjne, wsparcie rówieśnicze oraz alternatywne sposoby kreowania czasu wolnego.

Podstawą do stworzenia modelu wczesnej interwencji socjalnej jest przyjęcie założenia, że działania profilaktyczne powinny mieć charakter kreatywny oraz powinny być nastawione na kształtowanie i wzmacnianie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych. Profilaktyka kreatywna opiera się na wczesnej interwencji, rozwijaniu umiejętności społecznych, poznawczych oraz cech psychospołecznych, które mogą stanowić czynnik chroniący przed uzależnieniem.

Działania w ramach ZIP3 polegają przede wszystkim na uruchomieniu w młodzieży mechanizmów kształtujących czynniki chroniące przed uzależnieniem. Kształtowanie dojrzałości emocjonalnej i społecznej oraz efektywnych strategii radzenia sobie z problemami. Powyższe może być osiągnięte poprzez programy profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjne skierowane do młodzieży, zajęcia specjalistyczne, warsztaty, treningi kompetencyjne z zakresu wzmacniania podmiotowości i nauki skutecznych sposobów radzenia sobie z problemami. Zajęcia te w ramach ZIP 3 powinny odbywać się w szkołach, placówkach oświatowych a za ich realizację powinni być odpowiedzialni profesjonalni terapeuci i trenerzy.

Model zakłada, że równolegle z działaniami będzie prowadzone wsparcie rówieśnicze w ramach Młodzieżowych Klubów Edukacji Nieformalnej prowadzonych przez dwóch liderów młodzieżowych pod kontrolą profesjonalnego dorosłego koordynatora. Przygotowanie profesjonalnych koordynatorów oraz liderów młodzieżowych będzie się odbywało poprzez warsztaty przygotowujące do pracy z młodzieżą zagrożoną uzależnieniami, budowania zespołów, zarządzania projektami, niesienia wsparcia w kontekście indywidualnym, twórczego rozwiązywania problemów itp.

Model ZIP3 zakłada szersze oddziaływanie edukacyjno-terapeutyczne skierowane również do rodziców młodzieży uczestniczącej w programie. Warsztaty dla rodziców i młodzieży obejmują nabywanie umiejętności komunikacji, motywacji, rozwiązywania konfliktów. Warsztaty wykorzystują metody twórczej resocjalizacji takie jak plastyka, sport, muzyka, gry symulacyjne, tworzenie i realizacja projektów. Model wczesnej interwencji socjalnej skierowany do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów realizowany jest na trzech poziomach:

- środowiska rówieśniczego
- środowiska pracowniczego (nauczyciele, wychowawcy)
- środowiska lokalnego (gminnego)

Przyjęte w modelu założenia pozwolą na skoordynowane, wielopoziomowe działania profilaktyczne skierowane do odbiorców oraz użytkowników produktu. Zaproponowany model jest gwarancją wszechstronnych i skutecznych działań profilaktycznych, które pozwolą na „włączenie społeczne” młodzieży nadużywającej multimediów.

Skuteczność produktu z uwzględnieniem korzyści dla grup docelowych

Skuteczność modelu wczesnej interwencji socjalnej dla młodzieży w wieku 15-19 lat zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów wynika z wielopłaszczyznowego i interdyscyplinarnego podejścia. Zaangażowanie wielu instytucji pozwala uzyskać lepsze rezultaty niż praca jednostek, daje możliwość wzajemnego uzupełniania pomocy kierowanej do młodzieży.

Zaproponowane w modelu działania cechują się podejmowaniem interwencji przed pojawieniem się zaburzeń w funkcjonowaniu jednostki, wielowymiarowością, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia rówieśniczego oraz podejściem inter-instytucjonalnym. Zaletą ZIP3 jest to, że bazuje na wykorzystaniu potencjału instytucji organizacji rządowych i pozarządowych funkcjonalizujących na terenie danej gminy, społeczności lokalnej. Instytucje współpracujące w ramach modelu wykonują swoje zadania w ramach działalności statutowych, co powoduje niską kosztowność

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

podejmowanych działań. Nie bez znaczenie jest włączanie do działań profilaktycznych w ramach modelu wolontariuszy.

Interdyscyplinarność przejawiająca się we współpracy instytucji przekłada się również na różnorodność stosowanych w ramach modelu metod i technik oddziaływań. W modelu ZIP 3 podmioty zaangażowane w realizację działań podzielono na trzy grupy. Są to:

1. Dostawcy
2. Innowatorzy
3. Propagatorzy

Ad. 1. Dostawcy – osoby reprezentujące administrację lokalną. Zadaniem dostawców jest stworzenie dogodnych warunków do realizacji zadań poprzez np. udostępnienie lokalu, wsparcie finansowe, dostarczenie materiałów do realizacji, realizacja działań promocyjno-marketingowych.

Ad. 2. Innowatorzy – to osoby odpowiedzialne za opracowanie nowatorskich podejść w programowaniu pożądanых zachowań.

Ad. 3. Propagatorzy – to osoby odpowiedzialne za rozwiązań zaproponowanych przez innowatora.

Skuteczność realizacji programu wynika między innymi z jasno określonych celów, funkcji i zadań przypisanych dla każdej z powyższych grup, faktu, że współpraca ukierunkowana jest na dążenie do osiągnięcia założonych celów oraz analizy bezpośrednich i pośrednich efektów realizowanego problemu.

Skuteczność działań w ramach zaproponowanego modelu wynika również z faktu, że zostały one osadzone w obrębie działań gminy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami (ustawa o pomocy społecznej) do zadań samorządów gminnych należy między innymi opracowanie gminnych programów rozwiązywania problemów społecznych. Istotne w ZIP 3 jest to, że społeczne cele działania w ramach modelu powinny być zbieżne z zagadnieniami konstytuującymi strategię rozwoju gminy. Dzięki temu efektem podejmowanych działań możliwe będzie:

- uruchomienie interakcji jednostka – środowisko czego efektem będzie uruchomienie zasobów środowiskowych w kształtowaniu zdrowego stylu życia u młodzieży
- kształtowanie postaw obywatelskich
- wzmocnienie potencjału adaptacyjnego młodzieży dzięki wykorzystaniu strategii rówieśniczych oraz stosowanie różnorodnych działań ukierunkowanych na rozwój gminy
- wzrost zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój środowiska oraz zahamowanie marginalizacji
- dostosowanie działań do strategii rozwoju gminy oraz zainteresowań młodzieży biorącej udział w programie
- podwyższenie czynników chroniących młodzież przed patologicznym korzystaniem z multimedialnych

Działania dostawców, innowatorów i propagatorów ukierunkowana jest na:

1. odbiorców projektu

2. użytkowników projektu

Ad 1. Odbiorcy projektu – to młodzież w wieku 15 – 19 lat z obszaru województwa mazowieckiego

Ad 2. Użytkownicy projektu – to profesjonalni koordynatorzy, liderzy młodzieżowi, rodzice, instytucje, placówki współpracujące z w ramach ZIP 3 zajmujące się w ramach swojej działalności wspieraniem młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimedialnych tj. placówki oświatowe, służby zdrowia, pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, związki wyznaniowe, podmioty ekonomii społecznej.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Korzyści realizacji projektu dla grup docelowych:

Korzyści dla odbiorców projektu:

• zwiększenie poziomu czynników chroniących młodzież przed uzależnieniem od mediów w tym przede wszystkim:

– wzrost kompetencji społecznych zwłaszcza w zakresie radzenia sobie w sytuacjach ekspozycji społecznej, nawiązywania i podtrzymywania kontaktów, bliskich relacji

– usprawnienie komunikacji interpersonalnej w realnym świecie

– poprawa więzi emocjonalnych z rodzicami

– zwiększenie poczucia kontroli

– wzrost poczucia własnej skuteczności

– wzrost poziomu zaufania do innych

– zwiększanie poczucia własnej wartości

– uzyskanie korzystnej dystrybucji zasobów podmiotowych

– zwiększenie częstotliwości preferowania konstruktywnych strategii zaradczych na rzecz zmniejszenia stosowania strategii destrukcyjnych

– poprawa relacji wewnątrzrodzinnych

– zwiększenie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych

• zmniejszenie częstotliwości i wymiaru czasu korzystania z multimedii

• reorientacja aktywności z destrukcyjnej na konstruktywną

• kształtowanie postaw i zachowań prospołecznych

• zwiększenie osobistej odpowiedzialności za własną kondycję zdrowotną oraz zdolność do zarządzania własnym życiem w toku doświadczania pozytywnych skutków własnego zachowania

• uruchomienie zasobów środowiskowych w kształtowaniu zdrowego stylu życia

• podwyższenie skuteczności działań wynikającej ze wzrostu motywacji młodzieży do angażowania się w konstruktywne działalności poprzez wykorzystanie programów rówieśniczego wzbudzania aktywności

• kształtowanie indywidualnych ścieżek rozwoju, kształtowanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań

• szkolenia dla liderów młodzieżowych w ramach przygotowywania użytkowników

• wykorzystanie profilaktyki rówieśniczej

• przynależność do pozytywnej grupy społecznej

• nabycie umiejętności bycia liderem

• zwiększenie wiedzy oraz świadomości młodzieży na temat zagrożeń i skutków uzależnień w tym nadużywania mediów

• nauka zachowań prospołecznych poprzez modelowanie, dobre praktyki

• poznanie nowych form i metod pracy wykorzystujących aktywne i twórcze formy działania

• wzrost umiejętności integrowania się ze środowiskiem rówieśniczym

Korzyści dla użytkowników projektu:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W ramach przedstawiania korzyści dla użytkowników warto wyodrębnić kilka znaczących grup.

rodzice młodzieży zaangażowanej w realizację programu:

- tworzenie prawidłowych relacji emocjonalnych z dziećmi
- nauka tworzenia więzi zaufania pomiędzy młodzieżą a jej otoczeniem
- kształtowanie kompetencji rodzicielskich
- poprawa umiejętności komunikacji w rodzinie
- wzrost zaangażowania w proces wychowawczy dzieci
- podwyższenie poziomu wiedzy z zakresu mechanizmów uzależnienia oraz profilaktyki
- zdobycie informacji na temat destrukcyjnego wpływu patologicznego używania multimediów
- zanglizowanie w działania środowiska lokalnego

profesjonalni koordynatorzy oraz liderzy młodzieżowi:

- realizacja celów indywidualnych i publicznych
- tworzenie relacji, więzi zaufania pomiędzy młodzieżą a jej otoczeniem
- poprawa umiejętności komunikacji interpersonalnej
- zwiększenie kompetencji w zakresie profilaktyki uzależnień
- nabycie umiejętności kierowania ludźmi, zwłaszcza w zakresie motywowania do zmiany
- dążenie do tworzenia i utrzymania norm, które ograniczają negatywne wpływy zewnętrzne
- zwiększenie kompetencji w zakresie udzielania poradnictwa i wsparcia dla młodzieży biorącej udział w programie
- nabycie umiejętności budowania i prowadzenia grupy młodzieżowej
- nabywanie umiejętności zarządzania projektami i zdobywania funduszy na ich realizację
- nabycie umiejętności stosowania strategii rówieśniczej w kształtowaniu konstruktywnych zachowań młodzieży
- poprawa współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym
- zwiększenie dostępności do profesjonalnej pomocy kierowanej do młodzieży
- wypracowanie umiejętności wspierania młodzieżowych liderów w zakresie udzielania wsparcia rówieśniczego
- upowszechnianie nowatorskich programów i metod pracy z młodzieżą
- nabywanie umiejętności bycia liderem
- nabywanie umiejętności realizacji projektów
- możliwość współpracy młodzieży z profesjonalną kadrami
- nabywanie umiejętności pracy zespołowej
- prowadzenie badań ewaluacyjnych w zakresie wzmocnienia czynników ochraniających młodzież przed kompulsywnym korzystaniem z multimediów

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

placówki i instytucje zaangażowane w realizację projektu:

- możliwość wymiany doświadczeń, wiedzy zawodowej
- wzajemnie wzmocnienie kompetencji a przez to możliwość udzielenia profesjonalnego kompleksowego wsparcia
- wspólne rozwiązywanie problemów, opracowane strategii działania, poszukiwanie nowych rozwiązań
- realizacja określonych celów, niepowielanie działań innych instytucji
- wzmocnienie działań innych instytucji w zakresie udzielania wsparcia młodzieży
- tworzenie relacji społecznych więzi zaufania

O skuteczności i efektywności zaproponowanego modelu może świadczyć fakt, że poza działaniami profilaktyczno-terapeutycznymi efektem pracy z młodzieżą będzie produkt wypracowany w ramach warsztatów, spotkań, sesji, który w późniejszym etapie może być wdrażany w społeczności lokalnej. W celu efektywnego i nowatorskiego działania w ramach programu ZIP3 będą wykorzystywane dobre praktyki w postaci utworzenia Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości oraz Inkubatory Społecznej Przedsiębiorczości.

Zaproponowany model stanowi wszechstronny, wielowymiarowy program zapobiegania wykluczeniu społecznemu młodzieży z powodu nadużywania multimediów. Zaproponowany program dostarcza wzorów zachowań pożądanych społecznie, pozwala na kształtowanie wzorów wartości, postaw obywatelskich wśród młodzieży.

Aktualność potrzeb wprowadzenia produktu

Zagrożenie uzależnieniem od multimediów to jeden z problemów wychowawczych z jakimi w ostatnim czasie coraz częściej spotykają się rodzice i opiekunowie nastolatków. Współczesne środki komunikacji takie jak Internet, komputer, telewizor, telefon są powszechnie dostępne i wywierają ogromny wpływ na funkcjonowanie i rozwój psychiczny człowieka. Coraz więcej młodych ludzi przedkłada wirtualne znajomości nad znajomości w świecie rzeczywistym, coraz bardziej się od nich uzależnia. Telewizja często zastępuje ognisko domowe, media „wypierają” rodziców i wychowawców. Nowe zachowania komunikacyjne wpływają na język, którym posługuje się młodzież.

Badania pokazują, że uzależnianych od multimediów nastolatków jest w Polsce ok. 22 tysięcy. Zaprezentowana w modelu diagnoza odbiorców młodzieży w wieku 15 – 19 lat z terenu województwa mazowieckiego pokazuje, że w prawie 70 % gospodarstw domowych posiada komputer a 60% dostęp do Internetu. Z Internetu korzystają najczęściej osoby młode do 24 roku życia. Średni czas korzystania z komputera w tygodniu wyniósł 14, 5 godziny a w samej Warszawie 25 godzin. Należy podkreślić, że w literaturze przedmiotu niewiele jest jeszcze dogłębnych badań i analiz z zakresu nadużywania multimediów a dotychczasowe koncentrowały się jedynie na rozpoznawaniu przyczyn i wskazywaniu skutków.

Zaprezentowane badania pokazują, że istnieje związek pomiędzy używaniem telefonów komórkowych a preferowanym przez młodzież stylem życia, zaniedbywaniem obowiązków szkolnych oraz wchodzeniem w konflikty z najbliższym otoczeniem.

Badanie przeprowadzone na potrzeby opracowania ZIP 3 na populacji 967 osób wieku 15 – 24 lata, z czego ponad 70% wywodzących się z rodzin pełnych wskazują, że:

- miejsce zamieszkania i sytuacja materialna nie różnicują młodzieży zagrożonej i niezagrożonej wykluczeniem społecznym
- młodzież nadużywającą multimediów osiąga niższe średnie wyniki ocen

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI

Badaniom w ramach ZIP3 objęto również użytkowników czyli osoby profesjonalnie pracujące z młodzieżą zagrożoną uzależnieniem od multimediów tj. nauczycieli, wychowawców, pracowników socjalnych, wychowawców, kuratorów sądowych. Badana grupa 257 osób w wieku ok 41 lat z przewagą kobiet (70%). Przeprowadzone badania pokazały, że:

- skuteczność pracy zawodowej z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym zależy od dystrybucji zasobów
- wzrost efektywności pracy współwystępuje z przypisywaniem dużego znaczenia zasobom podmiotowym, stany i materialny

Zaobserwowany wzrost zjawiska nadużywania multimediów w ostatnich latach przez młodzież w województwie mazowieckim wskazuje na uzasadnioną potrzebę podejmowania działań profilaktycznych w tym zakresie. Zagrożenie wykluczenia społecznego z powodu nadużywania multimediów stanowi realne zgorzenie dla prawidłowego rozwoju młodzieży z uwagi na fakt dużej dostępności i obecności w codziennym życiu takich mediów jak Internet, telefon, komputer.

Dlatego ważne jest aby wraz z rozwojem techniki i dostępności nowych środków komunikacji prowadzić skierowywane do młodzieży działania edukacyjne i profilaktyczne pokazujące właściwe, akceptowane społecznie sposoby korzystania z tych urządzeń. Samo ograniczenie dostępu młodzieży do multimediów nie wystarczy. Działania profilaktyczne powinny być ukierunkowane na wzmacnianie postaw i zachowań alternatywnych, które pozwolą na zaspokajanie potrzeb rozwojowych oraz wpłyną na kształtowanie rozwoju emocjonalno-poznawczego -społecznego.

Zaproponowany model ZIP 3 stanowi odpowiedź na pojawiające zagrożenie wykluczeniem społecznym młodzieży nadużywającej multimediów. Program kładzie nacisk na kształtowanie czynników chroniących jednostkę przed występowaniem zachowań patologicznych i niepożądanych. Pozwala na kreowanie alternatyw w środowisku młodzieży, których celem jest rekompensowanie deficytów występujących w naturalnym otoczeniu społecznym.

W oparciu o alternatywny model w ramach programu ZIP 3 dla młodzieży organizowane będą:

- warsztaty profilaktyczne
- warsztaty i kursy plastyczne, muzyczne, sportowe, teatralne w ramach autokreacji i rozwijania zdolności twórczych
- zajęcia profilaktyczne dla młodszych uczniów w oparciu o samodzielnie skonstruowane scenariusze
- opieka nad zwierzętami
- prace na rzecz społeczności lokalnej
- atrakcyjne, ale alternatywne do dotychczasowych sposoby spędzania wolnego czasu

Stopień skomplikowania produktu ze zwróceniem uwagi na łatwość zastosowania wypracowanych narzędzi

ZIP3 opiera się na wykorzystaniu potencjału środowiska lokalnego oraz instytucji i organizacji, które zgodnie ze statutami zajmują się profilaktyką i działaniem na rzecz młodzieży. Współpraca międzyinstytucjonalna, która jest niezbędna w prawidłowej realizacji programu pozwala na zoptymalizowanie działań kierowanych do młodzieży, szczegółowe określenie celów oraz zakresu kompetencji i wpływu poszczególnych instytucji na realizację przejętych działań. Takie podejście pozwala na zminimalizowanie kosztów przy jednoczesnym zoptymalizowaniu efektów oddziaływań profilaktycznych. Zaproponowany model nie wymaga więc dużych nakładów finansowych.

Wdrażanie Programu ZIP3 odbywa się na dwóch poziomach:

1. Wdrażanie na poziomie gminy
2. wdrażanie na poziomie użytkownika

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3. wrażanie na poziomie odbiorców

Ad 1. Działania zaproponowane w modelu realizowane będą na poziomie środowiska lokalnego, w ramach którego najłatwiej jest dokonać diagnozy skali zjawiska, oraz określić posiadane zasoby finansowe, materialne, kadrowe niezbędne do realizacji programu.

Ad 2. Drugi poziom zakłada przeprowadzenie szkoleń dla użytkowników w postaci warsztatów dla profesjonalnych koordynatorów działań rówieśniczych, liderów młodzieżowych. Ponadto wspólne warsztaty dla liderów młodzieżowych i profesjonalnych koordynatorów oraz dla rodziców i młodzieży uczestniczącej w programie.

Ad 3. Na poziomie użytkownika program powinien obejmować okres ok 6 miesięcy 2 razy w tygodniu przez około 2 godziny dziennie i obejmować cztery zasadnicze etapy kierowane przez rówieśniczych liderów i profesjonalnego koordynatora. Są to:

- a) diagnozowanie czynników chroniących przed uzależnieniem od multimediów
- b) prezentacja oferty – warsztaty
- c) generowanie innowacyjnych pomysłów przez uczestników ZIP 3
- d) ocena efektów realizacji ZIP 3

Zaproponowany czas realizacji projektu, etapowość i wielopłaszczyznowość jego realizacji pozwala zdaniem oceniającego na wypracowanie oczekiwanych efektów. Długofalowość działań daje szansę nie tylko na zaprezentowanie nowych alternatywnych form spędzania czasu wolnego czy pożądanych zachowań u młodzieży, ale jest również szansą na ich przeciwiczenie i utrwalenie.

Program ZIP3 dopuszcza pewną elastyczność w zakresie realizacji programów profilaktycznych oraz zaproponowanych do realizacji działań, wykonywanych przez młodzież projektów w doniesieniu do zainteresowań młodzieży. W związku z powyższym zaproponowany model może być z powodzeniem stosowany na terenie województwa mazowieckiego a także na terenie całego kraju.

Możliwość zastosowania przez użytkowników w tym prawne i organizacyjne

Zaproponowany projekt nie wymaga wprowadzania dodatkowych zmian legislacyjnych. Opiera się na obowiązujących przepisach prawnych. Podstawą do stosowania i wdrożenia programu są ustawa o pomocy społecznej.

Zgodnie z przytoczonymi ustawami pomoc społeczna polega na realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych oraz rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Gmina przygotowuje ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji demograficznej i społecznej obejmującą między innymi infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe oraz ponoszone nakłady finansowe. Podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznanych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych.

Ponadto zadaniem gminy jest opracowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych, która obejmuje diagnozę, określa kierunki działań, sposób realizacji strategii wraz z określeniem ram finansowych.

Zaproponowany program ZIP3 został poprzedzony diagnozą skali zjawiska nadużywania multimediów przez młodzież na terenie województwa mazowieckiego. Z przeprowadzonych badań wynika, że problem ten dotyczy coraz większej liczby młodzieży w wieku 15 – 19 lat. Postęp technologiczny i cywilizacyjny powoduje, że nasze codzienne funkcjonowanie nieodłącznie związane jest z użytkowaniem multimediów Internetu, telefonu itp. Specjaliści dostrzegają jednak, że użytkowanie multimediów przez młodzież przybiera coraz częściej charakter patologiczny i wpływa destrukcyjnie na prawidłowy rozwój psychiczny, społeczny, emocjonalny. Z uwagi na fakt, że nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie multimediów z codziennego życia należy podejmować działania prewencyjne w tym zakresie. Odpowiedzią na wykazane problemy jest zaproponowany model wczesnej interwencji socjalnej. Model stanowi kompleksową, systemową

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

formę działań edukacyjnych, terapeutycznych i profilaktycznych, które mogą być z powodzeniem włączane w strategię rozwiązywania problemów społecznych.

Należy podkreślić, że na gruncie pomocy społecznej wypracowane zostały już pewne mechanizmy umożliwiające wdrożenie projektu takie jak praca zespołów interdyscyplinarnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W związku z powyższym wdrożenie modelu wczesnej interwencji socjalnej w tym obszarze może się opierać na wypracowanych już sposobach i metodach pracy.

Na uwagę zasługuje fakt możliwości wystąpienia ryzyka polegającego między innymi na pojawieniu się „oporu” u przedstawicieli instytucji, użytkowników lub indywidualnych odbiorców. Analiza ryzyka została precyzyjnie zaprezentowana w rozdziale IX Analiza ryzyka w Strategii Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego. Zintegrowane Innowacyjne Programy Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15 – 19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego model mazowiecki.

Możliwość wprowadzenia i zastosowania produktu wymaga jednak przestrzegania pewnej procedury wdrażania, która będzie miała wpływ na powodzenie realizacji projektu zwłaszcza osiągnięcie założonych rezultatów. Należą do nich między innymi:

1. Właściwy dobór użytkowników biorących udział w programie w tym dostawców, profesjonalnych realizatorów
2. Przeprowadzenie warsztatów dla profesjonalnych koordynatorów
3. Przeprowadzenie warsztatów dla liderów młodzieżowych
4. Przeprowadzenie wspólnych warsztatów dla profesjonalnych koordynatorów oraz liderów młodzieżowych
5. Przeprowadzenie warsztatów dla rodziców i młodzieży uczestniczącej w programie

W zakresie działań prowadzonych przez użytkowników program zakłada następujące etapy:

1. Diagnozowanie czynników chroniących młodzież przed uzależnieniem od multimedialnych
2. Prezentacja oferty w postaci uczestnictwa
3. Generowanie innowacyjnych pomysłów
4. Ocena efektów realizacji pomysłów przez uczestników

Efektywność wprowadzenia rozwiązania (poniesione nakłady w stosunku do rezultatów)

Zaproponowany model zakłada, że jego realizacja na terenie województwa mazowieckiego przyniesie wymierne korzyści na poziomie indywidualnym w postaci aktywizowania czynników chroniących młodzież przed nadużywaniem multimedialnych oraz na poziomie społecznym rozwój aktywności lokalnej.

Można przypuszczać, że efektywność zaproponowanego programu ZIP 3 oraz jego skuteczność będzie zadowalająca z uwagi na:

1. przygotowanie liderów rówieśniczych oraz profesjonalnych koordynatorów w ramach warsztatów kształtujących kompetencje społeczne, osobowościowe
2. planowanie działań profilaktycznych
3. diagnozowanie czynników chroniących
4. diagnoza poprzedzająca przygotowanie programu na populacji odbiorców i użytkowników

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

5. określenie potrzeb indywidualnych odbiorców w stosunku do potrzeb środowiska lokalnego
6. wykorzystanie zaangażowania społecznego
7. integracje działań z instytucjami oraz władzami lokalnymi
8. jasno określone cele programów dokonywane we współpracy dostawców, innowatorów i propagatorów
9. wieloaspektowy charakter programu
10. ewaluacja efektów programu
11. włączenie rodziny w realizację przyjętych celów

Aby powyższe założenia mogły być zrealizowane niezbędne jest zachowanie charakteru interdyscyplinarności oraz wielopłaszczyznowości. Niezbędne jest zachowanie podziału zadań i kompetencji przy jednoczesnym zachowaniu ścisłej współpracy międzyinstytucjonalnej. Należy również pamiętać, że efektywność programu będzie w dużym stopniu zależała od prawidłowo określonych celów i właściwego przygotowania osób pomagających w tym przede wszystkim liderów rówieśniczych.

Podsumowując należy podkreślić, że poniesione nakłady w realizacji projektu w tym finansowe, kadrowe są stosunkowo niskie w porównaniu do możliwości osiągnięcia efektów takich jak redukcja ryzykownych zachowań w postaci nadużywania multimediów, nauka konstruktywnych sposobów radzenia sobie z problemami, zaspakajania potrzeb, poznanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu, aktywizacja w środowisku lokalnym, poprawa relacji rodzinnych i wiele innych.

Innowacyjność rozwiązań

Innowacyjność zaproponowanego modelu ZIP 3 polega przede wszystkim na zintegrowaniu działań informacyjnych, edukacyjnych, interwencyjnych, alternatywnych sposobów wykorzystania czasu wolnego. Działania o charakterze kreatywnym, akcentującym pracę na zasobach odbiorcy produktu a nie jego deficytach. Oddziaływania profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjne kierowane są przemianą destrukcyjnej aktywności młodzieży w konstruktywną samorealizację. W proponowanym modelu duży akcent położony jest na świadome kreowanie rozwoju osobistego a przez to wpływanie i kształtowanie środowiska zewnętrznego.

Innowacyjność metody polega również na wykorzystaniu metod twórczej realizacji, metod interakcyjnych, kierowanego uczestnictwa, metod heurystycznych.

Innowacyjne w projekcie jest także położenie nacisku na wsparcie rówieśnicze, dzięki czemu następuje modelowanie właściwych zachowań. W okresie adolescencji relacje rówieśnikami są bardzo ważne, gdyż stanowią podstawę do kształtowania późniejszych zachowań i relacji. W tym okresie (15-19 lat) rośnie konformizm w stosunku do grupy rówieśniczej. Interakcje stają się częstsze, trwalsze, złożone, intymne i bardziej spójne. Pomoc rówieśników jest więc bardzo ważna w określeniu swojej roli oraz własnego systemu wartości. Grupa zapewnia poczucie bezpieczeństwa, ze względu na przebywanie z osobami w podobnej sytuacji i myślącymi podobnie. W grupie rówieśniczej nastolatek ma możliwość skonfrontowania tego, jak widzą go inne osoby z faktem, jak sam siebie spostrzega. Bycie członkiem grupy pomaga młodemu człowiekowi przejść od zachowań niepożądanych do zachowań akceptowanych przez grupę. Rówieśnicy udzielają skutecznego wsparcia w zakresie radzenia sobie w sytuacjach problemowych. Zaproponowany model bazuje na naturalnym procesie rozwojowym charakterystycznym dla młodzieży w wieku 15 – 19 lat.

Innowacyjne w proponowanym modelu jest założenie, że działania edukacyjno-terapeutyczne nastawione na świadome uczestnictwo we wzmacnianiu własnych zasobów i potencjałów przekłada się na kształtowanie nowych akceptowanych postaw zachowań oraz na kształtowanie środowiska lokalnego. Dlatego charakter proponowanych w ZIP 3 działań powinien być zbieżny ze strategią rozwoju gminy, środowiska lokalnego. Model ten zakłada nie tylko zmiany indywidualne młodzieży, rodziny ale również aktywizację środowiska lokalnego – lokalną społeczność, instytucje, organizacje pozarządowe, kościoły, związki wyznaniowe, instytucje integracji społecznej itp. ZIP 3 zakłada ścisłą współpracę pomiędzy administracją

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

lokalną, profesjonalnymi koordynatorami, rodzicami zagrożonej uzależnieniem od multimediów młodzieży i samą młodzieżą. Taka interdyscyplinarność działań gwarantuje skuteczną pracę, niepowielanie tych samych działań przez wiele instytucji oraz możliwość koordynowania efektów.

Warto po raz kolejny podkreślić, że zaproponowany model pozwala na dużą elastyczność działań kierowanych do młodzieży w zależności od możliwości, specyfiki zainteresowań oraz potencjału środowiska lokalnego.

Kolejnym czynnikiem świadczącym o innowacyjności projektu jest jego długofalowość, etapowość wdrażania oraz ewaluacja w odniesieniu do użytkowników oraz odbiorców produktu. Etapowość projektu pozwala na efektywną realizację programu, określenie i zweryfikowanie założeń i celów na każdym etapie wdrażania projektu oraz określenie zadań dla użytkowników.

Innowacyjnością działań, które nie są w działaniach profilaktyczno-terapeutycznych często stosowana jest włączenie rodziców młodzieży zagrożonej uzależnieniem od multimediów w proces kształtowania postaw i umiejętności społecznych. Wspólne warsztaty dla rodziców i młodzieży pozwolą na wypracowanie takich efektów jak: poprawa umiejętności komunikowania się, nauka aktywnego słuchania przekazywania i odbierania konstruktywnej krytyki, motywowanie i spieranie członków rodziny, rozwiązywanie konfliktów. Model wczesnej interwencji socjalnej dla młodzieży zagrożonej wykluczeniem z powodu nadużywania multimediów zakłada więc nie tylko działania skierowane do młodzieży ale również profilaktykę w rodzinie.

W programie ZIP 3 zaproponowano przeprowadzenie ewaluacji polegającej na wprowadzeniu grupy kontrolnej o podobnym nasileniu ryzyka uzależnienia od multimediów. Grupa kontrolna nie zostanie poddana oddziaływaniom smużącym kształtowaniu czynników ochronnych. Zastosowanie w proponowanym modelu grupy kontrolnej pozwoli na określenie wpływu działań profilaktycznych na obniżenie ryzyka uzależnienia od multimediów. Ewaluacja pozwoli na określenie efektywności podejmowanych działań i interwencji, oszacowaniu rezultatów w odniesieniu do celów.

Podsumowując powyższe należy podkreślić, że innowacyjność podejmowanych działań polega przede wszystkim na inter-instytucjonalnej działalności osób i instytucji działających na rzecz wspierania młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Działania podejmowane w ramach wczesnej interwencji socjalnej uwzględniają uczenie kompetencji dotyczących wykorzystywania posiadanych zasobów do odbudowywania poniesionych strat. Działania ukierunkowane na wzmacnianiu potencjału, mocnych stron i zasobów jednostki dają wymierne efekty dla samej jednostki (młodzież) ale także dla jej bliższego (rówieśnicy, rodzina) i dalszego otoczenia (gmina, społeczność lokalna).

Istotne znaczenie w proponowanym modelu ma wprowadzenie treningów kompetencyjnych dla młodzieży oraz jej rodziców.

Podsumowanie i rekomendacje

Zaproponowany produkt – Model wczesnej interwencji socjalnej Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15 – 19 lat zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów stanowi innowacyjny wzorzec profilaktyki kreatywnej, który z powodzeniem może być stosowany i wdrażany na terenie województwa mazowieckiego a także na terenie całego kraju.

Coraz więcej badań przeprowadzanych na populacji młodzieży wskazuje na wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym z powodu różnego rodzaju uzależnień, co skutkuje zaburzeniami w funkcjonowaniu indywidualnym i społecznym.

Proponowane programy profilaktyczne i terapeutyczne są w wielu przypadkach niewystarczające głównie z powodu kierowania działań do wąskiej grupy odbiorców zazwyczaj środowisk patologicznych.

Innowacyjność i nowatorskie podejście zaproponowane w programie ZIP3 polega na wielopoziomowym, zintegrowanym działaniu profilaktycznym skierowanym zarówno bezpośrednio do młodzieży w wieku 15 – 19 lat jak też pośrednio do szerokiej społeczności lokalnej. Włączenie w realizację programu instytucji, które w ramach swoich obowiązków zajmują się z pracą z młodzieżą takich jak placówki oświatowe, placówki służby zdrowia,

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ewaluacja zewnętrzna produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego:

*ZINTEGROWANE INNOWACYJNE PROGRAMY PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU MŁODZIEŻY SZCZEGÓLNEGO RYZYKA W WIEKU 15-19 LAT
UKIERUNKOWANE NA ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU ZAWODOWEGO MODEL MAZOWIECKI*

pomocy społecznej, organizacje pozarządowe gwarantują wysoką jakość realizowanych działań. Interdyscyplinarność w dzianinach profilaktycznych nie była dotychczas stosowana w tak szerokim aspekcie.

Współpraca wieloaspektowa bazująca na dostępnych w środowisko lokalnym zasobach lokalowych, kadrowych, instytucjonalnych pozwala na wysnucie wniosku, że taki sposób realizacji zadań wpłynie na wzrost skuteczności działań profilaktycznych kierowanych do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediów.

Innowacyjne w zaproponowanym modelu jest włączenie w działania profilaktyczne wsparcia rówieśniczego. Dzięki temu zaproponowane projekty mają szanse na skuteczną realizację dzięki modelowaniu pożądanych zachowań przez osoby ważne i znaczące dla adolescentów.

Włączenie w program strategii rówieśniczych pozwala na aktywny udział młodych osób w proces planowania, wdrażania, realizacji i oceny efektów zaproponowanych działań.

Dzięki zastosowanym procedurom wdrażania modelu możliwe jest zoptymalizowanie podejmowanych działań. Szczególne znaczenie mają tu warsztaty dla profesjonalnych koordynatorów, dzięki czemu możliwe będzie ujednolicenie poziomu wiedzy i przygotowania do pracy z młodzieżą. Nie bez znaczenia są również warsztaty wspólne dla liderów młodzieżowych i profesjonalnych koordynatorów. W dotychczas proponowanych programach profilaktycznych działania pomocowe opierały się głównie na kompetencjach profesjonalistów.

Dotychczasowe badania pokazują, że problem uzależnienia od multimediów jest stosunkowo nowy a programy profilaktyczne w tym zakresie zaczynają się dopiero rozwijać. O ile problem uzależnień behawioralnych jest coraz częściej dostrzegany przez psychologów, terapeutów o tyle samo uzależnienie od multimediów interesuje badaczy od niedawna. Brak jest jeszcze profesjonalnych programów profilaktyki uzależnień od multimediów w środowisku szkolnym, placówkach opiekuńczych. Proponowane dotychczas okazywały się niewystarczające, nieefektywne i kosztochłonne.

Zaproponowany program w pełni odpowiada na problemy takie jak:

1. niewystarczająca ilość adekwatnych do problemów młodzieży programów profilaktycznych
2. mała dostępność do profesjonalnej pomocy specjalistycznej zwłaszcza na obszarach mały gmin
3. brak spójnych metod pracy z młodzieżą
4. krótkotrwałość i incydentalność dostępnych programów profilaktycznych
5. niska aktywność środowiska lokalnego
6. niespójność proponowanych programów profilaktycznych ze lokalnymi strategiami
7. niska świadomość młodzieży na temat zagrożeń jakie niosą ze sobą uzależnienia
8. niski poziom zaangażowania rodziców w rozwiązywanie problemów młodzieży
9. brak lokalnych liderów
10. niewystarczający stopień przygotowania kadry pracującej z młodzieżą

Zaproponowany model nie wymaga wysokich nakładów finansowych oraz konieczności dokonywania zmian legislacyjnych.

Program opiera się na wczesnym wykrywaniu zachowań wskazujących na używaniu multimediów w sposób patologiczny i podejmowaniu interwencji zapobiegających uzależnieniom.

Program ZIP 3 dzięki działaniom skierowanym na aktywizację środowisk lokalnych może być z powodzeniem włączany w nurt polityki społecznej państwa na poziomie gminy, województwa oraz kraju.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Szczegółowa analiza sześciu ekspertyz sędziów kompetentnych wskazuje jednoznacznie na spełnienie przez ZIP wszystkich kryteriów przyjętych dla produktu finalnego projektu innowacyjnego testującego.

8. Załączniki. Narzędzia do empirycznego badania ilościowego i jakościowego w procesie testowania w ramach ewaluacji zewnętrznej ZIP

KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP

Dotyczy: (należy podkreślić właściwy komponent)

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11)

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego (zawierający K1-K11)

Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediów (zawierający K1-K11)

Kwestie będące przedmiotem auto opinii:

8. Jakie są KORZYŚCI dla użytkowników ze stosowania określonej metody pracy/modelu/produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

.....

.....

.....

9. Jakie są KORZYŚCI dla odbiorców ze stosowania określonej metody pracy/modelu/produktu w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi?

.....

.....

.....

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

10. Jaka jest skuteczność produktu finalnego w odniesieniu do problemów grupy docelowej?

.....
.....
.....

11. Analiza kosztowa wdrażania produktu finalnego w praktyce.

.....
.....
.....

12. Mocną stroną tego innowacyjnego modelu ZIP Komponentu... jest ...

.....
.....
.....

13. Model ZIP Komponent... jako innowacyjne rozwiązanie ma szansę odnieść sukces, ponieważ...

.....
.....
.....

14. Proszę odnieść się w postaci argumentów do następujących kwestii w zakresie ZIP:

.....
.....

Innowacyjność

.....
.....
.....

Kompletność

.....
.....
.....

Efektywność

.....
.....
.....

Użyteczność

.....
.....

Skuteczność

Trafność

Załącznik 1. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębianego z użytkownikami

Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębianego z użytkownikami

EWALUACJA ON GOING REALIZACJI PROJEKTU:

„PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI”

Cześć wstępna

Przedstawienie się moderatora. Wyjaśnienie zasad prowadzenia wywiadu (nagrywanie, anonimowość). Poinformowanie uczestnika (uczestniczki) o celach przeprowadzanego wywiadu.

Witam serdecznie. Nazywam się..... Jestem członkiem zespołu odpowiedzialnego za przeprowadzenie ewaluacji w projekcie.

Celem głównym ewaluacji jest zebranie informacji o uwarunkowaniach działań w projekcie na bieżącym etapie jego realizacji w celu ulepszenia tych działań lub podjęcia decyzji o kluczowych zmianach.

Wywiad będzie nagrywanych służy jedynie przedłużeniu mojej pamięci. Zapewniam absolutną poufność. Nie ma złych odpowiedzi i wszystkie informacje są bardzo cenne. Pana/Pani odpowiedzi poddane zostaną analizie jakościowej i posłużą do przygotowania raportu ewaluacyjnego.

Czym się Pan/Pani zajmuje w pracy zawodowej?

Jaka była Pana/Pani rola w projekcie?

Czy jest Pan zadowolony w udziału w projekcie?

Cześć zasadnicza

Ocena przebiegu testowania- W jakim stopniu proces testowania – zajęcia z młodzieżą okazał się zgodny z Pana/Pani oczekiwaniami?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- Na jakie trudności napotkali użytkownicy podczas testowania? W jaki sposób je rozwiązywali? Czy można było te trudności/problemy zidentyfikować wcześniej?
- Jakiego rodzaju wsparcia użytkownicy oczekiwali w większym stopniu? Jaki rodzaj wsparcia był najmniej przydatny

Adekwatność ZIP do potrzeb użytkowników- Czy Produkt Finalny jest narzędziem użytecznym?

- Czy w pracy zawodowej użytkowników brakowało nowego podejścia do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym?
- Czy stosowane metody pracy uzupełniają dotychczasowe luki w pracy z trudną młodzieżą?
- Czy praca z młodzieżą daną metodą spełniła oczekiwania użytkowników?

Skuteczność ZIP w ocenie użytkowników- Czy produkt finalny stanowi skuteczne narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15-19 lat z terenu województwa mazowieckiego?

- Jakie są korzyści dla użytkowników ze stosowania określonej metody pracy w porównaniu z innymi?
- Jak dalece dana metoda ma szansę sprzyjać rozwiązaniu problemów grupy docelowej młodzieży?
- Co wpływa na to, że dana metoda pomaga w rozwiązywaniu problemów odbiorców?
- Czy możliwe jest zwiększenie skuteczności stosowanych metod i pod jakimi warunkami?
- Jakie są korzyści dla młodzieży wynikające z objęcia ich oddziaływaniem Projektu/testowania/szkoleń/warsztatów?

Stopień skomplikowania produktu- Czy Pana/ Pani zdaniem Produkt Finalny jest skomplikowany w użyciu?

- Czy szkolenia wyjaśniły użytkownikom na czym polega praca daną metodą?
- Czy praca określoną metodą jest zrozumiała przez użytkowników? Czy spotkali się z podobnym metodami już wcześniej? Co było podobne, a czym się różniły?
- Co chcieliby zmienić/dodać/wprowadzić – jaki element?

Ocena możliwości zastosowania ZIP- W jakim stopniu konieczne są zmiany prawne i/lub organizacyjne w Pani/Pana instytucji, aby móc wdrożyć Produkt Finalny?

- Czy użytkownicy chcieliby stosować daną metodę w pracy zawodowej na chwilę obecną?
- Czy użytkownicy chcieliby stosować daną metodę w pracy zawodowej kiedy zostanie ona dopracowana/ w wersji finalnej?
- Czy możliwe jest stosowanie danej metody w otoczeniu prawnym użytkowników? Otoczeniu organizacyjnym (W placówkach w których pracują użytkownicy)?
- Co utrudnia właściwe stosowanie danej metody? Jakie są czynniki zewnętrzne? Jakie są czynniki wewnętrzne ?
- Co należałoby zrobić/zmienić, aby zwiększyć prawdopodobieństwo używania danej metody przez użytkowników?

Ocena innowacyjności ZIP- W jakim stopniu wypracowany produkt finalny jest dla Pana/Pani rozwiązaniem innowacyjnym?

Ocena potencjału wdrożeniowego ZIP - Jaki Pana/Pani zdaniem jest potencjał wdrożeniowy produktu finalnego?

- Co decyduje o potencjale wdrożeniowym tego produktu?
- Co jest mocną stroną produktu, która może pomóc w jego upowszechnianiu?

Załącznik 2. Element ilościowy wykorzystany w trakcie wywiadów z użytkownikami

Karta A

Wymiar innowacyjności	Skala innowacyjności projektu		
1. Grupa docelowa czyli młodzież szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat	a) Grupy dotychczas niewspierane, pomijane, wykluczone	b) Grupy dotychczas wspierane biernie	c) Grupy wspierane aktywnie, ale oferuje im się modyfikację dotychczasowych form wsparcia
2. Problem: nieefektywność i niskie zintegrowanie funkcjonujących instrumentów i programów w odniesieniu do kumulujących się i nowych trudności młodzieży szczególnego ryzyka powodujących jej wykluczenie społeczne w województwie mazowieckim.	a) Nowy problem – brak narzędzi interwencji a projekt daje te narzędzia	b) Znany problem – brak narzędzi interwencji a projekt daje te narzędzia	c) Znany problem – niewystarczające narzędzia, nieskuteczne narzędzia
3. Formy wsparcia	a) Nowatorskie metody działania	b) Znane metody wobec nowych grup	c) Doskonalenie metod wobec tych samych grupy – przerobienie stosowanej metody lub adaptacja metody z „zewnątrz”

Załącznik 3. Ankieta elektroniczna dla użytkowników

1. Czy jest Pan/Pani zadowolony z udziału w testowaniu Modelu ZIP?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

2. Czy Model ZIP stanowi skuteczne narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15-19 lat z terenu województwa mazowieckiego?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

3. Czy Model ZIP ułatwia identyfikację młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i dobrane dla nich odpowiednie rodzaju działań służących przeciwdziałaniu wykluczeniu?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

4. Czy używanie produktu Finalnego ograniczy ryzyko zagrożenia wykluczeniem społecznym młodzieży w trzech obszarach przyczyn: ryzykowne zachowania seksualne, uzależnienia od multimediiów, narażona na przemoc i agresję?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

5. Czy Model ZIP jest dla Pana/Pani użytecznym narzędziem?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

6. Czy Pana/ Pani zdaniem Produkt Finalny jest skomplikowany w użyciu?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

7. Proszę wyjaśnić jaki element lub co konkretnie powoduje, że model ZIP jest skomplikowany w użyciu.

8. W jakim stopniu konieczne są zmiany prawne i/lub organizacyjne w Pani/Pana instytucji, aby móc wdrożyć/stosować Model ZIP?

☐ w bardzo dużym stopniu ☐ w dużym stopniu ☐ trudno powiedzieć ☐ w małym stopniu ☐ w bardzo małym stopniu

9. Czy stosował Pan/stosowała Pani kiedykolwiek rozwiązanie podobne do Modelu ZIP w Pana/Pani instytucji?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

10. Czy Model ZIP jest dla Pana/Pani rozwiązaniem innowacyjnym?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

11. Czy chciałby Pan/chciałaby Pani stosować Model ZIP w Pana/Pani instytucji?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

12. Czy Pana/Pani zdaniem testowany Model jest podatny na powielanie i/lub adaptowanie przez inne podmioty, w innych warunkach?

☐ zdecydowanie tak ☐ raczej tak ☐ ani tak ani nie ☐ raczej nie ☐ zdecydowanie nie

13. Co jest mocną stroną Produktu Finalnego (Modelu ZIP), która może pomóc w jego upowszechnianiu?

14. Co może być największą przeszkodą we wdrożeniu tego Modelu ZIP w Pana/Pani instytucji (lub w innych instytucjach)?

Załącznik 4. Ankieta elektroniczna dla odbiorców

KARTA A

Na zajęciach czułam/czułem się

.....

Podczas zajęć

.....

Efektem zajęć jest.....

.....

Obawiałam/Obawiałem się, że

.....

Udział w zajęciach

.....

Karta B

Jakie korzyści odniosłem/odniosłam uczestnicząc w zajęciach?

Proszę wymienić i krótko opisać trzy główne korzyści, jakie odniósł Pan/Pani z udziału w Projekcie.

1.

2.

3.

Jakie zmiany zauważyłem/zauważyłam po zakończeniu zajęć?

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

9. Bibliografia

1. Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Zintegrowany Innowacyjny Program Nr 3 Model wczesnej interwencji socjalnej (wis) program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15-19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediiów - model mazowiecki, Sędzia kompetentny: Barbara Kamińska Skowronek, Lublin 2013
2. Ekspertyza dotycząca: Zintegrowanego Innowacyjnego Programu ZIP 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierającego K1-K11) realizowanego w ramach Projektu: „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI”, Sędzia kompetentny: dr Anna Siudem, Lublin 2013
3. Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 –Program zapobiegania przemocy i agresji, Sędzia kompetentny: Marcin Działo, Lublin 2013
4. Ekspertyza końcowa wersji produktu finalnego Modelu: Zintegrowany Innowacyjny Program Nr2 – Program zapobiegania przemocy i agresji, Sędzia kompetentny: Anna Sikorska Lublin 2013
5. EKSPERTYZA Zintegrowanego Innowacyjnego Programu nr 1 Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej. Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka realizowanego w ramach Projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego MODEL MAZOWIECKI, Sędzia kompetentny: dr Ireneusz Siudem, Lublin 2013
6. *Etapy realizacji projektu innowacyjnego testującego* - Zalecenia Krajowej Instytucji Wspomagającej, KiW, Warszawa listopad 2011
7. Indywidualny program profilaktyczny skoncentrowany na wzmocnieniu umiejętności chroniących przed uzależnieniem, zachowaniami agresywnymi, ryzykownymi zachowaniami seksualnymi u młodzieży szczególnego ryzyka. Program oddziaływań wobec grupy 10 osób młodzieży w wieku od 15-19 lat z województwa mazowieckiego,

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Mgr Paulina Wierkowicz- Zawistowska, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013

8. KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program profilaktyczny młodzieży uzależnionej od multimediiów (zawierający K1-K11), prof. nzw. dr hab. Beata Maria Nowak, Lublin-Warszawa 2013
9. KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej - Program zapobiegania przemocy i agresji młodzieży szczególnego ryzyka w oparciu o nowoczesne formy i metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego (zawierający K1-K11), Ks. dr hab. Leon Szot, prof. UKSW, Lublin-Warszawa 2013
10. KARTA AUTO OPINII PRODUKTU FINALNEGO ZIP Model wczesnej interwencji i adaptacji zawodowej Program profilaktyczny seksualnych zachowań ryzykownych młodzieży szczególnego ryzyka (zawierający K1-K11), dr Elżbieta Trubiłowicz, Lublin-Warszawa 2013
11. *Miniprzewodnik po ewaluacji projektów innowacyjnych PO KL Zalecenia Krajowej Instytucji Wspomagającej, KIW, Warszawa listopad 2012*
12. *Monitoring and Evaluation, w: Project Management Training Guide Handbook, OIC Poland, ISTUD, INOVA+, GEA College, Syntra West, s. 22-24, Lublin 2013*
13. Ocena końcowej wersji produktu Model wczesnej interwencji socjalnej (WIS) Program profilaktyczno-terapeutyczno-readaptacyjny dla młodzieży w wieku 15 – 19 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu nadużywania multimediiów – model mazowiecki, Sędzia kompetentny:: Aleksandra Warmińska, Lublin 2013
14. *Raport z analiz statystycznych opracowanych w oparciu o wyniki badań podłużnych. PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI, dr Michał Wiechetek, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, 2013*
15. *Raport z ewaluacji on going projektu: PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 ukierunkowane na zwiększanie potencjału zawodowego – Model Mazowiecki, BENEFACTOR, Lublin 2013*

16. Rola ewaluacji zewnętrznej w kształtowaniu kompetencji kluczowych, dr Marek Białach, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2012
17. *Strategia Wdrażania Projektu Innowacyjnego Testującego PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego - MODEL MAZOWIECKI*, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin, lipiec 2012 z późniejszymi korektami (wrzesień 2013)
18. Wyniki testowania ZIP. Obliczenia statystyczne, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013
19. Założenia metodologiczne i operacyjne testowania i analizy produktu finalnego w ramach projektu „PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego – MODEL MAZOWIECKI” dr Agnieszka Ochim-Koproń, Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”, Lublin-Warszawa 2013

